

שופטים (ח)

א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז
יז יח יט כ כא

שופטים פרק-א

א וְיִהְיֶה אַחֲרַי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאַלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּיהוָה לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה
לָנוּ אֶל הַכְּנָעַנִי בְּתַחֲלָה לְהִלָּחֵם בּוֹ:

ב מִי יַעֲלֶה לָנוּ אֶל הַכְּנָעַנִי. עַל מִקוֹמוֹת סָהַפְלָנוּ צְגוּרָל וְעַדְיִין לֹא
(כ"ט)

מצודת דוד **בה'**. באורים ותומים : **מי יעלה לנו**. עם כי כל אחד נלחם
בעבור חלקו, אמר 'לנו', כי כאשר יעלה מי מהם בהכנעני ויגבר עליו, יביא
המורד בלבם והתועלת לכולם : **בתחלה**. לקחת חלקו אשר נפל בגורלו,
ועדיין **לא** **כבש** : (מצודת דוד)

רלב"ג **ספר** שאחרי מות יהושע שאלו בני ישראל בה' ר"ל באורים
ותומים מי מהשבטים יעלה בתחלה להלחם בכנעני הנשאר בארצות
השבטים וראוי שנדע שאין הרצון בזה שלא היו נשאלין באורים ותומים
בימי יהושע כי התורה העידה כי בימי יהושע ג"כ ישאלו במשפט האורים,
ואולי הרצון בזה כי אחרי מות יהושע הוצרכו לשאול מי יעלה בתחלה כי
במלחמה הראשונה שורש גדול לשאר המלחמות וזה שאם ינוצחו ישראל
במלחמה הראשונה יאמרו הנשאר מהגוים ההם סר צלם מעליהם

ויתחזקו להלחם בהם ואם ינצחו אותם יפיל הענין מורד לב בגוים ההם
וינצחום ישראל בקלות, ולזה בחר השם שילחם תחלה מי שהוא ראוי
יותר לנצח והוא שבט יהודה, וסבב יהודה שעלה אתו שמעון להלחם
כאשר נשאר בגבול מהגוים ההם: (רלב"ג)

בב וַיֹּאמֶר יְהוָה יְהוּדָה יַעֲלֶה הִנֵּה נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ:

רס"י יהודה יעלה. שבט יהודה יעלה תחלה לכבוש את גורלו: (רס"י)

מצודת דוד יהודה. שבט יהודה : הנה נתתי. ויביא הוא המורד בלב כל :
(מצודת דוד)

גג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אַחִיו עֲלֵה אִתִּי בְּגוֹרְלִי וְנִלְחַמָּה בְּפִנְעָנִי
וְהִלַּכְתִּי גַם אֲנִי אִתְּךָ בְּגוֹרְלֶךָ וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ שִׁמְעוֹן:

רס"י לשמעון אחיו. לשבט שמעון: עלה אחי. ועזרני לכבוש את מה שנפל
בגורלי. ויש פותרין: יהודה יעלה, הוא עתניאל, הוא יעבז, שאנו אומרים
במסכת תמורה (טז א): מה שמו, יהודה אחי שמעון שמו, ולשמעון אחיו
אמר שילך איתו: (רס"י)

מצודת דוד לשמעון. לשבט שמעון : (מצודת דוד)

גד וַיַּעַל יְהוּדָה וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת הַפְּנִיעָנִי וְהַפְּרָזִי בְיָדָם וַיָּכּוּם בְּבִזְקַ עֶשְׂרֵת
אֱלֹפִים

רס"י כבזק. קס מקום: (רס"י)

בה וַיִּמָּצְאוּ אֶת אֲדֹנֵי בְּזֶק בְּבִזְקַ וַיִּלְחַמוּ בּוֹ וַיָּכּוּ אֶת הַפְּנִיעָנִי וְאֶת הַפְּרָזִי:

מצודת ציון אדוני בזק. כך שמו, וכן (יהושע י א) אדוני צדק : (מצודת ציון)

זו וַיִּנָּס אֲדֹנֵי בְּזֶק וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרָיו וַיֹּאחֲזוּ אֹתוֹ וַיִּקְצְצוּ אֶת בְּהֵנוֹת יָדָיו

וּרְגִלְיוֹ:

מצודת ציון ויקצצו. ענין חתוך וכריתה, כמו (שמות לט ג) וקצץ פתילם : **בהנות.** אצבעות אגודל, כמו (שם כט כ) בהן ידם הימנית : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה קצצו בהונות ידי אדני בזק ובהונות רגליו להפיל מורד על שאר המלכים שיראו מלהלחם בישראל עם שכבר סבב זה השם יתי להשיב לו מדה כנגד מדה כמו שזכר כאשר עשיתי כן שלם לי אלהים: (רלב"ג)

ז וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי בְּזַק שְׁבָעִים מְלָכִים בְּהַנּוֹת יְדֵיהֶם וּרְגִלְיהֶם מְקַצְצִים הָיוּ מְלַקְטִים תַּחַת שְׁלַחְנִי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כֵן שְׁלֵם לִי אֱלֹהִים וַיְבִיֵאֵהוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּמַת שָׁם: (פ)

רס"י **שבעים מלכים וגו'.** מכאן אתה למד מה גדולתו ועושרו של מלכי כנען, שהרי אדני בזק לא היה כדאי למנות (יהושע יז) עם מלכי כנען בשם 'מלך', וכתוב בו כן: ויביאהו ירושלם. שהלכו משם להלחם על ירושלים: (רס"י)

מצודת דוד **מקצצים.** אשר צויתי לקצצם : **היו מלקטים.** משירי המאכל הנופל תחת השלחן : **ויביאהו ירושלם.** כי משם הלכו להלחם בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מלקטים. לשון לקיטה : (מצודת ציון)

רלב"ג וזכר שהביאהו אחר זה בירושלם ומת שם. וכבר נלחמו בני יהודה בירושלם קודם זה ולכדו אותה והכוה לפי חרב ואת העיר שלחו באש: (רלב"ג)

ז וַיִּלְחַמוּ בְּנֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ וַיַּכּוּהָ לְפִי חֶרֶב וְאֶת הָעִיר שְׁלַחוּ: בָּאֵשׁ:

רס"י **שלחו באש.** שלחו חץ בכלה: (רס"י)

מצודת ציון שלחו. על כי אם מי יבעיר האש באחד מן המקומות, עשה יעשה שליחותו, והולך ממקום למקום ושורף הכל, לזה נקרא בלשון שלוח : (מצודת ציון)

טו ואחר ירדו בני יהודה להלחם בפנעני יושב ההר והנגב והשפלה:

מצודת ציון והשפלה. העמק : (מצודת ציון)

זו וילך יהודה אל הפנעני היושב בחברון ושם חברון לפנים קרית ארבע ויכו את ששי ואת אחימן ואת תלמי:

מצודת דוד וילך יהודה. הם כלב ואנשיו, שהם מבני יהודה. ואף שהמלחמה היא היתה בימי יהושע, חזר לספר יחד כל המלחמות שעשו בני יהודה, החדשות והישנות, ועם כל הנמשך : (מצודת דוד)

מצודת ציון לפנים. בימים הקדמונים : (מצודת ציון)

זב וילך יהודה אל הכנעני היושב בחברין וגו'. כי כבר התבאר בספר יהושע כי כלב הוא שנלחם בהם ואמנם הביא עמו שם שבט יהודה כי הוא היה נשיא השבט ולזה יחס זאת המלחמה לשבט יהודה וידמה שכבר היתה זאת המלחמה אחרי מות יהושע ואף על פי שנזכרה בספר יהושע ואולם נזכרה שם לבאר שכבר נתקיים יעוד הש"י לכלב כי חברון נתנה לו לנחלה על פי הש"י והוא נלחם בה וכבשה בסוף הענין אף על פי שלא כבשה בימי יהושע: (רלב"ג)

זא וילך משם אל יושבי דביר ושם דביר לפנים קרית ספר:

זב וישם דביר הנזכר בזה המקום הוא מקום אחר זולת אשר לכד יהושע לפי מה שנזכר בספר יהושע אמר וישב יהושע וכל ישראל עמו דבירה: (רלב"ג)

זב ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר וילכדה ונתת לי לו את עכסה בתי לאשה: **זג** וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב הקטן ממנו ויתן לו את עכסה בתו לאשה:

רס"י אחי כלב. מלמו: (רס"י)

רס"י מעיר התמרים. היא יריחו, שניתן להם דושנה של יריחו לאוכלה עד שיבנה בית המקדש, ומי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטלנה, כדי שיהא לכל ישראל חלק בבית הבחירה, ונתנה לבני יתרו ארבע מאות ארבעים שנה, והתלמידים שבהם הניחיה והלכו אלל עתניאל בן קנז הוא יעבד במדבר יהודה אשר בנגב ערד ללמוד תורה: **וישב את העם.** עם התלמידים היושבים לפניו. הוא בקש מאת הקדוש ברוך הוא שיזמין לו תלמידים הגונים, שנאמר (דברי הימים א' ד' י') ויקרא יעבד לאלהים וגו', וזימן לו החסידים הללו: (רס"י)

מצודת דוד קיני. הוא יתרו אשר היה חותן משה : **עלו מעיר התמרים.** כי שמה ישבו בין הכנענים, וכשבאו בני יהודה להלחם במ, קראו לשלום לבני קיני, ועלו משם ללכת עם בני יהודה למדבר יהודה וכו' : **וילך וישב.** קרא כל בני המשפחה כולה בלשון יחיד, וכן (תהלים קיח ב) יאמר נא ישראל : **את העם.** עם בני יהודה : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה בני קיני חותן משה שבו לדת ישראל ולזה ישבו את יהודה : (רלב"ג)

ג וילך יהודה את שמעון אחיו ויכו את הפנעני יושב צפת ויחרמו אותה ויקרא את שם העיר חרמה :

מצודת ציון ויחרמו. ענין אבדון וכליון : (מצודת ציון)

ג וילכד יהודה את עזה ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה ואת עקרון ואת גבולה: **ג** ויהי יהודה את יהודה וירש את ההר כי לא להוריש את יושבי העמק כי רכב ברזל להם :

רס"י כי לא להוריש. תרגם יונתן: בתר כן דחבו, לא יכילו לתרכא ית יתבי מישראל: (רס"י)

מצודת דוד ויהי ה' וגו' ויורש את ההר. רצה לומר, מה שהוריש יהודה יושבי ההר, לא היה בעוצם ידו כדרך הטבע, כי אם יד ה' עשתה זאת : **כי לא להוריש.** תחסר מלת 'יכול', ורצה לומר, שהרי לא היה ביכולתו להוריש יושבי העמק, על כי להם רכב ברזל לא עצר כח להורישם, עם שישבו בעמק הנוח לכבוש יותר מן היושב בהר, ואיך אם כן הוריש יושב

ההר הקשה יותר ויותר, אלא יד ה' עשתה זאת, ואת יושבי העמק הניח לנסות במ את ישראל, כמו שכתבו למטה (לקמן ב כב), ואם הניח יושבי ההר וגירש יושבי העמק, היו חושבים בכח ידם ויכלו לגרש יושבי העמק, עם כי רכב ברזל להם, ועל יושבי ההר הקשה יותר לא יוכלו להתגבר, לזה הוריש יושבי ההר והניח יושבי העמק : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויורש. מלשון גרושין : רכב ברזל. אנשי רכב, חזקים כברזל :
(מצודת ציון)

רלב"ג ויהי ה' את יהודה ויורש את ההר. ר"ל שכבר מצא עצמו יהודה נעזר בה' בהורשת ההר אמנם לא יכול להוריש את יושבי העמק כי רכב ברזל להם והיו יותר חזקים ממנו, וראוי שתדע כי אם היה בא לו יעוד מאת הש"י שיעזרהו במקום אחר בזולת המלחמה לא יאמר שלא יכול להוריש יושבי העמק כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט אלא שלא מצאנו יעוד השם ליהודה שינצח רק בגבול נחלתו כמו שנזכר בראש זה הספר וזאת המלחמה היתה בגבול שמעון : (רלב"ג)

כז ויתנו לְקֶלֶב אֶת חֶבְרוֹן כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיֹּרֶשׁ מִשָּׁם אֶת שְׁלֹשָׁה בְנֵי הָעֵנָק:

מצודת ציון הענק. אנשים גבוהי הקומה : (מצודת ציון)

כח וְאֶת הַיְבוּסִי יֵשֵׁב יְרוּשָׁלַם לֹא הוֹרִישׁוּ בְנֵי בְנֵימִן וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי בְנֵימִן בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (o)

רס"י ואת היבוסי ישב ירושלם. מחוז היה צירוסלים ששמו יבוסי (פרקי דרבי אליעזר לו), ומצני אצימלך היו, ולא הוריקס מפני השבועה (בראשית כא כג-כד) עד שבא דוד (סמואל ב ה ו-ז), לפי שעדיין היה נכדו קיים, והוא נשבע לו ולנינו ולנכדו: (רס"י)

מצודת דוד היבוסי. שם אומה : בני בנימן. כי ירושלים היתה מנחלתם, ולבד רצועה אחת היה לו ליהודה בה, כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (זבחים נג ב) : (מצודת דוד)

רלב"ג וראוי שתדע כי היבוסי יושב ירושלם עד ימי דוד כמו שנזכר בספר שמואל והיתה סבת עמדו שם הברית שכרת אברהם עם אבימלך שלא ישקר לו ולנינו ולנכדו והנה שמואל הנביא כתב זה הספר כמו שאמרו רז"ל והוא אשר אמר עד היום הזה ר"ל עד ימי כתבו זה הספר. והנה זכר

אחר זה מה שנשאר מהגוים האלה בגבול ישראל לבאר שהם היו להם
למוקש כמו שנזכר בתורה : (רלבי"ג)

כב וַיֵּלֶוּ בֵּית יוֹסֵף גַּם הֵם בֵּית אֵל וַיְהוּה עִמָּם:

רש"י בית אל. שנפל בגורלם (ויהושע טז א), ואף על פי שפסל מיכה עמהם, שהרי מיכה משצט אפרים (שופטים יז א), נאמר כאן 'זה עמס', הוא שאמר דניאל (דניאל ט ז): לך ה' הצדקה ולנו בוסת הפנים: (רש"י)

מצודת דוד גם הם. כמו שבני יהודה נלחמו לכבוש גורלם, כן נלחמו בני יוסף בגורלם : (מצודת דוד)

כג וַיִּתְּרוּ בֵּית יוֹסֵף בְּבֵית אֵל וְשֵׁם הָעִיר לְפָנִים לוֹז:

רש"י ויתירו. על ידי אחרים, (תרגום:) ושלחו מאלליון, ויתורו את ארץ (במדבר יג ב) נאמר במרגלים עצמן, ואלו ששלחו מרגלים נאמר בהם ויתירו:

מצודת ציון ויתירו. ענין חקירה וחפוש, כמו (במדבר יג ב) ויתרו את ארץ כנען : (מצודת ציון)

כד וַיֵּרְאוּ הַשְּׂמֵרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הֲרֵאֶנּוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעִשְׂיָנוּ עִמָּךְ חֶסֶד:

רש"י את מבוא העיר. שהיו נכנסים לה דרך המערה, ולזו אחד עומד על פי המערה ונכנסים דרך הלז למערה: (רש"י)

מצודת דוד השומרים. כי מבני יוסף שמרו מול השער, לראות אם יצא מי מן העיר לשאלו המבוא : ועשינו עמך חסד. כאשר נכבוש את העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון מבוא. מלשון ביאה : (מצודת ציון)

לכה וַיֵּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר וַיְכַוּ אֶת הָעִיר לְפִי חֶרֶב וְאֶת הָאִישׁ וְאֶת
כָּל מְשַׁפְּחָתוֹ שְׁלַחוּ:

רס"י ויראם. **באלצעו:** (רס"י)

מצודת דוד שלחו. לחפשי, ולא הכום עם בני העיר : (מצודת דוד)

לפו וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אַרְצַי הַחֲתָיִם וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוֹז הוּא שְׁמָהּ עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: (פ)

רס"י לוז. סגדלו צו אגוזים דקים, קולדר"א צלע"ז: הוא שמה עד היום.
לא כלכלה סנחריב, ולא החריבה נבוכדנצר: (רס"י)

לכז וְלֹא הוֹרִישׁ מִנְּשָׂה אֶת בֵּית שָׁאן וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת תַּעֲנָף וְאֶת
בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת (יֹשְׁבֵי דוֹר וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת יוֹשְׁבֵי יְבֻלְעָם וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ
וְאֶת יוֹשְׁבֵי מְגִדוֹ וְאֶת בְּנוֹתֶיהָ וַיִּזְאֵל הַכְּנַעֲנִי לְשֹׁבֵת בְּאַרְצָהּ הַזֹּאת:

רס"י ולא הוריש מנשה. סיפר הכתוב בגנותו, שהתחילו למעול בהקדוש
ברוך הוא שצוה אותם (במדבר לג נב): והורשתם את כל יושבי הארץ וגו':
(רס"י)

מצודת ציון ויואל. ענין רצון, וכן (שמות ב כא) ויואל משה : (מצודת ציון)

לכח וַיְהִי כִּי חִזַּק יִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׂם אֶת הַכְּנַעֲנִי לְמַס וְהוֹרִישׁ לֹא הוֹרִישׁוּ:
(ו) **לכט** וְאַפְרַיִם לֹא הוֹרִישׁ אֶת הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּגֶזֶר וַיִּשָּׁב הַכְּנַעֲנִי
בְּקֶרְבּוֹ בְּגֶזֶר: (פ) **לל** זְבוּלֵן לֹא הוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי קֶטְרוֹן וְאֶת יוֹשְׁבֵי
נְהַלֵּל וַיִּשָּׁב הַכְּנַעֲנִי בְּקֶרְבּוֹ וַיְהִי לְמַס: (ס) **ללא** אֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ אֶת
יֹשְׁבֵי עֵכוֹ וְאֶת יוֹשְׁבֵי צִדּוֹן וְאֶת אַחְלָב וְאֶת אַכְזִיב וְאֶת חֶלְבָה וְאֶת אֶפְיִק
וְאֶת רְחֹב: **לב** וַיִּשָּׁב הָאֲשֶׁרִי בְּקֶרְבּוֹ הַכְּנַעֲנִי יוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ כִּי לֹא הוֹרִישׁוּ:
(ס)

מצודת דוד וישב האשרי. רצה לומר, לא ישב הכנעני בקרב ישראל כגרים
היושבים בתוך אדני הארץ כי אם בהפוך, שהאשרי היה היושב בתוך

הכנעני, כי הם היו יושבי הארץ ואדוניה : **כי לא הורישו**. הסבה היה בזה על שלא הורישם בתחלה בהיות לאל ידם, ולזאת קמו עליהם ומשלו בארץ : (מצודת דוד)

לג נִפְתְּלִי לֹא הוֹרִישׁ אֶת יוֹשְׁבֵי בֵּית שְׁמֶשׁ וְאֶת יוֹשְׁבֵי בֵּית עֵנָת וַיֵּשֶׁב בְּקֶרֶב הַכְּנַעֲנִי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וַיֵּשְׁבֵי בֵּית שְׁמֶשׁ וּבֵית עֵנָת הָיוּ לָהֶם לְמֹסִ : (o)

מצודת דוד **ישבי בית שמש כו'**. רצה לומר, אבל אותן היושבים בבית שמש וכו', אשר לא היו מאנשי הכנעני, הם לבד היו למס לנפתלי, ולא הכנעני שבתוכם ; או יאמר, שהם נתנו המס לכנעני ולא לנפתלי : (מצודת דוד)

לד וַיִּלְחֲצוּ הָאֱמֹרִי אֶת בְּנֵי דָן הַהֵרָה כִּי לֹא נָתְנוּ לָרֶדֶת לְעֵמֶק :

מצודת דוד **ההרה**. דחקום להשאר בהר, כי לא הניחום לרדת להעמק : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וילחצו**. ענין דחק, כמו (במדבר כב כה) ותלחץ אל הקיר : **לא נתנו**. לא הניחו, כמו (בראשית לא ז) ולא נתנו אלהים : (מצודת ציון)

לה וַיִּזְאֵל הָאֱמֹרִי לְשֹׁבֵת בְּהַר חֶרֶס בְּאֵילֹן וּבְשַׁעֲלָבִים וַתִּכְבַּד יַד בֵּית יוֹסֵף וַיְהִי לְמֹסִ :

מצודת דוד **ויזאל האמורי**. אחרי זה רצו להשגב עוד לעלות ההרה ולשבת גם בה : **יד בית יוסף**. כי נחלתם היתה סמוכה לנחלת בני דן, יושבי הערים האלה, ולחמו מלחמת בני דן וכבדה ידו עליהם, עד שנתנום עוד למס : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותכבד**. עניינו כמו ותחזק : (מצודת ציון)

לו וַגְּבֹל הָאֱמֹרִי מִמְעָלָה עֲקֻרָבִים מִהַסֵּלַע וּמִמְעָלָה : (פ)

מצודת דוד **וגבול האמורי**. מוסב למעלה, לומר ; וגם גבול האמורי וכו' היו למס, עד שלא יוכלו להורישם : (מצודת דוד)

שופטים

פרק-ב

א וַיַּעַל מִלְאָךְ יְהוָה מִן הַגִּלְגָּל אֶל הַבְּכִים וַיֹּאמֶר אֲעֵלֶה אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאָבִיא אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתִּיכֶם וְאָמַר לֹא אֶפְרַיִם בְּרִיתִי אֶתְכֶם לְעוֹלָם:

כ וַיַּעַל מִלְאָךְ ה' שְׁנֵינוּ בְּסֹדֶר עוֹלָם (פֶּרֶק יט): זֶה הִיָּה פִּנְחָס: אֵל הַבְּכִים. שֵׁם הַמָּקוֹם: אֵעֵלֶה אֶתְכֶם. כִּי הִיָּה דַעְתִּי מִתְחִילָה לְהַעֲלוֹתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וְכֵן עָשִׂיתִי עַל מַנְתְּ לְהוֹרִיֵשׁ אֶת אֲוִיבִי: (כ"ט)

מצודת דוד מִלְאָךְ ה'. נְבִיא ה', כֵּן תִּרְגֹּמוּ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנוֹם לְבִרְכָה (וַיִּקְרָא רַבֵּה א א) שְׁפִינְחָס הִיָּה: מִן הַגִּלְגָּל. שְׁמָה בָאָה לוֹ הַנְּבוּאָה: אֵל הַבְּכִים. שְׁמָה נִקְבְּצוּ יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֵעֵלֶה. אָמַר לָהֶם בַּמָּקוֹם ה', הִנֵּה הַבְּטַחְתִּי לָכֶם שְׁאֵעֵלֶה אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְכוּ': (מִצְוֹת דוֹד)

מצודת ציון מִלְאָךְ. עֲנִין שְׁלִיחַ: הַבְּכִים. אָמַר עַל שֵׁם סוּפוֹ, שִׁקְרָאוּ הַמָּקוֹם 'בְּכִים': אֶפְרַיִם. מִלְשׁוֹן הַפֶּרָה וּבִטּוֹל: (מִצְוֹת צִיּוֹן)

רלב"ג וַיַּעַל מִלְאָךְ ה' מִן הַגִּלְגָּל אֶל הַבְּכִים. ר"ל אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר קָרָאוּ בְּכִים אַחֵר זֶה מִצַּד הַבְּכִיָּה שֶׁבְּכּוּ שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְזֶה הַמִּלְאָךְ הִיָּה נְבִיא שְׁלֹא יִתְכַּן שִׁדְבֵר מִלְאָךְ ה' לְרַבִּים יַחַד בְּזֶה הָאוֹפֵן כִּמוֹ שְׁזָכְרֵנוּ בַּמְקוֹמוֹת מֵהַבְּרוּשָׁנוּ לְדַבְרֵי הַתּוֹרָה וְכֵן תִּרְגֹּם יוֹנְתָן שְׁזֶה הַמִּלְאָךְ הִיָּה נְבִיא וַיִּדְמָה שְׁזֶה הַנְּבִיא הִיָּה פִּנְחָס כִּמוֹ שְׁאָמְרוּ ז"ל וְאָמַר שְׁעֵלָה מִן הַגִּלְגָּל לְפִי שֵׁשׁ הִיָּה כְּשָׁבָאָה לוֹ הַנְּבוּאָה הַזֹּאת: (רַלְבִּי"ג)

ב וְאַתֶּם לֹא תִכְרְתוּ בְרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת מִזְבְּחוֹתֵיהֶם תִּתְצוּן וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי. מֵהַ זֹאת עָשִׂיתֶם:

מצודת דוד וְאַתֶּם. וּבִתְנָאֵי שְׁגַם אֶתְּם תִּשְׁמַעוּ לִי, וְלֹא תִכְרְתוּ בְרִית וְכוּ': וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי. לְקִיִּים הַתְּנָאֵי: מֵהַ זֹאת עָשִׂיתֶם. הֲלֹא סַכְלוֹת גְּדוֹלָה הִיָּה: (מִצְוֹת דוֹד)

מצודת ציון תִּתְצוּן. מִלְשׁוֹן נְתִיצָה וּשְׁבִירָה: (מִצְוֹת צִיּוֹן)

ג וגם אמרתי לא אגרש אותם מפניכם והיו לכם לצדים ואלהיהם יהיו
לכם למוקש:

רס"י וגם אמרתי. עתה אמרתי באפי: לצדים. למלכדים כלדכם בגדודים
וגייסות לשלול ולבוז: (רס"י)

מצודת דוד וגם אמרתי. רצה לומר, כמו שעשיתם אתם, אעשה כן גם אני,
ואמרתי עתה, שלא תספיק בידכם לגרשם אף אם תרצו לגרשם מעתה :
למוקש. כי תהיו תועים אחריהם, ובוזה תכשלו להיות נמסרים ביד
האויב (מצודת דוד):

מצודת ציון צדים. לשון צדיה, ורצונו לומר לצודד נפשות : (מצודת ציון)

ז ויהי כדבר מלאך יהוה את הדברים האלה אל כל בני ישראל וישאו
העם את קולם ויבכו: **זה** ויקראו שם המקום ההוא בכים ויזבחו שם
ליהוה: (פ)

מצודת דוד בכים. על שם הבכי : ויזבחו. כי נתחרטו ממעשיהם והביאו
קרבנות לרצות את ה' : (מצודת דוד)

ז וישלח יהושע את העם וילכו בני ישראל איש לנחלתו לרשת את
הארץ:

רס"י וישלח יהושע וגו'. זה המעשה היה מוקדם, אלא לפי שבא לומר
(פסוק יא): ויעשו הרע, התחיל לומר כן: יהושע. כשמת וקבלו לפניו לעבוד
ה', שלחם איש לנחלתו, והם עבדו את ה' כל ימיו וכל ימי הזקנים, ואחר
כך: ויעשו בני ישראל הרע: (רס"י)

מצודת דוד וישלח וגו'. עם שכבר נאמר בסוף יהושע (כד כח), חזר וכתבו
כאן, לומר, עם היות שיהושע שלחם איש לנחלתו תחת גפנו ותחת תאנתו
: (מצודת דוד)

רלב"ג וישלח יהושע את העם. ר"ל שכבר שלח את העם קודם זה ושב
להזכיר זה לפי שהיה צריך להזכיר שכבר עבדו ישראל את ה' כל ימי

יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אשר ראו את כל מעשה הש"י במצרים ועל הים ובמדבר ובימי יהושע: (רלב"ג)

ז וַיַּעֲבְדוּ הָעָם אֶת יְהוָה כֹּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכֹל יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הָאָרִיכוּ יָמִים אַחֲרָיו יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר רָאוּ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגְּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל:

רס"י אָזָּר הָאָרִיכוּ יָמִים וְגו'. יָמִים הָאָרִיכוּ, שָׁנִים לֹא הָאָרִיכוּ, לְפִי שֶׁנִּתְעַלְלוּ בַּהֲסָפְדוֹ, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ט): הֵר גַּעַס, שֶׁרַעַס עֲלֵיהֶם הָיָה לְהוֹרֵגוֹ:

מצודת דוד וַיַּעֲבְדוּ הָעָם. וְגַם הֵם הִכִּירוּ בַּהֲטוּבָה וַיַּעֲבְדוּ : . אֶת ה' כֹּל יְמֵי וְכוּ', וּמְכַל מְקוֹם מֵהָר שֶׁכָּחוּ מַעֲשֵׂה ה' וְעָשׂוּ הָרַע אַחֲרַי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וְהַזְּקֵנִים, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ וְהוֹלֵךְ : אֲשֶׁר רָאוּ. אֱלוֹ הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ וְכוּ', וְבִזְזָה הָיוּ מֵיִשְׂרָאֵל לֵב יִשְׂרָאֵל לְעַבּוֹד אֶת ה' : (מצודת דוד)

זח וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן עֶבֶד יְהוָה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִים: **ט** וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִבּוֹל נְחֻלְתּוֹ בְּתַמְנַת חָרָס בְּהַר אֶפְרַיִם מִצְפּוֹן לְהַר גֵּעִשׁ:

רס"י בְּתַמְנַת חָרָס. עַל שֶׁסֶּהֱעַמִּידוֹ תַּמּוֹנַת חָרָס עַל קִבְרוֹ, כְּלוֹמַר חֲבַל עַל אֵלֶּם שֶׁהַעֲמִיד הַחַמָּה וּמוֹטֵל בְּקִבְרָה: (רס"י)

מצודת ציון חָרָס. הוּא סָרַח הָאֱמוֹר בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ (כב ל) וּמִתְהַפֵּךְ הוּא, כְּמוֹ כִּשְׁבִי מִצְוֹדָת: כִּשְׁבִי מִצְוֹדָת: (ציון)

זח וְגַם כָּל הַדּוֹר הַהוּא נֶאֱסָפוּ אֶל אֲבוֹתָיו וַיָּקָם דּוֹר אַחֵר אַחֲרֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אֶת יְהוָה וְגַם אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל: (o)

מצודת דוד לֹא יָדְעוּ. בִּידִיעָה מוֹשַׁכֶּלֶת : וְגַם אֶת הַמַּעֲשֵׂה. לֹא יָדְעוּ גַם אֶת הַמַּעֲשֵׂה, כִּי נִשְׁכַּח מֵהֶם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נֶאֱסָפוּ. עֲנִיָּן מִיָּתֵהּ, כְּמוֹ (במדבר כ כד) יֹאסֵף אֶהְרֵן : (מצודת ציון)

רלב"ג וְהִנֵּה נִתְבָּאָר בַּדָּבָר יִפְתַּח כִּי זָמַן יְהוֹשֻׁעַ וְהַזְּקֵנִים לֹא הָיָה כִּי אִם

כמו ס"ו שנה ולזה יחוייב שיהיה אמרו וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותם הרצון בו שכבר נאספו אל אבותם ר"ל הזקנים כלם אשר ראו את כל מעשה ה' כי לא היה מיציאת מצרים עד זה העת כי אם ס"ו שנה ורחוק הוא שלא ימצא בישראל אז מי שהיו ימיו יותר מס"ז שנה אבל בלי ספק היו שם רבים בני שמונים שנה ויותר אבל מפני שלא היו חכמים לא הועילה אותם את כל מעשה ה' להציל ישראל מעשות הרע בעיני ה' ואמנם הזקנים מפני שהיו מנהיגים את העם הצילום מזה כל ימי היותם: (רלב"ג)

יא וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים:
יב וַיַּעֲזְבוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם הַמּוֹצִיא אוֹתָם מֵמִצְרָיִם וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וַיִּכְעֹסוּ אֶת יְהוָה:

רלב"ג וזכר כי אחרי מות הזקנים ההם עשו ישראל הרע ועבדו ע"ג: (רלב"ג)

יג וַיַּעֲזְבוּ אֶת יְהוָה וַיַּעֲבְדוּ לַבַּעַל וְלַעֲשֵׂתוֹת:

מצודת ציון לבעל ולעשתרות. שמות עבודה זרה : (מצודת ציון)

יד וַיַּחַר אֵף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנֵם בְּיַד שָׂסִים וַיִּשְׁסוּ אוֹתָם וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם מִסָּבִיב וְלֹא יָכְלוּ עוֹד לַעֲמֹד לִפְנֵי אוֹיְבֵיהֶם:

מצודת דוד מסביב. היושבים סמוכים, הלוחץ יותר מן האויב הבא ממרחק והולך לו : ולא יכלו עוד לעמד. היות באלו הדברים יספר בדרך כלל מעשיהם וגמולם כל ימי השופטים, ואמר, אם בתחלה היה להם תקומה מה, אולם בסוף לא יכלו לעמוד ולהתקיים : (מצודת דוד)

מצודת ציון שסים. דורכים ורומסים, כמו (זכריה יד ב) ונשסו הבתים : וימכרם. מסרם, וכאלו מכרם : (מצודת ציון)

טו בְּכָל אֲשֶׁר יָצְאוּ יַד יְהוָה הִיִּתָּה בָּם לָרַעַה כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם וַיַּצֵּר לָהֶם מְאֹד:

רס"י ככל אשר ילאו יד ה' היתה צם לרעה. על חצימלך ומחלון וכליון

נאמר ב'סדר עולם' (פרק יב): (כ"י)

מצודת דוד בכל אשר יצאו. בכל מקום אשר יצאו למלחמה, בא עליהם רעה, וכרעו ונפלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצר. מלשון צר ודוחק. (יז) זנו. המשילם לזונה העוזבת בעל נעוריה, ותאהב זולתו : (מצודת ציון)

טז ויקם יהוה שפטים ויושיעוּם מיד שפיהם:

כ"י ויקם ה' שפטים. תמיד מדור אל דור, כמו שהוא מונה והולך בספר הזה, קופט אחר קופט: (כ"י)

מצודת דוד ויושיעוּם. בכדי להושיעם מן האויב, כי הם יוכיחו את העם לשוב לה', ואם ישמעו יהיו נושעים : (מצודת דוד)

יז וגם אל שפטיהם לא שמעו. כי זנו אחרי אלהים אחרים וישתחוּו להם סרו מהר מן הדרך אשר הלכו. אבותם לשמע מצות יהוה לא עשו: כן:

מצודת דוד וגם. רצה לומר, אבל לא הועיל בזה, כי גם אל שופטיהם לא שמעו : סרו מהר. רצה לומר, במהירות רב, בפעם אחת סרו מכל וכל מן הדרך, ולא באיחור מעט מעט : לשמע. אשר שמעו : לא עשו כן. כאשר עשו אבותם : (מצודת דוד)

יח וכי הקים יהוה להם שפטים והיה יהוה עם השפט והושיעם מיד איביהם כל ימי השופט כי ינחם יהוה מנאקתם מפני לחצייהם ודחקהיהם:

כ"י וכי הקים. לשון הוה, וכאשר היה מקים להם שופטים, והיה ה' עם השופט וגו': כי ינחם. שהיה מתנחם להם על הרעה, כן תרגם יונתן: מנאקתם. מפני נאקתם, העולה לפניו מפני אויביהם: (כ"י)

מצודת דוד וכי הקים. וכאשר היה מקים להם שופטים : עם השפט. עם

כל שופט בזמנו : והושיעם. מוסב על ה' : מנאקתם. מחמת שצעקו להתפלל ולשוב לה' ולא מאהבת המקום, כי אם מלחץ האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ינחם. ענין הפוך מחשבה : מנאקתם. ענין צעקה מכאב לב, כמו (שמות ו ה) שמעתי את נאקת : לחציהם ודחקיהם. הוא כפל ענין במלות שונות ובא לחזק הדבר, והוא כלל גדול בדברי הנביאים : (מצודת ציון)

רלב"ג וספר דרך כלל איך היה מנהגם בימי השופטים עד שלא יתישבו לעבוד את ה' כי אם בימי השופט ובמותו ישובו להשחית דרכם : (רלב"ג)

וְהָיָה בְּמוֹת הַשּׁוֹפֵט יָשְׁבוּ וְהִשְׁחִיתוּ מַאֲבוֹתָם לְלַקֵּת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרַיִם לְעַבְדָּם וְלִהְשִׁתְּחוֹת לָהֶם לֹא הִפִּילוּ מִמַּעַלְלֵיהֶם וּמִדַּרְכָּם הַקָּשָׁה:

רס"י לא הפילו. לא הגיחו לזכר להיות נוכחים על כל הבא עליהם: (רס"י)

מצודת דוד והיה במות השופט. רצה לומר, גם התשובה ההיא לא היתה כי אם מתוכחות השופט, ומיד שמת ואיננו להוכיחם, שבו והשחיתו דרכם, מעין דרכי אבותם שהרעו לעשות טרם עמד השופט ההוא : לא הפילו. לא גרעו ממעללי ומדרכי אבותם הקשה והרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לא הפילו. לא גרעו, ודוגמתו (איוב יב ג) לא נופל אנכי מכס : ממעלליהם. ממעשיהם : (מצודת ציון)

וַיִּחַר אֶף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר יְעֹן אֲשֶׁר עָבְרוּ הַגּוֹי הַזֶּה אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת אֲבוֹתָם וְלֹא שָׁמְעוּ לְקוּלִי:

מצודת ציון ויחר. ענין כעס : יען. בעבור : (מצודת ציון)

רלב"ג ולזה חרה אף השם יתברך בישראל. ואמר שלא יוסיף להוריש איש מפניהם מן הגוים אשר עזב יהושע וימות : (רלב"ג)

כא גם אני לא אוסיף להוריש איש מפניהם מן הגוים אשר עזב יהושע וימת:

מצודת דוד גם אני. כאשר גמלו, אשלם כן גם אני : אשר עזב וגוי. רצה לומר, מדעת עזבם במקומם ומת, כי לא רצה לגרש כולם בחייו, וכמו שאמר הכתוב (שמות כג ל), מעט מעט אגרשנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון להוריש. לגרש : עזב. הניח : (מצודת ציון)

לכב למען נסות בם את ישראל השמרים הם את דרך יהוה ללקת בם
כאשר שמרו אבותם אם לא:

רצ"י הקומרים הם. ה"א חטף פתח הוא נקוד, לפי שהוא לשון שאלה ונסיון:
(רצ"י)

מצודת דוד למען נסות. רצה לומר, בעבור זה בחר ה' בזה העונש ולא בזולתו, כי למען נסות בם את ישראל אם יעבדו את אלהים אם לא, וזה שכתוב 'השומרים' וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון נסות. מלשון נסיון : (מצודת ציון)

רלבי"ג כי השאירם לנסות בם את ישראל השומרים הם את דרך ה' וזה שזה היה סבה לגלות מום ישראל והיותם בלתי חזקים באמונת השם יתבי' ולזה לא היו ישראל ראויים אל שתשלם להם בימי יהושע השמדת כל הגוים האלה : (רלבי"ג)

לכג וינח יהוה את הגוים האלה לבלתי הורישם מהר ולא נתנם ביד יהושע:
(פ)

מצודת דוד וינח. בעבור זה בחר בזה העונש והניח את הגוים האלה האמורים למטה : לבלתי הורישם מהר. רצה לומר, אשר גזרה חכמתו לבל הורישם מהר, כי אם מעט מעט, ולזה לא ינתנם מאז ביד יהושע, ובעבור העונש, ולמען נסות וכו', הניחם מכל וכל ולא הוסיף להוריש איש מעתה : (מצודת דוד)

א וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ יְהוָה לְנִסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל אֲשֶׁר
לֹא יָדְעוּ אֶת כָּל מַלְחָמוֹת כְּנָעַן:

רפ"י לנסות צם את ישראל. את דור האחר אשר לא ידעו את נסי
מלחמות כנען ולא ראו את המעשה הגדול, והמרו ומעלו במקום: (רפ"י)

מצודת דוד את כל וגו'. אלו הדורות הבאים, אשר לא ידעו להשכיל הנסים
שנעשו ליהושע בעת נלחם בכנען, ובעבור זה היתה רפויה בידם אמונת
ה', ולזה הניח הגוים האלה לנסותם בהם: (מצודת דוד)

רלב"ג ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל את כל אשר לא
ידעו את כל מלחמות כנען. ר"ל שהם לא הרגישו איך היו מלחמות כנען
כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו אך השם יתברך היה
הנלחם להם והם לא הרגישו בזה רק עשה זה השם יתברך: (רלב"ג)

ב רַק לְמַעַן דַּעַת דְּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָם מִלְחָמָה רַק אֲשֶׁר לְפָנִים
לֹא יָדְעוּ:

רפ"י רק למען דעת. רק לדבר הזה לבדו הניחם, למען דעת ולהתבונן
דורות בני ישראל הבאים מה החטא גורם, כי עתה הם זקוקים ללמדם
מלחמה: רק אשר לפנים. שהיו עומדים לשרת את ה': לא ידעו.
למלחמות הללו וטכסיסיהם, ולא נלכדו להם: (רפ"י)

מצודת דוד רק למען דעת. רצה לומר, רק בעבור זה ישכילו דעת פלאי
הנסים הנעשה להן מאז: ללמדם מלחמה. רצה לומר, הנה בהשאיר
הגוים, הלא ילחמו בם ויהיה אם כן מהצורך ללמדם טכסיסי מלחמה,
כי רק הדור אשר היו לפנים בימי יהושע, המה לא ידעו טכסיסי מלחמה,
כי ה' נלחם להם, אבל לאחר זה יצטרכו לדעתם, כי בעבור מעשיהם
יעזבם ה' אל המקרה, ואז ישכילו לדעת הנסים הנעשים מאז ויאמינו
מעתה ה' בה': (מצודת דוד)

רלב"ג למען דעת דורות ישראל כי עתה הם צריכין ללמדם ענין המלחמה
כי לא יכירו מה שנפקד מהם בסור השגת השם יתברך מהם כי קודם זה
לא היו צריכים לדעת סדר ענין המלחמה כי ה' הנלחם להם: (רלב"ג)

ג חֲמֶשֶׁת סָרְנֵי פְּלִשְׁתִּים וְכָל הַכְּנַעֲנִי וְהַצִּידֹנִי וְהַחִוִּי יֹשְׁבֵי הַר הַלְּבָנוֹן
מִהָרַר בְּעַל וְכֹוֹי עַד חֶרְמוֹן לְבֹא חֲמַת:

רס"י חמשת סרני פלשתים. הם הגוים אשר הגיח לנסות: (רס"י)

מצודת דוד חמשת. מוסב על המקרא שלפני פניו, לומר, ואלה הגוים וכו' חמשת וכו' : **סרני פלשתים**. רצה לומר, מקומות ממשלתם, ואף שבני יהודה כבשו מפלשתים עזה ואשקלון ועקרון, כמו שכתוב למעלה (א יח), הנה לאחר זמן חזרו הפלשתים ולקחו מידם, ואז לא יכלו בני יהודה לגרשם : **יושב הר הלבנון**. רצה לומר, וכל הכנעני וכו' אשר ישב בהר הלבנון מן הר בעל וכו', עד המקום שבאים דרך בו אל חמת : (מצודת דוד)

מצודת ציון סרני. ענין שררה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואמר שכבר השאיר השם יתב' שלא ינתן ביד יהושע חמשת סרני פלשתיי ואע"פ שלכדו מהם שבט יהודה אחר מות יהושע עזה ואשקלון ועקרון הנה נשאר להם העמק כמו שנזכר בראש זה הספר, ואפשר שנאמר שיושבי העמק שבו לקחת אלו הערים מיד יהודה ולזה מצאנו כי עם חמשת סרני פלשתים היו עזה ואשקלון ועקרון אשדוד גת כמו שנזכר בספר שמואל: (רלבי"ג)

ד וַיְהִיו לְנַסוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל לְדַעַת הַיְשָׁמְעוּ אֶת מִצּוֹת יְהוָה אֲשֶׁר
צִוָּה אֶת אֲבוֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה:

מצודת דוד ויהיו. הגוים האלה : **הישמעו**. לבלתי לכת אחרי אלהיהם : (מצודת דוד)

ה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָשְׁבוּ בְּקֶרֶב הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי: וַיִּקְחוּ אֶת בְּנוֹתֵיהֶם לָהֶם לְנָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם נָתְנוּ
לְבָנֵיהֶם וַיַּעֲבֹדוּ אֶת אֱלֹהֵיהֶם: (פ)

מצודת דוד ויקחו. רצה לומר, אבל לא עמדו בנסיון, ולקחו בנותיהם וכו', וסוף הדבר היה שעל ידי זה עבדו אלהיהם : (מצודת דוד)

זז וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּחוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעֲבֹדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָאֲשֵׁרוֹת:

מצודת דוד ויעשו וגו'. עד הנה אמר דרך כלל ספור מעשיהם בכל ימי השופטים, ומעתה יחזור לספר דרך פרט בימי כל שופט, ואמר, טרם שעמד השופט הראשון, עשו הרע : (מצודת דוד)

מצודת ציון אשרות. אילן הנעבד : (מצודת ציון)

זח וַיִּחַר אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכָּרם בְּיַד כּוֹשֵׁן רְשָׁעִים מֶלֶךְ אֲרָם נְהָרִים וַיַּעֲבֹדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כּוֹשֵׁן רְשָׁעִים שְׁמֹנָה שָׁנִים:

רלב"ג והנה זכר שכבר עבדו בני ישראל את כושן רשעתים מלך ארם שמנה שנה : (רלב"ג)

זט וַיִּזְעַקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה וַיִּקָּם יְהוָה מוֹשִׁיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְשִׁיעֵם אֶת עַתְנִיָּאל בֶּן קִנְז אָחִי כָלֵב הַקָּטָן מִמֶּנּוּ:

מצודת דוד את עתניאל. מוסב על מושיע, לומר, את עתניאל הקים למושיע : (מצודת דוד)

רלב"ג והקים ה' להם מושיע את עתניאל בן קנז כששבו לשם יתבי והיתה עליו רוח ה' והנהיג ישראל הנהגה משובחת וגברה ידו על כושן רשעתים מלך ארם שמנה שנה ואפשר שיהיה זה נבואה או היה חלק מה מרוח הקדש : (רלב"ג)

זו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא לְמַלְחָמָה וַיִּתֵּן יְהוָה בְּיָדוֹ אֶת כּוֹשֵׁן רְשָׁעִים מֶלֶךְ אֲרָם וַתַּעַז יָדוֹ עַל כּוֹשֵׁן רְשָׁעִים:

רז"י ותהי עליו רוח ה'. לרש רבי תנחומא (מדרש תנחומא שמות כ) נסתכל בהם, שאמר הקדוש ברוך הוא למשה במצרים (שמות ג ז) ראה ראיתי את עני עמי, מה הן שתי ראיות הללו, אמר לו: רואה אני שעתידין לטעות בעגל, ואף על פי כן 'ראיתי את עני עמי'. זו לרש עתניאל, אמר: בין זכים בין חייבים, עליו להושיעם: (רז"י)

מצודת דוד רוח ה'. התעוררות חכמה לשפוט ואמיץ לבב להלחם : **ותעז**
ידו. חזקה ידו לנצחו בכל פעם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותעז. ענין חוזק : (מצודת ציון)

יֵאָרְא וְתִשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיָּמָת עֲתַנְיָאֵל בֶּן קַנְזִי: (פ)

מצודת דוד ותשקט. על ידי זה שקטה הארץ ונחה מן המלחמה עד כלות
ארבעים שנה מזמן התחלת השעבוד, כן כתבו ביסדר עולם' (פרק יב) :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ותשקט. ענין מנוחה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה שקטה הארץ ארבעים שנה מעת התחלת שעבוד כי לא יתכן
שיהיו ימי ההשקט מי שנה כמו שאנחנו עתידין לבאר בעי"ה בענין יפתח :
(רלב"ג)

יֵבֵא וַיִּסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּחַזַק יְהוָה אֶת עַגְלוֹן
מֶלֶךְ מוֹאָב עַל יִשְׂרָאֵל עַל כִּי עָשׂוּ אֶת הַרַע בְּעֵינֵי יְהוָה:

מצודת דוד ויחזק ה'. חלש היה, וה' חזקו על ישראל בעבור מעשיהם
הרעים : (מצודת דוד)

רלב"ג ואחר מות עתניאל בן קנז שבו ישראל לעשות הרע בעיני ה' והכניע
השם ישראל ושםם תחת עגלון מלך מואב ועבדוהו שמנה עשרה שנה
וכבשו מהם עיר התמרים והיא יריחו כמו שנזכר בתורה בקעת יריחו עיר
התמרים : (רלב"ג)

יֵבֵא וַיֵּאָסֹף אֵלָיו אֶת בְּנֵי עַמּוֹן וְעַמְלֵק וַיִּלָּךְ וַיִּךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּירָשׁוּ אֶת
הַתְּמָרִים: עיר

רש"י את עיר התמרים. יריחו: (רש"י)

מצודת דוד ויאסוף וגו'. מלבד בני עמו : (מצודת דוד)

יֵבֵא וַיַּעֲבְדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עַגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב שְׁמוֹנֶה עָשָׂר שָׁנָה: (o)

טו וַיִּזְעַקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה וַיִּקָּם יְהוָה לָהֶם מוֹשִׁיעַ אֶת אַהוּד בֶּן גֵּרָא בֶּן הַיְמִינִי אִישׁ אֶטֶר יַד יְמִינוֹ וַיִּשְׁלַחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעִגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב:

רפ"י אטר יד ימינו. תרגם יהונתן: גבר גמיד יד ימיניה, וכל גמיד לשון ארמי הוא, דבר כוונת מחמת חולי, ריטרי"ט בלע"ז; לא היה פולט ביד ימינו. ובלשון עברי: אטר, אטום, כמו (תהלים סט טז) ואל תאטר עלי צארכ פיה, אטום ביד ימינו, שלא היה פולט בה: (רפ"י)

מצודת דוד **בן הימיני**. מבני בנימין : **איש אטר, וגו'.** יבאר הסיבה שלא נשמר מלך מואב מחרב אהוד לפי שהיה שמאלי, ולזה תלאה בירך ימין להיות נוח לו לאחזה בשמאלו ולא היה אם כן נראה בירך השמאל דבר בולט מתחת למדיו ולזה לא הרגיש בדבר, כי לא חשב שהוא שמאלי : **וישלחו וגו' מנחה.** בכדי שלא ירגיש בדבר, ויבטח בו בראות הכנעתו להביא **מנחה** : **מנחה** (מצודת דוד)

מצודת ציון **אטר.** ענין סגירה, כמו (תהלים סט טז) ואל תאטר עלי באר פיה. ורצה לומר : כאלו יד ימינו סגורה, כי לא שלט בה : (מצודת ציון)

רלב"ג וכששבו ישראל לשם יתי הקים להם מושיע אהוד בן גרא משבט בנימן ובתחבולות עשה לו מלחמה וזה שהוא סבב ששלחו ישראל מנחה לעגלון כדי שיתכן לו יותר לבא אליו בטח והוא היה אטר יד ימינו והיה זה גם כן סבה שלא ירגיש בלקיחתו החרב ביד שמאלו: (רלב"ג)

טז וַיַּעַשׂ לוֹ אַהוּד חָרֵב וְלָהּ שְׁנֵי פִיּוֹת גִּמְד אַרְכָּה וַיַּחְגֵּר אוֹתָהּ מִתַּחַת לְמַדְיוֹ עַל יָרֵךְ יְמִינוֹ:

רפ"י גומד ארכה. אמה גדומה, ובלשון אשכנז: דוימ"ן לאנ"ג, ובלשון לעז: גסקור"ט: על ירך ימינו. לפי שצמאלו פולט, יאחזנה צמאלו: (רפ"י)

מצודת דוד **שני פיות.** להמיתו בקלות ומהר : **גמד ארכה.** קצרה ממדת חרב, עם כי חגרה מתחת למדיו, מכל מקום נרגש היה בליטתה אם היתה כמדת חרב : **על ירך ימינו.** להיות נוח לו לאחזה בשמאלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פיות.** חודה של חרב נקראת פה : **גמד.** אמה, וכן (יחזקאל כז יא) גמדים במגדלותיך, שרצה לומר, אנשי מדה קצרה : **למדיו.**

למלבושיו, כמו (ויקרא ו ג) מדו בד : ירד. צד, כמו (ויקרא א יא) ירד
המזבח : (מצודת ציון)

רלב"ג ועשה החרב בעלת שתי פיות כדי שתכנס בקלות מצד החדות אשר
בשני צדדיה ותמית אותו תכף ולא היה ארוך מאד כדי שלא יוכר ולזה
לא היה ארכה כי אם אמה ושם החרב מתחת למדיו כדי שלא יראוה:
(רלב"ג)

זיז ויקרב את המנחה לעגלון מלך מואב ועגלון איש בריא מאד:

רש"י איש **בריא**. (תרגום:) פניס: (רש"י)

מצודת דוד איש בריא. גם זה היתה סיבת מיתתו, כי על היותו שמן ובעל
בשר, יקשה עליו ההקמה, וטרוד בה, ולא היה נשמר מאהוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון בריא. בעל בשר שמן, וכמו (מלכים א ה ג) עשרה בקר בריאים
: (מצודת ציון)

זיח ויהי כאשר כלה להקריב את המנחה וישלח את העם נשאי
המנחה:

רש"י וישלח את העם. חזר לאחוריו וליוה את חבורת יקראל אשר באו
עמו לשאת את המנחה, ולוה אותם עד הגלגל: (רש"י)

מצודת דוד כלה להקריב. אחר שמסר כל המנחה : וישלח וגו'. כי האחד
בקל יוכל להמלט, מה שאין כן כשהם רבים : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר שאחר שהקריב המנחה לעגלון שלח את העם נושאי
המנחה ואחר זה שב הוא להמית עגלון ממקום שנשלמה ההצלה לנושאי
המנחה מיד מואב אם ירדפום לנקום נקמת אדוניהם, והנה בחר אהוד
היות בסכנה לו לבדו לא לנושאי המנחה יחד עם שכבר יתכן ההמלט
בקלות יותר כשהיה יחיד ולא היה צריך להשתדל כי אם למלט עצמו עם
שבשבו הורה שלא בא אלא על דבר המנחה ולזה הראה עצמו ששכח
הדבר שהיה לו לדבר עמו מצד שמצא מקום לדבר אתו זה הדבר לא
שכוון זה ממנו על הכוונה הראשונה כי זה כלו ממה שיישיר אל שהסמך
בו עגלון להוציא מעליו כל איש בדברו אתו. וזכר שכבר היה עגלון שמן
מאד לצורך מה שזכר אחר זה שכבר סגר החלב בעד הלהב: (רלב"ג)

וַיֹּאמֶר וְהוּא שָׁב מִן הַפְּסִילִים אֲשֶׁר אֶת הַגְּלָגֶל וַיֹּאמֶר דְּבַר סֵתֶר לִי אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הִס וַיֵּצְאוּ מֵעֲלָיו כָּל הָעֹמְדִים עָלָיו:

רפ"י והוא שב. יחידי: מן הפסילים. מקום שפוסלים שם אנשים מן ההר, וכן תרגם יונתן: מן מחלציה, וזא אל עגלון ויאמר לו: ויאמר הס. אמר עגלון: שתקו את הכל מעלי, ויונתן תרגם הס: סליק, הוליא כל איש, ואף על פי כן; 'הס', לשון שתוק: (רפ"י)

מצודת דוד והוא שב. עשה עצמו כשוכח דבר מה : את הגלגל. אצל הגלגל : דבר סתר. רצה לומר, לזה לא דברתי עמך בהיות פה נושאי המנחה : ויאמר הס. כאומר, אם דבר סתר הוא בפני בני עמך, שתוק ולא תדבר באזני העומדים מבני עמי : ויצאו. בשמעם דבר המלך יצאו מעצמם : (מצודת דוד)

מצודת ציון הפסילים. מקום שמחליקים שם פני האבנים, כמו (שם שם לב) ויפסלו בני שלמה : הס. ענין שתיקה, כמו (במדבר יג ל) ויהס כלב : מעליו. מאצלו. : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה שב אהוד לעגלון ועגלון האמין בו על דבר המנחה שהראו בו ישראל היותם לו לעבדים נאמנים ואמר אהוד לעגלון שדבר סתר לו אליו ולא יתכן לגלותו בפני רבים והנה היה רחוק עדיין אהוד מן המלך כמו שנראה ממה שאחר זה ואמר המלך לעומדים לפניו הם רצה לומר שישתתקו עד שיצאו מעליו כל העומדים עליו כאשר הכירו ממנו כי אין רצונו לשמוע דברים אחרים קודם דברי אהוד ולא היה מן המוסר שישארו שם אלא עם רצונו לשמוע דברי סתר מאהוד: (רלבי"ג)

כז וְאֵהוּד בָּא אֵלָיו וְהוּא יֹשֵׁב בְּעֵלִית הַמְּקָרָה אֲשֶׁר לוֹ לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֵהוּד דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֱלֹהֵי וַיִּקָּם מֵעַל הַכֶּסֶּא:

רפ"י בעלית המקרה. (תרגום:) בעלית בית קיטא, שהיתה לאויר ולוננת: דבר אלהים לי אליך. וכריך אתה לעמוד: ויקם מעל הכסא. לכך זכה וילאה ממנו רות: (רפ"י)

מצודת דוד בא אליו. נתקרב אליו. בעלית המקרה. בהיות הזמן חס, ישב בעליה עשויה בחלונות מרובים להקר עצמו : לבדו. כי העומדים עליו יצאו : דבר אלהים. ומהראוי אם כן, לעמוד בעת תשמענה, וכונתו היה

להטרידו בקימה לבל ירגיש : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעלית. מלשון עליה, הבנויה ממעל : **המקרה.** מלשון קור וצינה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואחר זה נתקרב אהוד אליו והנה המלך יושב לבדו בעלית המקרה אשר לו והיתה עשויה לקרר בימי הקיץ ולזה היתה העליה ההיא בעלת חלונות רבים כדי שישלוט בה הרוח ויקרר האויר אשר שם ואמר לו אהוד דבר סתר מהאלהים לי אליך ולזה לא יתכן שהיה יושב עגלון וקם מעל הכסא :

כא וישלח אהוד את יד שמאלו ויקח את החרב מעל ירך ימינו ויתקעה בבטנו :

מצודת דוד וישלח אהוד. בעוד שהיה טרוד בהקמתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתקעה. ענין נעיצה ותחיבה, וכן (שמואל ב יח יד) ויתקעם בלב אבשלום : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה בעת היותו קם מעל הכסא שלח אהוד את יד שמאלו ולקח החרב מעל ירך ימינו ויתקע החרב בבטן עגלון והוא לא הרגיש בזה הענין כלל כי בהיותו טרוד לקום עשה זה אהוד עם שעשה זה בידו השמאלית ונכנס בבטנו גם יד החרב אשר שנכנס החרב : (רלבי"ג)

כב ויבא גם הנצב אחר הלהב ויסגר החלב בעד הלהב פי לא שלף החרב מבטנו ויצא הפרשדנה :

כ"י הנצב. הוא הזרז שהסנון תחוב לתוכו, שקורין הול"ט זלע"ז, הוא המעמיד החרב על פי תערה: הלהב. הוא הסנון שקורין צרונ"ט זלע"ז, וזלע"ז למ"א: ויסגור החלב. שמנו, שהיה שמן מאד, וכסה את כל אורך החרב: ויאל הפרשדנה. תרגם יונתן: ונפק אוכליה שפיד, עשאן כשתי תיבות וסי"ן משמשת לשתיהן, ויאל הפרש, שדונה, בשפיכה. שפך, 'שדא' כתרגומו:

מצודת דוד גם הנצב. בכדי שימות מיד ולא יצעק תחבה בעומק : **ויסגר החלב.** אחז להב החרב לבל תצא מעצמה, כי אהוד לא שלף החרב מבטנו, כי חשש פן יטפטף עליו דם וירגישו הרואים אותו כשהוא יוצא : **ויצא**

הפרשדנה. גם זה היה סיבה לחשוב שעושה צרכיו, כי הריחו סרחון
הצואה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנצב. הוא יד החרב שמעמיד אותה לעשות מלאכתה : **הלהב.**
היא ברזל החרב, כי היא מברקת כלהב כשהיא מרוטה, כמו (נחום ג ג)
ולהב חרב : **שלף.** ענין הוצאה, כמו (יהושע ה יג) וחרבו שלופה :
הפרשדנה. הפרש והצואה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה סגר החלב בפני הלהב ר"ל שהשומן היה סבה שלא היה יכול
אהוד להשיב החרב אליו והנה מפני זה לא שלף אהוד החרב מבטנו ולא
יצא הפרש והצואה דרך המכה או יהיה הרצון בזה שכבר הביא גם הנצב
אחר הלהב כי כבר סגר החלב בעד הלהב מרוב השומן עד שלא נתאמת
לאהוד שיהיה החרב נוגע לחלל הגוף ולזה הכניס שם גם יד הסכין עד
שראה שכבר יצא הפרש מהמכה בזולת הוצאתו מבטנו והנה זה הפירוש
יותר נכון : (רלב"ג)

כג ויצא אהוד המסדרונה ויסגר דלתות העליה בעדו ונעל:

רש"י ויאל אהוד המסדרונה. מן העליה אל המסדרונה, תרגם יונתן:
לאכסדרא: ונעל. במפתח: (רש"י)

מצודת דוד דלתות העליה. עליות המקרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המסדרונה. היא האכסדרה המסודרת בכסאות לישיבת
אנשים : **בעדו.** כנגדו, כמו (בראשית ז טז) ויסגור ה' בעדו : **ונעל.** רוצה
לומר, גם סגרה בהמנעול : (מצודת ציון)

רלב"ג אחר זה יצא אהוד אל האכסדרה וסגר דלתות העליה בעדו ונעל
במפתח ויתכן שהיה המפתח ההוא סוגר מבפנים ומבחוץ ולזה כאשר
ראו עבדי עגלון דלתות העליה נעולות חשבו שעגלון נעל אותן על צד
הצניעות להיותו מסכך רגליו כחדר המקרה ר"ל שהיה בית הכסא בחדר
המקרה והיה נפנה שם כי דרך מי שהוא נפנה לסכך רגליו בבגדו ועושה
מהם כמו אהל : (רלב"ג)

כד והוא יצא ועבדיו באו ויראו והנה דלתות העליה נעלות ויאמרו:
אך מסיך הוא את רגליו בחדר המקרה:

רש"י והוא יאל, ועבדיו של עגלון באו: מסיך רגליו. (תרגום):

עבד, לרכיב, הם, נקבים, הגדולים: (כ"י)

מצודת דוד והוא יצא. מן המסדרונה : אך מסיך. רצה לומר, אין דבר רע, אך עושה הוא צרכיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מסיך. הוא כנוי לעושה צרכיו, כמו (שמואל א כד ג) ויבא שאול להסך את רגליו, על שם שדרך היושב להפנות, לסכך ולכסות רגליו מחמת צניעות : (מצודת ציון)

לכה ויחילו עד בוש והנה איננו פתח דלתות העליה ויקחו את המפתח ויפתחו והנה אדניהם נפל ארצה מת:

כ"י עד בוש. עד עיכוב, כלומר זמן ארוך: (כ"י)

מצודת דוד עד בוש. עד אחרו זמן הראוי להתעכב בעשיית הצורך : את המפתח. אשר היה בידם לפתוח מן החוץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחילו. המתינו, כמו (בראשית ח י) ויחל עוד : בוש. ענין איחור, כמו (מלכים ב ח יא) וישם עד בוש : המפתח. שם הכלי הפותח המנעול : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה כאשר המתינו שיעור רב וראו שאיננו פותח דלתות העליה לקחו את המפתח ופתחו הדלתות מבחוץ וראו את אדוניהם נופל ארצה מת: (רלב"ג)

כ"י ואהוד נמלט עד התמהמהם והוא עבר את הפסילים וימלט השעירתה:

כ"י נמלט. ברה, איסקימואייר בלע"ז: עד התמהמהם. כמו (סיר הקירים א יב) עד שהמלך במסבו, (שם ב ז) את האהבה עד שתחפץ, בעוד שגנינו חפצים זה: השעירתה. יער דק ועב, שקורין ברול"ש בלע"ז, וטוב הוא להחבא. והרבה יש בסדר זרעים שענפי אילנות דקים קרויין שער (כלאים ד ט) הופך את השער, (פאה ב ג) ואם היה השער כותש: (כ"י)

מצודת דוד עד התמהמהם. בעוד שעכבו והמתינו עד בוש : את הפסילים. אשר היה בארץ מואב, ונמלט השעירתה אשר היתה מארץ ישראל :

מצודת ציון עד. כמו בעוד : **התמהמהם.** ענין עכבה, כמו (בראשית מג י) לולא התמהמהנו : **השעירתה.** שם מקום : (מצודת ציון)

רלבי"ג ובזמן הזה שיתמהמהו על מיתת אדוניהם נשלם ההמלטה לאהוד עד שעבר מקום פיסלי האבנים או יהיה פירוש הפסילים פסילי אלהי מואב כי לא נשלמה ההצלה עד שעבר את הפסילים כי עם מואב היו תמיד הולכים שם לעבוד ע"ג וכאשר עבר המקום ההוא נמלט מהם במקום שהיה שמו שעירתה שהיה לישראל : (רלבי"ג)

כז וְיְהִי בְּבֹאוֹ וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר בְּהַר אֶפְרַיִם וַיִּרְדּוּ עִמּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הַהָר וְהוּא לַפְּנִיָּהִם:

רש"י ויהי בצואו. שעבר את הירדן וזא למקומו בארץ כנען: זהר אפרים. שהיה בארץ כנען בעבר הירדן המערבי, וארץ מואב היתה בעבר הירדן במזרחו, מתוך ששטחו בישראל ועברו את הירדן, ירשו את יריחו, כמו שכתוב למעלה (פסוק יג) ונתנו את סרניהם וקליטיהם על ישראל: (רש"י)

מצודת דוד בבואו. אל ארץ ישראל : **ויתקע.** לעשות סימן להאסף : (מצודת דוד)

רלבי"ג ואז תקע בשופר בהר אפרים לרדוף אחרי מואב בעמד' נבהלי על מיתת אדוניהם ולכדו תחלה מעברות הירדן למואב ר"ל למה שנכנסו מעבר לירדן ובזולת מהמקומות שכבשו מואב מישראל בדרך שלא יוכלו מואב לעבו' הירדן ולנוס לארצם : (רלבי"ג)

כח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רְדְפוּ אַחֲרַי כִּי נָתַן יְהוָה אֶת אִיבֵיכֶם אֶת מוֹאֵב בְּיָדְכֶם וַיִּרְדּוּ אַחֲרָיו וַיִּלְכְּדוּ אֶת מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן לְמוֹאֵב וְלֹא נָתַנוּ אִישׁ לְעֵבֶר:

רש"י רדפו. להרוג את כל מואב שעבר הירדן שלנו: וילכדו את מעברות הירדן. שלא יעברו מואב לנוס ולשוב אל ארצם: (רש"י)

מצודת דוד רדפו. רצה לומר, לכו במרוצה : **כי נתן ה'.** במה שהספיק בידו להמית את המלך : **מעברות הירדן למואב.** כי ארץ מואב היא מעבר הירדן המזרחי, ולכדו מקום מעבר הירדן, לבלי תת לעבור לארצם את

אנשי מואב אשר היו בארץ ישראל למשול בה : (מצודת דוד)

כַּט וַיְכֹּחַ אֶת מוֹאֵב בְּעֵת הַהִיא כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ כָּל שְׁמֹן וְכָל אִישׁ
חֵיל וְלֹא נִמְלֹט אִישׁ :

כָּט כָּט (תרגום): כל גבר אימתן: (כָּט)

מצודת דוד כל שמן. כי בארץ ישראל היו כל המובחרים שבהם : ולא
נמלט. מאותן שהיו בארץ ישראל : (מצודת דוד)

רלב"ג ואחר זה הכו כל הנמצא ממואב בארץ ישראל בערים ההם והיה
מספר המואבים שהכו כעשרת אלפים איש. כל שמן וכל איש חיל. ר"ל
כל עשיר וכל גבור חיל כי עגלון קבץ שם לפי הנראה היותר חזקים
להיותם סמוכים לארץ ישראל כדי שישמרו הארץ שכבשום ויכבשו תמיד
מהארץ שנשארה לישראל: (רלב"ג)

זל וַתִּכְנַע מוֹאֵב בַּיּוֹם הַהוּא תַּחַת יַד יִשְׂרָאֵל וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים
שָׁנָה: (o)

מצודת דוד שמונים שנה. עד כלות שמונים שנה מזמן התחלת השעבוד :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ותכנע. מלשון הכנעה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה שקטה הארץ שמונים שנה מעת התחלת השעבוד ולזה יהיה
זמן ההשקט עד ס"ב שנה. ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הן אלו.
הראשון הוא כולל כל ספור זה הספר והוא שמי שיעבוד הש"י הוא מושגח
ונעזר בו ואשר יסור ממנו תסור ההשגחה האלהיות ויהיה נכון אל שיגיע
כל רע ולזה תמצא שתכף שסרו ישראל מאחרי ה' היו נופלין ביד אויביהם
ובשובם אליו היו ניצולים ולפי זה התועלת הוא כולל כל סיפור זה הספר
ספר הכתוב בזה הענין בראש הספר בכללות ר"ל כי ישראל הסתבכו בע"ג
והיו נופלים ביד אויביהם וכאשר היו שבים אליו הקים ה' להם שופט
והושיעם ובמות השופט היו שבים למריים וכן בזה הדרך והנה הקדמנו
לספר זה התועלת כי הוא כמו כולל בזה הספר ולרוב הספורי אשר
בספור הנביאים. והשני הוא שראוי למי שישתדל בפועל מה שיכוין
בראשיתו הגעת התכלית ביותר שלם שאפשר לו ולזה שאלו את פי ה'
אחרי מות יהושע מי יעלה בתחלה להלחם בכנעני ויהי נעזר בש"י לנצח
אותם כדי שיפול מזה מורך לב על הנשארים ויתישרו בזה ישראל לנצחם
ולזאת הסבה בעינה ספר שקצו בהונות ידי ורגלי אדני בזק כמו

שביארנו ולזאת הסבה בעינה התחכ' אהוד בזה האופן שספרנו שתשלם לו הצלת ישראל מיד מואב והשבת עריהם שהיו ביד מואב להם. השלישי הוא שראוי למי שירצה לבקש דבר מזולתו שלא ישאל תחלה כל מה שירצה שיתן לו כי אולי לא יתן לו אבל יבקש תחלה מה שיחשב שלא ישיב פניו ואחר זה יבקש מה שנשאר ממבוקשו ולזה תמצא שהסיתה עכסה עתניאל בן קנז לשאול מכלב אביה שיתן לה שדה ואחר זה היה לה מקום לשאול מאביה גלות מים להשלים ענין השדה והנה זה הוא מהתחבולות הטובות שצריך לאנשים שיתנהגו בה במה שיצטרך להם לבקש מה חסד בזה מאדניהם ולזאת הסבה בעינה סבה שישאל עתניאל השדה לא היא כי אם שאלה אותו מכלב לא היה לה מקום להתרעם עליו ולומר ארץ הנגב נתתני. הרביעי הוא שראוי להתחבר עם השלמים הלא תראה כי בני קיני מצד שהיה חתן משה זכו להתחבר עם ישראל ולחסות תחת כנפי השכינה. החמשי הוא שאין ראוי לקפח שכר כל בריה ובריה הלא תראה כי האיש היוצא מן העיר היה מוכרח להראות מבוא העיר או יהרגוהו בני יוסף כי כבר היה בידם והיה די לו אם יציל עצמו בזאת ההודעה כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו והם הצילוהו עם משפחתו כדי שלא ידאג לבו מאד על מה שעשה להם מן החסד בראותו אבדן מולדתו. הששי הוא שראוי לעשות מלחמה בתחבולות יביאו להביא הענין אל תכלית מן הדרוש כ"ש שיהיה ראוי כאשר נלחם ונצחו אויביו בתחבולות להשיב מדה כנגד מדה וכ"ש שיחוייב זה כשיהיה אויבו חזק ממנו כמו שעשה אברהם כשבא להלחם עם ד' המלכים שלקחו את לוט בן אחיו שנחלק עליהם לילה כדי שלא ירגישו ולזה תמצא כי כשראה אהוד מה שעשה עגלון מן החמס לישראל בבואו עליהם לקחת ארצם על יד בני עמון ועמלק עשה דבריו בחכמה להשיב מה שגזל מהם ולזה השתדל להביא לעגלון מנחה חשובה בעבור ישראל כדי שיתקרב דעתו אליו ויבטח בו ונזדמן הענין שהיה אהוד אטר יד ימינו כי זה ממה שיעזור לו להשיג מבוקשו בהריגת עגלון קודם שירגיש בזה והנה עשה החרב בעלת שתי פיות כדי שתכנס בבטן עגלון בקלות ולא עשאה ארוכה מאד כדי שלא יוכר שהוא נושא חרב ולזאת הסבה שמה מתחת למדיו ושלח תחילה לנושאי המנחה קודם שיהרגנו לסבות, האחת שאם אמר לו לעגלון שיש לו לדבר אליו דבר סתר היה לעגלון לירא שיהיה על צד התחבולה ושלא יהיה תכלית שלוח המנחה כי אם לזה הענין ולא היה מתיר עצמו אל שישאר יחידי בבית עם אהוד ולזה יצא משם ואחר שב להורות שכבר שכח דבר מה היה לו לדבר אתו והראה זה שלא היה הדבר ההוא מכוון על הכוונה הראשונה כי הוא רחוק שישכח האדם מה שדרכו הוא בעבורו על הכוונה הראשונה ואמנם ישכחו הדברים שהם על הכוונה השנית ולזה לא נשמר עגלון מזה, והסבה הב' כי בחר אהוד שתהיה הסכנה לו לבדו לא לחביריו נושאי המנחה יחד כי זה ממה שראוי לברור בו כי הוא תועלת ז' בזה הספור, והסבה הג' כי כבר היה יותר קל מהמלט לאהוד כאשר לא היה לו להשתדל כי אם בהצלת עצמו ואם היו עמו חביריו היה עליו משא ההשתדלות בהצלתם ובהצלתו ואולי יהיה זה סבה אל שלא ימלט איש מהם ולזה הוליד חביריו עד הפסילים באופן

שכבר עברו הפסילים כשעשי' אהוד זה הפועל והנה השתדל אהוד שיהיה סמוך למלך ושיהיו שניהם לבד בבית כשהביא המלך לקום מעל הכסא ולכבדות תנועת המלך מרוב השומן היה קל עליו אז לקחת החרב מיד שמאלו מתחת למדיו ותקעה בבטנו בעוד שהיה טרוד לקום עד שלא הרגיש בזה הענין שאם היה מרגיש בו היה צועק והיו באים עבדיו וכדי שיתאמת לו שכבר מת קודם הפרדו ממנו הביא בבטנו גם יד החרב אחר החרב באופן שראה שיצא הפרש בזולת שליפת החרב בכטנו כי אם לא היה מת קודם צאתו לא יתכן שישלם ההמלט לאהוד והנה נעל הדלתות במפתח שיחשבו עבדיו כי אדונייהם סגר מבפנים במפתח בעבור הצניעות כדי שלא יכנס אדם שם בעודו נפנה בחדר המקרה ובין כך וכך נשלם ההמלט לאהוד ובעודם מתבהלים על מיתת מלכם השתדל שסגרו ישראל למואב אשר בארץ ישראל הדרך שלא יברחו ולזה לכדו תחלה מעברות הירדן למואב באופן שלא נמלט איש מהמואבים אשר בארץ ישראל שלא נהרג והם היו היותר תקיפים שבבני מואב לסבה שזכרנו ובה האופן רפו ידי הנשארים ולא נלחמו עם ישראל: (רלב"ג)

ללא וְאַחֲרָיו הָיָה שִׁמְגַר בֶּן עֲנַת וַיֵּךְ אֶת פְּלִשְׁתִּים שֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ בְּמִלְמַד הַבָּקָר וַיֵּשַׁע גַּם הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל: (o)

רס"י מלמד. הוא דרבן, מרדע, אגוילרין כלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד ואחריו. בשנה שמת אהוד היה שמגר לשופט, ומת בשנה ההיא : גם הוא. רצה לומר, לא היתה תשועתו גדולה כשל אהוד, ומכל מקום גם הוא עשה תשועה מה : (מצודת דוד)

מצודת ציון במלמד הבקר. הוא המקל שבראשו, תקועה כעין מחט הנקרא דרבן, ובו מלמד ומורה הבקר לחרישה : (מצודת ציון)

רלב"ג ספר עוד שאחר אהוד היה מושיע את ישראל שמגר בן ענת והוא הכה את פלשתים שש מאות איש במלמד הבקר הוא אגוליית בלע"ז ולא מנה כמה שנים היתה התשועה לישראל על ידו וידמה שלא היתה תשועה שלימה כי הכתוב ספר שכבר הוסיפו בני ישראל לעשו' הרע בעיני ה' אחר שמת אהוד ולזה היו ימי שמגר נכללים בעשרים שנה שלחץ ישראל בחזקה יבין מלך כנען על יד סיסרא שר צבאו שהיו לו ט' מאות רכב ברזל:

א וַיִּסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וְאַהוּד מֵת:

מצודת דוד ואהוד מת. רצה לומר, מיום שמת אהוד, ואף בימי שמגר עשו הרע, ולזה לא היתה תשועתו גדולה : (מצודת דוד)

ב וַיִּמְכְּרוּ יְהוָה בַּיָּד יְבִין מֶלֶךְ כְּנַעַן אֲשֶׁר מֶלֶךְ בְּחָצוֹר וְיִשָּׁר צָבָאוֹ סִיכָרָא וְהוּא יוֹשֵׁב בְּחַרְשַׁת הַגּוֹיִם:

רש"י בחרשת הגוים. סם עיר, על סם שהיתה חזקה וסולטת: (רש"י)

מצודת דוד אשר מלך בחצור. טרם לכד יהושע את חצור, ומה שכתבו ביהושע (יא י), הכה בחרב, על חצור הוא חוזר ולא על מלכה, כי אחר שלכדו שלחו לנפשו, ומלך בחרשת הגוים, והוא מקום מה נמצא בה כל מלאכת חרש ואומן : (מצודת דוד)

רלב"ג והיה יושב בעיר גדולה וחזקה ולזה נקראת חרשת הגוים ר"ל שהיא היתה נבנית במלאכת גוים רבים שבנאוה כי השתדלו בבנינה שתהיה חזקה מפני ישראל וקראו לגוים רבים ובעצת כלם נשלם הבנין בתכלית התוקף או יהיה פי חרושת הגוים כי לגודל העיר היתה נעשית שם כל המלאכה מהמלאכות אשר יעשו הגוים המתחלפין כאילו תאמר אורג ורוקם מיני הבגדים בכללם ולוטש נחשת וברזל וכן הענין בכל מיני המלאכות כי לא ימצא זה בעיר אם לא היתה עיר גדולה מאד ואפשר שיהיה חרשת הגוים גבול רחב בו ערים רבים והיה הגבול ההוא במקום חזק ואפשר שיהיה כתוך יער גדול כי תרגום יער חורשא וידמה שהיו שם מלכים רבים לפי מה שיראה משירת דבורה אמרה באו מלכים נלחמו וגוי ולא ראינו בסיפור שהביא סיסרא חיל רק מחרשת הגוים: (רלב"ג)

ג וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה כִּי תָשַׁע מְאוֹת רֶכֶב בְּרָזָל לוֹ וְהוּא לַחֲץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחַזְקָה עֲשָׂרִים שָׁנָה: (o)

רש"י לחץ את בני ישראל בחזקה. דרש רבי תנחומא (לו ז): בגיזופין, וכן הוא אומר (מלככי ג יג): חזקו עלי דצריכס: (רש"י)

מצודת דוד **כי תשע וגו'.** ולזה לא ערב לבם לגשת למלחמה, וצעקו בתפלה לה' : **והוא לחץ וגו' בחזקה.** דחק את ישראל בחוזק רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון ברזל. חזקים כברזל : (מצודת ציון)

יד ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטה את ישראל בעת ההיא:

רס"י אשת לפידות. שהיתה עושה פתילות למקדש: (רס"י)

מצודת דוד **אשת לפידות.** רצה לומר, אשת חיל, זריזה במעשיה כלפיד אש, והוא ענין מליצה, וכאשר יאמרו הבריות : **היא שפטה.** בעבור שהיתה נביאה וזריזה במעשיה, בא לה המעלה הזאת להיות שופטת את ישראל : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה היתה דבורה שפטה אז את ישראל ואחשב כי בעת ששבו ישראל אל ה' היתה שופטת אותם והיא סבבה שישבו אל ה' כי הוא רחוק שיעשו ישראל הרע בעיני ה' ולא תוכיחם על זה דבורה והיא נביאה והנה יורה עוד על מה שאמרנו אמרו היא שפטה את ישראל בעת ההיא. וקראה אשת לפידות כי בעלה היה שמו ברק וברק ולפיד הם קרובים בעניני או יהיה פיי אשת לפידו ע"ד אשת חיל אשת מדני ויהיה לפידים ולפידות ענין אי והרצון בו כי כבר הגיע עוצם מדרגת' בנבואה עד שהיו נראי לפידי במקו' שהיתה מגעת לה הנבואה כמו שספרה התורה במרע"ה :

נה והיא יושבת תחת תמר דבורה בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים ויעלו אליה בני ישראל למשפט:

רס"י תחת תומר. תמרים היו לה זיריחו: בין הרמה ובין בית אל בהר אפרים. לפי תרגומו של יונתן יש ללמוד שאין מקרא זה כמשמעו, ואין אלו סימני מקום ישיבתה, אלא למדנו שאשה עשירה היתה ומן המקומות האלו היתה פרנסתה, והיא יושבת בעירה, עטרות שמה: תחת תומר. תמרים היו לה זיריחו, וכרמים ברמה, וזיתים בצקעת בית אל, שהוא מקום שמו, ועפר חיוור בהר אפרים, (תרגום:) 'צטור מלכא', אומר אני שמוכרין אותה ליוצרי חרס. ויש פותרין: 'עפר חיוור', שדה זרע, כמו (שביעית ב א): שדה הלזן:

מצודת דוד תחת תמר. לבל תתיחד עם האנשים הבאים אליה למשפט, קבעה ישיבתה תחת אילן תמר, שאין שם מקום ייחוד (מגילה יד א) : דבורה בין הרמה וגוי. רצה לומר, ותמיד היתה דבורה בין הרמה וכו' : ויעלו אליה. אל המקום ההוא : (מצודת דוד)

ז ותשלח ותקרא לברק בן אבינעם מקדש נפתלי ותאמר אליו הלא צוה יהוה אלהי ישראל לך ומשכת בהר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבלון:

רפ"י הלל לזה. זיד משה (דברים כ יז): כי החרם תחרימם, כך שנויה במכילתא (בא) (רפ"י):

מצודת דוד הלא צוה ה'. באמת צוה ה', כי בנבואה נאמר לה, ועם שלא נזכר : לך ומשכת. משוך לבות בני ישראל לפתותם לבא עמך בהר תבור להלחם בסיסרא, כי מאד פחדו מחילו הרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקדש נפתלי. שם מקום בנחלת נפתלי : (מצודת ציון)

רלבי"ג אם היה ברק בעלה ידמה שכבר פירשה ממנו מפני נבואתו ולזה הוצרכה לשלח לקרא לו במקום שהיה יושב והוא קדש נפתלי או היתה היא גם כן יושבת בקדש נפתלי אך למשפט יעלו אליה בני ישראל למקום ההוא שהיתה בו תמר ולזה יקראוהו תומר דבורה כי מנהגה היתה לשבת במשפט במקום ההוא, והנה אמרה דבורה לברק באמת צוה ה' אלהי ישראל שתעשה זה והוא שתמשוך בהר תבור לב ישראל באופן שתביא שם עשרת אלפי איש מבני נפתלי ומבני זבולון וזה אמנם יהיה על צד ההסתה והפתוי בדברים שיאמר להם על צד שכבר יעד השם להם בנבואה שינצחו חיל סיסרא ויש להם לבטוח בזה בש"י כי אין מעצור להי להושיע ברב או במעט והש"י יסבב שימשך אליך אל נחל קישון סיסרא ורכבו והמונו ויתנהו בידך, ואם יאמר אומר למה שלח השם לצוות ברק שימשוך מישראל יי אלפים איש אל הר תבור בדברי פתוי והסתה ואיך לא משכם הש"י שם כמו שמשך סיסרא ורכבו והמונו אל נחל קישון, נאמר לו כי הש"י לא ישתדל בעשיית המופתים כי אם לעת הצורך ולפי שהיה אפשר שימשכו ישראל בזה האופן לא היה רצון הש"י לחדש להם רצון שיבואו שם על דרך מופת: (רלבי"ג)

ז ומשכתי אליך אל נחל קישון את סיסרא שר צבא יבין ואת רכבו ואת המונו ונתתיהו בידך:

מצודת דוד ומשכתי וגו'. רצה לומר, אתן בלבו ללכת אל נחל קישון :
(מצודת דוד)

מצודת ציון המונו. הוא ענין עם רב, על שם שקול המייתם רבה : (מצודת ציון)

ח ויאמר אליה בָּרַק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא
אלה:

מצודת דוד אם תלכי עמי. אל המלחמה : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה היתה תשובת ברק שאם תלך עמו דבורה במלחמה ילך ואם
לאו לא ילך כי חשב כי בזכותה תדבק יותר ההשגחה עם חיל ישראל
הנלחמים עם סיסרא : (רלבי"ג)

ט ותאמר הלה אלה עמך אפס כי לא תהיה תפארתך על הדרך אשר
אתה הולך כי ביד אשה ימכר יהוה את סיסרא ותקם דבורה ותלך עם
ברק קדשה:

מצודת דוד אפס וגו'. כי הנה הפאר הניתן לשר הצבא הוא בעבור אחד
משני דרכים, או בהראות אומץ לבבו ללכת למלחמה מבלי פחד, או
בהתגבר הוא או אחד מאנשיו להמית הגדול מאנשי בני מלחמתו. ולזה
אמרה, הלא סיסרא יומת על ידי אשה, והיא יעל אשת חבר הקיני, כאשר
יאמר בענין. אם כן, ידעו הכל שמיד ה' היתה זאת, כי לא בכח תגבר
אשה, ואם כן, אם גם תפחד ללכת למלחמה בלעדי, אם כן, שוב לא תהיה
לך על הדרך שאתה הולך התפארות הראוי לך בהיותך שר הצבא, כי לא
יהיה במה לפארך : (מצודת דוד)

מצודת ציון אפס. רק : תפארתך. שבחך : ימכור. ימסור : (מצודת ציון)

רלבי"ג וענתה דבורה שכבר תלך עמו באמת אבל לא יהיה לו להתפאר על
הדרך אשר הוא הולך כשינצח סיסרא המונו ורכבו. כי ביד אשה ימכור
ה' את סיסרא. ר"ל ביד דבורה כי אליה נתיחס זה הנס כמו שיראה בדבר
השירה הנזכרת אחר זה ונתנבאה עם זה שסיסרא יפול ביד אשה והיא
יעל כמו שנתבאר בזה הספור : (רלבי"ג)

יז ויזעק ברק את זבולן ואת נפתלי קדשה ויעל ברגליו עשרת אלפי

אִישׁ וְתַעֲלֶה עִמּוֹ דְבֹרָה:

רַס"י ויעל ברגליו. עמו: (רס"י)

מצודת דוד ויעל. העלה להר תבור עשרת וכו', עם הלוכו אחריו, כמו (לקמן ח ה), לעם אשר ברגליו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויזעק. ענינו אסיפה הבאה בזעקת המאסף, וכן (לקמן יח כג) לך כי נזעקת : (מצודת ציון)

נא וְחָבַר הַקִּינִי נִפְרָד מִקִּין מִבְּנֵי חֶבֶב חֲתָן מֹשֶׁה וַיֵּט אֶהְלוּ עַד אֵילֹן (בצענים) בְּצַעֲנָנִים אֲשֶׁר אֶת קִדְשׁ:

רס"י אילון בלעננים. (תרגום:) מיסר לאגניא, מקום מיסר של בלעים, מריס"ק בלע"ז והוא לאגניא גבים, כמין גומות שהמים נקבלים שם, 'לאגני לארעא מקרון' (קידושין סא א): (רס"י)

מצודת דוד נפרד מקין. פירש את עצמו משאר בני קין שישבו במדבר יהודה, כמו שנאמר בתחילת הספר (לעיל א טז) : מבני חבב. על קין הוא חוזר : ויט אהלו. ועל שבא לומר שנס סיסרא אל אהל יעל אשת חבר הקיני, לכך הקדים לומר שחבר נפרד מקין ונטה אהלו פה : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה זכר שחבר הקיני היה נפרד מקין מבני חובב חתן משה שספר למעלה שישבו את יהודה במדבר יהודה ונטה אהלו עד אילון בצעננים אשר את קדש ויורה פועל יעל שמנהג חבר הקיני היה כמנהג שאר בני חובב להתנהג בדת ישראל ולזה השתדלה יעל להרוג סיסרא ואמנם היה שלום בין חבר הקיני ובין סיסרא עם היות המלחמה בין סיסרא ובין ישראל כי אולי חבר הקיני נתן צוארו תחת עול יבין מלך כנען או היתה אהבה ביניהם לסבה אחר': (רלב"ג)

נב וַיִּגְדּוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק בֶּן אֲבִינוּעַם הֵר תְּבוֹר: (o)

מצודת דוד כי עלה וגו'. ובזה הבין שרוצה להלחם, ולכך עלה להתגבר בהר : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה הוגד לסיסרא כי עלה ברק בן אבינועם הר תבור והזעיק סיסרא את כל רכבו ואת כל העם אשר אתו מחרשת הגוים אל נחל קישון

והנה אמרו כי עלה ברק הוא לאות כי דבורה היתה אשת ברק כי אם לא היה הענין כן היה ראוי שיאמר כי עלתה דבורה וחילה כי היא היתה המנהגת את ישראל וזה כי הראש ראוי שיזכר בזה ואמנם מפני שהיה ברק בעלה יחס הראשיות לו: (רלב"ג)

יג וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת כָּל רֶכֶב תְּשַׁע מְאוֹת רֶכֶב בְּרָזָל וְאֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִחֲרַשֵּׁת הַגּוֹיִם אֶל נַחַל קִישּׁוֹן:

רס"י מחרושת הגוים אל נחל קישון. הזעיקם שילכו אל נחל קישון מחרושת הגוים שהוא יושב שם: (רס"י)

יד וַתֹּאמֶר דְּבָרָה אֶל בְּרַק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת סִיסְרָא בְּיַד הָלֵא יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרַד בְּרַק מֵהָר תְּבוֹר וְעִשְׂרֵת אֱלֹפִים אִישׁ אַחֲרָיו:

מצודת דוד **קוס**. רצה לומר, אל תתעכב לעמוד פה לו; תגבר בהר: **כי זה היום**. רצה לומר, הגזרה גזורה שהיום תנצח את סיסרא ולא תוכל עוד להתעכב בהר: **הלא ה'.** לא תירא לרדת לעמק, כי הלא ה' וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון **קוס**. הוא ענין זרוז: (מצודת ציון)

רלב"ג וצותה דבורה לברק שיקום להלחם עם סיסרא וחילו כי הש"י יצא לפניו להלחם בהם והנה נפלו כלם ביד ברק וחילו זולת סיסרא שחשב להמלט נפשו באהל יעל לפי שכבר היה שלום ביניהם ויעל הראת' עצמה חפצה להצילו וכסתה אותו בשמיכה בתוך אהלה שלא יראוהו שם והנה שמיכה הוא קו"טה בלע"ז והנה שאל מים ונתנה לו חלב להרדימו עם מה שעזר להרדימו היותו עיף ויגע כדי שתוכל להמיתו בהיותו נרדם והנה לקחה יעל את יתד האהל שהיה מברזל לפי מה שאחשוב: (רלב"ג)

טו וַיְהִי הַיּוֹם אֶת סִיסְרָא וְאֶת כָּל הָרֶכֶב וְאֶת כָּל הַמַּחֲנֶה לְפִי חָרֵב לְפָנָי בְּרַק וַיִּרַד סִיסְרָא מֵעַל הַמָּרְכָבָה וַיִּנָּס בְּרָגְלָיו:

מצודת דוד **לפי חרב**. להיות נהרגים בחדוד החרב: **ברגליו**. לבל יכיר אותו מי מבני ישראל ויתפוש אותו: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויהם. מלשון מהומה : (מצודת ציון)

טז וּבָרַק רֹדֶף אַחֲרַי הָרֶכֶב וְאַחֲרַי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרַשְׁתִּי הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל
מַחֲנֶה סִסְרָא לְפִי חָרַב לֹא נִשְׁאַר עַד אֶחָד:

מצודת דוד עד אחד. אפילו אחד : (מצודת דוד)

יז וְסִסְרָא נָס בְּרִגְלָיו אֶל אֶהֱלָ יַעֲלֵ אֶשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יְבִין
מֶלֶךְ חֲצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי:

מצודת דוד אל אהל. לצד האהל : כי שלום. ולזה חשב להמלט שמה :
(מצודת דוד)

יח וַתֵּצֵא יַעֲלֵ לְקִרְאֵת סִסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנָי סוּרָה אֵלַי אֵל
תִּירָא וַיִּסֵּר אֵלָיָה הָאֵהֱלָה וַתִּכְסֶּהוּ בְּשִׁמְיָהָ:

יט כְּשִׁמְיָהָ. תרגם יונתן: בגונכא, ופירש רב האי (שבת נא א): גונכא
- גלופקרין, קוט"א זלע"ז: (כ"ט)

מצודת דוד סורה. ראתה שהיה כמסתפק אם לילך לאהלה אם לנוס עוד
להלן, ואמרה לו, סור ממקום מהלכך ובוא אלי ואל תירא : (מצודת דוד)

מצודת ציון סורה. ענין נטיה מן המקום : בשמיכה. היא כסות עב
ויוצאים ממנה ציציות, וכתרגום יונתן : בגונכא, וכן (מלכים ב ח טו)
ויקח המכבר, תרגם יונתן : גונכא : (מצודת ציון)

יט וַיֹּאמֶר אֵלָיָה הַשְּׂקִינִי נָא מֵעַט מַיִם כִּי צָמֵאתִי וַתִּפְתַּח אֶת נְאוֹד
הַחֲלָב וַתִּשְׁקֵהוּ:

כ נאל החלב. שהחלב מכבד את הגוף להיות נרדם: (כ"ט)

מצודת דוד נאד החלב. השקתו חלב כי מביא תרדמה : ותכסהו. כי בעת
השקתו נגלה כסויו, וחזרה לכסותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון צמאתי. מלשון צמאון : נאד. שם כלי מה : (מצודת ציון)

זכ ויאמר אליה עמד פתח האהל והיה אם איש יבוא ושאלך ואמר
היש פה איש ואמרת אין:

רש"י עמוד פתח האהל. זרזי עלמך בדבר. ויש פותרים: 'עמוד', כמו
לעמוד: (רש"י)

מצודת ציון ושאלך. מלשון שאלת מה : פה. בהאהל הזה : (מצודת ציון)

זכא ותקח יעל אשת חֵבֶר את יתד האהל ותשם את המקבת בידה
ותבוא אליו בלאט ותתקע את היתד ברקתו ותצנח בארץ והוא נרדם
ועף וימת:

רש"י יתד האהל. קבילי"ל בלע"ז, שתוקעין בארץ עם שיפולי האהל
לפושטו: המקבת. (תרגום): ארזפתא, מרטי"ל בלע"ז: בלאט. (תרגום):
ברז, חרס: ותלנח בארץ. (תרגום): ונעלת בארעא: (רש"י)

מצודת דוד יתד האהל. היתד העשוי לתקוע בארץ עם שפולי האהל :
בלאט. לבל יעור משנתו : ותצנח בארץ. הכתה במקבת על היתד עד שחלף
רקתו ונתחב בארץ : והוא נרדם. רצה לומר, על שהיה נרדם משתיית
החלב ועיף על כי נס ברגליו, ולזה מת מיד : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתד. מסמר : המקבת. שם כלי, ובו מכין ביתד לנעצו בארץ,
וכן (ישעיהו מד יב) ובמקבות יצרהו : בלאט. בהסתר ובחשאי, כמו (רות
ג ז) ותבא בלט ותגל מרגלתיו : ותתקע. נעצה ותחבה : ברקתו. הוא צד
גובה הפנים, וכן (שיר השירים ד ג) כפלח הרמון רקתך, ונקראת כך
למיעוט הבשר שבה, כמו (בראשית מא יט) ורקות בשר : ותצנח. ענין
נעיצה, כמו (לעיל א יד) ותצנח מעל החמור : נרדם. מלשון תרדמה ושינה
: ויעף. ענין יגיעה : (מצודת ציון)

רלב"ג ותשם את המקבת בידה. הוא כלי ברזל שמכין בו האבנים ופוסלין
אותן ושמה היתד כנגד רקתו והכתה במקבת על היתד עד שנתקע היתד
ברקתו ונפלה בארץ ונתקעה בה והנה סיסרא היה נרדם וכבר היה עיף
קודם זה ולזה לא הרגיש בזה הפועל: (רלב"ג)

כב וְהִנֵּה בָרַק רֹדֵף אֶת סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעַל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ
וְאַרְאֶךָ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֵא אֵלָיָהּ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מִתּוֹ
וְהִיטָד בְּרַקְתּוֹ:

רס"י בְּרַקְתּוֹ. (תרגום:) זְלִידְעִיָּה, נִלְ"ה טִימְפִי"ה זְלַע"ז, וַתַּחֲזֶה זְרַקְתּוֹ
וּבְחָרְזָ: (רס"י)

מצודת דוד רֹדֵף אֶת סִיסְרָא. לפי מחשבת דעתו, לבקשו באשר הוא שם :
(מצודת דוד)

רלבי"ג וְהִנֵּה בָרַק הִיָּה רוֹדֵף אֶת סִיסְרָא כְּשֶׁלֹּא מִצִּיאָהוּ בְּדַרְכּוֹ שֶׁרֹדֵף עַד
חֲרוּשֵׁת הַגּוֹיִם וְעַלֵּי עַל דַּעְתּוֹ כִּי כִּבְר הִיָּה נֹחֵבֵא בְּאֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת וְהוֹדִיעָה
אוֹתוֹ יָעַל כִּי הוּא מִתּוֹ בְּבֵיתָהּ וְנִתְבָּאֵר לְבָרַק כִּי יָעַל הַמִּיתָתָהּ כִּי רָאָה
הִיטָד בְּרַקְתּוֹ: (רלבי"ג)

כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מֶלֶךְ כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
כד וַתֵּלֶךְ יָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַלּוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר
הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מֶלֶךְ כְּנָעַן: (פ)

מצודת דוד וַתֵּלֶךְ וְגו'. רצה לומר, בכל פעם יותר : (מצודת דוד)

מצודת ציון וקשה. רוצה לומר : וחזקה : (מצודת ציון)

רלבי"ג וּבִסוּף הָעֲנִין הַכְּרִיתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּימֵי דְבוּרָה אֶת יָבִין מֶלֶךְ כְּנָעַן
וְעַל זֶה הִנֵּס שַׁעֲשֵׂה הַשֵּׁנִי לְיִשְׂרָאֵל עַל יַד דְּבוּרָה שְׂרָה הִיא וּבָרַק זֹאת
הַשִּׁירָה שֶׁזָכַר וְאִין הַרְצוֹן בְּזֶה שִׁיָּהִי בָרַק עוֹזֵר לָהּ בַּעֲשִׂיַת שִׁירָה כִּי הִיא
לְבַדָּה עֲשֵׂתָהּ אוֹתָהּ וְהִנֵּה נֹזְכֵר עִמָּה בָרַק כְּזָכַר אִזּוֹ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וְגו': (רלבי"ג)

שופטים פרק-ה

א וַתָּשֶׁר דְּבוּרָה וּבָרַק בֶּן אֲבִינֵעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר:

מצודת דוד **לאמר**. רצה לומר, שבני ישראל יאמרוהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותשר. מלשון שירה : (מצודת ציון)

בַּבְּרַע פְּרַעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהַתְּנַדֵּב עִם בְּרַכּוֹ יְהוָה:

רס"י **בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם**. כשצאו פרעות על ישראל שפרלו בהם אויביהם על עזבם את ה', והתנדב העם לקצב בתקובה, מעתה ברכו את ה' על התקועות שעשה: (רס"י)

מצודת דוד **בפרע פרעות**. רצה לומר, במה שנקם הקדוש ברוך הוא נקמותיו על ידי ישראל להיות נראה שבכח ידם נעשתה, והיא להם לכבוד : **בהתנדב עם**. רצה לומר, בעבור מה שנתן ה' בלב העם להתנדב ללכת למלחמה, עם כי ראו חולשתם וגבורת סיסרא : **ברכו ה'**. בעבור שתי אלה, ברכו ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בפרע פרעות**. ענין נקמה, כי (במדבר לא ב) נקום נקמת, תרגמו : אתפרע פרענותא : (מצודת ציון)

רלב"ג בפרוע פרעות. הוא מענין השבתה וביטול והרצון בזה כי עם היות ישראל מושבתים ומבוטלים מהגבורה מפני לחץ סיסרא ויבין והיו מפני זה בתכלית החולשה ראוי מפני זה לברך הש"י כשהתנדבו עם ישראל לעלות עליהם למלחמה עם ראותם חולשתם וגבורת סיסרא וחילו כי זה היה נפלא מאד : (רלב"ג)

ג **שָׁמְעוּ מְלָכִים הָאֲזִינוּ רִזְנִים אֲנֹכִי לַיהוָה אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:**

רס"י **אנכי. אנכי**. כפול, שמעתי מדרש אגדה (ילקוט שמעוני ב מז) לא קפח הקדוש ברוך הוא שכר תבור וכרמל, שצאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וחזרו צבצת הפנים, אמר להם הקדוש ברוך הוא, סוף שאני פורע לכם כפלים, נאמר בסיני (שמות כ ב) אנכי ה' אלהיך, בתבור יאמר: אנכי... אנכי, נאמר בסיני (שם) אנכי ה' אלהיך, בכרמל יאמר, כפול (מלכים א יח לט) ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים, בימי אליהו: (רס"י)

מצודת דוד שמעו מלכים. את אשר אני דובר, למען תיראו להלחם עוד בישראל : אנכי לה'. רצה לומר, על אשר אנכי לה' ולחלקו להאמין בו, לזה : אנכי אשירה. על התשועה הבאה לי ממנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון האזינו. הטו אוזן לשמוע : רזנים. ענין שררה, כמו (תהלים ב) (ב) ורוזנים נוסדו יחד : (מצודת ציון)

רלב"ג שמעו מלכים. ר"ל מלכי האומות כדי שיראו מלהרע לישראל : אנכי לה'. ר"ל כי לא עם אחר ולזה נאה לי לשיר ולזמר לה' אלהי ישראל כי הפליא חסדו לי : (רלב"ג)

ג יהוה בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים : נטפו גם עבים : (מצודת ציון)

רפ"י ה' זלאתך משעיר. זה מתן תורה, כמה שנאמר (דברים לג ב) וזרח משעיר למו, ומה עניינה לכאן, כך אמרה דבורה: קשה היא התורה לפרוש ממנה וטובה היא לדבק בה, שהרי צמורא ובגבורה נתנה, ולכך נמסרו יקראל זיד אויביהם על פרישתם הימנה וכשהתנדבו לעסוק בה נשענו, כל זה יס ללמוד מתרגומו של יונתן: נטפו. הזילו טל תחיה: (רפ"י)

מצודת דוד בצאתך משעיר. כשיצאת לפני ישראל כשעברו את הר שעיר, כי אז התחילו להלחם בסיחון ועוג : בצעדך משדה אדום. כפל הדבר במלות שונות וכדרך השיר : ארץ רעשה. החריד והרעיש כל מלכי האדמה : גם שמים נטפו. שרי מעלה של הגוים אחזום חיל ורעדה, כאדם החרד והזיעה נוטף ממנו : נטפו מים. להחריד ולבלבל הגוים בקול המון הגשם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בצעדך. מלשון צעדה והלוך : נטפו. מלשון טפטוף ושפיקה : עבים. עננים : (מצודת ציון)

רלב"ג ה', בצאתך משעיר. ובלכת צעדיך משדה אדום ארץ רעשה ואמר על צד המשל כאילו השמים והעבים נתכו והיו למים והנה אמר זה למשל על מלחמת סיחון ועוג על שהיו רחוקים וגבוהים מאד שהיתה אחר צאת ישראל משעיר שהוא שר אדום כמו שנזכר זה בתורה ורמז עוד בזה על שאר המלחמות שהיו אחר זה ובכמו זה האופן מהמשל דברו הנביאים במקומות רבים : (רלב"ג)

וַהֲרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינֵי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

רפ"י הרים נזלו. כמים נזלים נמוגו: זה סיני. כבר מפורש (שמות יט, כ) מה נראה בו: עשן כולו, וקול, ולפידים ואש מפני ה', והרי זה מקרא קצר 'זה סיני', מה אירע בו, מפני אשר ירד עליו ה': (רפ"י)

מצודת דוד הרים נזלו. מגודל הרעדה, ונטפו זיעה : זה סיני. כמו זה הר סיני, שנאמר בו (שמות יט טז), ויחרד כל ההר, כמו כן חרדו כולם מפחד ה' הנלחם לישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון נזלו. ענין נטיפה, כמו (במדבר כד ז) יזל מים מדליו : (מצודת ציון)

רלב"ג הרים נזלו. יתכן שרמז בזה על מתן תורה ואמר שגם ההרים בעצמם נזלו ונתכו וחרדו מפני ה' וזה היה ביום מ"ת שנתחדש המופת מן ההר ההוא זה הר סיני אז נזל מפני ה' אלהי ישראל ובוזה נשלם בקיצור זכירת החסדים שעשה השם לישראל במלחמות האומות ולחם במלחמות תנופה כענין מ"ת והנפלאות שחדש שם שהיו סבה שיאמינו ישראל בו ויקבלו מצותיו : (רלב"ג)

ג בימי שמגר בן ענת בימי יעל חדלו ארחות והלכי נתיבות ילכו ארחות

רפ"י בימי שמגר בן ענת בימי יעל. מלמד שאף יעל שפטה את ישראל בימיה: חדלו ארחות. היו יראים ישראל ללכת לדרכם מפני האויבים והיו הולכים דרך עקלתון בהצא: (רפ"י)

מצודת דוד בימי שמגר. אבל בימי השופט שמגר ובימי יעל אשר גם היא שפטה בימי שמגר, לא היתה תשועה שלימה ולא חרדו הגוים מפחד ה', ולזה חדלו הולכי אורח מיראת הגוים : והלכי נתיבות. רצה לומר, האנשים אשר הוכרחו לילך בנתיבות, היו הולכים דרך מעוקל לבל ירגיש מי בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון חדלו. מנעו : ארחות. נתיבות, דרכים ושבילים : עקלקלות. מלשון מעוקל ומעוקם : (מצודת ציון)

רלב"ג ואחר זה שבה דבורה להזכיר בזאת השירה הענין שבו היה זה הנס

והתחילה ואמרה כי בימי שמגר בן ענת אף על פי שהושיע את ישראל תשועה מה כמו שקדם חדלו ארחות ר"ל שהולכי דרכים חדלו מהלוך בהם מפחד האויב ואם היה שילכו בדרך ילכו ארחות עקלקלות ויטו מדרך הישר כדי שלא ימצאם האויב: (רלב"ג)

ז חָדְלוּ פְּרִזּוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדְלוּ עַד שְׁקִמְתִּי דְּבֹרָה שְׁקִמְתִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל:

רס"י חדלו פרזון. ערי הפרזי שאין להם חומה חדלו מהיות יושבים בהם מפני אויביהם, ונאספו אל ערי המצור: עד שקמתי. כמו שקמתי, וכן (קופטים ו יז): שאתה מדבר עמי: (רס"י)

מצודת דוד חדלו פרזון. כי פחדו לשבת בערי הפרזי, ורק בישראל חדלו, ולא בגוים, כי הם לא פחדו מישראל מלשבת בערי הפרזי, כי ידם היתה על העליונה: עד שקמתי דבורה. רצה לומר, כן היה עד אשר קמתי אני דבורה, כי מעתה יהיה כמאז, כי התשועה הבאה על ידי שלימה היא, ויחרדו הגוים מה' ולא יחדלו ישראל מללכת אורח ומלשבת בערי הפרזי: אם. כאם המיסרת את בנה ליישר דרכו, כן אנכי לישראל: (מצודת דוד)

מצודת ציון פרזון. ערי פרזי, מבלי חומה סביבה: שקמתי. מלשון קימה: (מצודת ציון)

רלב"ג חדלו פרזון. ר"ל שערי הפרזות חדלו מהיות בהן יושב מפחד אויב ולא נשארו ישראל אז כי אם בערים המוקפים חומה וכן הענין בימי יעל ידמה מזה שיעל נמנית בכלל המושיעים קודם זה המעשה שעשתה בהמיתת סיסרא והיה זמן שמגר בן ענת וזמן יעל נכללים בכי שנה שלחץ סיסרא בחזקה או אמר זה על זה המעשה שעשת מהמיתת סיסרא להגיד שלא היה רושם מוחש במה שעשתה לישועה הגדולה שבאה מזה וזה מבואר מאד ואפילו הראשון הוא יותר נכון: עד שקמתי דבורה שקמתי. אני הייתי אם ומנהגת ישראל: (רלב"ג)

ח יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אֲזַ לְחֵם שְׁעָרִים מִגֵּן אִם יִרְאֶה וְרַמַּח בְּאֲרָבָעִים אֶלְף בְּיִשְׂרָאֵל:

רס"י יבחר אלהים חדשים אז לחם שערים. כשזכר לו ישראל אלהים חדשים, אז הוזקקו למלחמה בשעריהם, ראו עתה בהתנדבם, אם יראה בישראל מגן ורומח, שצריך להלחם בארבעים אלף ראשי גייסות שהביא

הגוי עליהם, וכולם הממס המקום במלחמת הכוכבים (פסוק כא) ונחל קישון גרפס: **שערים**. כמו (דברים יז ב) כי ימלא בקרבך צאחד שעריך, עיירות:

מצודת דוד **יבחר אלהים חדשים**. כי כאשר יבחר ישראל אלהים חדשים, אז בא מלחמה בעריו בעבור העונש ולא כשמטיב דרכו, כי הלא בימי יהושע שנאמר (ד יג), כארבעים אלף וכו' עברו וכו' אל ערבות יריחו, וכי היה נראה באותן ארבעים אלף מגן ורומח, כי הלא בנס כבשו את יריחו ולא במלחמה ובמגן ורומח : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לחם**. מלשון מלחמה : **שערים**. עיירות, כמו (דברים יז ב) באחד שעריך : **מגן**. תריס : **ורמח**. כידון : (מצודת ציון)

רלב"ג **יבחר אלהים חדשים**. פי' בו כי בעת שבחר ישראל בע"ג שהם אלהים חדשים אז היתה להם המלחמה בשערים ולא יכלו לצאת לחוץ ואפשר לפרש כי השיי בחר דברים חדשים להשלים זה הנס והוא שכבר משך לב סיסרא וחילו להלחם עם ברק בשערי ישראל במקום שהיה ראוי ליפול שם לפי מה שסבב השיי אשר עמקו מחשבותיו והנה באמת לא נצחו ישראל זאת המלחמה בכחם ועוצם ידם כי לא היו להם כלי זין כי אם לאנשים מועטים עד שבכל ישראל לא היה מגן ורומח בארבעים אלף ולזה הוא מבואר כי בעשרת אלפים איש שעלו מבני נפתלי ומבני זבולן לא היו כלי זיין כי אם לאנשים מועטים : (רלב"ג)

טו **לבי לחוקקי ישראל המתנדבים בעם ברכו יהוה:**

רש"י **לבי**. אני דבורה לחוקקי ישראל, לאהוב את חכמי ישראל שהתנדבו בעם, לאמר: ברכו את ה' וסזבו אליו: (רש"י)

מצודת דוד **לבי לחוקקי וגו'**. רצה לומר, לא מן השפה ולחוץ, כי אם מעומק הלב אדבר לחוקקי ישראל המתנדבים להלחם, שהם יברכו להי' על מה שנתן בלבם להתנדב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לחוקקי**. הגדולים יקראו 'מחוקקים', כי הם משימים החוקים : (מצודת ציון)

רלב"ג **לבי לחוקקי ישראל**. ר"ל החכמים והסופרים המתנדבים בעם להשלימם וללמדם תורה ומצות הנה ראוי לכם לברך השם יתעלה על התשועה הגדולה שהושיע את ישראל כי לא היו יכולין ללמוד תורה וללמד מלחץ אויב או אמר זה על בני נפתלי ועל כני זבולן שירדו מהם

מחוקקים לעזור לדבורה בזאת המלחמה כמו שיבא אחר זה: (רלב"ג)

ג רַכְבֵי אֲתֵנוֹת צָחָרוֹת יִשְׁבִי עַל מְדִין וְהִלְכִי עַל דֶּרֶךְ שִׁיחוֹ:

רש"י רכבי אתנות לחורות. הסוחרים והשרים סירכבו מעתה על אתנות לבנות החסרות, מבלי יראה ודאגת אויביהם, ואותן סיוסצין על מדין, לשון דיינים, שהיו יראים לעשות מספט צפרהסיא, וכן תרגם יונתן: דהו מתחברין למיתב על דינא, ואותן שהולכין רגלי על דרך, שיחו וספרו את התפועה הזאת, אשר מקול המחללים אתכם, אורבים, ליסטים ומוכסין, היוסצין גדודים צמערות לארוב צעברי המים, שם יתנו עתה רוכבי האתנות והולכי על דרך את לדקות ה', ומה הן הלדקות (פסוק יא) לדקות פרזנו בישראל שהשקיט את ישראל, לשכון פרזון וללאת מפוזרים ביחידי, שלא באסיפת עס: (רש"י)

מצודת דוד רכבי. הן השרים הרוכבים על אתנות לבנות לרוב הגדולה, הן החכמים יושבי המשפט, הן הסוחרים ההולכים בדרך, כולכם שיחו ודברו תהלות ה', השרים, על אשר ישארו בגדולתם, והחכמים, על אשר יוכלו מעתה להרחיב לבם בחכמה מבלי טרדות פחד הגוים, והסוחרים, על כי ילכו מעתה בדרך סלולה, לא ארחות עקלקלות: (מצודת דוד)

מצודת ציון אתנות. נקבות החמורים: צחרות. לבנות, כמו (יתזקאל כז יח) וצמר צחר: מדין. מלשון דין: שיחו. דברו, כמו (דברי הימים א טז ט) שיחו בכל נפלאותיו: (מצודת ציון)

רלב"ג רוכבי אתנות וגו'. הסוחרים הנכבדים רוכבי אתנות לבנות שהיו יושבים על דרך מדין ומתעכבים שם ולא יוכלו להשלים דרכם הישר מפני פחד אויב ויטו דרכם ללכת על דרך אחר והוא דרך שיחו כמו שאמר במה שקדם והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות: (רלב"ג)

ג מִקוֹל מְחַצִּים בֵּין מְשַׁאֲבִים שָׁם יִתְנוּ צְדָקוֹת יְהוָה צְדָקַת פְּרִזְנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אֲז יִרְדּוּ לְשַׁעְרִים עִם יְהוָה:

רש"י מחללים. פתר מנחם: עורכי מלחמה וסודרי קרב, וחברו עם (משלי ל כז): מלך אין לארצה ויאל חלץ כולו, לשון גדודים. דבר אחר: מקול מחללים בין משאבים. כשהייתם הולכים בין משאבים לשאוב מים, הייתם

יראים מקול אֲזַנִּים, חֲלוּקֵי הַנַּחַל, קִיזְלִ"ץ זַלְעִ"ז, שֶׁהַעֲוֹזֵר עֲלֵיהֶם נִשְׁמַע קוֹלָם, וְהַיִּיתָם יִרְאִים שְׁלַח יִרְגִּישׁוּ זַכָּם אֲוִיבִיכָם, מַעֲכָשׁוּ אֵין לַחוּץ עַל זֹאת, וּמִשׁוֹם הַכִּי מֵאוֹהַ עֲלֵיכֶם לִיתֵן הַוִּדְיָה לְשִׁמּוֹ: מַחֲלָלִים. לְשׁוֹן אֲזַנִּי חֲלוּקֵי הַנַּחַל, כְּמוֹ (אִיכָה ג טז) וַיִּגְרַם זַחֲלָץ: אֲזִי יִרְדּוּ לְשַׁעֲרִים. חֲזְרוּ לְעֵרֵי מוֹשְׁבֹתָם שְׁזָרְחוּ מֵהֶם לִיאֲסֹף אֶל עֵרֵי הַמִּצְלָה: (רָש"י)

מצודת דוד **מקול מחצצים.** רצה לומר, תמורת מה שהיה נשמע קול מורים חצים אשר יורו בין ההולכים לשאוב מים, תמורת הקול הזה ישמע עתה שם קול מספרים צדקות ה', והם הצדקות שעשה להערים הפרזים שבישראל אשר היו שוממים, כי אז בהיות התשועה חזרו וירדו עם ה' לעריהם הפרזים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מחצצים.** מלשון חצים : **משאבים.** מלשון שאיבת המים : **יתנו.** ענין דבור, כי (דברים ו ז) ושננתם, תרגומו : ותתנון, וכן (לקמן יא מ) לתנות לבת יפתח : **פרזונו.** מלשון פרזון : (מצודת ציון)

רלב"ג **מקול מחצצים.** וכל זה הפחד היה להם מקול האויבים מורי החצים שהיו בין המעינות שהיו שואבין מהן המים להצר להם לישראל שלא יוכלו לשאוב משם והיה זה המקום בדרך הישר שהיו רגילים ללכת בו הסוחרים ומפני זה היו הולכים ארחות עקלקלות והנה במקום ההוא שלא היו יכולין לבא שם שם יתנו ויגידו צדקות ה' שהכרית את אויביהם המצירים להם שם ויתנו ג"כ צדקות פרזונו בישראל עתה שיוכלו בני ישראל לשבת בערי הפרזות אשר הניחום ועזבו מפחד אויב : **אז ירדו לשערים עם ה'.** ר"ל שישבו בכל שעריהם לפי ששבו לערי הפרזות לשבת, או יהיה הרצון בזה אז ירדו עם ה' לשערים ללמוד תורה מה שלא היו יכולין בו קודם זה כי הדרך היה סגור לפניהם מפני האויבים וכבוד השעבוד ג"כ היה מונעם מזה : (רלב"ג)

גַּבְרִי עוֹרֵי דְבוֹרָה עוֹרֵי דְבָרִי שִׁיר קוֹם בְּרָק וְשָׁבָה שְׁבִיבָה בֵּן אֲבִינָעָם:

רש"י **עורי עורי דבורה.** לשון שצח כפשוטו, התגברי בשירתך. ורבותינו אמרו (פסחים סו ב) מפני שנתהללה ואמרה (פסוק ז) עד שקמתי דבורה, נסתלקה הימנה רוח הקודש: (רש"י)

מצודת דוד **עורי עורי.** רצה לומר, התחזקי לדבר בשיר, וכפלה אמריה כדרך השיר ולרוב הזרוז : **ושבה שביך.** רצה לומר, בהתחזק השיר

תתגבר התשועה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עורי. מלשון הערה והתעוררות : **ושבה שביך**. מלשון שביה : (מצודת ציון)

רלבי"ג עורי עורי דבורה. יחס לדבורה דברי השיר ולברק יחס שבית השבי שהוא פועל המלחמה : (רלבי"ג)

גַּזְזִי אַז יַרְדֵּ שְׂרִיד לְאֲדִירִים עִם יְהוָה יַרְדֵּ לִי בַּגְּבוּרִים:

רש"י אז ירד שריד לאדירים. ירד – ירדה, כמו (ישעיהו מה א) לרד לפני גוים, שרידי ישראל רדו באדירי הגוים: ה' ירד לי בגבורים. ירדה לי את גבורי הגוים: הגוים: (רש"י)

מצודת דוד אז. כאשר יתחזק השיר ותתגבר התשועה, אז הנשאר מישראל למשול באדירי עם, הם הגוים החזקים : ה' ירד לי. ה' יתן לי ממשלה בגבורי הגוים, וכפל הדבר במה שאמר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ירד. ענין ממשלה, כמו (תהלים קי ב) רדה בקרב אויביך : שריד. שיור, כמו (ירמיהו מב יז) שריד ופליט : לאדירים. כמו באדירים, למייד במקום הביי"ת, וכן (ויקרא כז ז) ונפלו לפניכם לחרב, ומשפטו : בחרב (מצודת ציון)

רלבי"ג אז ירד. אז ישים השם רודה מה ששרד ונשאר מישראל על אדירים וחזקים והם עם יבין מלך כנען כ"ש ויכנע אלהים ביום ההוא את יבין מלך כנען לפני בני ישראל ה' שם רודה ומושל לי בגבורים ר"ל ששם ישראל רודה ומושל על הגבורים ההם והם עם יבין מלך כנען: (רלבי"ג)

גַּזְזִי מִנִּי אֶפְרַיִם שְׂרָשָׁם בְּעַמְלֵק אַחֲרַיָּה בְּנִימִין בְּעַמְמִיָּה מִנִּי מְכִיר יַרְדֵּ: מְחַקְקִים וּמַזְבִּילִן מְשָׁכִים בְּשֶׁבֶט סֶפֶר:

רש"י מני אפרים. מן אפרים ילא שורש יהושע בן נון, לרדות בעמלק לחלץ אותו לפי חרב, ומחוזר מקרא זה לעליון, לפרש: ה' ירד לי בגבורים, את יהושע הקים לרד בעמלק: אחריך. יקום משצט בנימין שאלו בן קיץ שיגרמנו ויעמם אותו כגחלים עוממות. ויש לפתור: 'בעממיק', בחיל של מאתים אלף רגלי שצא שאלו עליהם: מני מכיר ירדו מחקקים. שרים

מצודת דוד ושרי ביששכר. רצה לומר, עם כי השרים ביששכר ישבו בכל עת עם דבורה ללמד בישראל חק ומשפט, וכמו שכתוב (דברי הימים א יב לג), ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וגו', ולא נסו אם כן מעולם ללכת במלחמה, ויששכר עם כל זה עשה כן כמו ברק, וירד למלחמה כמוהו : **בעמק שלח ברגליו**. כי למעלה נאמר (ד יד) שאמרה דבורה לברק לרדת מן ההר אל העמק לקראת המלחמה, ושמע ברק אליה וירדו, לזה אמרה גם בזה עשה יששכר כברק, כי בעמק אשר שולח לרדת בה בדבר ה' על ידי דבורה, בה ירד ברגליו של ברק, רצה לומר, עם הלוכו ואחריו, ולא פחד לרדת אל העמק (ומלת 'שלח' חוזר על יששכר, כי דבר ה' שעל ידי דבורה היה לכל העם, ומפני הכבוד ייחדה הדבר לברק, שהיה שר הצבא) : **בפלגות ראובן**. רצה לומר, אם כל השבטים האלו לא פחדו מלרדת למלחמה אם בעבר ואם בהווה ואם בעתיד, לזאת בפלגות ראובן, רצה לומר, במה שראובן נחלק ונפרד מן המלחמה ההיא, גדולים המה 'חקקי לב', רצה לומר, הנה ראוי לחשוב רבות מחשבות לב להבין הדבר מה זה היה לו שנחלק מן המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ושרי. כמו ושרים : **ברגליו**. עם הלוכו, ואחריו, וכן (לעיל ד י) ויעל ברגליו : **בפלגות**. ענין חלוקה, כמו (בראשית י כה) נפלגה הארץ : **חקקי**. מלשון חקיקה, וענינו מחשבה : (מצודת ציון)

רלב"ג ושרי ביששכר. והשרים שהם ביששכר ג"כ ירדו עם דבורה ושבט יששכר בכללו וכן שמע לעצת דבורה ברק עד שבעמק שולח ברגליו בעצת דבורה כמו שאמר ויעל ברגליו עשרת אלפי איש ואולם כפלגות ראובן גדולים חקקי לב : (רלב"ג)

טז למה ישבת בין המשפטים לשמע שרקות עדרים לפלגות ראובן גדולים חקרי לב :

רש"י שרקות עדרים. לשמוע קול עדרי המלחמה, למי קול ענות גבורה ולמי קול ענות חלושה : (רש"י)

מצודת דוד למה ישבת בין המשפטים. רצה לומר, ואם תשיב לומר שאתה מורד לב לרדת לקראת נשק אם כן מתחלה למה ישבת באחוזת עבר הירדן בין גבול ארץ ישראל ובין גבול הגוים, הלא מקום סכנה הוא לשבת על הספר, ומדוע בחרת בזה הגבול לשבת בה : **לשמע וגו'**. רצה לומר, מה ששאלת הארץ ההיא באמרך (במדבר לב ד), ארץ מקנה היא ולעבדיך מקנה, וכי שאלתך היה לשבת בית לשמוע שריקות העדרים והמקנה, וכי לא עלתה על דעתך שבעל כרחך תרד במלחמה בהיותך יושב על הספר : **לפלגות**. לזאת, למה שנפרד ראובן מן המלחמה, ראוי לחקור עליו רבות חקרי לב, להשכיל אמתת הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון המשפתיים. מלשון שפה, וענינו גבול, וכן תרגם יונתן : תחומין, וגם הוא תרגום של גבול, וכן (שם מט יד) רובץ בין המשפתיים : **שרקות.** הונח על הקול הבאה בקבוץ השפתיים, וכן (ישעיהו ה כו) ושרק לו, והוא שאול על כל המקנה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה תמה עליו למה ישבת בין המשפתיים במקומך ולא התעוררת בזאת המלחמה אבל היית יושב ובוטח והיית שומע שריקות עדרי ישראל על ידי האויבים והיית שוכן במקומך ולא חששת לזה הנה לפלגות ראובן גדולים חקרי לב על ששקדו עליהם ולא נתנו לב לצאת משם : (רלבי"ג)

יז גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכַן וְדָן לָמָּה יְגוּר אֲנִיּוֹת אֲשֶׁר יָשַׁב לְחוּף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו

רס"י **צעבר הירדן שכן.** ולא צא אל המלחמה, וכן דן הכנים ממונו בספינות לעמוד ולזרוח: ועל מפרציו. לשמור פרצות ארצו: (רס"י)

מצודת דוד **גלעד וגוי.** רצה לומר, אם נחשב שלזה לא בא ראובן למלחמה, על כי נחלתו היא בעבר הירדן רחוקה ממקום המלחמה, הלא גם גלעד שוכן בעבר הירדן ועם כל זה בא למלחמה, כמו שכתוב למעלה (פסוק יד) מני מכיר וכו', והוא גלעד : **ודן וגוי.** רצה לומר, אף על דן יש להתרעם מאד, כי למה יקבץ כל אשר לו לשומם בספינות ולברוח, הלא נחלתו קרובה למקום המלחמה, ומדוע אם כן ברח ולא בא למלחמה. אשר וגוי. רצה לומר, עם שגם אשר לא בא הנה, לא במעל עשה, רק על כי נחלתו היא בחוף הים על הספר ועריו המה פרוצים ופרוזים מבלי חומה, ולזה, בעל כרחו שכן אצל עריו הפרוצים, לבל יבאו בהם הגוים הסמוכים להספר : (מצודת דוד)

מצודת ציון יגור. יאסף, כמו (תהלים נט ד) יגורו עלי עזים : **אניות.** באניות : לחוף. לשפת הים, וכן (דברים א ז) בחוף הים : (מצודת ציון)

רלבי"ג גלעד בעבר הירדן שכן. וא"ת כי מנעך מזה הירדן הלא גלעד ג"כ שוכן בעבד הירדן ועם כל זה בא לעזרת ה' בגבורים כמו שקדם והנני תמה על דן למה יגור אניות הנה נחלתו לא היתה מעבר הירדן ולא די שלא בא לעזרת ה' אבל ברח והניח עמו והלך עם קניניו בעבר הירדן באניות כמו שתרגם יונתן הנה אשר יש לו התנצלות אם לא בא לעזרת ה' כי הוא יושב על הספר ולזה היה ראוי לשמור ארצו ולשכון על המקומו הפרוצים בארצו שלא יבאו שם האויבים : (רלבי"ג)

יַחַד זָבְלוֹן עִם חֶרֶף נִפְשׁוּ לְמוֹת וְנִפְתְּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֵה:

רַס"י זָבְלוֹן עִם חֶרֶף וְגו'. בְּזֶה נִפְסָו וְהִפְקִיר עֲלָמוֹ לְמוֹת בְּמִלְחָמָה עִם בְּרָק, וְכֵן נִפְתְּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֵה. עַל הַר תְּצוּר: (רַס"י)

מצודת דוד זָבְלוֹן וְגו'. רָצָה לוֹמֵר, אֹלָם זָבְלוֹן עָשָׂה הַטּוֹב, כִּי הוּא עִם אֲשֶׁר חֶרֶף וּבִזָּה נִפְשׁוּ לִלְכַת לְמִלְחָמָה וְלֹא יִקְרָה נִפְשׁוֹ בְּעֵינָיו לְחַשׁוֹשׁ פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה : וְנִפְתְּלִי וְגו'. רָצָה לוֹמֵר, וְגַם נִפְתְּלִי כִּמְוָהוּ לֹא חָשׂ לְמוֹת עַל מְרוֹמֵי שָׂדֵה בְּמִקּוֹם הַמִּלְחָמָה (עִם כִּי ה' צוּה לְקַחַת לְמִלְחָמָה בְּנֵי זָבְלוֹן וּבְנֵי נִפְתְּלִי, כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב לְמַעַלָּה וְלֹא צוּה לְהַבִּיא לְמִלְחָמָה מִיֵּתֵר הַשְּׁבִטִים, מִכֹּל מִקּוֹם הַתְּרַעְמָה דְּבוּרָה עַל רְאוּבֵן וְעַל דָּן עַל שֶׁלֹּא בָאוּ מֵעֲצָמָם, כְּדֶרֶךְ שְׂבָאוֹ מִשָּׂאֵר הַשְּׁבִטִים) : (מצודת דוד)

מצודת ציון חֶרֶף. עֵינִין בְּזִיוֹן : מְרוֹמֵי. מִלְשׁוֹן רָם : (מצודת ציון)

רלב"ג וְאִמְנָם זָבְלוֹן וְנִפְתְּלִי רְאוּי שִׁישׁוּבְחוֹ וְהוּא כִּי זָבְלוֹן הוּא עִם שְׁחֶרֶף נִפְשׁוּ לְמוֹת מְרוֹב קִנְאָתוֹ לְהִנָּקֵם מֵהָאוֹיֵב ר"ל שֶׁמִּסָּר עֲצָמוֹ לְסַכְנָה, וְכֵן נִפְתְּלִי ג"כ כִּי מִבְּנֵי נִפְתְּלִי וּמִבְּנֵי זָבְלוֹן הָיוּ הַחִיל אֲשֶׁר עָלוּ עִם בְּרַק עַל הַר תְּבוּר שֶׁהָיוּ עַל מְרוֹמֵי שָׂדֵה כִּי הֵם רְאוּ חִיל עִם סִיסְרָא וְעַם זֶה מִסְרוּ עֲצָמָם לְסַכְנָה לְעֵלוֹת עֲלֵיהֶם לְמִלְחָמָה מְרוֹב בְּטַחֲוֹנָם בְּשֵׁם יְת': (רלב"ג)

יַט בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אַז נִלְחָמוּ מְלָכֵי כְּנַעַן בְּתַעֲנָךְ עַל מִי מִגְדוֹ בָּצַע קָסָף לֹא לְקַחוּ:

רַס"י בְּתַעֲנַךְ עַל מִי מִגְדוֹ. תְּרַגְס יוֹנָתָן: בְּתַעֲנַךְ הוּוּ שָׂרָן וּמִטָּן עַל מִי מִגְדוֹ, רֵאשׁ הַמַּחֲנֶה בְּתַעֲנַךְ וּמִגִּיעַ עַד מִי מִגִּידוֹ: בָּצַע כֶּסֶף לֹא לְקַחוּ. חֲנָם בָּאוּ לְעִזְרַת סִיסְרָא, לֹא בִקְסוּ מִמֶּנּוּ שָׂכַר: (רַס"י)

מצודת דוד בָּאוּ מְלָכִים. רָצָה לוֹמֵר, שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל הִנֵּה לֹא בָאוּ לְעִזְרַת אַחִיהֶם, וּמְלָכֵי אֲרָצוֹת אַחֵרוֹת בָּאוּ לְעִזְרַת סִיסְרָא וְנִלְחָמוּ בְּעִבּוּרוֹ : אַז. בְּעַת הַלְחָם סִיסְרָא נִלְחָמוּ בְּעִבּוּרוֹ מְלָכֵי כְּנַעַן בְּרַב עִם, כִּי בְּתַעֲנַךְ נִלְחָמוּ, וְקִצָּה הַמַּחֲנֶה הִגִּיעַ עַד מִי מִגְדוֹ : בָּצַע. בְּחָנָם בָּאוּ בְּעִזְרַתוֹ וְלֹא לְקַחוּ בְּשִׂכְרָם בָּצַע כֶּסֶף, וְאִמְרָה כִּמְתַרְעֵמֶת, הֲלֹא הַגּוֹיִם בָּאוּ בְּחָנָם בְּעִזְרַת סִיסְרָא, וּמִדּוּעַ לֹא בָאוּ רְאוּבֵן וְדָן לְעִזְרַת אַחִיהֶם : (מצודת דוד)

מצודת ציון עַל מִי. עַד מִי : בָּצַע. עֵינִין חֲמִדָּה, כִּמּוֹ (תְּהִלִּים ל' י) מֵה בָּצַע בְּדַמִּי : (מצודת ציון)

רלב"ג באו מלכים נלחמו. ידמה שמלכים רבים מממלכות הגוים ממשפחות כנען ירדו עם סיסרי' להלחם עם ישראל ונלחמו אז מלכי כנען בתענד ועל מי מגדו והם המקומות שהיו חושבים לכבשם בקלות וכל כך היו חפצים להלחם בישראל שלא לקחו בצע כסף על זה מיבין מלך כנען כמנהג מי שאינו תחת המלך שאם ירצה המלך להביאו למלחמתו יתן לו שכר: (רלב"ג)

לכ מן שמים נלחמו הפוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא:

רפ"י מן שמים נלחמו. ואף הקדוש צרוך הוא פלח צם לבאיו שאינם רואים פום פכר: ממסלותם. ראש הכוכב בשמים וסופו צארץ, מכאן אמרו (תנחומא צראשית ה) עוביו של רקיע כאויר שבין שמים לצארץ, שהכוכב תקוע צרקיע כמין נגר צדלת, מדת ארכו כעביו של רקיע, ומן המקרא שמעיד 'ממסילותם נלחמו', אנו שומעין פעוביו של רקיע כגובה שמים מן הצארץ: (רפ"י)

מצודת דוד מן שמים נלחמו. רצה לומר, אולם גם בלתם נפל סיסרא, וכאלו מן השמים נלחמו עמו וכאלו הכוכבים סרו ממסלותם ומדרך מהלכם וירדו ונלחמו עם סיסרא. ורבותינו זכרונם לברכה אמרו (פסחים קיח ב) שהכוכבים הרתיחו השריונות ונכנסו בנחל קישון להתקרה, ושטפם מי הנחל: (מצודת דוד)

מצודת ציון ממסלותם. מלשון מסילה ודרך: (מצודת ציון)

רלב"ג מן שמים נלחמו. אמר זה להורות כי לא בחרבם נצחו לסיסרא אך מאת ה' ית' בא להם זה הניצוח והוא ית' שם הכוכבים ממסילותם נלחמים עם סיסרא בהשפיע באמצעותם מה שישלם בו ניצוח סיסרא וחילו: (רלב"ג)

לכא נחל קישון גרפם נחל קדומים נחל קישון תדרכי נפשי עז:

רפ"י גרפם. טאטס מן העולם, כמגרפה זו שגורפת את האפר מן הכירה: נחל קדומים. שנעקה ערב לים על זה מימות מצרים, כדאיתא צפסחים (ק"ח ב): תדרכי נפשי. צרגלים את עוז גבורי כנען: (רפ"י)

מצודת דוד נחל קישון גרפם. כי המלחמה היתה בשפת הנחל, ובנס גברו

מי הנחל ושטפם : **נחל קדומים וגו'**. רצה לומר, הנה מי הנחל אשר היו מקודם ומאז בנחל קישון, הלא מעטים היו, עד אשר דרכתני אני בה בעוז מבלי נזק, ועתה על פי הנס איך רבו למעלה עד אשר שטפו הגוים : (מצודת דוד)

מצודת ציון גרפם. ענין כבוד וטאטא, כי (שמות לח ג) : היעיס תרגם אונקלוס מגרופיתא, ורצונו לומר שטפם : **תדרכי**. מלשון דרך והלוך : **נפשי**. רוצה לומר, אני בעצמי : **עוז**. כמו בעוז : (מצודת ציון)

רלב"ג נחל קישון גרפם. ידמה שכבר גברו אז על דרך מופת מי נחל קישון שהיו בו מים מעטים וכשהיו עוברים בו סיסרא וחילו גברו המים והסירות כמו שתסיר המכבדת אשר יכבדו בה הבית מה שעל הארץ מן העפר וזולתו ובזה האופן טבעו רוב חיל סיסרא ונפל פחדם אל הנשארים ועם זה הענין הנה בנחל המים הקדומים שהיו בנחל קישון : **תדרכי נפשי עוז**. ר"ל שלא גברו המים לישראל בעברם בדרך שיניעום ויסירות ממקומם אבל היו דורכין שם בעוז ותוקף וזה היה פלא גדול דומה באופן מה לפלא שהיה לישראל על ים סוף : (רלב"ג)

לכב אַז הִלְמוּ עֲקֵבֵי סוּס מִדְּהָרוֹת דְּהָרוֹת אַבִּירֵיוֹ:

רש"י הלמו עקבי סוס. נשתלפו טלפי סוסיהם, שהיה חוס הכוכב מרתית את הטיט והליפורן נשמטה, כמו שמולגין את הרגלים צרותחין והטלפים נשמטים, מתוך שנתלפו נהלמו הרגלים: מדהרות דהרות אביריו. שהיו מרקידים את סוסיהם צמלחמה, כמו (נחום ג ז) וסוס דהר, הוא לשון הרקלת **הסוס**: (רש"י)

מצודת דוד אז הלמו וגו'. רצה לומר, כי בראותם הנחל שוטף, נסו לנפשם על הסוסים, ואז הוכו ונשברו עקבי הסוס מן הדהרות ודליגות שעשו עמהם אנשיו הגבורים רוכבי הסוסים, או מלת 'אביריו' חוזר על הסוסים, ורצה לומר, מן הדהרות שעשו סוסיו החזקים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלמו. ענין הכאה, כמו (ישעיהו מא ז) הולם פעם : **עקבי**. הוא סוף הרגל : **מדהרות**. כן יקרא דריסת ודליגת הסוס בכח, כמו (נחום ג ב) וסוס דהר, וכפל המלה לרוב הדהרות : **אביריו**. מלשון אביר וחזק : (מצודת ציון)

רלב"ג אז הלמו. אז נהלמו ונשברו עקבי סוס סיסרא שלא נשאר להם כח מחוזק מרוצתם והכותם בהם בארץ כשהנהיגום גבורי סיסרא ולא נשאר להם כח לנוס ואפשר שיהיה הרצון בזה כי אז בנחל קישון מרוב המים

שגברו שם היו עקבות סוסייהם כאילו נשברו ולא יכלו לדהר אבל נגבו
המים רגליהם : (רלב"ג)

כג אֹרוֹ מְרוֹז אָמַר מְלֶאֱךָ יְהוָה אֲרוֹ אֲרוֹר יִשְׁבִּיָּהּ כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרָת
יְהוָה לְעֶזְרָת יְהוָה בְּגִבּוֹרִים :

רס"י אורו מרוז. אמרי לה כוכבא הוה, ואמרי לה גברא חשיבא הוה
(מועד קטן טז א), והיה סמוך למקום המלחמה ולא בא: אמר מלאך ה'.
אמר צרק בשליחותו של הקדוש ברוך הוא: יושביה. היושבים בארבע אמות
שלו (שם) בארבע אמות שפורי שמתיה צרק למרוז: לעזרת ה'. כזיכול,
שמי שהוא עוזר את ישראל, כעוזר את השכינה: (רס"י)

מצודת דוד אורו מרוז. קללו אתם את המקום 'מרוז': אמר וגו'. המלאך
אמר לקללו, ובנבואה אמרה: ארו וגו'. רצה לומר, קללו, לומר, ארו
יושבי מרוז על שלא באו לעזרת עם ה', עם כי היו סמוכים למקום
המלחמה: לעזרת ה' בגבורים. כפלה הדבר לפרש באיזה עזרה, ואמרה
לעזרת עם ה' הנלחם בגבורים, והם אנשי סיסרא: (מצודת דוד)

מצודת ציון אורו. מלשון ארוז: מרוז. שם מקום: (מצודת ציון)

רלב"ג אורו מרוז. שהיתה עיר גדולה קרובה למקום המלחמה: אמר
מלאך ה'. זאת הנבואה לדבורה שעיר מרוז תהיה ארוזה ר"ל יושביה כי
לא באו לעזרת ה' עם היותם קרובים: (רלב"ג)

כד תְּבַרְךָ מְנַשִּׁים יְעֵל אִשֶּׁת חֶבֶר הַקִּינִי מְנַשִּׁים בְּאֵהָל תְּבַרְךָ:

רס"י מנשים באהל. שרה, שנאמר צה (צראשית יח ט) הגה באהל. רבקה,
שנאמר צה (שם כד סז) ויביאה יצחק האהלה. רחל ולאה, שנאמר צה (שם
לג) ויבא מאהל לאה וגו': מנשים באהל תבורך. יעל. למה – הן ילדו
וגידלו, ואם לא יעל הרי הרשע הזה בא ומאבדן, כך הוא בצראשית רבה
(מח טו). דבר אחר, אף יעל היתה יושבת אהלים, לפיכך הזכיר אותה
בברכת אהלים: (רס"י)

מצודת דוד תברך וגו'. לפי שאמרה לקלל יושבי מרוז, אמרה, אבל יעל
תבורך מפי הנשים, על כי היא עזרה לישראל: מנשים באהל. רצה לומר,

מפי נשים צדקניות וצנועות היושבות באהל, מפי הנשים האלה תבורך ותתקיים הברכה, עם שלא אמרה מלאך ה' כקללת מרוז : (מצודת דוד)

רלב"ג תבורך מנשים. אמנם יעל תהיה ברוכה כי עזרה להם בהריגת סיסרא ויותר מנשים שהן באהל תבורך או ירצה בזה שהיא תבורך מנשים שהן באהל ללמד תורה כמו דבורה ויהיה הרצון בזה כי קללת מרוז אמר מלאך ה' ואולם ברכת יעל אמרה דכורה על צד התפלה והברכה :

לכה מים שאל חלב נתנה בספל אדירים הקריבה חמאה:

רש"י חלב נתנה. לדעת אס לכו עליו קיזין זין טעם מים לטעם חלב, כן תרגם יונתן: **בספל אדירים.** בספל שפותין זו מים, שהמים נקראו 'אדירים', שנאמר (שמות טו י) זמים אדירים: (רש"י)

מצודת דוד מים שאל. רצה לומר, הבינו חכמתה של יעל, כי סיסרא בקש מים, והיא נתנה לו חלב, כמו שכתוב למעלה (ד ט), ותפתח את נאד החלב ותשקהו, וזהו בכדי להביא עליו תרדמה : **בספל אדירים.** ולמען יהא לבו בטוח בה ולא ירגיש בדבר, הקריבה לפניו חמאה בספל חשוב הראוי להאכיל בו אדירים וחשובים, למען יחשב אשר נפשו יקרה בעיניה, ולאדון יחשב לה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בספל. באגן, והוא כלי מה, וכן (לקמן ו לח) מלא הספל מים : **אדירים.** רוצה לומר, גדולים וחשובים : **חמאה.** הוא שומן החלב : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ספרה על מה ברכה יעל וזה כי היא עשתה מעשיה בחכמה ובגבורה לעזור ישראל וזה שכאשר שאל סיסרא מים לשתות נתנה חלב לשכרו והקריבה לו חמאה בכלי גדול לשתות והרצון בחמאה חלב שמן שלא הוסרה ממנו החמאה כי הוא משכר יותר, והנה נכפל הלשון בזה, ומה שספר תחלה כי מנאד החלב השקתהו היה בזה האופן ר"ל שהוציאה ממנו בספל גדול אשר ישתו בו הגבורים : (רלב"ג)

לכא ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות עמלים והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחקלה וקתו:

רש"י להלמות עמלים. סיסרא, שהיה עמל ויגע: מחקה. לשון חיקוי:

ומחלה. לשון מחץ: וחלפה. יולא מאל אחר: (כפ"י)

מצודת דוד ידה וגו'. אבל בקשה נפשה והושיטה ידה השמאלית לקחת יתד האהל, וימינה הושיטה לקחת המקבת הקרוי 'הלמות עמלים', על שם שהאנשים עמלים במלאכה ומכים בו לעשות מלאכתן : והלמה **סיסרא**. הכתה ושברה את סיסרא והסירה ראשו, ונגעה אותו בהכאה ופציעה, ועם היתד 'חלפה רקתו' מעבר אל עבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ליתד. הוא המסמר : להלמות. ענין הכאה : עמלים. מלשון עמל וטורח : מחקה ראשו. הסירה ראשו, בדברי רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא פט א) אין מוחקין במקום שגודשין, ורצונו לומר אין מעבירין דבר מה על המדה, להסיר הגודש : ומחצה. ענין נגוע ומוכה, כמו (תהלים קי ו) מחץ ראש : וחלפה. ענין העברה מעבר לעבר, כמו (ישעיהו ח ח) וחלף ביהודה : רקתו. הוא המקום שאצל העין : (מצודת ציון)

רלבי"ג ידה ליתד תשלחנה. והנה כחתיה המנהיגים הגוף תשלחני ידה השמאלית ליתד ושלחו ימינה למה שהולמים ומכין בו העמלים במלאכות רבות העמל והכתה סיסרא בראשו עד שהפסידה ופרדה החבור אשר בו והכתה ביתד ועברה היתד רקתו או כרתה רקתו : (רלבי"ג)

כז בין רגליה כרע נפל שקב בין רגליה כרע נפל באשר כרע שם נפל שדוד:

מצודת דוד בין רגליה כרע. לפניה כרע על כרעיו, ומיד נפל לארץ ונשאר שוכב ולא הוסיף לקום, ורצה לומר, במהירות רב הומת, וכפלה הדבר לחזוק, וכדרך השיר : באשר כרע. במקום שכרע, שם נפל סיסרא הנאבד והנבז, כי לא היה יכול להתחזק עוד אחר הכריעה, וזהו ממליצת השיר, כי באמת לא כרע ולא נפל : (מצודת דוד)

מצודת ציון כרע. ענין נפילה על הברכים : שדוד. נבז ונאבד, כמו (שם לג א) ואתה לא שדוד : (מצודת ציון)

רלבי"ג בין רגליה כרע נפל. ר"ל כי בחכמתה סבבה שנפל ונרדם לפניה : ובאשר כרע שם נפל שדוד. ר"ל כי תכף שנפל שדדתהו והמיתתהו יעל : (רלבי"ג)

כח בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא בעד האשנב מדוע בשש רכבו לבוא מדוע אחרו פעמי מרכבותיו:

רש"י ותיבב. לשון דבור, כמו (ישעיהו יז יט) ניב שפתים. ורבותינו פירשוהו (ראש השנה לג ב) לשון גניחה, כתרועה, דמתרגמינן 'יבבא' (ויקרא כג כד). ואני אומר: לשון ראייה, כמו (זכריה ב ב) צבת עיני, וכן חזרו מנחם: אשנב. חלון: (רש"י)

מצודת דוד בעד החלון. חזרה לספר בשירתה אשר אם סיסרא נשקפה בעד החלון לראות אם בא מרכבת בנה, ובראותה כי איננו תילל במר נפש, ומשקפת תמיד בעד האשנב ואומרת, מדוע בשש רכבו לבוא מדוע אחרו וכו', וכפלה הדבר כדרך המיילל מכאב לב : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעד. נגד : נשקפה. ענין הבטה, כמו (בראשית כו ט) וישקף אבימלך, ואמר בלשון גפעל, על כי גם היא נשקפה למביטים בה : ותיבב. ענין יללה, כי (במדבר י ה) תרועה, תרגם אונקלוס : יבבא, וקול התרועה היא כיללה : האשנב. הוא כעין חלון, כמו (משלי ז ו) בעד אשנבי נשקפתי : בשש. ענין איחור, כמו (שמות לב א) בשש משה : פעמי. צעדה והלוך, כמו (תהלים פה יד) וישם לדרך פעמיו : (מצודת ציון)

רלב"ג הנה אם סיסרא נשקפה בעד החלון והילילה בדמיון תרועה והיתה אומרת מה הסבה שיהיה בושש רכב סיסרא לבוא : (רלב"ג)

כט חכמות שרותיה תענינה אף היא תשיב אמריה לה :

רש"י חכמות שרותיה תענינה. החכמות שצטרותיה, לכך נקוד חי"ת פת"ח, חכמות שהוא שם דבר נקוד חט"ף קמ"ץ, כמו (משלי יד א) רחמות לאויל חכמות, וזה נקוד חכמות, וכן (סם יד א) חכמות נסים בנתה ביתה, חכמות שצנשים: תענינה. דגשות של נו"ן משמשת במקום נו"ן שליטת, ופתרונו תענינה אותה, דגשות נו"ן משמשת במקום 'אותה', כמו (ויקרא ו יד) מרכבת תביאנה: אף היא תשיב אמריה. תנחומין לעלמה: מה אני מתמה תמיה על עכוב בני: (רש"י)

מצודת דוד חכמות שרותיה. החכמות אשר בשרותיה כל אחת תשיב לנחמה, ואף היא כאחת מהן תשיב אמריה לעצמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תענינה. כל אחת תענה ותשיב : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה החכמות שבשרותיה היו עונות אותה וגם היא בעצמה היתה משיבה לדבריה ואומרת מה שאומרת החכמות ההן והוא כי סבת איחורו

הוא שאם ימצאו שלל שיחלקוהו: (רלב"ג)

ג הלא ימצאו יחלקו שלל רחם רחמתיים לראש גבר שלל צבעים
לסיסרא שלל צבעים רקמה צבע רקמתיים לצוארי שלל:

רפ"י הלא ימצאו יחלקו שלל. והוא מעכצו: רחמתיים לראש גבר. מענים
נקים יפות בישראל, וכל איש מהם יש לו צמטתו שתיים ושלש נקיים: (רפ"י)

מצודת דוד הלא ימצאו. רצה לומר, וזאת דברי נחמתן, כי תאמרנה, הלא
הון רב ימצאו בישראל, ושמה יחלקו ביניהם את השלל, ולזה הם
מאחרים לבוא: רחם וגו'. אף כל אחד יקח בשלל, עלמה או שתי עלמות
: שלל צבעים. השלל מבגדים צבועים החשובים ביותר יהיו נתונים
לסיסרא על היותו שר הצבא. וחוזרת ומפרשת שזהו השלל מבגדים
צבועים המרוקם אשר יתדמו בשני עבריהם, אבל צבע רקמתיים שאינם
מתדמים בשני עבריהם החשוב עוד יותר ויותר, יחולק לכל בעלי השלל
לכרוך בו הצואר לנוי, כי מתחלה עשויים הם לכך ואינם ראויים
לתשמיש אחר, ולזה יחולק לכולם, ואם כן בעבור כל זה המה מתאחרים
לבוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון רחם רחמתיים. רוצה לומר, עלמה ושתי עלמות, וקראן בלשון
בזיון, על שם הרחם: לראש גבר. רוצה לומר, לכל איש: רקמה. מעשה
רוקם בהרבה מיני צבעים: רקמתיים. רוצה לומר, בשתי פנים, בהעבר
מזה ובהעבר מזה, וחלוקה זה מזה, והוא כמו מעשה חושב: (מצודת ציון)

רלב"ג רחם רחמתיים. ולהיות פרוצים בעריות הקדימו בספור שלל
העריות אולי השיג כל אחד מהן נערה אחת או שתיים ולסיסרא ג"כ יתנו
שלל בגדי הצבעונים הנכבדים שלל בגדי צבעונים שהם מרוקמים ובגדי
צבע רקומים משני עבריהם ויחלקם סיסרא לצוארי בעלי השלל והם
אנשי החיל הבאים עמו: (רלב"ג)

לא כן יאבדו כל אויביה והוה ואהביו כצאת השמש בגברתו ותשקט
הארץ ארבעים שנה: (פ)

רפ"י כן יאבדו. דבורה אמרה: תנחומין של הכל הן לה, כן יאבדו כל
אויביה ה', כאשר אבד הוא: ואהביו כלאת השמש בגברתו. לעתיד לבוא,
(ישעיהו ל כו) שבעתים כאור שבעת הימים, שהיא על אחת שלש מאות
וארבעים ושלש כמספר ארבעים ותשע שביעיות: ותשקט הארץ. אין זה

מצודת דוד **כן יאבדו**. אמרה דבורה, הנה תנחומין של הבל היו, והלואי י'כן יאבדו כל אויביך', אתה ה', כאשר נאבד סיסרא : **ואהביו**. אבל אוהבי ה' יהיו כצאת השמש בבוקר שהולך ומאיר בכל פעם יותר עד שהוא בגבורתו, שהוא חצי היום, כן יהיו אוהבי ה' הולכים וחזקים עד אשר יהיו בגובה המעלה : **ותשקט וגו'**. אין זה מדברי השירה אלא המה דברי כותב הספר : **ארבעים שנה**. עד כלות ארבעים שנה מזמן התחלת השעבוד : (מצודת דוד)

רלב"ג **והתפללה** דבורה ואמרה כן יאבדו כל אויבי ה' כמו שאבד סיסרא ואוהבי השם יתעלה יהיו כצאת השמש בגבורתו שאורו הולך ומתחזק עד נכון היום, והרצון באמרו בגבורתו בראש תקופת תמוז כי אז יראה אורו יותר חזק והחום המגיע ממנו הוא יותר חזק ויהיה הולך ומתחזק עד חצי היום, ושקטה הארץ עד שלמות ארבעים שנה מעת התחלת השעבוד ולזה יהיה זמן ההשקט עשרים שנה. ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הם אלו. הראשון הוא להודיע כי השם יתעלה לא יעשה המופתים רק לעת הצורך ולזה צוה ברק למשוך בהר תבור עשרת אלפי איש מבני נפתלי ומבני זבולון ולא משכם שם השם יתברך כמו שמשך אל נחל קישון סיסרא ורכבו והמונו וזה כי משיכת בני ישראל בהר תבור היה אפשר שישלם בזולת עשיית המופת וכבר ביארנו הסיבה בזה בספר מ"י. השני הוא להודיע כי כשיעשה הש"י המופתים יסבב עליהם הסבות אשר עמם יהיה יותר מעט מהזרות במופת ההוא אצל הטבע ולזה התחכם הש"י להביא בני ישראל בהר תבור והעתיק שם סיסרא ועמו אל נחל קישון לרדוף אחרי ברק ועמו וסבב עם זה שרבו מי הנחל עד שטבעו בו רבים מבני החיל ונתקבצו בזה סבות רבות אל שינצחום ברק ועמו, האי היא הבהלה שהבהילום מי הנחל והבי' כי ברק ועמו היו יורדים אליה ולזה היו עליונים וזה ממה שיוסיף להם חוזק על סיסרא ועמו וידמה שנתחברה שם סבה שלישית והיא שכבר היה אור השמש נכח פני סיסרא ועמו והיה משים סנוירים בעיניהם ולזה אמרה דבורה כי הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא. השלישי הוא להודיע אמתת הנבואה אף על פי שהיתה ע"י אשה כי לא נפל דבר ממה שיעדה דבורה בזה הספור, והנה לפרסום אמתת הנבואה אז נסכמו ישראל ללכת במתי מעט ובכלי מלחמה מעטים להלחם עם סיסרא ורכבו והמונו עם תכלית כחו וגבורתו ורבויו כלי המלחמה אשר להם. הרביעי הוא להודיע כי בתחבולות ראוי שיתנהג האדם להגיע אל תכליתו כוונתו ולזה ספר כי יעל מפני רצותה שיפול סיסרא בידה הראת לו כי היא חפצה מאד בהצלתו וכסתה אותו כדי שלא יראוהו שם העוברים והשבים וסבבה עם זה ששכרה אותו ונרדם עם המופת והיה נקל לה להורגו. החמישי הוא להודיע כי ביום טובה ראוי להיות בטוב ולזה ראוי למצליח בעת אשר יש לאל ידו שיסבב שתגיע לו ההצלחה ביותר שלם שבפנים ולא יקצר מזה הלא תראה כי ברק אע"פ שראה שנפל כל מחנה סיסרא לפי חרב לא נשאר עד אחד

השתדל בתכלית מה שאפשר על הריגת סיסרא פן ישוב אל אדוניו וישיב להרע לישראל. הששי הוא להודיע לתת תודה לש"י על מה שגמל מהטובות כי עם שזה כבר ראו הנה בו תועלת להביא האנשים להאמין שכל הטובות באו מאתו ולזה שרה דבורה השירה הזאת ונתנה תודה לשם יתעלה כעל כל אשר גמלנו. השביעי הוא להודיע שראוי לכל אדם שיאמין ביעודי הנבואה ולזה נתגנו אשר לא באו לעזרת ה' בגבורים כנגד מחנה סיסרא ונתקללו יושבי מרוז מאת השם יתברך. השמיני הוא לפרסם גנות האומות ההם והיותם פרוצים בעריות ולזה הקדימה אם סיסרא בספור הצלחת סיסרא רחם רחמתיים לראש גבר וכבר פרסמה התורה ג"כ ממנהגיהם הפחותים עוד ספר ששבו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' אחר מות דבורה ולזה נתנם השם ביד מדין ז' שנים ותקפה יד מדין מאד על ישראל עד שהוצרכו לעשות להם בהרים מנהרות והן מערות שיש בהן כמו חלונות תכנס מהן אורה במערה, ואפשר שהרצון יהיה במנהרות אבוקות בעלות אור גדול והיה זה כן כי כשהיו רואין ההרים שבאו בני מדין היו עושין באבוקות ההן סימן שירגישו בו ישראל ויתחבאו הם ויסתירו מקניהם וקנינם עד שבזה הדרך היתה מגעת בקלות ההודעה הזאת לישראל בעשותם הסימן הזה להם מהר אל הר והיה אפשר שיצילו מאויביהם דברים רבים ועכ"ז עשו מערו' להתחבא שם בקלות ומצדות שהם בניינים חזקים להמלט שם מאויביהם לא שישבו תמיד במערות ובמצודות כי היה בלתי אפשר שישלם להם חיותם בזה האופן כי לא יזרעו ולא יאספו תבואה, ואחר זה ביאר מה הכריחם לעשות המנהגות והמערות והמצדות והוא מה שהיו משחיתים בני מדין תבואותיהם ומקניהם, ויהי כי צר להם מאד מפני מדין צעקו אל ה' ושבו אליו שיושיעם מידם, והנה שלח הש"י נביאו אז לבני ישראל והודיעם כי עונותיהם הטו שיפלו ביד מדין כי הם סרו מאחרי ה' ועבדו אלהים אחרים אלהי האמורי אשר בארצם עם רוב הטובות שחנן הש"י אותם וידמה שזה הנביא היה פנחס כמו שזכרו רז"ל בפנחס בימי דוד שהגיד הכתוב כי לפני ה' עמו והנה חיה זמן ארוך מאד ולזה אמרו כי פנחס הוא אליהו כי כבר התבאר שאליהו ג"כ חיה שנים רבות וכבר יעד מלאכי שהש"י יביאהו בימי הגאולה אמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגוי ואין לאומר שיאמר שכבר מת אליהו קודם שהתנבא אלישע כמו שאמר כי היום אדוניך לוקח מאתך וזה שכבר מצאנו שהגיע מכתב מאליהו אחר זה כמו שנבאר שם בע"ה בספר דברי הימים ובספר מלכים: (רלב"ג)

א וַיַּעַשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד מִדְיָן שִׁבְעַ שָׁנִים:

רפ"י ויעשו הרע. עד כאן נאמר 'ויוסיפו', שהיה נלכד חטא על חטא, אבל בסירה זו נמחל להם כל אשר עשו, ועכשיו מתחילין לחטוא, כך נדרש באגדת תהלים (מדרכ תהלים יח ו): (רפ"י)

ב וַתַּעַז יַד מִדְיָן עַל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מִדְיָן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמְּנַהְרֹת אֲשֶׁר בְּהָרִים וְאֶת הַמְּעָרוֹת וְאֶת הַמְּצֻדֹת:

רפ"י המנהרות. (תרגום:) מטמוריתא, ובלשון לע"ז: וודו"ס, ועל סם שעושין בהם מאור קטן במקום שאין ניכר קוראן מנהרות, לוייסיט"ס בלע"ז: מערות. גרוטי"ה בלע"ז: מלדות. פלייטדי"ץ בלע"ז, על סם שעושים זיערים על ידי הפלת האילנות סביב סביב: (רפ"י)

מצודת דוד מפני מדין. להסתיר עצמן מפניהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותעז. מלשון עז וחזק : **המנהרות.** ענין אורה, כמו (איוב ג ד) ואל תופע עליו נהרה, והם מערות ולהם חלון יבוא בו אור היום : **המצודות.** מבצרים חזקים, כמו (שמואל ב ה ז) מצדת ציון : (מצודת ציון)

ג וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן וְעָמְלָק וּבְנֵי קֶדֶם וְעָלוּ עָלָיו:

מצודת דוד והיה אם זרע. רצה לומר, כאשר זרע והתחיל לצמוח : (מצודת דוד)

מצודת ציון אם. כאשר : (מצודת ציון)

ד וַיִּחַנוּ עֲלֵיהֶם וַיִּשְׁחִיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ עַד בּוֹאֵךְ עֵזָה וְלֹא יִשְׁאִירוּ מַחֲיָה בְּיִשְׂרָאֵל וְשָׁה וְשׂוֹר וְחִמּוֹר:

מצודת דוד **יבול הארץ**. צמחי התבואות : **עד בואך עזה**. מתחלת הגבול עד אשר תבוא אל עזה, וכאלו ידבר לנוכח מול האדם היודע המקום : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יבול**. צמח האדמה, כמו (תהלים סז ז) ארץ נתנה יבולה : **מחיה**. ענייני צורך חיי הבריות, כמו (בראשית מה ה) למחיה שלחני : (מצודת ציון)

גה כִּי הֵם וּמִקְנֵיהֶם יַעֲלוּ וְאֶהְלִיֵּהֶם (יבאו) וּבָאוּ כְּדֵי אַרְבֵּה לְרֹב וְלָהֶם וְלִגְמֻלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר וַיָּבֹאוּ בְּאֶרֶץ לְשַׁחֲתָהּ:

רס"י **הם** ומקניהם. לרעות את התצואה: (רס"י)

מצודת ציון **כדי ארבה**. כארבה, ומלת 'די', יורה ענין רבוי : (מצודת ציון)

זו וַיִּדַל יִשְׂרָאֵל מֵאֵד מִפְּנֵי מִדְיָן וַיִּזְעְקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה: (פ)

מצודת ציון **וידל**. מלשון דל ועני : (מצודת ציון)

זז וַיְהִי כִּי זָעְקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה עַל אֲדוֹת מִדְיָן:

מצודת ציון **אדות**. תרגומו : עסק : (מצודת ציון)

חא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אִישׁ נְבִיא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֶצִּיא אֶתְכֶם מִבַּיִת עַבְדִּים:

רס"י **איך נביא**. זה הנביא הוא פנחס, "סדר עולם" (פרק ז): (רס"י)

רלב"ג **ויש לשואל** לשאול אחר שהיה זה הנביא קיים איך לא הוכיח ישראל כל ימיו ולמה הוצרכו לנבואת דבורה, וידמה שנאמר בהיתר זה הספק שהוא לא היה מתנבא רק לעתים רחוקים ולא היה בו כח יתישר בו להנהיג העם ולזה ג"כ תמצא כזה המקום שהוצרך למנות גדעון על פועל מלחמת מדין ואפשר כי כמו שהיה אליהו פעם נראה ופעם נעלם כשישאהו רוח השם אל מקום רחוק כך היה הענין בפנחס ולזאת הסכה לא שמש בכהונה גדולה כל ימיו אבל שמשו בניו ובני בניו בניו

דורות רביי והוא עדיין קיים כמו שיתבאר בספר דברי הימים וזה כי הוא היה קיים בימי דוד כמו שאמר ופנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן נגיד היה עליהם לפניו הי' עמו ולא ימצא בזדע אהרן אחר שיקרא שמו פנחס בן אלעזר בן אהרן כמו שמבואר שם בספר תולדותם: (רלבי"ג)

טו וְאַצַּל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל לְחָצִיקֶם וְאֶגְרַשׁ אֹתָם מִפְּנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לָּכֶם אֶת אֶרְצָם:

מצודת דוד כל לחציכם. הם מלכי כנען אשר לחצו אתכם בהלחמם עמכם (מצודת דוד):

מצודת ציון לחציכם. ענין דחק : (מצודת ציון)

טז וְאָמְרָה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִירְאוּ אֶת אֱלֹהֵי הָאֲמָרִי אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹשְׁבִים בְּאֶרְצָם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי: (פ)

מצודת דוד ולא שמעתם בקולי. כאומר, בעבור זה באה הרעה עליכם : (מצודת דוד)

יז וַיָּבֵא מֶלֶאךָ יְהוָה וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּעֶפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאֵשׁ אָבִי הָעֶזְרִי וּגְדֵעוֹן בְּנוֹ חַבֵּט חֲטִיִּים בַּגַּת לְהַנִּיֵּס מִפְּנֵי מִדְּוָן:

רס"י חזי העזרי. מבני חזיעזר בן גלעד בן מנשה: וגדעון בנו. חזיו היה חובטן והוא כוזבן, אמר לו: חזא, זקן אתה ואם יבאו המדינים לא תוכל לנוס, לך אתה ואני אחזט: בגת. בקורות בית הבדל: (רס"י)

מצודת דוד אשר ליואש. 'האלה' היתה של יואש, שהיה מבני אביעזר, מבני מנשה : להניס. רצה לומר, להבריא ולהטמין : (מצודת דוד)

מצודת ציון האלה. שם אילן מה : חבט. ענין דישה במקל, כמו (ישעיהו כח כז) במטה יחבט קצח : בגת. מקום דריכת הענבים נקרא גת : להניס. להבריא (מצודת ציון):

רלבי"ג ויבא מלאך ה'. הוא הנביא שזכר כי הנביא יקרא מלאך ה' כאמרו ויבא חגי מלאך ה' ולזה נראה לגדעון בהקיץ בהשתמש חושיו על מנהגם, והנה נתעכב שם הנביא עד שנראה לגדעון אמר לו כי ה' צוהו, והנה קראו

גבור חיל כי כן היה כמו שאמר לו זבח וצלמונע קום אתה ופגע בנו כי
כאיש גבורתו, והנה הרחיק גדעון שהיה הי עמו לראותו שפלות ישראל
וכי נטשם ה' בכף מדין: (רלב"ג)

ג וַיֵּרָא אֱלֹהֵי מִלְאָךְ יְהוָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה עִמָּךְ גִּבּוֹר הַחַיִּל:

רס"י ה' עמך גבור החיל. שנתן לך כח כזה: (רס"י)

מצודת ציון החיל. ענין כח: (מצודת ציון)

ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי גִדְעוֹן בִּי אֲדֹנָי יֵשׁ יְהוָה עִמָּנוּ וְלָמָּה מִצָּאֲתָנוּ כָּל זֹאת
וַאֲיֵה כָּל נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֶעֱלָנוּ
יְהוָה וְעַתָּה נִטְשָׁנוּ יְהוָה וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדְיָן:

רס"י ויש ה' עמנו. ואם יש ה' עמנו, למה מלאתנו וגו': אשר ספרו לנו
אבותינו. פסח היה, אמר לו: אמך הקרני אבא את ההלל, ושמעתיו שהיה
אומר (תהלים קיד א): בלאת ישראל ממלכים, זעתה נטשנו, אם לדיקים
היו אבותינו, יעשה לנו בזכותם, ואם רשעים היו, כסם שעשה להם
נפלאותיו חנם כן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותיו: (רס"י)

מצודת דוד **בי אדני.** בקש ממנו להשיבו על דבריו, ואמר לו, ואם אמת
שיש ה' עמנו, למה אם כן מצא אותנו הרעה, ואיה כל נפלאותיו, וכי כלו
: **ועתה נטשנו.** ואיך אם כן תאמר שה' עמי: (מצודת דוד)

מצודת ציון **בי.** ענין בקשה: **מצאתנו.** מצאה אותנו: **נטשנו.** עזבנו:
(מצודת ציון)

ג וַיִּפֹּן אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר לָךְ בְּכַחַךְ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְיָן
הֲלֹא

רס"י ויפן אליו. הקדוש ברוך הוא בעלמו: בכחך זה. בכח הזכות הזה
שלמדת סניגוריא על בני, כך דרש רבי תנחומא (מדרש תנחומא שופטים
:7) (רס"י)

מצודת דוד ה'. רצה לומר, מלאך ה' : **בכתך זה**. רצה לומר, בכח זה הזכות אשר למדת סניגוריא על ישראל, תוכל להושיעם : **הלא שלחתיך**. ועשה השליחות **מצודת** : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלא. המלה ההיא יורה על הזרוז : (מצודת ציון)

רלבי"ג **ויפן אליו ה'**. הוא מלאך ה' שזכר והוא ע"ד ויאמר ה' לה שאמרו רבותינו שכבר היה זה על ידי שם, והנה אמר דבריו כאילו השם ידבר כי הנביא ידבר בשם שולחו ואפשר שיאמר אומר שזה הענין היה במראה הנבואה אלא שאנחנו לא הסכמנו לפרש זה ע"ד הנבואה בזה האופן כי ראשית הספור מורה שזה הספור היה בהקיץ ולא נראה לנו שנשים מדרגת גדעון בנבוא' בזה האופן ר"ל שהגיעה לו הנבואה בהקיץ ועוד שאין מדרך הנביא שבא לו הנבואה פעמים רבות שישאל אות מהש"י שיקים לו יעודו כמו שמצאנו גדעון אחר זה שאמר אם ישך מושיע בידי את ישראל וגו' וזה מבואר מאד למי שידע ענין הנבואה, והנה אמר לו הנביא לך בכחך זה ידמה כי נתחדש לגדעון מאז כח נוסף על הכח שהיה לו קודם זה כדמיון מה שאמר לשאול שיתחדש לו לב אחר ובאופן שנזכר דמיון זה בדוד אחרי המשחו למלך על יד שמואל וידמה שאביו היה שר האלף ממה שאמר גדעון הנה אלפי הדל במנשה ולזה היה כח ליואש אשר יריב לו יומת עד הבקר : (רלבי"ג)

טו ויאמר אליו ב' אדני במה אושיע את ישראל הנה אלפי הדל במנשה ואנכי הצעיר בבית אבי :

כ"י הנה אלפי. האלף שאני נמנה בו להיות תחת סר האלף, הוא האלף הדל **הכל** **ככל** **אלפי** **מנשה** : (כ"י)

מצודת דוד **אלפי**. האלף שבית אבי נמנה בו, הוא הגרוע מכולן, ואנכי הוא הקטן שבבית אבי, ומי ישמע לי ללכת אחרי : (מצודת דוד)

טז ויאמר אליו יהוה כי אהיה עמך והפית את מדן פאיש אחד :

מצודת דוד **כי אהיה עמך**. והכל ישמעו לך : **כאיש אחד**. רצה לומר, מהרה ובקלות **מצודת** : (מצודת דוד)

יז ויאמר אליו אם נא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות שאתה מדבר עמי :

רס"י קאתה.

כמו

קאתה:

(רס"י)

מצודת דוד אות. איזה מופת ופלא לדעת אשר אתה מלאך ה' מדבר עמי, כי לא היה רגיל בנבואה וחשב פן אין זה נבואה : (מצודת דוד)

יח אל נא תמש מזה עד באי אליך והצאתי את מנחתי והנחתי לפניך ויאמר אנכי אשב עד שובך:

מצודת דוד והנחתי לפניך. ועשה לי בה אות : (מצודת דוד)

מצודת ציון תמש. ענין הסרה, כמו (יהושע א ח) לא ימוש ספר התורה : (מצודת ציון)

רלבי"ג אל נא תמוש מזה עד בואי אליך. זה גם כן לעד שזה הענין היה בהקיץ כמו הענין שנראה במלאך ה' כמנוח ואשתו כמו שאנחנו עתידים לבאר שם בגזרת האל, והנה גדעון שאל אות שיכיר ממנו שהוא בא במלאכות ה' כדי שיוכל לסמוך על דבריו : (רלבי"ג)

יט וגדעון בא ויעש גדי עזים ואיפת קמח מצות הבשר שם בסל והמרק שם בפרור ויצא אליו אל תחת האלה ויגש : (o)

רס"י קמה מלות. למדנו שפסח היה, יום תנופת העומר, לכך נאמר (לקמן ז יג) והנה כליל לחם שעורים מתהפך וגו': והמרק. והרוטב: (רס"י)

מצודת דוד בא. אל הבית : ויעש. רצה לומר, תקן ובשל : ויגש. הגיש אליו המנחה הזאת :

מצודת ציון ואיפת. שם מדה בת שלש סאים : בסל. שם כלי מה : והמרק. הרוטב, כמו (ישעיהו סה ד) ומרק פגלים : בפדור. הוא דוד נחושת, כעין יורה, וכן (במדבר יא ח) ובשלו בפרור : (מצודת ציון)

כ ויאמר אליו מלאך האלהים קח את הבשר ואת המצות והנח אל הסלע הלז ואת המרק שפוף ויעש כן:

מצודת דוד הלז. שהיה לפניהם : שפוף. על הסלע : (מצודת דוד)

מצודת ציון הלז. הזה, כמו (בראשית כד סה) מי האיש הלזה : (מצודת ציון)

כא וַיִּשְׁלַח מֶלֶאךָ יְהוָה אֶת קֶצֶה הַמְּשַׁעֲנֹת אֲשֶׁר בִּידוֹ וַיִּגַע בַּבָּשָׂר
וּבַמְּצוֹת וַתַּעַל הָאֵשׁ מִן הַצּוּר וַתֹּאכַל אֶת הַבָּשָׂר וְאֶת הַמְּצוֹת וּמֶלֶאךָ
יְהוָה הִלֵּךְ מַעֲיָנָיו:

מצודת דוד הלך מעיניו. רצה לומר, לא ראהו עוד : (מצודת דוד)

מצודת ציון המשענת. המטה שנשען עליה : **הצור.** הסלע : **ותאכל.** ותשרף
(מצודת ציון) :

רלב"ג והנה היה האות הזה שכאשר שלח מלאך ה' את קצה המשענת אשר בידו ויגע בבשר ובמצות עלתה האש מן הצור וזה דומה למופת שנתן אליהו בהר הכרמל, והנה פעולות זה הנביא דומות מצד לפעולות אליהו וזה ממה שיחזק מאמר האומר פנחס זה אליהו, וכאשר ראה גדעון כי מלאך ה' הוא פחד מן המות לחשבו כי כבר ראה בעיניו המציאות הרוחני וכבר היה מפורסם שכאשר יקרה זה ימשך אחריו המות ויראה זה ממאמר גדעון ומאמר מנוח ומאמר יעקב כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי הורה שזה הענין נפלא שתנצל נפש הרואה המציאות הרוחני ואמר בתורה ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים הורה על זה שהיו ראויים שישלח ידו בהם מפני ראותם האלהים : (רלב"ג)

כב וַיֵּרָא גְדֵעוֹן כִּי מֶלֶאךָ יְהוָה הוּא (ס) (ס) וַיֹּאמֶר גְּדֵעוֹן אָהָה אֲדֹנָי
יְהוָה כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי מֶלֶאךָ יְהוָה פָּנִים אֶל פָּנִים:

רש"י אהה. לשון דאגה, כלומר מה תהא עלי: **כי על כן ראיתי.** כי על אֲשֶׁר רָאִיתִי מֶלֶאךָ ה', לִכְךָ אֲנִי דוֹאֵג וְלוֹעֵק 'אהה': (רש"י)

מצודת דוד כי מלאך ה'. כי עד הנה היה מסתפק בדבר, ולזה שאל אות :
אהה ה'. רצה לומר, אתה ה', מילל אני כי לבי יפחד על אשר ראיתי
מלאך, פניו מול פני : (מצודת דוד)

מצודת ציון אהה. ענין צעקת יללה : **על כן.** על אשר : (מצודת ציון)

כג וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה שְׁלוֹם לָךְ אֵל תִּירָא לֹא תָמוּת:

רלבי"ג והשיב לו מלאך ה' אחר שעלה כל כך שלא היה יכול גדעון לראותו שלום לך אל תירא לא תמות וידמה ששב אליו המלאך כשאמר לו זה המאמר והוא ג"כ אמר לו בלילה שיקח את פר השור אשר לאביו ואפשר שיאמר שזה הדבור שהיה בלילה היתה מדרגת מה ממדרגות הנבואה והביאור הקודם הוא יותר נראה לנו: (רלבי"ג)

כד וַיְבִן שָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא לוֹ יְהוָה שְׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדְנוּ בְּעֶפְרַת אָבִי הָעֶזְרִי: (פ)

רס"י ויקרא לו. גדעון למזבח: ה' שלום. ה' הוא שלומנו: (רס"י)

מצודת דוד לו. למזבח: ה' שלום. רצה לומר, פה אמר לי ה' שלום: **עודנו**. עוד הוא עומד בעפרה שהיא מנחלת בני אביעזר: (מצודת דוד)

מצודת ציון **עודנו**. מלשון עוד: (מצודת ציון)

כנה וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה קַח אֶת פֶּר הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאַבִּיךָ וּפֶר הַשְּׂנִי שֶׁבַע שָׁנִים וְהַרְסֵת אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאַבִּיךָ וְאֶת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו תִּקְרָת:

רס"י פר השור. פר הבחור, שהשור בן יומו קרוי שור: ופר השני. (תרגום): ותורא תנינא: שבע שנים. (תרגום): לאיתפטם שבע שנין לעבודה זרה. שמונה דברים הותרו אותו הלילה: מוקלה, אשרה, ולילה, וזמה וכו', כדאיתא בתמורה (כח) (ב): (רס"י)

מצודת דוד **אשר לאביך**. שהוא של אביך: **ופד השני**. גם קח פר השני שנתפטם לעבודה זרה זה שבע שנים: (מצודת דוד)

מצודת ציון **פר השור**. הכפל לתוספת ביאור, כמו (ויקרא טז ג) פר בן בקר: (מצודת ציון)

רלבי"ג ידמה שיהיה הרצון באמרו פר השור אשר לאביך כי לאביו היה שור גדול והשתדלו להקצו' הפר שיוליד השור ההוא תחלה לע"ג מלידה ומבטן ומהריון כדי שיהיה יפה וגדול כשור שהולידו ויהיה מקודש לע"ג מיום היותו, וכן הקצו גם כן זה הפר השני שהוליד השור ההוא והנה היו

מוקצים ז' שנים וזה יורה כי זה הטעות היה מעת התחלת השעבוד כי ז' שנים היו תחת יד מדין כשקרה זה והיה לאביו מזבח לבעל והאשרה היתה אצלו וצוה השם יתברך באמצעו הנביא או המלאך שיהרוס את מזבח הבעל אשר לאביו ושיכרות האשרה אשר אצלו: (רלבי"ג)

לכז וּבְנֵיתָ מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמַּעוֹז הַזֶּה בַּמַּעֲרָכָה וְלִקְחֵתָ אֶת הַפֶּר הַשְּׂנִי וְהַעֲלִיתָ עוֹלָה בְּעֻצֵי הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת:

רס"י רחש המעוז. רחש הסלע: (רס"י)

מצודת דוד המעוז הזה. הוא הסלע האמור למעלה (פסוק כ) : **במערכה.** רצה לומר, במקום ישר, שתוכל לערוך שם אבני המזבח : **הפר השני.** והפר אשר לאביו, צוה לקחתו לבל יקריבו הם לעבודה זרה, ולא הוזכר מה נעשה בו, או זהו הפר אשר לאביו, וכמו שכתוב למעלה : **בעצי האשרה.** להבעיר בהם האש : (מצודת דוד)

מצודת ציון המעוז. מלשון עת וחוזק, והוא הסלע : **במערכה.** מלשון עריכה וסדור : (מצודת ציון)

רלבי"ג על ראש המעוז הזה. הוא הסלע שהניח עליו הברש והמצות: **במערכה.** ר"ל במקום המסודר בו שיוכל להבנות בו מזבח וצוה שיקריב בו הפר ההוא לאל ויעלהו עולה בעצי האשרה וכל זה היה הוראת שעה כמו שארז"ל כי זה נעשה בזר ובחוץ ובלילה ובעצי האשרה והנה עשה מהמוקצה לע"ג קרבן לש"י כי יראה שבעשותו בהפך האמונה שגדל בה תשלם לו ההצלה וההצלחה בהפך ממה שהיו חושבים עובדי ע"ג והנה היתה הכונה להוסיף בגדעון אמונה בש"י: (רלבי"ג)

לכז וַיִּקַּח גִּדְעוֹן עֶשְׂרֵה אַנְשִׁים מֵעַבְדָּיו וַיַּעַשׂ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹוֹי יְהוָה וַיְהִי כְּאֲשֶׁר יָרָא אֶת בֵּית אָבִיו וְאֶת אַנְשֵׁי הָעִיר מַעֲשׂוֹת יוֹמָם וַיַּעַשׂ לִילָה:

רלבי"ג ולפי שזה הענין לא היה יכול גדעון לעשותו הוא לבד ויקרא י אנשים מעבדיו יעזרוהו בזה עם שזה היה קדוש השם והיה מן הראוי שיהיה בפרהסיא לפי מה שהיה אפשר לו והמספר המעט שישלם בו זה הוא יי ולולי יראתו את בית אביו ואת אנשי העיר שימנעו אותו מעשות זה היה עושה זה ביום להוסיף בזה פרסום: (רלבי"ג)

לכח וַיִּשְׁכְּמוּ אַנְשֵׁי הָעִיר בַּבֹּקֶר וַהֲנִה נִתְּץ מִזְבַּח הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר

עָלִיו כָּרְתָה וְאֵת הַפֶּר הַשְּׁנִי הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַבְּנוּי:

מצודת דוד הבנוי. אשר נבנה זה מחדש : (מצודת דוד)

מצודת ציון נתץ. נשבר וכתות : (מצודת ציון)

כטו וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מִי עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּדְרָשׁוּ וַיִּבְקָשׁוּ וַיֹּאמְרוּ גִדְעוּן בֶּן יוֹאָשׁ עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה:

מצודת דוד ויאמרו גדעון. לא פירש מי היו האומרים : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה כאשר השכימו אנשי העיר בבקר ראו כי נותץ הבעל והאשרה אשר עליו כורת והכירו כי הפר השני הוא הועל על המזבח הבנוי כי אולי נשארו ממנו קצת איברים שלא נשרפו כאילו תאמר שנשארו קרניו והיה בהן סימן הכירו בו כי זה הפר היה או שפטו זה מאומד כשלא מצאו הפר השני והכירו כי המזבח שבנה הקריב בו קרבן וחקרו ומצאו שגדעון עשה זה והגיע מרוע תכונתם עד שחשבו להמיתו על זה לולי מה שאמר להם יואש אביו שהיה אדוניהם : (רלב"ג)

לז וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל יוֹאָשׁ הוֹצֵא אֶת בְּנֵךְ וַיְמַת כִּי נָתַץ אֶת מִזְבֵּחַ הַבַּעַל וְכִי כָרַת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו:

מצודת דוד וימת. רצה לומר, נמית אותו : (מצודת דוד)

לא וַיֹּאמֶר יוֹאָשׁ לְכָל אֲשֶׁר עִמָּדוֹ עָלָיו הֲאֵתֶם תִּרְיֹבוּן לְבַעַל אִם אַתֶּם תּוֹשִׁיעוּן אוֹתוֹ אֲשֶׁר יִרִיב לוֹ יוֹמַת עַד הַבֹּקֶר אִם אֱלֹהִים הוּא יִרְבֵּ לּוֹ כִּי נָתַץ אֶת מִזְבְּחוֹ:

רפ"י האתם תריבון לבעל. כצביל הבעל: תושיעון אותו. תנקמו נקמתו, וכן (שמואל א כה לב): והוסיעה ידי לי, דוד כנצל: אשר יריב לו. כצבילו: עד הבקר. עד הבקר המתינו: אם אלהים הוא. יריב הוא לעצמו ריבו ונקמתו, וכדי לדחותם עד שיצרכו גדעון היה אומר כן: (רפ"י)

מצודת דוד האתם. וכי אתם תריבון בעבור הבעל, וכי אתם תושיעון אותו, בתמיה : אשר. מי אשר יריב בעבורו יומת על ידי עד הבוקר, רצה לומר,

טרם יבוא הבוקר השני : **אם אלהים הוא**. אם יש בו אלהות, יריב בעצמו
את ריבו : (מצודת דוד)

רלבי"ג האתם תריבון לבעל ר"ל האם ראוי שאתם תריבון בעבור הבעל
הנה אתם מראים בזה שאינכם מאמינים שהוא אלוה כי לא יצטרך
שתריכון בעדו אם היה אלוה ולפי שהיה הוא ראש הע"ג הזאת כמו
שנראה ממה שאמר פר השור אשר לאביך מזבח הבעל אשר לאביך והיה
עם זה שר להם אמר שאשר יריב בעבור הבעל מהם יומת עד הבקר ר"ל
שלא ימתינו להמיתו כי אם עד אור הבקר ר"ל לפי שהוא מורה שאינו
מאמין שיהיה הבעל אלוה והוא קרא שם בנו ירובעל לזאת הסבה כאילו
הוא מתפלל שירב בו הבעל, והנה לא ספר בזה הספור מה נעשה מפר
השור אשר לאביו שצוה לקחת אותו וידמה שהמיתו באופן שלא יהנו
ממנו כדין המוקצה ולא נצטרך לפרש זה כי הוא ממשפטי התורה וצוה
לקחתו להצילם שלא יהיו מקריבין אותו לע"ג כמו שארז"ל: (רלבי"ג)

לב ויקרא לו ביזם ההוא ירבעל לאמר ירב בו הבעל פי נתץ את
מזבחו: (פ)

רס"י ירב זו. בגדעון. אכל ריב נופל עם, או את, או זו, כמו (בראשית
לא לו): וירב בלבן, אכל 'לו' אינו נופל על הלשון, וכל 'לו' הכתובים כאן
'בצביל' הם: (רס"י)

מצודת דוד **ויקרא לו**. יואש קרא לגדעון בנו : (מצודת דוד)

לג וכל מדין ועמלק ובני קדם נאספו יחדו ויעברו ויחנו בעמק
יזרעאל:

מצודת דוד **ויעברו**. את הירדן : (מצודת דוד)

רלבי"ג וכל מדין ועמלק ובני קדם היו נאספים להשחית את ישראל וחנו
בעמק יזרעאל: (רלבי"ג)

לד ורוח יהוה לבשה את גדעון ויתקע בשופר ויזעק אביעזר אחריו:

רס"י רוח ה'. רוח גבורה: ויזעק אביעזר. כל המשפחה: (רס"י)

מצודת דוד ורוח ה'. בא לו מה' רוח גבורה ואומץ הלב : ויתקע. לסימן להאסף : ויזעק. נאספו אחריו משפחת אביעזר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויזעק. ענין אסיפה, על כי בא בזעקת המאסף, וכן (לקמן יח כג) מה לך כי נזעקת : (מצודת ציון)

רלבי"ג ורוח ה' לבשה את גדעון. ר"ל רוח גבורה כמו שתרגם יונתן ויתכן עוד ששרתה עליו רוח הקדש, ותקע בשופר ונזעקו כל משפחות אביעזר אחריו והם יושבי עפרה כי הוא היה מהמשפחה והיה אדון להם ולזה לא הוצרך לשלוח להם מלאכים : (רלבי"ג)

לה ומלאכים שלח בכל מנשה ויזעק גם הוא אחריו ומלאכים שלח באשר ובזבלון ובנפתלי ויעלו לקראתם :

מצודת דוד לקראתם. באו אל גדעון ואנשיו למולם : (מצודת דוד)

לזו ויאמר גדעון אל האלהים אם ישך מושיע בדי את ישראל כאשר דברת :

מצודת ציון ישך. יש אתה, רוצה לומר, יש הדבר הזה שאתה מושיע וכו' : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה גדעון היה עדיין מאמין ואינו מאמין ושאל אות מהש"י אם יהיה מושיע בידו כאשר דבר ולא הספיק לו האות הא' כי מדרך הגזה שתמשוך הלחיות ולזה שאל אות שני הפך הא' והוא שיהיה חורב על הגזה לבדה ועל כל הארץ יהיה טל, והנכון בעיני כי לנביא שאל אלו האותות וע"י הנביא עשה אותם הש"י וצוה אותו הש"י ע"י נביאו או הודיע לו זה הש"י כמראה הנבואה והשיב לביתו כל איש אשר הוא ירא וחרד כמו שהושרש זה בתורה עד שבזה תועלת שני להכיר לישראל כי לא בכחם נצחו אויביהם בזאת המלחמה אך היה זה מאת הש"י אשר הוא נלחם להם : (רלבי"ג)

לזז הנה אנכי מציג את גזת הצמר בגרן אם טל יהיה על הגזה לבדה ועל כל הארץ חרב וידעתי כי תושיע בדי את ישראל כאשר דברת :

מצודת דוד וידעתי. על ידי המופת הזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מציג. מעמיד, כמו (שמות י כד) צאנכם ובקרכם יוצג : גזת

הצמר. צמר הגזוז ונתלש : **חרב.** יובש : (מצודת ציון)

לח ויהי כן וישכם ממחרת ויזר את הגזה וימץ טל מן הגזה מלוא הספל מים:

רש"י ויהי כן. שהיה טל על הגזה לצדה יותר מכשאר מקומות, כמו שהוא אומר (פסוק לז): מלא הספל מים, אבל על כל הארץ חורב' לא נתקיים, שהברית כרותה לטל שאינו נעצר (תענית ג א): ויזר. לשון מכבש, וכן (ישעיהו א ו): לא זכרו ולא חובשו, לא נחבשו להוליא הלחה: (רש"י)

מצודת דוד ויזר. סחט להוציא הבלוע, והיה נמצץ ספל מלא : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויזר. ענין הוצאת דבר בלוע, כמו (ישעיהו נט ה) והזורה תבקע אפעה : וימץ. ענין מציצה, וכן (ישעיהו טז ד) אפס המץ : **הספל.** שם כלי מה : (מצודת ציון)

לט ויאמר גדעון אל האלהים אל יחר אפך בי ואדברה אף הפעם אנסה נא רק הפעם בגזה יהי נא חרב אל הגזה לבדה ועל כל הארץ יהיה טל: **מ** ויעש אלהים כן בלילה ההוא ויהי חרב אל הגזה לבדה ועל כל הארץ היה טל: (פ)

שופטים פרק-ז

א וישכם ירבעל הוא גדעון וכל העם אשר אתו ויחנו על עין חרד ומחנה מדין היה לו מצפון מגבעת המורה בעמק:

רש"י מגבעת המורה בעמק. (תרגום): דמסתכיא למישרא. המורה, לשון הוראה וראיה, כמו (משלי ו יג) מורה באלצעותיו, שמשם לופים ורומזים בעמק: (רש"י)

מצודת דוד היה לו. עמד מצפון גדעון, והתחלת מקום עמדם היה מן גבעת המורה', העומדת בעמק : (מצודת דוד)

מצודת ציון מגבעת המורה. שם מקום : (מצודת ציון)

בב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל גְּדֵעוֹן רַב הָעָם אֲשֶׁר אִתָּךְ מִתַּתִּי אֶת מַדִּינַת בְּיָדָם
פֶּן יִתְפָּאֵר עָלַי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יָדִי הוֹשִׁיעָה לִּי:

רס"י יתפאר. וונטי"ר זלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד עלי. למולי : ידי הושיעה לי. בעבור העם הרב הזה : (מצודת דוד)

גג וַעֲתָה קָרָא נָא בְּאָזְנֵי הָעָם לֵאמֹר מִי יֵרָא וְחָרַד יֵשֵׁב וַיִּצְפֹּר מֵהָר
הַגִּלְעָד וַיֵּשֶׁב מִן הָעָם עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אָלֶף וַעֲשָׂרֵת אֲלָפִים נִשְׁאַרוּ: (o)

רס"י וילכר. זבקה, לזון ארמי: לפרא: (רס"י)

מצודת דוד ויצפר. ישכימו בבוקר, למען לא יראום אדם בשובם ולא
יכלימום : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצפר. תרגום של 'בוקר' הוא 'צפרא', וכן (יחזקאל ז ז) באה
הצפירה, ורצונו לומר ישכים בבוקר : (מצודת ציון)

רלב"ג והרצון בזה ויצפור שישכים בבקר לשוב מהר הגלעד: (רלב"ג)

גד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל גְּדֵעוֹן עוֹד הָעָם רַב הוֹרֵד אוֹתָם אֶל הַמַּיִם וְאַצְרְפָנוּ
לָךְ שֵׁם וְהָיָה אֲשֶׁר אֵמַר אֵלֶיךָ זֶה יֵלֶךְ אִתָּךְ הוּא יֵלֶךְ אִתָּךְ וְכָל אֲשֶׁר
אֵמַר אֵלֶיךָ זֶה לֹא יֵלֶךְ עִמָּךְ הוּא לֹא יֵלֶךְ:

מצודת דוד ואצרפנו. אעשה כהצורף הזה, המפריד הסיגים מן הכסף :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ואצרפנו. מלשון צרוף וזקוק : (מצודת ציון)

גה וַיֹּרֵד אֶת הָעָם אֶל הַמַּיִם וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל גְּדֵעוֹן כָּל אֲשֶׁר יֵלֵךְ בְּלִשְׁוֹנוֹ
מִן הַמַּיִם כְּאֲשֶׁר יֵלֵךְ הַפֶּלֶב תְּצִיג אוֹתוֹ לְבַד וְכָל אֲשֶׁר יִכְרַע עַל בְּרַכְיוֹ
לְשִׁתוֹת:

רס"י כל אשר ילוק בלשונו וגו' וכל אשר יכרע על ברכיו לשחות. תלוי
אותו לצד חוץ מסיעתך, כי הם לא ילכו עמך, שכך הם למודים לכרוע
לפני עבודה גלולים: (רס"י)

מצודת דוד כל אשר ילק. כי השואב את המים בתוך ידיו ושותה מהם, אי
אפשר לו לשתות בשפתיו כדרך כל הארץ רק מלקק בלשונו כדרך שתיית
הכלב, אבל הכורע על ברכיו לשתות מהנחל, יכול הוא לשתות בשפתיו,
ולזה צוה להעמיד המלקקים לבד והכורעים לבד : **וכל אשר יכרע וגו'.**
רצה לומר, וכן תציג לבד כל אשר יכרע וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון ילק. ענין לחיכה בלשון, כמו (מלכים א כא יט) ילקו הכלבים
: (מצודת ציון)

רלב"ג והנה לזאת הסבה גם כן לא רצה השם שישארו עמו זולתי
המלקקים בידם אל פיהם כי זה מורה על חריצות וגבורה ואולם אשר
כרעו על ברכיהם לשתות הם עצלים ורצה שישובו להם והנה במאמר האי
הגדיל מהם בעלי העבירות ורכי הלבב כי האיש הירא הוא ירא מעבירה
שבידו כמו שביארו ז"ל בפרק משוח מלחמה והחרד הוא רך הלבב ובזה
הענין השני הבדיל העצלים ולא השאיר כי אם הצדיקים והחרוצים
והגבורי והם היו שלש מאות איש לבד ובהם לבד החזיק כמו שצוה לו
הש"י ע"י נביאו או בעצמו במראה הנבואה : (רלב"ג)

ו וַיְהִי מִסְפַּר הַמְּלַקְקִים בְּיָדָם אֶל פִּיהֶם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְכָל יָתֵר
הָעָם קָרְעוּ עַל בְּרַכְיָהֶם לְשָׁתוֹת מַיִם: (o)

רס"י המלקקים בידם. אין זה דרך כריעה כלוקק בלשונו: (רס"י)

ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל גְּדֵעוֹן בְּשֵׁלֶשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַמְּלַקְקִים אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם
וְנִתַּתִּי אֶת מִדְיָן בְּיַדְךָ וְכָל הָעָם יִלְכוּ אִישׁ לְמִקְמוֹ:

מצודת דוד המלקקים. בחר במלקקים ומאס בכורעים, לפי שהכורעים
הורגלו לכרוע להעבודה זרה ולא כן המלקקים : (מצודת דוד)

ח וַיִּקְחוּ אֶת צֵדָה הָעָם בְּיָדָם וְאֶת שׁוֹפְרֹתֵיהֶם וְאֶת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל

שָׁלַח אִישׁ לְאֶהֱלִיוֹ וּבִשְׁלֹשׁ מְאוֹת הָאִישׁ הֶחֱזִיק וּמְחֹנָה מִדָּן הָיָה לוֹ
מִתַּחַת בְּעֵמֶק:

מצודת דוד ויקחו. המלקקים לקחו מיתר העם צידם ושופרותיהם : **ואת**
כל וגו'. המה הכורעים : **החזיק.** אחז בהם ללכת עמו : **מתחת.** וגדעון
היה בהר ממעל : (מצודת דוד)

מצודת ציון צדה. מזון : **החזיק.** אחז : (מצודת ציון)

רלב"ג ולקחו צדת העם בידם ושופרותיהם כדי שיהיה שופר ביד כל אחד
מהם וידמה שהש"י הודיע לו איך תהיה התשועה ביד שלש מאות
האנשים האלה ר"ל שזה יהיה בשיתן שופרות ביד כלם וכדים רקים
ולפידיים בוערים באש בתוך הכדים כאופן שעשו זה ואולם קצר הכתוב
כמנהגו וחזק הש"י לבו במספר החלום ואת שברו כי זה ממה שהורה
אמתות מה שיעד להם הש"י : (רלב"ג)

טו וְהִי בְלִילָה הֵהוּא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְהוָה קוּם רֹד בַּמְחֹנָה כִּי נִתְּתִיו בְּיָדְךָ:
טז וְאִם יֵרָא אֶתָּה לְרֹדֶת רֹד אֶתָּה וּפְרָה נַעֲרָךְ אֶל הַמְּחֹנָה:

מצודת דוד **ואם ירא וגו'.** אם תפחד לרדת להלחם בס, רד לשמוע מה
בפיהם : (מצודת דוד)

יז וְשָׁמַעַתָּ מֵהַ יְדִבְרוּ וְאַחַר תַּחֲזֹקְנָה יְדִיךָ וַיְרֹדָת בַּמְּחֹנָה וַיֵּרֶד הוּא
וּפְרָה נַעֲרֹו אֶל קֶצֶה הַחֲמֻשִׁים אֲשֶׁר בַּמְּחֹנָה:

מצודת דוד **ואחר.** שכשתשמע מה בפיהם, אז יתחזקנה ידיך, ותרד אל
המחנה להלחם בס : **אל קצה החמשים.** דרך המחנה להעמיד בלילה
מסביב אנשים מזויינים, לשומרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החמשים.** המזויינים, וכן (יהושע א יד) תעברו חמשים : (מצודת
ציון)

יח וּמִדָּן וְעַמְלֵק וְכָל בְּנֵי קָדָם נִפְלִים בְּעֵמֶק פְּאָרְבָּה לְרֹב וְלִגְמִלְיָהֶם
אֵין מִסְפָּר כַּחֲזֹל שְׁעַל שְׁפַת הַיָּם לְרֹב:

רס"י נפלים **בעמק.** שוכנים **בעמק:** (רס"י)

מצודת ציון נפלים. חונים, כמו (בראשית כה יח) על פני כל אחיו נפל : (מצודת ציון)

יג וַיָּבֵא גִדְעוֹן וְהִנֵּה אִישׁ מִסֵּפֶר לְרֵעֵהוּ חָלוּם וַיֹּאמֶר הֲיֵה חָלוּם חֲלִמְתִּי וְהִנֵּה (צלול) צָלִיל לָחֶם שְׁעָרִים מִתְהַפֵּךְ בְּמַחְנֵה מִדְּיָן וַיָּבֵא עַד הָאֵהָל וַיִּכְהוּ וַיִּפְּלוּ וַיִּהְפְּכֻהוּ לְמַעְלָה וְנָפַל הָאֵהָל:

רס"י כליל; כלול' כתיב, שהיה הדור כלול מן הנדיקים: כליל לחם פערים. (תרגום:) חרר לחם פעורים, חררה שאופין על הגחלים: לחם פערים. הוא זכות העומר הקרב בפסח: ויכה ויפל. האהל: ויהפכהו. האהל מלמטה למעלה, ונפל האהל: (רס"י)

מצודת דוד ויכהו. הצליל הכה את האהל ונפל הוא אל תוך האהל, והיפך תחתית האהל למעלה ונפל האהל : (מצודת דוד)

מצודת ציון צליל. מלשון צלי, ורצונו לומר חררה אפויה על הגחלים : **מתהפך.** מתהפך ומתגלגל, כי בעת הגלגול יתהפך מעבר לעבר : (מצודת ציון)

רלב"ג צלול לחם פעורים. ר"ל קול הברת לחם פעורים: (רלב"ג)

יד וַיַּעַן רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אֵין זֹאת בְּלִתִּי אִם חָרַב גִּדְעוֹן בֶּן יוֹאֵשׁ אִישׁ יִשְׂרָאֵל נָתַן הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ אֶת מִדְּיָן וְאֶת כָּל הַמַּחְנֵה: (פ)

מצודת דוד אין זאת. אין פתרון אחר, רק יורה על נצחון חרב גדעון, כאשר דבר קל כצליל הפך את האהל החזק ממנו, כן גדעון החלש ינצח עם רב וחזק : (מצודת דוד)

מצודת ציון איש. רוצה לומר, גדול וחשוב : (מצודת ציון)

טו וַיְהִי כִשְׁמַע גִּדְעוֹן אֶת מִסְפַּר הַחָלוּם וְאֶת שְׁבָרוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיָּשֶׁב אֶל מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר קוּמוּ כִּי נָתַן יְהוָה בְּיַדְכֶם אֶת מַחְנֵה מִדְּיָן:

רס"י את מספר החלום. את סיפור החלום, (תרגום:) ית שועית חלמא

וית פסריה: ואת שצרו. ואת ממכרו, כלומר: ואת פתרונו: (רס"ו)

מצודת דוד וישתחו. בהודאה לה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון שברו. רוצה לומר, פתרונו, כי החלום הוא דבר סתום וסגור, ועל ידי הפתרון ישובר ויופתח : (מצודת ציון)

וַיַּחַץ אֶת שְׁלֹשׁ מְאוֹת הָאִישׁ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּתֵּן שׁוֹפְרוֹת בְּיַד פְּלֹם וְכַדִּים וְרִקִּים וְלַפְדִּים וּבְתוֹךְ הַפְּדִים:

רס"י שופרות ולפדים. להזכיר זכות מתן תורה. ופשוטו: לילה היה, כמו שכתוב (פסוק ט) והיה חשך, לפיכך נשאו שם לפידים להאיר להם ונתנום ככדים כדי שלא יבינו בלפידים: (רס"י)

מצודת ציון ויחץ. ענין חלוקה והפלגה : ראשים. רוצה לומר, חלקים, כמו (בראשית ב י) והיה לארבעה ראשים : וכדים. שם כלי מה : רקים. ריקנים : ולפדים. עץ דולק וקשור בו שלהבת, כמו (ישעיהו סב א) כלפיד יבער : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִמְּנִי תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ וְהָיָה אֲנֹכִי בָּא בְקִצָּה הַמַּחֲנֶה וְהָיָה כְּאִשֶּׁר כְּאֶעֱשֶׂה כֵּן תַּעֲשׂוּן:

רס"י ממני תראו. את אשר אני עושה, ראו ועשו כן: (רס"י)

וַיִּחַ וַתִּקְעַתִּי בְּשׁוֹפָר אֲנֹכִי וְכָל אֲשֶׁר אִתִּי וַתִּקְעַתֶּם בְּשׁוֹפְרוֹת גַּם אַתֶּם סְבִיבוֹת כָּל הַמַּחֲנֶה וְאָמַרְתֶּם לִיהוָה וּלְגִדְעוֹן: (פ)

רס"י אנכי וכל אשר אתי. אחד מן הראשים, ומאה איש היה עמו (פסוק ט): לה' ולגדעון. (תרגום:) חרבא דמקטלא מן קדם ה' ונלחנא על ידי גדעון: (רס"י)

מצודת דוד סביבות כל המחנה. של מדין ועמלק וכו' : לה' ולגדעון. רצה לומר, התשועה תיחוס לה', ובאה על ידי גדעון : (מצודת דוד)

וַיְבֵא גִדְעוֹן וּמָאָה אִישׁ אֶשֶׁר אִתּוֹ בְּקֶצֶה הַמַּחֲנֶה רֹאשׁ הָאֲשֻׁמֶרֶת הַתֵּיכּוֹנָה אֲךָ הֶקֶם הַקִּימוֹ אֶת הַשְּׂמֵרִים וַיִּתְקְעוּ בַשּׁוֹפָרוֹת וְנִפְוֶץ הַפְּדִים אֶשֶׁר בְּיָדָם:

רפ"י **הקם הקימו.** כבר בני החיל את השומרים שהיתה משמרתם בלשומרת התיכונה, שכן דרך בני גייסות להעמיד שומרים, אלו ישמרו שליט הלילה הראשון ואלו שליט השני, ואלו שליט האחרון: **ונפוצ הכדים.** ולשזור הכדים אקר צידם: (רפ"י)

מצודת דוד **ראש וגו'.** בתחלת משמר האמצעי : **אך הקם.** בעת אשר הקימו את השומרים לשמור, כי הדרך הוא להעמיד שומרים אחרים בכל משמר לשמור את המחנה : **ויתקעו.** גדעון ואנשיו : **ונפוצ הכדים.** למען יראו הלפידים להבהיל את בני מדין וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון **האשמרת.** הלילה נחלקת לשלשה חלקים, ויקראו אשמורות על שם שנחלקה לשלשה כתות מלאכים, וכל כת שומר זמנו לומר בה שירה (ברכות ב ב) : **התיכונה.** מלשון תוך, רוצה לומר, האמצעית : **ונפוצ.** ענין שבירה עם הפזור, וכן (תהלים קלו ט) ונפץ עולליך : (מצודת ציון)

רלב"ג **ראש האשמורת התיכונה.** אחר עבור שליט הלילה והנה בראש האשמורת ההיא הקימו השומרים מדין ועמלק לשמור המחנה שיהיו שם הם ערים לפי שכל אנשי המחנה היו ישנים וידמה שכן היו שם שומרי ממונים לקום בראש כל אשמורת ואשמורת ממשמורת הלילה כי אין לאומר שיאמר שלא ישנו אנשי המלחמה עד סוף האשמורת הראשונה ולזה הוצרכו אז להקים את השומרים לא קודם זה כי מה ששמע גדעון ברדתו במחנה קודם זה הורה שכבר היו ישנים והנה התחיל תחלה לתקוע בשופר גדעון ומאה איש אשר אתו ואחר תקעו בשופרות שני הראשים הנשארים והאנשים אשר אתם ובעת שהתחילו לתקוע בשופרות שברו הכדים אשר בידם ונשארו הלפידים וראו שלש מאות הלפידים אשר בוערים תכף שהקיצו והיו אלו האנשים קוראים בקול גדול חרב להי ולגדעון ועם רוב הבהלה חשבו חיל מהם שיהיה חיל גדעון ביניהם וחשב כ"א מהם שיהיה רעהו מאנשי גדעון ולזאת הסבה היה חרב איש באחיו והנה קצתם היו הורגין קצתם וקצתם היו נסים מפחד מי שהיה אצלם שחשבו שיהיה מחיל גדעון: (רלב"ג)

וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הָרֹאשִׁים בַּשּׁוֹפָרוֹת וַיִּשְׁבְּרוּ הַפְּדִים וַיִּחְזְקוּ בְיָד

שְׁמֵאוֹלָם בַּלְפָּדִים וּבִיד יְמִינָם הַשׁוֹפְרוֹת לְתִקְוֶעַ וַיִּקְרְאוּ חָרֵב לַיהוָה
וַיִּלְגְּדוּן:

מצודת דוד שלשת הראשים. כי גם שני הראשים האחרים תקעו, כאשר
אמר להם גדעון (פסוק יח), ותקעתם בשופרות גם אתם : **חרב לה'**.
תשועת החרב תיוחס לה', ובאה על ידי גדעון : (מצודת דוד)

כא וַיַּעֲמְדוּ אִישׁ תַּחְתָּיו סָבִיב לַמַּחֲנֶה וַיִּרְץ כָּל הַמַּחֲנֶה וַיִּרְיעוּ (ויניסו)
וַיָּנוּסוּ:

רָצִי ויריעו. תרועת מסע וניסה: (רצ"י)

מצודת דוד איש. כל אחד מישראל עמד במקומו סביב למחנה מדין :
ויריעו. תרועת שבר וניסה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחתיו. במקומו : (מצודת ציון)

כב וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשׁ מְאוֹת הַשׁוֹפְרוֹת וַיִּשְׂם יְהוָה אֶת חָרֵב אִישׁ בְּרַעְהוּ
וּבְכָל הַמַּחֲנֶה וַיָּנֹס הַמַּחֲנֶה עַד בַּיִת הַשְּׁטָה צָרְרָתָה עַד שְׁפַת אַבְל
מְחֹלָה עַל טֶבֶת:

מצודת דוד ויתקעו. רצה לומר, במה שתקעו שלש מאות שופרות שהוא
דבר מבהיל, בא מהומה ביניהם ומהי היתה שיהרגו זה את זה, ובכל
המחנה היתה כזאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון על טבת. עד טבת, והוא שם מקום : (מצודת ציון)

כג וַיִּצְעַק אִישׁ יִשְׂרָאֵל מִנְּפֹתָי וּמִן אֲשֶׁר וּמִן כָּל מְנַשָּׁה וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרַי
מִדִּין:

מצודת ציון ויצעק. ענין אסיפה, על כי באה בצעקת המאסף : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה נזעקו בני ישראל מנפתלי ומן אשר ומן כל מנשה ורדפו אחרי
מדין לכלותם בעת שהיו נבהלים והיו נסים : (רלבי"ג)

כד וּמִלְאָכִים שָׁלַח גְּדֵעוֹן בְּכָל הַר אֶפְרַיִם לֵאמֹר רְדוּ לְקִרְאת מְדִין וְלִכְדוּ לָהֶם אֶת הַמַּיִם עַד בַּיִת בְּרָה וְאֶת הַיַּרְדֵּן וַיַּצְעֵק כָּל אִישׁ אֶפְרַיִם וַיִּלְכְּדוּ אֶת הַמַּיִם עַד בַּיִת בְּרָה וְאֶת הַיַּרְדֵּן:

רש"י ולכדו להם את המים. המפסיקין בין ארס לארץ כנען: ואת הירדן.
הוא היה מפסיק: (רש"י)

מצודת דוד ולכדו. רצה לומר, קחו המעברות מן הנחל אשר היה סמוך להם ועד בית ברה קחו ואף מעברות הירדן קחו, לבל יוכל לעבור המים : להם. רצה לומר, בעבור מדין, לבל יוכלו לעבור : (מצודת דוד)

רלב"ג ומלאכים שלח גדעון בכל הר אפרים שירדו לקראת מדין וילכדו להם את המים עד בית ברה ואת הירדן כדי שלא יוכלו לעבור המים וילכדום ויהרגום בהיות להם המלחמה פנים ואחור: (רלב"ג)

כה וַיִּלְכְּדוּ שְׁנֵי שָׂרֵי מְדִין אֶת עֹרֵב וְאֶת זָאב וַיְהַרְגוּ אֶת עֹרֵב בְּצוּר עֹרֵב וְאֶת זָאב הָרְגוּ בַּיָּקֵב זָאב וַיַּרְדְּפוּ אֶל מְדִין וְרָאשׁ עֹרֵב וְזָאב הִבְיָאוּ אֶל גְּדֵעוֹן מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן:

רש"י הביאו אל גדעון מעבר לירדן. צנקה, כשעבר גדעון את הירדן לרדוף אחר זבח וצלמנע, הביאו לו לשם : (מצודת דוד)
לרדוף אחר זבח וצלמנע: (רש"י)

מצודת דוד וילכדו. בני אפרים לכדו : מעבר לירדן. כשעבר גדעון את הירדן לרדוף אחר זבח וצלמנע, הביאו לו לשם : (מצודת דוד)

מצודת ציון אל מדין. את מדין : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה לקחו את עורב ואת זאב שני שרי מדין והרגו את עורב בצור אחד קראוהו אחר זה צור עורב והרגו את זאב במישור אחד היתה תמונתו כתמונת יקב וקראוהו אחר זה יקב זאב מפני זה המעשה שאירע בו : (רלב"ג)

א וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ אֶפְרַיִם מָה הַדָּבָר הַזֶּה עָשִׂיתָ לָנוּ לְבַלְתִּי קְרֹאוֹת לָנוּ כִּי הִלַכְתָּ לְהִלָּחֵם בְּמִדְיָן וַיְרִיבוּן אֹתוֹ בְּחִזְקָה:

מצודת דוד **לבילתי קראות לנו.** בתחלת המלחמה כאשר הלכת להלחם, ומה זה קראת לנו אחר הנצוח : (מצודת דוד)

ב וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם מָה עָשִׂיתִי עִתָּה כִּכֶּם הֲלוֹא טוֹב עָלְלוֹת אֶפְרַיִם מִבְּצִיר אֲבִיעֶזֶר:

רס"י מה עשיתי עתה ככם. מה חשוב מה שעשיתי בתחילתו, כמה שעשיתם אתם בסוף: הלא טוב עללות. שצאו לידכם בסוף מתחלת הצלח שצברנו אני ומשפחתי, שהרי צידכם נתן ה' את המלכים: (רס"י)

מצודת דוד **מה עשיתי.** רצה לומר, הנה עם כל זה הנצוח יקרא על שמכם, כי מהו הנצוח אשר עשיתי אני עתה כמו אתם : **הלא טוב וגו'.** רצה לומר, הנצחון שעשיתם בסוף המלחמה, הוא יותר גדול מהנצחון שעשו אני עם משפחתי אביעזר בתחלתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עוללות.** הם הענבים הפחותים הנלקטים בסוף, כמו (ישעיהו יז ו) ונשאר בו עוללת : **מבציר.** תחילת הלקיטה תקרא 'בציר', כמו (דברים כד כא) כי תבצור כרמך : (מצודת ציון)

רלב"ג הלא טוב עוללות אפרים וגו'. דמה החלשים לעוללות שהם ענבים חסרים והגבורים לענבים השלמים אשר יבצרו אותם כי העוללות היו מניחים לעניים ואמר לפייסם כי טובים החלשים שבאפריי יותר מהגבורי שבמשפחתו ובה שקטה כעסם : (רלב"ג)

ג בְּיָדְכֶם נָתַן אֱלֹהִים אֶת שָׂרֵי מִדְיָן אֶת עֲרֵב וְאֶת זָאב וּמָה יִכְלֹתִי עֲשׂוֹת כִּכֶּם אֲז רָפְתָה רוּחַם מֵעָלָיו בְּדַבְּרוֹ הַדָּבָר הַזֶּה:

רס"י ומה יכלתי. לעשות שיהא חשוב כמעשה שלכם: (רס"י)

מצודת דוד **ומה יכלתי.** רצה לומר, היכולת שבי, מה היא, עד שאוכל

לעשות גבורה כמו אתם : אז. כשדבר על לבם, והודה להם על הנצחון והיכולת, נחו מזעפם : (מצודת דוד)

מצודת ציון רפתה. מלשון רפיון : רוחם. רוח הכעס, כמו (קהלת ז ט) אל תבהל ברוחך לכעוס : (מצודת ציון)

זד וַיְבֹא גִדְעוֹן הַיִּרְדְּנָה עִבֵר הוּא וַיְשַׁלֵּשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵתוּ עֵיפִים וְרִדְפִים:

רס"י עבד הוא ושלש מאות האיש. עוזרים את הירדן אחרי זבח וללמונע שעבדו את הירדן תחלה, והיו משחיתים מעבד לירדן את ארץ ראובן וגד ומנשה, ועבד שם כדי לנקום אף בהם: (רס"י)

זה וַיֹּאמֶר לְאֲנָשֵׁי סְפוֹת תָּנוּ נָא כְּפוֹת לָחֶם לָעַם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵי כִי עֵיפִים הֵם וְאֲנֹכִי רִדַּף אַחֲרֵי זָבַח וְצִלְמַנֶּע מַלְכֵי מִדְיָן:

רס"י לאנשי סכות. ישראל היו: (רס"י)

מצודת דוד אחרי זבח וצלמנע. כי ברחו עד לא לכדו המים, או שנשאר בארצם ולא באו במלחמה, ורדף להחרימם מארצם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ככרות. לחם השלם נקרא ככר : ברגלי. עמי ואחרי : (מצודת ציון)

זז וַיֹּאמֶר שָׂרֵי סְפוֹת הַכֹּף זָבַח וְצִלְמַנֶּע עֵתָה בִּידֶךָ כִּי נָתַן לְצַבָּאָךָ לָחֶם:

רס"י הכף זבח וללמונע בידך. שאתה מתפאר שהללתנו מיד מדין: (רס"י)

מצודת דוד עתה בידך. כי אם אינם עתה בידך, אין גבורה ברדיפה לשניתן לצבאך לחם : (מצודת דוד)

זח וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן לֶכֶן בָּתַת יְהוָה אֶת זָבַח וְאֶת צִלְמַנֶּע בְּיַדִּי וְדִשְׁתִּי אֶת בְּשָׂרְכֶם אֶת קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת הַבְּרֻקָּנִים:

רס"י הברקנים. רונלי"ס זלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד ודשתי. כאדם הדש תבואה, שמכה וחובט בה, כן אכה על בשרכם עם קוצים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ודשתי. מלשון דישה : את קוצי. עם קוצים : הברקנים. מין קוצים : (מצודת ציון)

רלב"ג והגיע מרוע תכונת שרי סכות שלא רצו לצאת לצבא עם גדעון וגם לא רצו לתת להם ככרות לחם ואמר להם גדעון שבתת ה' את זבח ואת צלמונע בידו ייסרם על זה בשידוש בשרם אל הקוצים ואל הברקנים : (רלב"ג)

ח ויעל משם פנואל וידבר אליהם כזאת ויענו אותו אנשי פנואל כאשר ענו אנשי סכות :

מצודת דוד כזאת. כאשר דבר לאנשי סכות : (מצודת דוד)

רלב"ג ועלה משם פנואל וענוהו אנשי פנואל כמענה שרי סכות והתפעל מזה התפעלות רב לרוע תכונתם עד שלא הסכימו לעזור בזאת המלחמה אפילו זה העזר המעטי ולפי שנסכמו כל אנשי פנואל במעשה אמר לנתוץ המגדל ולהרוג יושביו אבל קצר בדבריו ונמנע מלגלות להם שיהרגם וידמה שזה הענין כלו היה בלילה ההוא שהתחיל במלאכת המלחמה : (רלב"ג)

ט ויאמר גם לאנשי פנואל לאמר בשובי בשלום אתך את המגדל הזה : (פ)

מצודת דוד אתך וגו'. לפי שבטחו להשגב במגדל עוז אשר היה להם, לזה אמר שינתוץ אותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אתך. מלשון נתיצה : (מצודת ציון)

י וזבח וצלמנע בקרקר ומחניהם עמם כחמשות עשר אלף כל הנותרים מכל מחנה בני קדם והנפלים מאה ועשרים אלף איש שלף קרב :

מצודת דוד כל הנותרים. רצה לומר, והמה היו כל הנותרים וכו' : שלף חרב. רצה לומר, אנשי מלחמה הולכים שלופי חרב : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלף. ענין הוצאת החרב מתערה, כמו (יהושע ה יג) וחרבו שלופה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה רדף אחריהם עם ג' מאות האנשים אשר אתו וכבר היו זבח וצלמונע במקום אחד ששמו קרקר ומחניהם עמהם כחמשה עשר אלף ולא ירא גדעון מרדוף אחריהם להיותם אז נבהלים ונסים והיה לילה שלא היו רואים חיל גדעון : (רלב"ג)

יא ויעל גדעון דרך השכוני באהלים מקדם לנבח ויגבה ויך את המחנה והמחנה היה בטח:

כ"ט דרך השכוני באהלים. דרך ארץ קדר וערב השוכנים במדבר באהליהם, פרוצים מקנה תמיד ואין דרים צבתיים: מקדם לנבח ויגבה. שהם ערי ישראל, ולא לכה לילך עם אלל דרך עקלתון, כדי שלא ירגישו בהם, ויהומם פתאום: (כ"ט)

מצודת דוד היה בטח. רצה לומר, לא היו נשמרים מחרב גדעון, כי חשבו שבטוחים המה כי לא יבוא עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון השכוני באהלים. הם הערביים השוכנים תמיד באהלים : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה עלה גדעון דרך השכוני באהלים לחקור באי זה מקום זבח וצלמונע או לראות אם נחבאו שם או כדי שלא יראוהו זבח וצלמונע ומחניהם עד היותו עליהם והנה בא גדעון והכה המחנה והמחנה היה בטח במקום ההוא ולא הרגישו בו עד באו: (רלב"ג)

יב וינוסו זבח וצלמונע וירדף אחריהם וילכד את שני מלכי מדן את זבח ואת צלמונע וכל המחנה החריד:

מצודת דוד החריד. גדעון החריד את כל המחנה ולא יכלו להציל המלכים

מידו : (מצודת דוד)

רלבי"ג ונסו משם זבח וצלמונע ורדף אחריהם ולכדום והחרי' כל המחנה שהיו חושבים שיהיה חיל גדעון רב מאשר אתם כי לילה היה ויתכן שקראו ג"כ חרב לה' ולגדעון להחרידם : (רלבי"ג)

יג וישב גדעון בן יואש מן המלחמה מלמעלה החרס:

רפ"י מלמעלה החרס. עד שלא שקעה הקמץ, בעוד החמה נראית גבוה: (רפ"י)

מצודת דוד מלמעלה החרס. בעוד היה נראה השמש מלמעלה, בגובה השמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון החרס. השמש, כמו (איוב ט ז) האומר לחרס ולא יזרח : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה שב גדעון מן המלחמה מעת שהתחיל השמש לעלות כי לילה היה כשבא על מחנה זבח וצלמונע : (רלבי"ג)

יד וילכד נער מאנשי סכות וישאלהו ויכתב אליו את שרי סכות ואת זקניה שבעים ושבעה איש:

מצודת דוד וישאלהו. קצר ולא פירש מה שאלו, ומעצמו יובן הדבר : (מצודת דוד)

טו ויבא אל אנשי סכות ויאמר הנה זבח וצלמנע אשר חרפתם אותי לאמר הכף זבח וצלמנע עתה בידי כי נתן לאנשיך היעפים להם:

מצודת דוד אשר חרפתם אותי. בדבר לכידתם : (מצודת דוד)

טז ויקח את זקני העיר ואת קוצי המדבר ואת הברקנים וידע בהם את אנשי סכות:

רפ"י וילע בהם. (תרגום:) ותצר בהון: (רפ"י)

מצודת דוד וידע בהם. עם הקוצים היה מייסרם ומשברם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וידע. תרגם יונתן : ותבר, וכן (יחזקאל יט ז) וידע אלמנותיו : (מצודת ציון)

יז ואת מגדל פנואל נתץ ויהרג את אנשי העיר:

מצודת דוד ויהרג וגו'. כי נלחמו בו בעבור נתיצת המגדל : (מצודת דוד)

רלבי"ג וזכר אחר זה שכבר קיים לאנשי סכות ולאנשי פנואל מה שאמר להם : (רלבי"ג)

יח ויאמר אל זבח ואל צלמנע איפה האנשים אשר הרגתם בתבור ויאמרו כמוך כמוהם אחד כתאר בני המלך:

כס"י אחד כתאר בני המלך. יונתן תרגם: אחד היה בהם שתוארו כתואר בני המלך. ויש לפותרו: כמוך כמוהם, תואר אחד לכם, כי כתואר בני מלכים היו: (כס"י)

מצודת דוד כמוך כמוהם אחד. תארך כתארם ותארם כתארך, ולתוספת ביאור אמר 'אחד' : כתאר. והיו כתואר 'בני המלך', כתארך : (מצודת דוד)

מצודת ציון איפה. איה פה, ורצונו לומר, מי מאתנו דומה לתארם : (מצודת ציון)

רלבי"ג איפה האנשים אשר וגומר שאל להם איה פה דומה להם שיודעו בו תארם ותמונתם ואמרו לו כי תארם כתאר גדעון ובכלל הנה תארם כתואר בני המלך כי הם יפי תאר או אמרו זה על בני גדעון כי הם היו שם כמו שאמר אחר זה ויאמר ליתר בכורו ורצו בזה כי תאר אחד מההרוגים היה כתאר בני גדעון והשאר היה תארם כתאר גדעון: (רלבי"ג)

יט ויאמר אחי בני אמי הם חי יהוה לו הייתם אותם לא הרגתי אתכם:

מצודת ציון לו. ענינו כמו אם, וכן (שם יד טו) לו חיה רעה : (מצודת ציון)

בכ וַיֹּאמֶר לְיִתֵּר בְּכוֹרוֹ קוּם הֲרֹג אוֹתָם וְלֹא שְׁלַף הַנֶּעַר חֲרָבוֹ כִּי יֵרָא כִּי עוֹדְנוּ: נָעַר:

רפ"י וְלֹא שְׁלַף הַנֶּעַר חֲרָבוֹ. לְהוֹרֹגָם, שֶׁהִיא יָרָא מֵהֵם: (רפ"י)

מצודת דוד **כי עודנו נער.** ולזה היה ירא מהם, כי לא הבין שהמה מסורים בידו ולא יעמדו נגדו : (מצודת דוד)

כא וַיֹּאמֶר זָבַח וְצִלְמַנְעַ קוּם אֶתְּהָ וּפָגַע בְּנוֹ כִּי כָאִישׁ גְּבוּרָתוֹ וַיִּקָּם גְּדַעוֹן וַיִּהְרַג אֶת זָבַח וְאֶת צִלְמַנְעַ וַיִּקַּח אֶת הַשְּׁהָרָנִים אֲשֶׁר בְּצִיָּאֲרֵי גְמְלֵיהֶם:

רפ"י הַשְּׁהָרָנִים. לוֹיִנ"ס בְּלַע"ז, סָל זֶה: (רפ"י)

מצודת דוד **כאיש גבורתו.** כערך האיש כן ערך גבורתו, אם גדול הוא גבורתו גדולה, ואם קטן וכו', ולזה פגע אתה בנו, כי בעבור רוב הגבורה שבך תמית בפעם אחת ולא תשנה, וכן ראוי והגון להקל מיתת המלכים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופגע.** עניינו מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו : **השהרנים.** מין תכשיט, כמו (ישעיהו ג יח) והשביסים והשהרנים, כי עשויה כדמות ירח, ותרגום של 'ירח'

small OR PARAM ERROR 7 UNDEFINED MACRO

רלב"ג הַשְּׁהָרוֹנִים אֲשֶׁר בְּצוּאָרֵיהֶם. כְּדַמוֹת יָרַח: (רלב"ג)

כב וַיֹּאמְרוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵל גְּדַעוֹן מִשַּׁל בְּנוֹ גַם אֶתְּהָ גַם בְּנֶךְ גַם בֶּן בְּנֶךְ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִיָּד מְדַן:

מצודת דוד **משל בנו.** קבלו אותו מאהבה למשול בהם, הוא וזרעו בעבור התשועה אשר עשה : (מצודת דוד)

כג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים גְּדֵעוֹן לֹא אֶמְשַׁל אֲנִי בְכֶם וְלֹא יִמְשַׁל בְּנֵי בְכֶם יְהוָה יִמְשַׁל בְּכֶם:

מצודת דוד **לא אמשל**. לא רצה לקבל הממשלה : **ה' ימשל**. רצה לומר, הלא מהי באה התשועה, לזה ימשול הוא בכם, ואליו תשמעון : (מצודת דוד)

כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים גְּדֵעוֹן אֲשַׁאֲלֶה מִכֶּם שְׁאֵלָה וְתַנּוּ לִי אִישׁ נָזֵם שְׁלָלוּ כִּי נִזְמִי זָהָב לָהֶם כִּי יִשְׁמַעְאֵלִים הֵם:

מצודת דוד **איש נזם שללו**. כל איש יתן לי נזם מאשר שלל : **כי ישמעאלים הם**. כי מדין היה מבני קטורה (בראשית כה ב), שהיא הגר (בראשית רבה סא ד) אם ישמעאל (בראשית טז טו), והמה אחים ובשם אחד יקראו ודרך אחד להם להשים נזם באף : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נזם**. היא תכשיט החוטם : (מצודת ציון)

רלב"ג **כי ישמעאלים הם**. המדינים : (רלב"ג)

כה וַיֹּאמְרוּ נָתַן נָתַן וַיִּפְרְשׂוּ אֶת הַשְּׂמֵלָה וַיִּשְׁלִיכוּ שָׁמָּה אִישׁ נָזֵם שְׁלָלוּ: **כז** וַיְהִי מִשְׁקַל נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר שָׁאֵל אֶלְף וְשִׁבְעַת מֵאוֹת זָהָב לְבַד מִן הַשְּׁהָרָנִים וְהַנְּטָפוֹת וּבְגֵדֵי הָאֲרָגָמָן שָׁעַל מַלְכֵי מִדְיָן וּלְבַד מִן הָעֲנָקוֹת אֲשֶׁר בְּצִוְאָרֵי גְמְלֵיהֶם:

רז"י **השחרנים והנטפות**. (תרגום) **ענקיאל** וכלילא: (רז"י)

מצודת דוד **אשר שאל**. ונתנו על פי שאלתו : **זהב**. דינרי זהב : **לבד וגו'**. כי את אלה לקח לו בעצמו משלל המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והנטפות**. שם תכשיט נוטף ותלוי מול הלב, כמו (ישעיהו ג יט) הנטפות והשירות : **הענקות**. תכשיט סביב הצואר, כמו (משלי א ט) וענקים לגרגרתיד : (מצודת ציון)

רלב"ג **הנטיפות**. הן כלי זהב היו נושאים בו הנטף והוא הצרי : **הענקות**. הן כמו ענקים והן תכשיטין יושמו בצואר : (רלב"ג)

כז וַיַּעַשׂ אֹתוֹ גְדֵעוֹן לְאֶפֶוד וַיֵּצֵג אוֹתוֹ בְּעִירוֹ בְּעַפְרָה וַיִּזְנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו שָׁם וַיְהִי לְגְדֵעוֹן וּלְבֵיתוֹ לְמוֹקֵשׁ:

רפ"י ויעש אותו גדעון לאפוד. להיות לזכרון על תשועה גדולה, לראות כמה היה חילם כצל שנזמי חסוניהם היה כל הזהב הזה: ויזנו כל ישראל אחריו. לאחר מיתת גדעון: (רפ"י)

מצודת דוד אותנו. רצה לומר, אותו משקל הזהב מהנזמים עשה מלבוש בצורת אפוד להיות לזכרון: ויזנו וגו'. שם במקום עמדו עבדוהו, כי הם עשאוהו לאחר זמן לעבודה זרה והלכו שם לעבדו: **למוקש**. על שבאה התקלה על ידי גדעון נהרגו בניו: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה עשה גדעון מהזהב הזה אפוד והוא בדמיון החגורה וידמה שעשה זה להזכיר הנס הזה והנה טעו אחריו כל ישראל לעשות ממנו ע"ג וידמה שלא היה זה הטעות בימיו ודבר זה היה לגדעון ולביתו למוקש: (רלב"ג)

כח וַיִּכְנַע מִדִּין לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְפוּ לְשֹׂאת רֹאשׁוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבַּעִים שָׁנָה בִּימֵי גְדֵעוֹן: (פ)

מצודת דוד לשאת ראשם. רצה לומר, הלכו בהכנעה בכפיפת ראש: **ארבעים שנה**. עד כלות ארבעים שנה מזמן התחלת השעבוד: (מצודת דוד)

רלב"ג והנה שקטה הארץ מי שנה בימי גדעון ולזה ישב בביתו כי לא היה לו מלחמות ואומרו בימי גדעון להורות הוא הוראה שלא נכללו בזה המספר שנות השעבוד ואפשר שנאמר שכבר נכללו בזה המספר שנות השעבוד ואולם אמר בימי גדעון להורות שתכף שמת סר ההשקט: (רלב"ג)

כט וַיֵּלֶךְ יִרְבֵּעֵל בֶּן יוֹאֵשׁ וַיָּשֶׁב בְּבֵיתוֹ:

מצודת דוד וישב בביתו. רצה לומר, לא טרח הרבה בהנהגת העם, כי ישב בביתו במנוחה, ולזה הרבה נשים ובנים: (מצודת דוד)

לז וַלְגְדֵעוֹן הָיוּ שְׁבַעִים בָּנִים יֵצְאֵי יָרְכוּ כִּי נָשִׁים רַבּוֹת הָיוּ לוֹ: **לא** וּפִילְגָשׁוֹ אֲשֶׁר בְּשָׂכְמוֹ יָלְדָה לוֹ גַם הָיָא בֶן וַיִּשָּׂם אֶת שְׁמוֹ אַבְיִמְלֶךְ:

מצודת ציון **ופילגשו.** אשה המיוחדת לאיש בלא כתובה ובלא קדושין :
(מצודת ציון)

ללב וַיָּמַת גְּדֵעוֹן בֶּן יוֹאֵשׁ בְּשִׁיבָה טוֹבָה וַיִּקְבֹּר בְּקִבְרֵי יוֹאֵשׁ אָבִיו בְּעֶפְרָה
אָבִי הַעֲזָרִי: (פ) **לג** וַיְהִי כִּאֲשֶׁר מֵת גְּדֵעוֹן וַיָּשׁוּבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְנוּ
אֲחֵרֵי הַבְּעֻלִּים וַיִּשְׁמֹו לָהֶם בַּעַל בְּרִית לֵאלֹהִים:

רס"י **בעל** ברית. כך שמו: (רס"י)

מצודת ציון **בעל ברית.** שם עבודה זרה מה : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה אחר מותו שבו בני ישראל לזנות אחר הבעלים ושמו להם
לאלהים בעל אחד ששמו היה בעל ברית: (רלבי"ג)

לד וְלֹא זָכְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַמְצִיל אוֹתָם מִיַּד כָּל
אִיְבֵיהֶם מִסְּבִיב: **לה** וְלֹא עָשׂוּ חֶסֶד עִם בֵּית יִרְבֵּעַל גְּדֵעוֹן כְּכֹל הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר עָשָׂה עִם יִשְׂרָאֵל: (פ)

רס"י **ולא עשו חסד וגו'.** שהרגו את בניו, כמו שכתוב צענין (להלן ט ה):
(רס"י)

מצודת דוד **ולא עשו חסד וגו'.** לא גמלו חסד עם בית גדעון, כפי אשר הוא
עשה חסד עמהם : (מצודת דוד)

שופטים פרק-ט

א וַיִּלֶךְ אַבְיִמֶלֶךְ בֶּן יִרְבֵּעַל שְׂכֵמָה אֶל אָחִי אָמוֹ וַיְדַבֵּר אֵלָיִם וְאֵל כָּל
מְשַׁפְּחַת בֵּית אָבִי אָמוֹ לֵאמֹר: **ב** דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי כָל בְּעָלֵי שְׂכָם מִה
טוֹב לָכֶם הַמְשַׁל בְּכֶם שְׁבַעִים אִישׁ כָּל בְּנֵי יִרְבֵּעַל אִם מְשַׁל בְּכֶם אִישׁ

אָחַד וּזְכָרְתֶם כִּי עֲצַמְכֶם וּבְשָׂרְכֶם אָנִי:

מצודת דוד המשל. אם למשול בכס שבעים איש, כי כולם בני ירובעל הם ומי נדחה : **וזכרתם**. רצה לומר, בעבור הקורבה ראוי להמליך אותי, ויהיו כולם נדחים : (מצודת דוד)

ג וַיְדַבְּרוּ אָחִי אֲמוֹ עָלַי בְּאָזְנִי כָּל בְּעָלֵי שָׂכָם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּט לָבָם אַחֲרַי אַבְימֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ אָחִינוּ הוּא:

מצודת דוד אחינו הוא. כי עם כולם היה לו קורבה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עליו. בעבורו : (מצודת ציון)

ד וַיִּתְּנוּ לוֹ שִׁבְעִים כֶּסֶף מִבֵּית בַּעַל בְּרִית וַיִּשְׁכַּר בָּהֶם אַבְימֶלֶךְ אַנְשֵׁים רִיקִים וּפְחָזִים וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו:

רס"י ופחזים. זהולים במעשיהם לעשות כלל תבונה: (רס"י)

מצודת ציון ריקים. ריקנים מכל מעלה : **ופחזים**. מהירים במעשיהם מבלי דעת, כמו (בראשית מט ד) פחז כמים, והוא הפוך מן חפזון : (מצודת ציון)

ה וַיָּבֵא בֵּית אָבִיו עֶפְרָתָה וַיְהַרְגֵהָ אֶת אָחִיו בְּנֵי יִרְבֵּעַל שִׁבְעִים אִישׁ עַל אָבִן אַחַת וַיִּזְתֶּר יוֹתָם בֶּן יִרְבֵּעַל הַקָּטָן כִּי נִחְבָּא: (o)

מצודת דוד ויותר יותם. מבני ירובעל ממספר שבעים, כי עמו היו שבעים : (מצודת דוד)

מצודת ציון נחבא. מלשון מחבואה, רוצה לומר, נטמן : (מצודת ציון)

רלבי"ג וספר שכבר עזרו אנשי שכם את אבימלך על הריגת אחיו כדי שימלוך כי אחיהם הוא והרגום כלם זולת יותם שנשאר כי נחבא ולולי זה היו הורגין אותו : (רלבי"ג)

ו וַיֵּאֱסָפוּ כָּל בְּעָלֵי שָׂכָם וְכָל בֵּית מְלֹא וַיֵּלְכוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת אַבְימֶלֶךְ:

לְמַלְךָ עִם אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּשָׂכְמָם:

רס"י עִם אֱלֹהֵי מִצְרַיִם. (תרגום): מִיִּסְרָאֵל קָמְתָה – מִיִּסְרָאֵל שָׁהוּ בְּזֵרֵי מִצְרַיִם:
(רס"י)

מצודת ציון עם אלון. סמוך לאלון : (מצודת ציון)

רלב"ג עִם אֱלֹהֵי מִצְרַיִם. ר"ל אֲצִל מִיִּשׂוּר שֶׁהֲצִיבּוּ שֵׁם הָיָה אֲבָן אוֹ דָבָר
אַחֵר: (רלב"ג)

זז וַיִּגְדּוּ לְיִזְרָאֵל וַיִּלְךָ וַיַּעֲמֵד בְּרֹאשׁ הָרִים גְּרִזִּים וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר
לָהֶם שְׁמְעוּ אֵלַי בְּעָלְיָי שְׂכָם וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים:

מצודת דוד וַיִּשְׁמַע וַיִּגְדּוּ. בַּעֲבוּר הַגְּמוּלָה אֲשֶׁר תִּשְׁמַעוּ אֵלַי : (מצודת דוד)

מצודת ציון בעלי. עֲנִין אֲדוֹן, וְכֵן (יִהְיוּשַׁע כַּד יֵא) בְּעָלְיָי יִרְיָחוֹ : (מצודת ציון)

זח הַלֹּחֶם הַלְּכֹה הַעֲצִים לְמִשְׁחַ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לְזֵיתָה (מְלוּכָה)
מֶלֶכָה

רס"י הַלֹּחֶם הַלְּכֹה הַעֲצִים. מִשְׁחַ הַזֵּיתָה. עֲתִנִּיחַל בֶּן קִנְזִי (סוֹפְטִים א' יג),
הַבָּא מִצְבֹּט יְהוּדָה שֶׁנִּקְרָא זֵיתָה, שֶׁנִּאֲמַר (יִרְמִיָּהוּ י"א טז): זֵיתָה רַעֲנָן יִפָּה פְּרִי
תוֹרָה וַיִּגְדּוּ: (רס"י)

מצודת דוד הַלֹּחֶם הַלְּכֹה הַעֲצִים. פֶּתַח דְּבָרֵינוּ בְּמִשְׁלָה, וְעִם שֶׁאֵין כָּל דְּבָרֵינוּ
הַנִּמְשָׁל יִדְמוּ לְהַמְשָׁל, הֵנָּה קִצְתָה הַדְּבָרִים יִדְמוּ, וַיִּתֵּר דְּבָרֵינוּ הַמְשָׁל בְּאוֹ
לִיפּוֹת הַמְשָׁל וְלִהְיוּ בְּלִבְנוֹת הַשׁוֹמֵעַ : (מצודת דוד)

טט וַיֹּאמְרוּ לָהֶם הַזֵּיתָה הַחֲדַלְתִּי אֶת דְּשָׁנֵי אֲשֶׁר בִּי יִכְבְּדוּ אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים
וְהִלְכְתִּי לְנוֹעַ עַל הַעֲצִים:

רס"י לְשָׁנֵי. לְשָׁנֵינוּ. שׁוֹמֵעַ: (רס"י)

מצודת דוד הַחֲדַלְתִּי. וְכִי אֲחַדֵּל מִלִּיתֵן פְּרִי הַטּוֹב : בִּי. רָצָה לֹמַר, בְּפִרְיֵינוּ

: **יכבוו וגו'**. כי בשמן זית מכבדים את המקום בנרות המנורה (שמות כז כ), ואת האנשים במשיחת הכהנים והמלכים (כריתות ה ב) : **והלכתי**. רצה לומר, וכי אעזוב עסקי ואלך להיות מתנענע ומטולטל בעבור צרכי העצים, כי אם אמלוך, אעזוב בעל כרחי עסקי לטרוח בצרכי המלוכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **החדלתי**. ענין מניעה : **דשני**. מלשון דשן ושמן : **לנוע**. מלשון תנועה (מצודת ציון) :

רלב"ג **החדלתי את דשני אשר בו יכבדו אלהים ואנשים**. אמר זה כי מהשמן היוצא ממנו היו מדליקין במקדש את המנורה : (רלב"ג)

ז וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לְתֹאנֶה לְכִי אֶת מַלְכִי עֲלֵינוּ:

רס"י **לתאנה**. **לזורה**: (רס"י)

זא וַתֹּאמֶר לָהֶם הַתֹּאנֶה הַחֲדַלְתִּי אֶת מַתְקִי וְאֶת תְּנוּבֹתַי הַטּוֹבָה וְהַלְכֹתַי לְנוֹעַ עַל הָעֵצִים:

רס"י **את** **מתקי**. **לזכ** **לזורים**: (רס"י)

מצודת ציון **מתקי**. מלשון מתוק : **תנובותי**. פריי, כמו (איכה ד ט) מתנובת שדי (מצודת ציון) :

זב וַיֹּאמְרוּ הָעֵצִים לְגֹפֶן לְכִי אֶת (מלוכי) מַלְכִי עֲלֵינוּ:

רס"י **לגפן**. גדעון, שהוא מזרע יוסף (שופטים ו יא), שנאמר זו (בראשית מט כז) **זן פורת**, (ותרגם סם אונקלוס:) **כגופן דנליב וכו'**: (רס"י)

זג וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגֹּפֶן הַחֲדַלְתִּי אֶת תִּירוּשֵׁי הַמְּשַׁח אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים וְהַלְכֹתַי לְנוֹעַ עַל הָעֵצִים:

רס"י **המשמח אלהים**. שאין אומרים הלויים שיר של הקרבן אלא על

הנסכים:

(כ"ז)

מצודת דוד המשמח וגו'. כי אין אומרים שירה בבית המקדש כי אם בעת ניסוך היין (ברכות לה ב), ובאנשים נאמר (תהלים קד טו), ויין ישמח לבב אנוש : (מצודת דוד)

מצודת ציון תירושי. ייני : (מצודת ציון)

רלב"ג ואמר על היין המשמח אלהים ואנשים בעבור ניסוך היין שהיה במקדש : (רלב"ג)

ידב ויאמרו כל העצים אל האטד לך אתה מלך עלינו:

כ"י אל האטד. ספינ"ה בלע"ז: (כ"י)

מצודת ציון האטד. מין קוץ, וכן (בראשית נ י) גרן האטד : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה האטד הוא מין ממיני הקוצים תרגום ודרדר ואטדין והנה אמר זה יותם להורות על פחיתות של אבימלך שלא היה נכון שיגיע ממנו תועלת כמו שלא יגיע מהאטד שום פרי: (רלב"ג)

טו ויאמר האטד אל העצים אם באמת אתם משחים אתי למלך עליכם באו חסו בצלי ואם אין תצא אש מן האטד ותאכל את ארצי הלבנון:

כ"י חס באמת. שאני הגון למלכות: (כ"י)

מצודת דוד אס באמת. לא דרך לעג, לצחק בי לאחר זה : **חסו בצלי.** רצה לומר, במעט הצל שיש בי אהיה עליכם למחסה : **ואם אין.** שלא באמת תמשחו אותי, כי אם לצחק בי : **תצא אש.** רצה לומר, דעו כי סוף הדבר יהיה שממני תצא האש ותשרוף אף הארזים הגבוהים, ואני עמהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותאכל. ותשרף : (מצודת ציון)

טז ועתה אם באמת ובתמים עשיתם ותמליכו את אבימלך ואם

טוֹבָה עֲשִׂיתֶם עִם יִרְבְּעֵל וְעִם בֵּיתוֹ וְאִם כְּגִמּוּל יָדָיו עֲשִׂיתֶם לוֹ:

מצודת דוד **ועתה**. רצה לומר, עתה שמעו הנמשל : **אם באמת**. רצה לומר, וכי באמת ובתמים עשיתם מה שהמלכתם את אבימלך, וכי טובה עשיתם וכו', וכי כגמול וכו', בתמיהה : (מצודת דוד)

רלבי"ג **ועתה** אם באמת ובתמים עשיתם. הנה ביאר יותרם שלא עשו זה באמת ובתמים ולזה לא ימשך מזה המאמר להם שישמחו באבימלך וישמח הוא בהם אך שישחיתו זה את זה וכן היה להם בסוף כי יש אלהים שופטים **בארץ** : (רלבי"ג)

יז אֲשֶׁר נָלַחַם אָבִי עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁלַךְ אֶת נַפְשׁוֹ מִמְּנַגַּד וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד מִדָּוִן:

מצודת דוד **אשר נלחם**. רצה לומר, הלא גמול ידיו היה לטובה אשר נלחם אבי בעבורכם וסיכן נפשו במלחמה, והיה מהראוי לשלם לו כגמול ידיו : (מצודת דוד)

יח וְאַתֶּם קִמַּתֶּם עַל בֵּית אָבִי הַיּוֹם וַתְּהַרְגוּ אֶת בְּנָיו שְׁבַעִים אִישׁ עַל אָבִן אַחַת וַתְּמַלִּיכוּ אֶת אַבְיִמֶלֶךְ בֶּן אִמְתּוֹ עַל בְּעָלֵי שְׁכֶם כִּי אַחִיכֶם הוּא:

מצודת דוד **ואתם קמתם**. לא די שלא שלמתם טובה, כי אם עוד עשיתם הרעה : **בן אמתו**. בן שפחתו, ולא מבני אשתו הגבירה : **כי אחיכם הוא**. לא המלכתם אותו בעבור כבוד אבי, כי אם על שהוא קרוב לכם מאמו השפחה : (מצודת דוד)

יט וְאִם בְּאַמֶּת וּבְתַמִּים עֲשִׂיתֶם עִם יִרְבְּעֵל וְעִם בֵּיתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה שְׂמַחוּ בְּאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּשְׂמַח גַּם הוּא בְּכֶם:

מצודת דוד **ואם באמת וגוי היום הזה**. רצה לומר, ואם עם כל זאת תאמרו, אם מתחלה עשינו הרעה להרוג את בני גדעון, מכל מקום היום הזה מה שהמלכנו את אבימלך בנו, הוא לכבוד גדעון וביתו. ואמר, אם כדברכם כן הוא שיבאמת ובתמים וכו' היום הזה, אזי יהיה גמולכם אשר תשמחו זה בזה : (מצודת דוד)

כ וְאִם אֵין תִּצָּא אִשׁ מְאַבְיִמֶלֶךְ וַתֹּאכַל אֶת בְּעָלֵי שְׁכֶם וְאֶת בֵּית מְלֹא:

וְתֵצֵא אִשׁ מִבְּעַלִּי שָׁכַם וּמִבֵּית מְלוּא וְתֹאכַל אֶת אֲבִימֶלֶךְ:

מצודת דוד ואם אין. רצה לומר, ואם אין הדבר בעבור כבוד אבי וביתו כי אם בעבור שהוא אחיכם מן האם, אזי יהיה גמולכם להיות שנאה ומריבה בין אבימלך ובין אנשי שכם ובית מלוא הסמוך לשכם ותאבדו כולכם, וכאשר אמר האטד אל העצים : (מצודת דוד)

מצודת ציון אש. רוצה לומר, להב המחלוקת : (מצודת ציון)

כא וַיִּנָּס יוֹתָם וַיִּבְרַח וַיֵּלֶךְ בְּאֶרֶז וַיֵּשֶׁב שָׁם מִפְּנֵי אֲבִימֶלֶךְ אַחִיו: (פ)

מצודת דוד מפני אבימלך. מפני יראת אבימלך, שלא יהרגנו : (מצודת דוד)

כב וַיֵּשֶׁר אֲבִימֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ שָׁנִים:

כג וַיִּשְׂר. עַל כִּרְחַס נְהַג רַבְּנוֹת וּבְגָאוֹה: (כ"ג)

מצודת ציון וישר. מלשון שררה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה לא מלך אבימלך על ישראל כי אם ג' שנים ותוך זה הזמן הקצר נתקיימה קללת יותם וזה שכבר שלח אלהים רוח רעה בין אבימלך וביניהם באופן שהשחיתו זה את זה : (רלב"ג)

כד וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין אֲבִימֶלֶךְ וּבֵין בְּעַלִּי שָׁכַם וַיִּבְגְּדוּ בְּעַלִּי שָׁכַם

כ"ד רוח רעה. שנאה, שלנ"ס מלטלינ"ט כלע"ז: (כ"ד)

מצודת ציון רוח רעה. רוצה לומר, שנאה ומריבה : (מצודת ציון)

כה לְבוֹא חֲמֵס שִׁבְעִים בְּנֵי יִרְבֵּעַל וְדָמָם לָשׁוּם עַל אֲבִימֶלֶךְ אַחִיהֶם אֲשֶׁר הָרַג אוֹתָם וְעַל בְּעַלִּי שָׁכַם אֲשֶׁר חֲזַקוּ אֶת יָדָיו לְהָרֵג אֶת אַחִיו:

מצודת דוד לבא חמס. רצה לומר, מה' היתה, למען יבוא גמול החמס

שחמסו המלוכה מבני גדעון, וגמול דמם, לשום העונש על אבימלך אשר
הרגם וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון חמס. גזל : (מצודת ציון)

לכח וַיְשִׁימוּ לוֹ בְּעַלְי שָׁכַם מְאָרְבִּים עַל רְאֵשֵׁי הַהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֶת כָּל
אֲשֶׁר יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ וַיִּגְדּוּ לְאַבְיִמֶלֶךְ: (פ)

מצודת דוד לו. לאבימלך, לתפשו ולהרגו : ויגזלו. בהיותם מתמידים
לשבת יחידים בראשי ההרים, ועל כי מרדו באבימלך, עשו הישר בעיניהם
: ויגד לאבימלך. אשר הקימו עליו מארבים, והיה נשמר מלבוא לשכם :
(מצודת דוד)

רלב"ג וישימו לו בעלי שכם מארבים על ראשי ההרים. ר"ל ששמו בעבורו
מארבים שם כדי שיהרגוהו אם ימצא להם ואותם המארבים גזלו כל
אשר יעבור עליהם בדרך כי לא היתה אימת המלכות עליהם, והנה הוגד
זה הענין לאבימלך ונשמר מלבוא שם, והנה געל בן עבד ואחיו עברו
בשכם ובטחו בו בעלי שכם לגלות דעתם בפניו שהיתה כנגד אבימלך ולזה
קללו אבימלך בפניו לדעתם כי גם הוא שונאו: (רלב"ג)

לכז וַיָּבֵא גַעַל בֶּן עֶבֶד וְאָחִיו וַיַּעֲבְרוּ בְּשָׁכַם וַיִּבְטְחוּ בוֹ בְּעַלְי שָׁכַם:

רש"י געל בן עבד. מאומה אחרת היה: (רש"י)

מצודת דוד ויבטחו בו. חשבו שיעזרם הוא מול אבימלך : (מצודת דוד)

לכח וַיֵּצְאוּ הַשָּׂדֵה וַיִּבְצְרוּ אֶת כַּרְמֵיהֶם וַיִּדְרְכוּ וַיַּעֲשׂוּ הַלּוּלִים וַיָּבֵאוּ בֵּית
אֶלְהֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּקְלְלוּ אֶת אַבְיִמֶלֶךְ:

רש"י ויעשו הלולים. (תרגום:) ועבדו חנגין: (רש"י)

מצודת דוד ויצאו השדה. כי טרם בוא געל אליהם פחדו מאבימלך לצאת
השדה, והיו נסגרים בהעיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויבצרו. הוא תלישת הפרי, כמו (דברים כד כא) כי תבצר כרמך
: וידרכו. להוציא היין מן הענבים, דורכים והולכים על גביהם : הלולים.

שמחות, ובדברי רבותינו זכרונם לברכה (כתובות א) מחמת הלולא :
(מצודת ציון)

גכח ויאמר געל בן עבד מי אבימלך ומי שכם כי נעבדנו הלא בן ירבעל
וזבל פקידו עבדו את אנשי חמור אבי שכם ומדוע נעבדנו אנחנו:

רס"י מי אבימלך ומי שכם. מי אבימלך להיות שר על שכם ומי שכם
להיות עבדים לאבימלך, הלא בן ירבעל היה אבימלך מן עפרת אבי העזרי
(לעיל ו יא): וזבל פקידו. וזה פקיד העיר ששמו 'זבל', פקידו של אבימלך
הוא, ואלונו אין לו משפט מלוכה בעיר ואף פקידו אינו כלום: עבדו את
אנשי חמור. אם באתם לקנות לכם אדונים, באו ועבדו את אנשי חמור,
שהיה נשיא הארץ מקדם (בראשית לד ז): ומדוע נעבדנו. לאבימלך: (רס"י)

מצודת דוד מי אבימלך ומי שכם. רצה לומר, הלא מהראוי שהנכבד
ימשול על הפחותים ונבזים והנה נהפוך הוא, כי מי אבימלך הלא הוא
פחות ונבזה, ומי שכם, רצה לומר, הלא בעלי שכם המה נכבדי ארץ : כי
נעבדנו. אשר נעבוד לאבימלך, וכלל עצמו עמהם על כי ישב בשכם ומהם
יחשב : הלא בן ירבעל. רצה לומר, וכי הוא ירבעל עצמו שעשה לכם
תשועה, הלא בנו הוא ואין לעבדו בעבור אביו : וזבל פקידו. הלא זבל
הוא פקידו ולא הועמד מן ירבעל עצמו, ואם אין מהראוי לעבוד
לאבימלך, מכל שכן לפקידו : עבדו את אנשי חמור. רצה לומר ואם
מהראוי לעבדו בעבור שמשל בכס אביו, אם כן, לכו ועבדו את אנשי
חמור, כי חמור היה 'אבי שכם', רצה לומר, שר של שכם, אם כן, עבדו
בניו בעבור שמשל אביהם : ומדוע. רצה לומר, ואם בעבור תשועת גדעון,
מהראוי לעבוד גם לבנו, זה היה ראוי למי שעשה התשועה לאבותיכם
שכבר מתו, ומדוע נעבדנו אנחנו', הלא לא לנו היתה התשועה : (מצודת
דוד)

רלב"ג ויאמר געל בן עבד מי אבימלך ומי שכם כי נעבדנו. ר"ל כשם שאין
ראוי שנעבוד שכם מפני היותו בן חמור שהיה נשיא הארץ כן אין ראוי
שנעבוד אבימלך מפני היותו בן ירבעל שהיה מושל על ישראל : הלא בן
ירבעל וזבל פקידו. ר"ל אין מעלה לאבימלך אלא שהוא בן ירבעל וכ"ש
זבל שהוא פקיד גדעון ואבימלך ואם היה ראוי לעבוד זבל היה ראוי
לעבוד את אנשי חמור אבי שכם וזה דבר בלתי ראוי ומי יתן את עס שכם
בכללו בידי ואסור אבימלך מכל וכל מהיות מושל על עיר וסבב שיאמר
העם לאבימלך רבה צבאך וצאה כמו שתוכל להלחם עמנו ונראה דברי
מי יקום והוא מבואר שכל עם שכם לא היו נסכמים בזה המאמר שאם
היה הענין כן היו מוציאים זבל מהעיר או היו הורגים אותו והוא מבואר
שקצתם היו מורדים וקצתם היו אחרי אבימלך : (רלב"ג)

כַּט וּמִי יִתֵּן אֶת הָעַם הַזֶּה בְּיָדִי וְאֶסִּירָה אֶת אַבְיִמֶלֶךְ וַיֹּאמֶר לְאַבְיִמֶלֶךְ
רַבָּה צָבָאָה

כִּס"י וַיֹּאמֶר לְאַבְיִמֶלֶךְ. וַיֹּאמֶר גַּעַל צַפְנִי זָכוּל, הוֹדִיעַ לְאַבְיִמֶלֶךְ: רַבָּה
לְצָאֵךְ וּלְאֵהָ. מִן הַמְּקוֹם שָׂאתָה שָׁם, וּנְרָאָה אֶת גְּדוּלְתְּךָ: (כִּס"י)

מצודת דוד ומי יתן. הלואי והיה העם הזה ברשותי, אז הייתי מסירו
ממלוכה מכל וכל : ויאמר לאבימלך. אמר להגיד לאבימלך, הרבה צבאך
מה שתוכל וצאה עמי למלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון צבאך. צבאות עם : (מצודת ציון)

לז וַיִּשְׁמַע זָבֹל שֶׁר הָעִיר אֶת דְּבָרֵי גַעַל בֶּן עֶבֶד וַיַּחַר אָפוֹ: **לא** וַיִּשְׁלַח
מְלָאכִים אֶל אַבְיִמֶלֶךְ בְּתַרְמָה לֵאמֹר הִנֵּה גַעַל בֶּן עֶבֶד וְאָחִיו בָּאִים
שָׂכְמָה וְהָנֵם צָרִים אֶת הָעִיר עֲלֶיךָ:

כִּס"י בתרמה. כמו בתרמה, בתרמית, כלומר: כלט ובסתה: (כִּס"י)

מצודת דוד בתרמה. בהיותו יושב בתרמה, והיא 'ארומה' האמור למטה
(פסוק לא), ובשתי השמות היתה נקראת : והנם. געל ואחיו מפתים אנשי
העיר לעשות העיר מצור בעבורך שלא תכנוס בה (וכמו שיקרא 'מצור'
כאשר יצורו מבחוץ לבלי תת יוצא ממנו, כן יקרא 'מצור' כאשר יצורו
מבפנים לבלי תת בוא לתוכה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון צרים. מלשון מצור : עליך. בעבורך : (מצודת ציון)

רלב"ג בתרמה. הוא שם מקום שהיה יושב בו אבימלך ותרמה וארומה
הוא מקום אחד: (רלב"ג)

לב וְעַתָּה קוּם לִילָה אֶתָּה וְהָעַם אֲשֶׁר אֶתָּךְ וְאַרְבַּב בְּשָׂדֶה: **לג** וְהִיא
בְּבִקְרַת כְּזָרַח הַשָּׁמֶשׁ תִּשְׁכָּיִם וּפִשְׁטָתָּ עַל הָעִיר וְהִנֵּה הוּא וְהָעַם אֲשֶׁר
אִתּוֹ יֵצְאִים אֵלֶיךָ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ: (o)

מצודת דוד יצאים. כאשר התפאר באמרי פיו : כאשר תמצא ידך. רצה

לומר, כפי יכלתך, אם להרגו אם לתפשו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ופשטת**. ענין פזור, כדרך הנלחמים : (מצודת ציון)

לד וַיִּקָּם אַבְיִמֶלֶךְ וְכָל הָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ לִילָה וַיֵּאָרְבוּ עַל שְׂכָם אַרְבָּעָה רָאשִׁים:

רפ"י **ארבע** **ראשים**. **ארבעה** **כתות**: (רפ"י)

מצודת ציון **ראשים**. **חלקים** : (מצודת ציון)

לה וַיֵּצֵא גַעַל בֶּן עֶבֶד וַיַּעֲמֵד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וַיִּקָּם אַבְיִמֶלֶךְ וְהָעָם אֲשֶׁר אֵתוֹ מִן הַמְּאָרְבִּי:

מצודת דוד **מן המארב**. **ללכת על העיר למלחמה** : (מצודת דוד)

לו וַיֵּרָא גַעַל אֶת הָעָם וַיֹּאמֶר אֵל זָבֹל הִנֵּה עִם יוֹרֵד מִרְאשֵׁי הַהָרִים וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ זָבֹל אֶת צַל הַהָרִים אַתָּה רֹאֵה כְּאֲנָשִׁים: (o)

מצודת דוד **כאנשים**. 'צל ההרים', הם הנראים לך אנשים, וכונתו היתה לבל יכיר בהם עד אשר יבואו פתאום : (מצודת דוד)

לז וַיִּסֹּף עוֹד גַּעַל לְדַבֵּר וַיֹּאמֶר הִנֵּה עִם יוֹרְדִים מֵעַם טְבוֹר הָאָרֶץ וְרֹאשׁ אֶחָד בָּא מִדֶּרֶךְ אֱלֹוֹן מְעוֹנָנִים:

רפ"י **מעם טבור הארץ**. (תרגום:) **מן תוקפא לחרעא**, מהר הגבוה **שכולם**: **אלון מעוננים** (תרגום:) **מיסר מעוננים**: (רפ"י)

מצודת דוד **הנה עם**. **לא צל הרים הוא**, **כי 'הנה עם יורדים' וכו'** : (מצודת דוד)

מצודת ציון **טבור**. **מיצוע הארץ וגבהו נקרא 'טבור'**, על שם שהטבור והוא השרר שבאדם הוא בגובה הגוף ובאמצעיתו, וכן (יחזקאל לח יב) על טבור הארץ : (מצודת ציון)

לח וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי זָבֹל אֵיךְ אֶפְּאֵר פִּיךָ אֲשֶׁר תֹּאמַר מִי אֲבִימֶלֶךְ כִּי נַעֲבֹדְנוּ:
הֲלֹא זֶה הָעַם אֲשֶׁר מֵאַסְתֶּה בּוֹ צָא נָא עֵתָה וְהִלַּחֵם בּוֹ: (o)

מצודת דוד הלא זה העם. המה עמו של מי אשר מאסתם בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון איה אפוא. הוא כפל ענין במלות שונות : פִּיךָ. מאמרך : (מצודת ציון)

לט וַיֵּצֵא גַעַל לִפְנֵי בַעֲלֵי שָׂכָם וַיִּלְחָם בְּאַבִּימֶלֶךְ:

מצודת דוד לפני וגו'. רצה לומר, בראש כולם : (מצודת דוד)

מ וַיִּרְדְּפוּ אֲבִימֶלֶךְ וַיִּנָּס מִפְּנֵיו וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים רַבִּים עַד פְּתַח הַשָּׁעַר:

מצודת דוד עד פתח. ממקום המלחמה עד בואם פתח השער נפלו חללים : (מצודת דוד)

מא וַיָּשָׁב אֲבִימֶלֶךְ בְּאַרְוֹמָה וַיִּגְרַשׁ זָבֹל אֶת גַּעַל וְאֶת אַחִיו מִשָּׁבֶת בְּשָׂכָם:

מצודת דוד וישב. רצה לומר חזר לשבת בארומה כמאז : ויגרש. לאחר זמן כאשר חזקה ידו : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויגרש זבול את געל וגו'. יש לתמוה איך היה יכול על זה והנה אנשי שכם היו נלחמים עם אבימלך והנה ידמה שעשה זה בחכמה גם עם שונאי אבימלך בשאמר להם כי הוא סבב כל הרעה הזאת לשכם ולזה הסכימו עמו לגרשו מן העיר או היה זה עם יד הנמשכים עם אבימלך מעיר שכם : (רלבי"ג)

מב וַיְהִי מִמִּחְרַת וַיֵּצֵא הָעַם הַשָּׂדֶה וַיִּגְדּוּ לְאַבִּימֶלֶךְ:

רש"י וילא העם השדה. אנשי שכם: ויגדו. המגידים לאבימלך, קילאו בני העיר אל השדה לעשות חפציהם: (רש"י)

מצודת דוד ויגדו. מאנשי אבימלך : (מצודת דוד)

[מג] ויקח את העם ויחצם לשלשה ראשים ויארב בשדה וירא והנה העם יצא מן העיר ויקם עליהם ויכם:

מצודת דוד את העם. אשר עמו : וירא. וכאשר ראה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחצם. ויחלקם : (מצודת ציון)

[מד] ואבימלך והראשים אשר עמו פשטו ויעמדו פתח שער העיר ושני הראשים פשטו על כל אשר בשדה ויכום:

רס"י פתח פער העיר. קלח יוכלו ליכנס: (רס"י)

מצודת דוד והראשים. רצה לומר, אחד מהראשים : פתח שער. לבל יצא מן העיר לעזור להעם שבשדה : (מצודת דוד)

רלב"ג ואבימלך והראשים אשר עמו. ר"ל הנכבדים אשר עמו כי שני הראשים פשטו על כל אשר בשדה ולזה לא נשאר כי אם ראש אחד לפשוט ולעמוד פתח העיר : (רלב"ג)

[מה] ואבימלך נלחם בעיר כל היום והוא וילכד את העיר ואת העם אשר בה הרג ויתץ את העיר ויזרעה מלח: (פ)

מצודת דוד ויזרעה מלח. פזר מלח לקלקל השדות : (מצודת דוד)

רלב"ג ויתוץ את העיר ויזרעה מלח. עשה זה כדי שלא תהא ראויה לשדות ולכרמי: (רלב"ג)

[מו] וישמעו כל בעלי מגדל שכם ויבאו אל צריח בית אל ברית:

רס"י כרית. יער שכפו אילנות ופסגים סביב סביב, וקורין אותו פלויק"ר בלע"ז: בית אל כרית. אותו כרית היה של בעל כרית, קם של עבודה זרה

שלהם, וללמוז (פסוק מח), יער היה שם. ויש פותרין: לריח, וודוויי בלע"ז
שעושין בקרקע: (כ"ז)

מצודת דוד וישמעו וגו'. כי מגדל שכס לא עמדה בתוך העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון צריח. מגדל גבוה יקרא 'צריח', וכן (שמואל א יג ו) ובסלעים
ובצריחים, והוא מלשון הרמת קול, כמו (ישעיהו מב יג) יריע אף יצריח,
כי הצופה העומד על מגדל גבוה צריך להשמיע דברו בהרמת קול : (מצודת
ציון)

רלב"ג בעלי מגדל שכס הם גדולי העיר ולא היו שם בעת ההיא ולזה באו
אל צריח בית אל בברית ר"ל שישמרו מיד אבימלך ושם המקום ההוא
בית אל וצריח הוא מגדל חזק והוא אצל בית אל ולזה לא מתו שם כי אם
אנשי מגדל שכס כי הם לבדם היו בצריח: (רלב"ג)

{מז} ויגד לאבימלך כי התקבצו כל בעלי מגדל שכס: **{מח}** ויעל
אבימלך הר צלמון הוא וכל העם אשר אתו ויקח אבימלך את
הקרדמות בידו ויכרת שוכת עצים וישאה וישם על שכמו ויאמר אל
העם אשר עמו מה ראיתם עשיתי מהרו עשו כמוני:

כ"ז שוכת עלים. ענף עלים: (כ"ז)

מצודת דוד מה ראיתם עשיתי. כמו ראיתם מה עשיתי וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקרדמות. גרזן שמבקעין בו עצים, כמו (שמואל א יג כ) את
קרדמו : שוכת. ענף גדול. ובמשנה (בבא קמא י ב) לא יקוץ את השוכה,
והוא מלשון סכך : (מצודת ציון)

רלב"ג שוכת עצים. הוא ענף ונקרא כן מפני שהוא מסכך כי הענפים הם
מסככים סביב האילן שוכת כמו שוכתו : (רלב"ג)

{מט} ויכרתו גם כל העם איש שוכה וילכו אחרי אבימלך וישימו על
הצריח ויציתו עליהם את הצריח באש וימתו גם כל אנשי מגדל שכס
כאלף איש ואשה: (פ)

מצודת דוד על הצריח. רצה לומר, סמוך לה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויציתו. מלשון הצתה והבערה : (מצודת ציון)

בנ וילך אבימלך אל תבץ ויחן בתבץ וילקדה:

רלבי"ג וילך אבימלך. וידמה שאנשי תבץ ג"כ מרדו בו: (רלבי"ג)

בנא ומגדל עז היתה בתוך העיר וינסו שמה כל האנשים והנשים וכל בעלי העיר ויסגרו בעדם ויעלו על גג המגדל:

מצודת ציון ומגדל עז. ומגדל חזק : (מצודת ציון)

בנב ויבא אבימלך עד המגדל וילחם בו ויגש עד פתח המגדל לשרפו באש:

מצודת דוד עד פתח. כי השער היה מעץ : (מצודת דוד)

בנג ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך ותרחץ את גלגלתו:

רס"י פלח רכב. חתיכת אבן של ריחים העליונה הקרויה רכב: ותרחץ. ותרוץ:
(רס"י)

מצודת ציון פלח. כן נקרא אבן הרחיים, כמו (איוב מא טז) כפלח תחתית : רכב. הוא האבן העליונה מהרחיים, הרוכב על התחתית : ותרחץ. מלשון רציצה ושבירה : גלגלתו. ראשו, כמו (דברי הימים א י י) ואת גלגלתו : (מצודת ציון)

רלבי"ג פלח רכב. היא חתיכת מהרכב והיא אחת מהרחיים והיא העליונה להיותה רוכבת על התחתונה : (רלבי"ג)

בנד ויקרא מהרה אל הבער נשא כליו ויאמר לו שלף חרבך ומותתני פן יאמרו לי אשה הרגתה וידקרהו נערו וימת:

רס"י פן יאמרו לי. פן יאמרו עלי: (רס"י)

מצודת דוד **נושא כליו. כלי זינו : אשה הרגתהו. ולקלון יחשב לו :** (מצודת דוד)

מצודת ציון **לי. עלי : וידקרהו. ענין תחיבה בגוף, וכן (ישעיהו יג טו) כל הנמצא ידקר :** (מצודת ציון)

בנה ויראו איש ישראל כי מת אבימלך וילכו איש למקמו: **בנ** וישב אלהים את רעת אבימלך אשר עשה לאביו להרג את שבעים אחיו:

מצודת דוד **את רעת. את גמול רעת :** (מצודת דוד)

בנ ואת כל רעת אנשי שכם השיב אלהים בראשם ותבא אליהם קללת יותם בן ירבעל: (פ)

שופטים פרק-י

א ויקם אחרי אבימלך להושיע את ישראל תולע בן פואה בן דודו איש יששכר והוא ישב בשמיר בהר אפרים:

רש"י **בן** לודו. **כך** שמו: (רש"י)

מצודת ציון **דודו. שם איש :** (מצודת ציון)

ב וישפט את ישראל עשרים ושלש שנה וימת ויקבר בשמיר: (פ)

מצודת דוד **וימת. בתוך שנת העשרים ושלש, ועלה השנה לו וליאיר ששפט אחריו, כן כתוב ב'סדר עולם' (פרק יב) :** (מצודת דוד)

ג ויקם אחריו יאיר הגלעדי וישפט את ישראל עשרים ושתים שנה: **ד** ויהי לו שלשים בנים רכבים על שלשים ערים ושלשים ערים להם להם יקראו חות יאיר עד היום הזה אשר בארץ הגלעד:

רפ"י עירים. (תרגום:) עולין, סוקים בחורים: **ושלשים עירים להם.**
ושלשים ערים בלא חומה להם, לכך נקראו עירים, לשון עיירות: (רפ"י)

מצודת דוד רכבים וגו'. והוא דבר חשיבות : **חות יאיר.** על כי נאמר בתורה (במדבר לב מא) שיאיר בן מנשה קרא לעריו חות יאיר, ולפי שהיה שמו כשמו, וערי בניו היו מרובות, קראם גם כן חות יאיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון עירים. כן יקרא החמור בעודו קטן, כמו (זכריה ט ט) עיר בן אתונות : **עירים.** תניינא : כמו ערים, ובדרך צחות אמר 'עירים', לזווגו עם עירים שזכר : (מצודת ציון)

רלב"ג ושלשים עירים להם. כפל הענין בעניינים מתחלפים על צד הצחות והנה הוא כמו ערים כמו שזכר להם יקראו חות יאיר : **ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הן אלו.** הראשון הוא להודיע שאין ראוי שיתרשל האדם מההצלה מפני רוב שפלות ידו והכנעו לפני האויב אבל ראוי שיתחכם בזה לפי מה שאפשר ולזה ספר כי בראות ישראל כי מדין באים תמיד לשלם ולהשחיתם המציאו תחבולות להמלט מזה לפי מה שאפשר ולזה עשו המנהרות בהרים והמערות והמצודות כי בהם תשלם להם הצלת מה כמו שביארנו. השני הוא להודיע עוצם השגחת הש"י בישראל מפני בריתו עם האבות והוא שתכף ששבו ישראל אליו שלח נביאו להצילם ביד גדעון ומשך לבבו לזה בכמו זה האופן הנפלא שבא בזה הספור וכל זה לחוזק ההשגחה בישראל וידמה שבחר השם ית' שתהיה התשועה על יד גדעון לשתי סבות האחת כי אולי היה היותר ראוי לזה המעשה כי הוא היה גבור חיל והיה ג"כ יותר ראוי שיעשה הנס על ידו מזולתו מישראל אז והב' כי ידמה שהרע שעשו ישראל היה שרשו בבית יואש אביו כי שם היה הבעל ומזבח הבעל והאשרה והיה שם פר שהוקצה לע"ג ז' שנים ולזה יתכן שהתחיל יואש בזה הטעות וזנו אחריו בית ישראל ולפיכך נתיצת מזבח הבעל וכריתת האשרה היה ראוי שיקדם קודם הצלת ישראל מהרע שנפלו בו על זה המרי וזה היה אפשר שישלם בקלות על יד גדעון לבער הרע מקרבם קודם הלחמם עם מדין. השלישי הוא להודיע ענין המופתים אשר עשה הש"י על יד נביאו כי באמונתם יתקיימו הפנות התוריות כמו שביארתי בספר מ"י ובביאורנו לדברי התורה ולזה זכר שעלה האש מן הצור ע"ד המופת ואכלה הבשר והמצות ושנשא רוח ה' המלאך אל אשר לא ידע עד אשר הלך מעיני גדעון. הרביעי הוא להודיע כי כשימשך דבר רע מדבר מה ראוי שיכירו הדבר ההוא קודם שישתדלו בהסרת הרע הנמשך ממנו ולזה ספר שצוה הש"י להרוס מזבח הבעל ולכרות האשרה אשר עליו ולהעלות הפר שהוקנה לע"ג כדי לבערו ואולם מי שישתדל בזה התועלת בזולת זה האופן ידמה למי שירצה לטבול מפני טומאת שרץ ושרץ בידו כי בזה לא יטהר מטומאתו כלל. החמישי הוא להודיע שראוי למי שיחוייב לו לעשות פועל על מה שישתדל לעשותו באופן אשר יתכן לו לעשות בקלות ולזה ספר כי לא

הסכים גדעון לעשות זה הענין שצוה לו ביום אע"פ שהיה יותר ראוי כי הקרבנות לא יעשו אלא ביום עם שבזה יהיה הענין יותר מפורסם וההקדשה לש"י ואולם מנעהו מזה ראותו שאם היה עושה זה הענין ביום ימנעהו מזה כל בית אביו וכל בני עירו לרוב היותם שקועים בזה המרי ולזה הסכים לעשות זה הענין בלילה. הששי הוא להודיע שהקדשת הש"י ראוי שתהיה בעשרה מישראל לפרסם הענין יותר ולזה זכר שלקח גדעון עשרה אנשים מעבדיו במעשה הדבר הזה מהריסת מזבח הבעל וכריתת האשרה והעלת הפר השני. השביעי הוא להודיע כי מי שירצה למנוע רבי מדבר מה יכבד לו ראוי שישתדל בחכמה בשיראה שהוא מסכים להם במה שבעבורו היה התעוררותם לזה הפועל אשר יקשה לו ובזה יקל לו למצוא תואנה למנעם מן המעשה ההוא ולזאת הסבה מצאנו בראובן שלא בקש מאחיו שיניחו יוסף וילך לו כי ידע שלא ישמעו אחיו לו לזה אך בקש מהם שלא ישפכו דם אבל ששימו אותו בבור ושמה ימות מעצמו וכן עשה יואש בזה המקום להציל בנו מיד העם המבקשים אותו להרגו וזה כי הוא לא אמר להם כי אין לבעל אלהות כי אולי לא ישמעו לו אבל הודה להם שהוא אלוה ולזה צוה אותם שלא יריבו בעבורו כי הם יחסרו בזה מעלתו ויכלתו והתפלל הוא לפניהם שיריב הבעל בעצמו לאשר נתץ את מזבחו. השמיני הוא לפרסם ענין המופתים שזכר מענין ירידת הטל על גזת הצמר לבדו והיה על כל הארץ חורב ומענין ירידת הטל על כל הארץ ועל הגזה היה חורב כמו ששאל גדעון כי בזה יתקיימו הפנות התוריות כאמרם ז"ל בהאמנת המופתים. התשיעי הוא להודיע שראוי למי שיתחיל במלחמה עם מי שתקיף ממנו שיעשה דבריו בחכמה ר"ל שאם לא יתבאר לו שינצח לא ימסור עצמו לסכנה ולזה תראה ששאל גדעון אות שינצח אויביו קודם שיתיר עצמו להלחם עמהם ולפי שהיה קצת ספק באות הראשון שב לשאול אות שני כמו שביארנו עם שבריבו האותות תתחזק האמונה בנביא כמו שביארנו בבאורינו לדברי התורה על מה שאמר והיה אם לא יאמינו לקול האות הראשון וגוי ולזה גם כן נתן השם יתעלה לגדעון אות שלישי שכבר ינצח המלחמה והוא מספר החלום ואת שברו ששמע במחנה מדין. העשירי הוא להודיע שראוי לנלחם שלא יערב עם בני חילו מי חילו מי שהוא ראוי שינוצח כי בהיות האחד מבני החיל מנוצח יפול מורד לב על הנשארים ויהיה זה סבה שיפלו ביד אויביהם ולזה צוה השם להסיר מאנשי המלחמה הרשעים ורכי הלב והחלושים עד שנמשך מזה תועלת אחר והוא שיתפרסם לישראל כי מאת הש"י היתה להם תשועה לא בכחם ועוצם ידם ויהיה זה סבה אל שיתחזק להם אמונתם בש"י. הי"א הוא להודיע כי מי שהוא נעזר בה' בדבר מה אין ראוי מפני זה שישען על הנס ויקצר מפני זה מהמציא הסבות אשר יביאוהו אל תכלית ההוא הלא תראה כי גדעון עם היותו מובטח שינצח אויביו השתדל בהמצאת כל הסבות שיתכן שישלם בהם לו זה עם העם המעט שהיה עמו ולזה בא עליהם בלילה בעודם שקועים בשינה והוא אחר שליש הלילה עם שלש מאות שופרות וסבב שלא נראו הלפידים עד אשר החלו לתקוע התקיעות החזקות המבהילות ותכף ישברו הכדים ונראו הלפידים והיה זה סבה חזקה להבהיל מאד בני

המחנה ולהחרידם עם שהם שמעו עם זה קול מרעיד אותם מאד והוא מה שהיו אומרים חרב לה' ולגדעון והיה זה סבה אל שהיה כל אחד מהם חושב שיהיה שונאו האיש הנמצא אצלו ולזה היתה חרב איש באחיו. הי"ב הוא להודיע שראוי לשמוח מהטוב ביום טובה ולזה ראוי להצליח ושיעשה כל מה שיוכל בעוד שהוא מצליח ולא יקצר מזה ולזה תמצא שהשתדל גדעון בזריזות בלילה ההוא באופן שתשלם לו הריגת כל מה שאפשר בחיל מדין ולזה מהר גדעון לשלוח מלאכים בכל הר אפרים שירדו לקראת מדין וילכדו להם את המים עד בית ברה ועד הירדן ורדף בלילה ההוא אחר הנשארים מחיל מדין עד שהשיג זבח וצלמונע מלכי מדין ולכדם בחכמה עם העם המעט אשר עמו. הי"ג הוא להודיע שראוי לברוח מהקטטה והמריבה כפי היכולת כל שכן כשיהיה איפשר שיתחדש מהמריבה ההיא ביטול הגעת תועלת ולזה ספר שהשתדל גדעון במה שהתרעמו עליו בני אפרים בפיוס ואם היו מריבין עליו על לא חמס בכפיו אבל היה ראוי להם לשבחו במה שבא להם מהישועה על ידו ולבקשת השלום השפיל עצמו מאד וכבד אותם ואמר הלא טוב עוללות אפרים מבציר אביעזר והשבית הריב בזה האופן ואולם יפתח לא השתדל בדומה לזה בהשבתת הריב והיה זה סבה אל שנפל עם רב מישראל ואולם בזה המקום נתחברה סבה שנית להביא גדעון אל שפייס בני אפרים בקלות כי אולי זאת המריבה תמנעהו מהשלמת ניצוח מחנה מדין לפי מה שאפשר ולזה ג"כ השתדל גדעון לפייס בני אפרים בקלות. הי"ד הוא להודיע שאין ראוי לאדם למנוע מרעב לחם כ"ש כשיהיה לו חק עליו כמו הענין בגדעון וחילו שהיו נלחמים להושיע ישראל מיד מדין ולזה לא היה ראוי לאנשי סכות ופנואל שיענו גדעון בזה האופן שענוהו ולזה ספר שהשיג' מהעונש על זה מה שכבר נזכר בזה הספור. הט"ו הוא להודיע שאין ראוי לאדם שימסור עצמו להרוג האנשים אם לא היה זה להציל את עצמו ולזה זכר מה שהשיג לזבח ולצלמונע בעבור הריגתם האנשים שהרגו בתבור וזה כי הם לא היו צריכין להרגם לפחדם מהם כי כבר היו מדין מושלים עליהם עד שהיו ישראל מתחבאים מפחדם ולזה אמר להם גדעון כי לולי הריגתם אותו לא היו נהרגים. הט"ז הוא לפרסם ששופטי ישראל ומנהיגיהם הטובים לא היו מושלים בישראל באופן שיוכלו להביאם לעשות כנגד התורה אבל היתה מושלת התורה על המושלים ההם כי הם היו מוכרחים ג"כ להתנהג בדרכי התורה כמו שנזכר בספר אלה הדברים ולזה אמר גדעון לא אמשול אני בכם ולא ימשול בני בכם ה' ימשול בכם. הי"ז הוא להודיע שאין מחק השלמים לרדוף אחר רבוי הממון ולזה ספר שלא שאל גדעון מהנזמים והשהרונים ויתר הענינים אלא לעשות מהם אפוד לא להרבות קנינו וידמה שעשה זה להזכיר זה הנס ואם היה עושה מזה כלי מה בבית האלהים בשילה היה נמשך לכוונת התורה בזה אלא שהוא הציג אותו בעירו בעפרה והיה זה סבה אל שזנו כל ישראל אחריו שם ומפני זה השיג לגדעון עונש אל שלא נמשך הממשלה לזרעו. הי"ח הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה נמשך לתאות המשגל הלא תראה כי גדעון לקח פילגש עם היות לו נשים רבות והיה זה סבה להמתת בניו שהיו לו מנשיו כי בן הפילגש המיתם. הי"ט הוא להודיע כי על כל יביא הש"י

במשפט ולזה ספר כי מפני שהרג אבימלך אחיו עם עזר בני שכם סבב הש"י שנהרגו בני שכם ואבימלך כמו שאמר לה' יותם בן ירובעל. הכ' הוא להודיע שאין ראוי למקבל הטובה מאחר לגמול לו רעה תחת טובה ולזה ספר על בני שכם שנענשו מפני ששלמו רעה לגדעון תחת הטובה אשר גמלם כמו שבא בדברי יותם. הכ"א הוא להודיע שראוי לנלחמים שישמרו מהתקרב למקום שיתכן שיקרה להם בו נזק עם היות הנלחמים עמם מעטי המספר וחלושים והמשל שאם יקרבו אנשי החיל למגדל הגבוה יקל לאשר במגדל ואם הם מעטי המספר וחלושים להזיק להם אם ברמותם עליהם אבנים גדולות אם בזולת זה מהדברים שיתכן שיזיקום בהם ולזה הוא מתנאי המלחמה שתהיה במקום הראוי ובעת הראוי ועם מי שראוי ובאופן הראוי ובשיעור הראוי תם, עוד ספר שכבר שבו ישראל לעבוד ע"ג ונשקעו בה מאד עד שכבר עבדו כל אלהי הגוים אשר ישבו בארצם ועזבו את ה' מכל וכל עד שלא עבדוהו כלל ולזה מכרם ביד פלשתים וביד בני עמון ובשנה ההיא בעינה שנמכרו ישראל בידם הפליגו אויביהם לענותם ולרוצצם והתמיד זה הענין מן הענוי לכל בני ישראל בעבר הירדן בארץ האמרי אשר בגלעד ולא הספיק זה לבני עמון אבל עברו את הירדן להלחם ביהודה ובנימן ובבית אפרים. אז זעקו בני ישראל אל ה' ושב אליו ואמר השם להם ע"י נביאו והוא פינחס לפי שאחשוב בשכבר הושיע הש"י אותם פעמים רבות מלוחציהם כשזעקו אליו ושב אליו וסרו מעבוד אלהים אחרים ולזה לא יוסיף עוד להושיע אותם והנה נכנעו ישראל על זה מאד לה' והסירו את אלהי הנכר מקרבם ועבדו את ה' : (רלב"ג)

וַיִּמַת יְאִיר וַיִּקְבֹּר בְּקִמּוֹן: (פ) וַיִּסְפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָעִשְׁתָּרוֹת וְאֶת אֱלֹהֵי אֲרָם וְאֶת אֱלֹהֵי צִידוֹן וְאֶת אֱלֹהֵי מֹאָב וְאֶת אֱלֹהֵי בְנֵי עַמּוֹן וְאֶת אֱלֹהֵי פְּלִשְׁתִּים וַיַּעֲזְבוּ אֶת יְהוָה וְלֹא עֲבָדוּהוּ:

רס"י את הבעלים וגו'. קבע עבודות זרות נמנו כאן: ויעזבו את ה' ולא עבדוהו. אפילו נצותפות עם אלו: (רס"י)

מצודת דוד ויעזבו. רצה לומר, עזבו את ה' מכל וכל, ולא עבדוהו אפילו בשתוף עם כל אלו עבודות זרות : (מצודת דוד)

וַיִּחַר אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד בְּנֵי עַמּוֹן:

מצודת ציון וימכרם. רצה לומר, מסרם : (מצודת ציון)

ח וַיִּרְעֻצוּ וַיִּרְצְצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנָה הַהִיא שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה שָׁנָה אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּגִלְעָד:

רס"י **צננה** **ההיא**. **כשמת יאיר:** **אשר בעבר הירדן**. **ארץ ראובן וגד וחלי**
המנקה, **שהיו** **שכניהם:** **(רס"י)**

מצודת דוד **בשנה** **ההיא** **וגו'.** רצה לומר, מיד בשנה שמת יאיר התחילו לרעוץ ולרוצץ את ישראל, ושמונה עשרה שנה התמיד הדבר, ורצה לומר, לא היה בהדרגה, כי אם בפעם אחת, ולא כדרך שאר המשעבדים : **את כל וגו'.** יפרש מה שנאמר בתחלת המקרא, בני ישראל, הם כל בני ישראל אשר בעבר הירדן : **(מצודת דוד)**

מצודת ציון **וירעצו.** ענין שבירה, כמו (שמות טו ו) תרעץ אויב : **וירצצו.** אף הוא ענין שבירה, כמו (ישעיהו מב ג) קנה רצוץ : **(מצודת ציון)**

ט וַיַּעֲבְרוּ בְנֵי עַמּוֹן אֶת הַיַּרְדֵּן לְהִלָּחֵם גַּם בִּיהוּדָה וּבְבִנְיָמִן וּבְבֵית אֶפְרַיִם וַתִּצָּר לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד:

מצודת ציון **ותצר.** **מלשון** **צר** **ודחק** : **(מצודת ציון)**

י וַיִּזְעַקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה לֵאמֹר חֲטָאנוּ לָךְ וְכִי עָזַבְנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ וְנַעֲבַד וְנִבְעַלְתָּם:

מצודת דוד **וכי עזבנו וגו' ונעבד וגו'.** וי"ו הראשון מוסיף על הוי"ו השני, והשני על הראשון, ורצה לומר, עשינו חטא כפול, את ה' עזבנו, ואת הבעלים **עבדנו** : **(מצודת דוד)**

יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא מִמִּצְרַיִם וּמִן הָאֱמֹרִי וּמִן בְּנֵי עַמּוֹן וּמִן פְּלִשְׁתִּים:

רס"י **הלח ממלכיים.** **שבע השועות יש כאן,** **כנגד שבע עבודות זרות שהיו עובדים:** **(רס"י)**

מצודת דוד **ויאמר ה'.** על ידי נביא בא להם דבר ה' : **ממצרים.** רצה לומר,

מקושי שעבוד מצרים : (מצודת דוד)

יב וְצִדּוֹנִים וְעַמְלָק וּמַעֲוֹן לְחֹצוֹ אֶתְכֶם וּתְצַעְקוּ אֵלַי וְאוֹשִׁיעָה אֶתְכֶם מִיָּדָם:

רס"י ומעון. קס אומה: (רס"י)

מצודת דוד לחצו אתכם. אשר לחצו אתכם, ומוסב גם על הנזכרים במקרא שלפניו : ותצעקו. והנה צעקתם אלי והושעתי לכם : (מצודת דוד)

יג וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אוֹתִי וַתַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְכֵן לֹא אוֹסִיף לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: **יד** לָכוּ וְזַעְקוּ אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בָּם הֲמָה יוֹשִׁיעוּ לָכֶם בְּעֵת צָרְתְּכֶם:

מצודת דוד המה יושיעו. אמר בדרך לעג והתול : (מצודת דוד)

טו וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה חָטָאנוּ עָשָׂה אִתָּהּ לָנוּ כְּכֹל הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ אַךְ הֲצִילָנוּ נָא הַיּוֹם הַזֶּה:

מצודת דוד ככל הטוב בעיניך. המשפט הישר בעיניך, רק נפלה נא ביד ה', וביד אדם בל נפול : (מצודת דוד)

טז וַיִּסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר מִקִּרְבָּם וַיַּעֲבְדוּ אֶת יְהוָה וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בְּעֵמֶל יִשְׂרָאֵל: (פ)

רס"י ותקצר נפשו בעמל. כזיכול לא היה רחצת מקום לסבול ולכנס קס כרה שהיה לו בעמל ישראל: (רס"י)

מצודת דוד ותקצר נפשו. רצה לומר, קצרה רצונו של מקום בדבר עמל ישראל, כי מתחלה היה רצון המקום להרבות עמלם בעבור חטאם הרב, ועתה בשובם לה', קצרה רצונו מלהרבות עמל, רצה לומר, נחם ה' על הרעה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותקצר. מלשון קצר : נפשו. רצונו, כמו (בראשית כג ח) אם

יש את נפשכם : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה קצר רצון הש"י מהושיע אותם תשועה שלימה כמו הענין בתשועות הקודמות בסבת עמל ישראל אמר זה ע"ד דברה תורה כלשון בני אדם שהם כאילו סבבו לש"י עמל ויגיעות להצילם ולשוב להצילם פעמים רבות מצד היותם שונים במרים ככלב שב על קיאו וכאילו הלאוהו על זה או ענין עמל מענין שקר וכזב כמו עמל ואון וירצה בזה כי בסבת השקר והכזב שבחר בו ישראל והוא עבדם אלהים אחרים קצר רצון הש"י מהושיע אותם תשועה שלימה כמו הענין בתשועות הקודמות ולזה לא אמר להם בזה הענין : (רלבי"ג)

זי ויצעקו בני עמון ויחנו בגלעד ויאספו בני ישראל ויחנו במצפה:

רס"י וילעקו. נאספו על ידי כרוז: (רס"י)

מצודת ציון ויצעקו. ענין אסיפה הבא בצעקת המאסף : (מצודת ציון)

זח ויאמרו העם שרי גלעד איש אל רעהו מי האיש אשר יחל להלחם בבני עמון יהיה לראש לכל ישביו גלעד: (פ)

מצודת דוד מי האיש. רצה לומר, דעו מי האיש, יהיה מי שיהיה, אשר יחל וכו' יהיה לראש : (מצודת דוד)

מצודת ציון יחל. יתחיל : (מצודת ציון)

שופטים פרק-יא

א ויפתח הגלעדי הנה גבור חיל והוא בן אשה זונה ויולד גלעד את יפתח:

מצודת דוד ויולד גלעד. רצה לומר, עם שאמו היתה זונה, מכל מקום היה הדבר ברור שגלעד הוליד את יפתח, ולא אחר הולידו : (מצודת דוד)

רלבי"ג ויקם ה' וגוי'. והנה ספר כי יפתח היה בן אשה זונה ופי' בו שכבר היה בן אשה שהיתה משבט אחר ולפי שלא נשאת לאחד מבני השבט קראה זונה להיותה נוטה ממה שראוי להנשא לאחד ממשפחתה כדי שלא תשוב נחלה ממטה למטה והנה נשא גלעד אשה אחרת משבטו והיו לו בנים ממנה ובני האשה ההיא סבבו על יד זקני גלעד שלא ינחל יפתח עמהם בבית אביהם והיה זה עול כי היה ראוי שירש עמהם: (רלבי"ג)

בב ותלד אשת גלעד לו בנים ויגדלו בני האשה ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא תנחל בבית אבינו כי בן אשה אחרת אתה:

מצודת דוד ותלד. אחרי זה ילדה לו אשתו הנשואה אליו: ויגרשו. בחזקה ובאלימות: בן אשה אחרת. חסו על כבוד אביהם, ולא זכרו שם זונה: (מצודת דוד)

גג ויברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ טוב ויתלקטו אל יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו: (פ)

מצודת דוד ויתלקטו. ממקומות מחולפות: ויצאו עמו. בכל אשר יצא הוא: (מצודת דוד)

מצודת ציון טוב. שם אדון הארץ, וכן מצינו (רות ג יג) אם יגאלך טוב: (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה ברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ איש ששמו טוב ויתלקטו אליו אנשים רקים ויצאו עמו וידמה שיפתח היה מנהיגם והיו הולכים למלחמה תמיד ומשם חפרו אכלם: (רלבי"ג)

דד ויהי מימים וילחמו בני עמון עם ישראל:

רס"י וילחמו בני עמון. היא האמורה למעלה (י ט): (רס"י)

מצודת דוד ויהי מימים וילחמו וגוי'. רצה לומר, מה שלחמו בני עמון עם ישראל, היה מסוף ימים רבים אחר שנתגרש יפתח: (מצודת דוד)

הה ויהי כאשר נלחמו בני עמון עם ישראל וילכו זקני גלעד לקחת את

יִפְתָּח

מֵאֶרֶץ

טוֹב:

מצודת דוד לקחת. להשיבו אל גלעד : (מצודת דוד)

רלבי"ג ולפי שכבר נתבאר לזקני גלעד שהיה יפתח מצליח במלחמותיו באו אליו ואמרו לו שיהיה להם לקצין אם יהיה נלחם בעבורם בבני עמון ובזה התנאי קבלו יפתח להלחם בבני עמון ואמרו כל אלו הדברים לפני ה' רוצה לומר שכבר אמרו שהי' יהיה שומע בינותם אם לא יקיימו מה שקבלו עליהם: (רלבי"ג)

וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָ לָנוּ לְקָצִין וְנִלְחַמָּה בְּבָנֵי עַמּוֹן:

מצודת ציון לקצין. ענין שררה, וכן (ישעיהו ג ו) קצין תהיה לנו : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לְזַקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וְתִגְרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמִדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עֵתָה כַּאֲשֶׁר צָר לָכֶם:

מצודת דוד ותגרשוני. עזרתם לאחי לגרש אותי : ומדוע וגו'. רצה לומר, ואם תאמרו שבאמת נחמתם על הרעה, אם כן למה איחרתם עד כה, ומדוע באתם 'עתה כאשר צר לכם ולא מקודם, ונראה מזה שעדיין האיבה במקומה עומדת, ומפני הדחק באתם : (מצודת דוד)

וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֵל יִפְתָּח לְכֵן עֵתָה שָׁבָנוּ אֵלֶיךָ וְהִלַּכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בְּבָנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָנוּ לְרֹאשׁ לְכָל יוֹשְׁבֵי גִלְעָד:

מצודת דוד לכן. רצה לומר, לבל תחשוב כזאת, שבאנו עתה אליך בעצמנו להראות הכנעה גדולה וחיבה יתירה, כי אם היה מפני הדחק, היה די לשלוח אחריו : והלכת. וכאשר תלך עמנו : לכל יושבי גלעד. רצה לומר, לא לנו הבאים לבד, כי אם לכולם : (מצודת דוד)

וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֵל זִקְנֵי גִלְעָד אִם מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בְּבָנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אֲנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ:

מצודת דוד אם משיבים. רצה לומר, אם יוגמר הדבר ואלך למלחמה יונתן ה" וכו', אז 'אנכי', מעצמי 'אהיה לכם לראשי מצד הדין. ורצה לומר,

עדיין אין זה הכנעה וחיבה במה שתאמרו להמשיל אותי אחר המלחמה, כי בודאי אם אהיה מנוצח, לא תאבו עוד להמשיל אותי, ואם אנצח אני, הנה מן הדין ראוי לי הממשלה, וכאלו אמר לא כן הוא, כי אם מיד קודם המלחמה תמשילו אותי : (מצודת דוד)

וַיֹּאמְרוּ זְקֵנֵי גִלְעָד אֶל יִפְתָּח יְהוָה יְהִי שְׁמֵעַ בֵּינֹתֵינוּ אִם לֹא כִדְבָרְךָ **כִּן** **נַעֲשֶׂה:**

מצודת דוד **ה' יהיה שמע.** ויהיה הוא לעד : **כדברך.** להמשיל אותך מיד : (מצודת דוד)

וַיֹּאֲרֶךְ יִפְתָּח עִם זְקֵנֵי גִלְעָד וַיִּשְׁימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקַצִּין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת כָּל דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצֵּפָה: (פ)

רס"י **חַת כָּל דַּבְּרָיו. הַתְנַחֵי שְׂבִינִיהֶם: לִפְנֵי ה' זְמַלְפָה. לַמְקוֹם שְׁנֹאֲסָפוּ כוֹלֵם, שְׁהַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה עַל רוֹב לְצוּר: (רס"י)**

מצודת דוד **וישימו וגו'.** מיד עשאוהו לראש טרם צאתם למלחמה : **את כל דבריו.** דברי תפלתו ותחנונו : **לפני ה'.** כי שם נקבצו רבים מישראל והשכינה שורה על רוב צבור (סנהדרין לט א). (ועל שבמצפה נצח יהושע כל המלכים הנאספים עליו (יהושע יא ד), לזה קבעוהו למקום קבוץ. כן נקבצו שמה בפילגש בגבעה (לקמן כ א), וכן בימי שמואל (שמואל א י יז), כשהמליך את שאול : (מצודת דוד)

וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן לֵאמֹר מַה לִּי וְלָךְ כִּי בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם **בְּאַרְצִי:**

מצודת דוד **מה לי ולך.** רצה לומר, מה האיבה והשנאה אשר בינינו, מה לי עליך ומה לך עלי, ולפי שמנוהו לראש, תלה הדבר בעצמו : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה שלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון והראה לו בסוף הענין כי אין לו תרעומת כלל על ישראל מצד הארץ שלקח ישראל בעלותו ממצרים מארנון עד יבוק ועד הירדן וגומר כי לא לקחה ישראל מבני עמון אבל לקחה מסיחון מלך האמורי וידמה ששלח לו בראשי הדברים השניים כה אמר יפתח כי אולי יפתח היה מפורסם ביניהם בגבורה ורצה מפני זה להודיעו כי הוא המושל על ישראל כדי שישמר מלך בני עמון מלהלחם עם ישראל : (רלב"ג)

ג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל מְלָאכֵי יִפְתָּח כִּי לִקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת אֶרְצֵי
בְּעִלּוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאֶרְצוֹ וְעַד הַיַּבֵּק וְעַד הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הִשְׁיבָה אֶתְּךָ
בְּשָׁלוֹם:

מצודת דוד בשלום. מבלי מריבה ומלחמה : (מצודת דוד)

יד וַיֹּסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: **טו** וַיֹּאמֶר לוֹ
כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא לִקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן:

מצודת דוד את ארץ מואב וגו'. רצה לומר, אם המחוז (ההיה) היתה מאז
של מואב ועמון, הנה בעת שלקחה ישראל לא היתה עוד ארצם, כאשר
יפרש במקראות שלאחריו : (מצודת דוד)

טז כִּי בְּעִלּוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיִּלֶּךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד יַם סוּף וַיָּבֵא קִדְשָׁהּ:

כז עַד יַם סוּף. זכרומה של ארץ אדום, וארץ אדום זכרומה של ארץ
כנען: (כז"י)

זח וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מְלָאכִים אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם לֵאמֹר אֶעֱבְרָה נָא בְּאֶרְצְךָ
וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל
בְּקִדְשׁ:

כז אעברה נא בארצך. מדרום לכפון, ליכנס לארץ כנען: וגם אל מלך
מואב. שהיתה ארצו בסוף ארץ אדום, במזרחה של אדום וזכרומה של ארץ
ישראל: ולא אבה. משה רמזה בתורה (דברים ז טו): כאשר עשו לי בני
עשו היושבים בסעיר והמואבים היושבים צער, כסם שאדום לא נתנום
לעבור, כך מואב לא נתנום לעבור: (כז"י)

מצודת דוד אעברה נא. לבוא אל ארץ כנען : (מצודת דוד)

מצודת ציון אבה. רצה, כמו (דברים כה ז) לא אבה יבמי : (מצודת ציון)

וַיִּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיִּסֹּב אֶת אֶרֶץ אֲדוּם וְאֶת אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֵא מִמִּזְרַח שֶׁשֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אֲרִנוֹן וְלֹא בָּאוּ בְּגִבּוֹל מוֹאָב כִּי אֲרִנוֹן גְּבוּל מוֹאָב:

רש"י וילך במדבר. מן המערב למזרח, צמיכר דרומי של אדום ומואב: ויסב את ארץ אדום. כל דרומה: ואת ארץ מואב. כל דרומה, וכשהגיע למקצוע דרומית מזרחית, פנה אל הכפון לסבוב את מיכר המזרחי: ויצא ממזרח שמש לארץ מואב ויחנון בעבר ארנון. לסוף מזרחה של ארץ מואב, ושם התחילה ארץ סיחון ועוג, וכבשו עבר הירדן ממזרח ארץ כנען ועברו הירדן, ונכנסו לה לארץ כנען דרך המזרח: (רש"י)

מצודת דוד ממזרח שמש. במזרחה של מואב : כי ארנון וגו'. ארנון הוא התחלת גבול מואב, והמה חנו בהעבר מזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחנון. כמו ויחנו, והנו"ן נוספת, כמו (דברים ו יז) תשמרון : (מצודת ציון)

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲבְרָה נָא בְּאֶרְצְךָ עַד מְקוֹמִי:

מצודת דוד עד מקומי. ארץ כנען, מקום אשר נתן לי ה' : (מצודת דוד)

וַכֹּה וְלֹא הָאֱמִיּוֹן סִיחֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֵבֶר בְּגִבּוֹלוֹ וַיִּאָּסֹף סִיחֹן אֶת כָּל עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיַהֲצָה וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד ולא האמיין. כי חשב לרמותו באו, ויכבשו ארצו : (מצודת דוד)

וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת סִיחֹן וְאֶת כָּל עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיִּכּוּם וַיִּירֶשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַהִיא:

מצודת ציון ויירש. מלשון ירושה : (מצודת ציון)

כב וַיִּירָשׁוּ אֶת כָּל גְּבוּל הָאֲמָרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד הַיַּבֵּק וּמִן הַמִּדְבָּר וְעַד הַיַּרְדֵּן:

כ"י וַיִּירָשׁוּ וְגו' מֵאַרְנוֹן וְעַד הַיַּבֵּק. שָׁחַתָּה לְאוֹמֵר שְׁהוּא שְׁלֶךְ (פְּסוּק יג), הֵם מִסִּיחוֹן לְקַחוּ: וּמִן הַמִּדְבָּר וְעַד הַיַּרְדֵּן. מִדְּבָרוֹת הָיוּ שֶׁסָּם לְפָנָיו הַיַּרְדֵּן: (כ"י)

מצודת דוד מֵאַרְנוֹן וְגו'. אִם כֵּן, הַמְחֹז הַהוּא לְקַחוּ מִסִּיחוֹן, אֲשֶׁר כִּבַּשׁ הוּא מֵאִז מִמוֹאָב וּמֵעֲמוֹן : (מִצְוֹת דוֹד)

כג וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת הָאֲמָרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאֶתָּה תִירְשְׁנוּ:

מצודת דוד מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל. לְשִׁירְשׁוֹ הֵם, וְלֹא שִׁיחֹזֵר לָךְ, וְזֶה שֶׁאִמַּר וְאֶתָּה תִירְשְׁנוּ, בְּתַמִּיחָה : (מִצְוֹת דוֹד)

מצודת ציון הוֹרִישׁ. עֲנִין גִּירוּשִׁין : תִירְשְׁנוּ. מִלְשׁוֹן יְרוּשָׁה : (מִצְוֹת צִיּוֹן)

כד הֲלֹא אֶת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירְשׁ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירְשׁ:

מצודת דוד אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ. בְּדֶרֶךְ לַעֲג אִמַּר : (מִצְוֹת דוֹד)

מצודת ציון כְּמוֹשׁ. שֵׁם עֲבוּדָה זָרָה : הוֹרִישׁ. גִּרְשׁ : נִירְשׁ. מִלְשׁוֹן יְרוּשָׁה : (מִצְוֹת צִיּוֹן)

רלב"ג וְאִמַּר לוֹ עַל צַד הַלַּעֲג הֲלֹא אֶת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירְשׁ כִּי לֹא יִכּוֹל כְּמוֹשׁ אֱלֹהֵיהֶם לְהַצִּילֵם מִיַּד סִיחוֹן כְּאוֹמְרוֹ אוֹי לָךְ מוֹאָב אֲבֹדָת עִם כְּמוֹשׁ וְגו': (רלב"ג)

כה וְעַתָּה הֵטוֹב טוֹב אֶתָּה מִכָּלֶךְ בֶּן צְפוּר מִלֶּךְ מוֹאָב הַרֹב רַב עִם יִשְׂרָאֵל אִם נִלְחַם נִלְחַם בָּם:

מצודת דוד הַרֹב רַב. וְכִי עָשָׂה הוּא מְרִיבָה עִם יִשְׂרָאֵל בְּעִבּוֹר הַמְחֹז הַהוּא, עִם כִּי יֵשׁ בָּהּ גַּם מִשַׁל מוֹאָב : (מִצְוֹת דוֹד)

מצודת ציון הרוב רב. מלשון מריבה : (מצודת ציון)

רלבי"ג ואמר לו שאיננו טוב מבלק בן צפור מלך מואב שלא רב עם ישראל על זה ולא נלחם בם עם היותם יושבים בימיו בחשבון ובבנותיה ובערער ובבנותיה ובכל הערים אשר על יד ארנון והנה נמשך זה עד שלש מאות שנה שלא קם אחד מהם להלחם עם ישראל על זה ואם היה דין להם על הארץ הזאת מדוע לא הצילו אותה מידם בכל זה הזמן הארוך : (רלבי"ג)

בַּשָּׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבוֹן וּבְבִנוֹתֶיהָ וּבְעֶרְעוֹר וּבְכָל הָעָרִים אֲשֶׁר עַל יְדֵי אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמִדּוּעַ לֹא הִצִּילָתֶם בְּעֵת הַהִיא :

רס"י על ידי ארנון. אכל ארנון, שהיו ממואב, וידעו שלא היה להם לעבור עליהם, שהרי מסיחון כבשם (במדבר כא כד), שלקחם ממלך מואב (סס סס כו): שלש מאות שנה. משכבשו את הארץ בימי יהושע עד יפתח. מכאן יש ללמוד שנות השופטים הנזכרים עד הנה, אם שני השעבוד של כל אומה נמנים בתוך ימי השופט אם לאו. שנינו בסדר עולם (פרק יב): יהושע פרנס את ישראל עשרים ושמנה שנה, ואין לו מקרא ממי ללמוד. עתניאל (לעיל ג יא), ארבעים שנה, ושני שעבוד של כושן רשעתים (סס סס ח), בכללם. אחריו אהוד (סס סס ל), שמונים שנה, שמונה עשרה שנים, שעבוד של עגלון (סס סס יד) בתוכם, הרי מאה ארבעים ושמנה שנה. דבורה (סס ה לא) ארבעים שנה, ושני שעבוד יצין (סס ד ג) בתוכם, הרי מאה שמונים ושמנה. אחריו, שבע שנים של שעבוד מדין (סס ו א), וארבעים של גדעון (סס ח כח), ושלש של אבימלך (סס ט כב), הרי מאתים שלשים ושמנה שנים. אחריו, עשרים ושלש של תולע (סס י ב), ועשרים ושתים של יאיר (סס י ג), אלא שעלתה שנה אחת לשניהם, ושמנה עשרה של בני עמון (סס סס ח) עד שלא בא יפתח, הרי שלש מאות: (רס"י)

מצודת דוד בשבת ישראל. רצה לומר, בהיות ישראל יושבין בחשבון וכו' : שלש מאות שנה (רצה לומר, קרוב לשלש מאות שנה, ועיין בחשבון שנות הדורות "סדר עולם" פרק יב) : **ומדוע לא הצלתם.** מיד ישראל : **בעת ההיא.** במשך הזמן הזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובבנותיה. הכפרים הסמוכים לה : **על ידי.** אצל מקומות : (מצודת ציון)

כז וְאַנְכִי לֹא חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עָשִׂה אֵתִי רָעָה לְהִלָּחֵם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה
הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן:

מצודת דוד לא חטאתי לך. לחרחר ריב עמדי להתנקם בי, כי לא עשיתי לך
מאומה רע : ישפט ה' השפט. רצה לומר, ה' שהוא שופט כל הארץ,
ישפט היום בין וכו', וסרס המקרא : (מצודת דוד)

כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל דְּבָרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: (פ)

רלב"ג והנה לא שמע מלך בני עמון אל דברי יפתח ורצה על כל פנים
להלחם בישראל אז נתחדשה ביפתח רוח גבורה מאת ה' ועבר על בני עמון
במקום שהיו נאספים ונלחם בסם והכה אותם מכה גדולה מאד כמו שזכר
באופן שכבר נכנעו בני עמון מפני בני ישראל: (רלב"ג)

כט וַתְּהִי עַל יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת הַגְּלֵעָד וְאֶת מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת
מִצְפָּה גְלֵעָד וּמִמְצָפָה גְלֵעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן:

רס"י עבר בני עמון. אל בני עמון: (רס"י)

מצודת דוד רוח ה'. רוח גבורה מה' ואומץ הלב : עבר בני עמון. להלחם
בהם בארצם : (מצודת דוד)

ל וַיֵּדַר וַיִּפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תַּתֵּן אֶת בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי:

רלב"ג וספר שכבר נדר יפתח נדר לה' שאם יתן בידו את בני עמון יהיה
לה' אשר יצא מביתו בשובו בשלום מבני עמון ויעלנו עולה אם היה ראוי
לזה: (רלב"ג)

לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדֹּלְתֵי בֵּיתִי לְקִרְאֹתֵי בְּשׁוּבֵי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי
עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהָעֲלִיתָהּ: עוֹלָה: (פ)

מצודת דוד והיה לה'. רצה לומר, אם יהיה דבר שאין ראוי להעלות
לעולה, יהיה קדש לה', שיתמיד בקדושה ולא ישתמש לחולין :
והעליתהו. אז אקריבו עולה, אם יהיה דבר הראוי לעולה : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה היוצא מדלתי ביתו יהיה בהכרח בעל החיים ואם היה ממין האדם יהיה לה' ויהיה מיוחד לעבודת הש"י לבד ואם יהיה זכר לא יצטרך שיהיה פרוש מן האשה כי כבר יהיה מיוחד לעבודת הש"י בזולת זה האופן כמו שנמצא בכהנים ובלוים ומצאנו ג"כ זה הלשון בשמואל עם לקחו אשה והולידו בנים ממנה ואמנם אם היתה אשה יחוייב שתהיה פרושה מאיש שאם היה לה בעל לא תהיה מיוחדת לעבודת הש"י אבל תעבוד על זה בעלה כמשפט הנשים הנשואות ולזה קרע יפתח את בגדיו בראותו בתו יוצאה לקראתו כי זה הנדר יחייב שלא תהיה לאיש ידמה שעשה לה יפתח בית מחוץ לא ראתה אדם בו ולא אשה וישבה שם אך המתין לה שנים חדשים תלך בהם עם רעותיה לבכות על בתוליה על ההרים ובזה הזמן הסגירה בבית הוא ולא היתה רואה אפילו אשה שם זולתי ארבעה ימים בשנה שהיה חק לישראל שתלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח על בתוליה והיא היתה פרושה מאיש כל ימיה. וראוי שנעיין במה שאמר יפתח זה שלש מאות שנה עברו מעת שכבשו הארץ ההיא עד התחלת שנות יפתח ונעיין עם זה במה שנאמר בבנין הבית שהיה בת"פ שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וזה ממה שיחייב שלא היה מעת צמיחת יפתח עד בנין הבית כי אם ק"מ שנה ואם חקרנו בזה נמצא בו יותר וזה שכשנקבץ שנות יפתח ואבצן ואילון ועבדון יהיו ל"ח ואם נקבץ עם זה שנות השעבוד ביד פלשתים שהיו מ' שנה עם שנות שמשון שהם כ' שנה ושנות עלי ושנות שמואל ושאל שהם י"ג שנה ושנות דוד ושלמה עד בנין הבית שהם מ"ג שנה יהיו קפ"ו שנים ואם אמרנו ששנות השעבוד ביד פלשתים נכללו בשנות שמשון ועלי עדיין יהיו נוספים ז' שנה ועוד כי יתכן שכבר התחילה השעבוד קודם הריון שמשון אחר שכבר נראה המלאך אל האשה ואמר לה והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים, וידמה שנאמר בהיתר זה כי ישראל היו ביד פלשתים גם בימי יפתח ובימי השופטים הבאים אחריו אלא שלא היו פלשתים עדיין מושלים בישראל אך היו מתגברין עליהם במלחמותיהם ולזה ספר קודם צמיחת יפתח שכבר מכרם הש"י ביד פלשתים ובימיהם היה הריון שמשון והתחיל השעבוד להיות פלשתים מושלים בישראל סביב צמיחת ממשלת שמשון ולזה אמרו ישראל לשמשון הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים ועכ"ז הנה יהיו שם ז' שנים נוספות ואפשר שנאמר כי אלו הז' שנים היו חסרים מהג' מאות שנה שאמר יפתח והנה אמר על דרך הקירוב ג' מאות שנה כי לא חשש לז' שנים החסרות מזה והנה ימצא זה מסכים על האופן שפירשנו בשנניח שיהושע והזקנים פרנסו ישראל כ"ז שנה ואחר פרנס עתניאל בן קנז ישראל מ' שנה עד שנות השעבוד ופרנס אהוד את ישראל עד פי' שנה עד שנות השעבוד ופרנסו דבורה וברק את ישראל מ' שנה עד שנות השעבוד ופרנס אבימלך את ישראל ג' שנים ותולע אחריו כ"ג שנה ויאיר כ"ב שנה וי"ח שנות השעבוד הרי רצ"ג שנים וכשנחבר אליהם מ' שנה מעת יציאת מצרים עד כבישת הארץ ההיא וקמ"ז שנה מצמיחת יפתח עד בנין הבית יהיה הכל ת"פ שנה ואם נפל ספק מתי היה פסל מיכה וענין פילגש בגבעה

שסיפר שם שהיו בעת שלא היה מושל בישראל איש הישר בעיניו יעשה ולזה יחשב שיהיה בין שמשון ובין עלי זמן בלתי קצר עמדו בו ישראל בזולת שופט הנה נתיר זה הספק בשנאמר שזה היה בשנות השעבוד שזכרנו שלא היה שופט אם קודם צמיחת עתניאל בן קנו או קודם צמיחת אהוד או קודם צמיחת זולתם מן השופטים בשנות השעבוד שלא היה בישראל מושל וכבר נאמר בזה עוד בע"ה בהגיענו לשם ואפשר שנאמר שמה שאמר יפתח שלש מאות שנה היה אמת בלא שום קירוב אך נבלעו קצת משנות שמשון בשנות עלי שהרי בסוף היה יושב שמשון בארץ פלשתים ויתכן שאז היה שופט עלי ונחשבו אותם השנים בשנות שמשון כי הוא היה שופט אותם אם היה עומד אצלם והנה נבאר עוד זה בהגיענו שם בע"ה ונשוב למה שהיינו בו מביאור אלו הדברים: (רלבי"ג)

לַב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: **לַג** וַיָּכֹם מַעְרוֹעֵר וְעַד בּוֹאֲךָ מְנִית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אֲבֵל כְּרָמִים מִכָּה גְדוֹלָה מְאֹד וַיִּכְנְעוּ: בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

רס"י **חבל** כרמים. (תרגום:) מיסר כרמיאל: (רס"י)

מצודת דוד ועד באך. עד המקום אשר תבוא בה אל מנית, וכאלו ידבר מול האדם היודע המקום: **עשרים עיר**. במרחק המקום ההוא היו עשרים עיר, והכה כולם: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויכנעו. מלשון הכנעה: (מצודת ציון)

לַד וַיָּבֹא יִפְתָּח הַמְצַפָּה אֶל בֵּיתוֹ וְהִנֵּה בָתוֹ יֹצֵאת לְקִרְאתוֹ בְּתַפִּים וּבְמַחְלוֹת וְרַק הִיא יְחִידָה אֵין לָהּ מִמֶּנּוּ בֵּן אוֹ בַת:

מצודת דוד אין לו ממנו. יתכן שאשת יפתח היו לה בנים מבעלה הראשון, ויפתח גדלם ולבנים יחשבו לו, ולזה אמר 'אין לו ממנו' רצה לומר, מעצמו, מפרי בטנו, לא היה לו בן וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון בתפים ובמחלות. שמות כלי ניגון: (מצודת ציון)

לַה וַיְהִי כִּרְאוֹתוֹ אוֹתָהּ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר אָהָה בְּתִי הַכָּרַע הַכָּרַעְתִּי וְאֵת הַיִּתְּ בְּעַכְרִי וְאֲנֹכִי פְצִיתִי פִּי אֶל יְהוָה וְלֹא אוֹכַל לְשׁוֹב:

רש"י הכרע הכרעתני. לשון נקבה, ודומה לו (שיר השירים ד ט): לבצתני אחותי כלה: היית צעוכרי. כל דמי נעכר, קפחת את רגלי: (רש"י)

מצודת דוד ואת היית בעכרי. רצה לומר, מהראוי לחשוב אותך בין שאר העוכרים אותי, כי לא נופלת את מהם : **פציתי פי**. להקדיש לה' היוצא לקראתי (מצודת דוד) :

מצודת ציון אהה. ענין צעקת יללה : **הכרע הכרעתני**. מלשון כריעה ונפילה : **בעוכרי**. ענין השחתה ובלבול, כמו (יהושע ז כה) מה עכרתנו : **פציתי**. פתחתי, כמו (ישעיהו י יד) ופוצה פה : (מצודת ציון)

לזו ותאמר אליו אבי פציתך את פיך אל יהוה עשה לי כאשר יצא מפיך אחרי אשר עשה לך יהוה נקמות מאיביך מבני עמון:

מצודת דוד אחרי וגו'. רצה לומר, הואיל ונתקיים התנאי שאמרת (פסוק ל), אם נתון תתן וכו', אם כן, חל הנדר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחרי. ענינו כמו הואיל, וכן (יחזקאל כ לט) ואחר אם אינכם שמעים (מצודת ציון) :

לזו ותאמר אל אביה עשה לי הדבר הזה הרפה ממני שנים חדשים ואלכה וירדתי על ההרים ואבקה על בתולי אנכי (ורעיתי) ורעותי:

רש"י וירדתי על ההרים. לשון יללה הוא, ודוגמתו (ישעיהו טו ג): על גגותיה וברחובותיה כולה יליל ירד צכני, המתעלצ צכני עד שגופו משתבר. ובמדרכ אגדה דורש רבי תנחומא (בחוקותי ה): על ההרים. לפני סנהדרין, שמו ימלאו פתח לנדרך: (רש"י)

מצודת דוד יעשה לי הדבר הזה. והוא שירף ידו ממנה שני חדשים, לבל עשות עמה מה שנדר, עד כלותם : **וירדתי**. כי מקום יפתח היה בהר הגבוה שבהרים אשר סביב, ולזה אמרה וירדתי על ההרים, ולפי שהנדר היה להפרישה מבני אדם, ושתתבודד בעבודת ה' וכאשר עשה לה, לזה שאלה שעוד שני חדשים תלך לנפשה להשביע עינה, עד לא תתבודד : **ואבכה על בתולי**. רצה לומר, על שלא תנשא לאיש ותשאר בתולה (כי הבכיה מועלת להפיג הצער) : **אנכי ורעותי**. אלך אני ורעותי עמי : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרפה. מלשון רפיון : (מצודת ציון)

לח ויאמר לְכִי וַיִּשְׁלַח אוֹתָהּ שְׁנֵי חֲדָשִׁים וַתֵּלֶךְ הִיא וַרְעוּתֶיהָ וַתִּבְרַךְ עַל בְּתוּלֶיהָ עַל הַהָרִים:

רס"י ותכך על בתוליה. מדלל כתיב על בתולותיה, משמע בתולים ממש: (רס"י)

מצודת דוד וישלח אותה. נתן לה רשות ללכת לנפשה : (מצודת דוד)

לט ויהי מקץ שנים חדשים ותשב אל אביה ויעש לה את נדרו אשר נדר והיא לא ידעה איש ותהי חק בישראל:

רס"י ותהי חק. גזרו שלא יעשה אדם עוד כן, שאלו הלך אכל פנחס, או הוא בא אכלו, היה מתיר לו נדרו, עמדו בגדולתו, ומזין שניהם אצדה, ונפרע מהם, פנחס נסתלקה שכינה הימנו, שנאמר בדברי הימים (א ט כ): לפני ה' עמו, למדנו שסופו אינו עמו, ויפתח הוכה בשחין וניפול אצרים, שנאמר (לקמן יב ז): ויקבר בערי גלעד. ויש עוד לפתור: ותהי חק בישראל. מחובר למקרא שלאחריו: (רס"י)

מצודת דוד ויעש לה וגו'. הפרישה מבני אדם לשבת בדודה עוסקת בעבודת ה', ורבותינו זכרונם לברכה אמרו (תענית ד א) שנדר להקריב עולה את כל היוצא וכו', וכן עשה נדרו : והיא לא ידעה איש. רצה לומר, כאשר נדר, כן עשה, והיתה פרושה מאיש : ותהי חק בישראל. הוא מה שיאמר במקרא שלאחריו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מקץ. מסוף : ידעה. הוא כינוי לשכיבה וביאה, וכן (במדבר לא יז) ידעת איש : חק. דבר קבוע : (מצודת ציון)

מ מימים ימימה תלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח הגלעדי ארבעת ימים בשנה: (o)

רס"י מימים ימימה תלכנה וגו'. הדבר הזה קבעו עליהם לחוק: לתנות. לקונן: (רס"י)

מצודת דוד מימים ימימה. בכל שנה ושנה כל ימי חייה : לתנות. לדבר על לבה, להפיג צערה ולשמחה : ארבעת ימים בשנה. בכל שנה נתעכבו אצלה ארבעה ימים : (מצודת דוד)

מצודת ציון מימים ימימה. משנה לשנה, כמו (שמות יג י) ושמרת וכו' מימים ימימה : לתנות. ענין שיחה ודבור, כמו (לעיל ה יא) שם יתנו צדקות ה' : (מצודת ציון)

שופטים פרק-יב

א ויצעק איש אפרים ויעבר צפונה ויאמרו ליפתח מדוע עברת להלחם בבני עמון ולנו לא קראת ללקת עמך ביתך נשרף עליך באש:

כז"י ויעבור כפונה. ויעבור את הירדן, והלכו לכפון עבר הירדן, אל הגלעד: (כז"י)

מצודת דוד איש אפרים. קרא כל השבט בלשון יחיד : צפונה. אל מקום יפתח : נשרף עליך. רצה לומר, בשעה שאתה בו, ואז תשרף גם אתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויצעק. ענין אסיפה : (מצודת ציון)

רלבי"ג וספר אחר זה שכבר הגיע מרוע בני אפרים שאמרו לשרוף בית יפתח עליו באש על אשר לא קראם בזאת המלחמה תחת מה שראוי להם לגמלו חסד על הטובה אשר עשה להם ששם נפשו בכפו ונלחם עם אויביהם והנה לא נשתדל יפתח לפייסם באופן שפייסם ירובעל או אולי לא היה יכול על זה והיה זה סבה על שנפלו מאפרים מ"ב אלף : (רלבי"ג)

בב ויאמר יפתח אליהם איש ריב הייתי אני ועמי ובני עמון מאד ואצעק אתכם ולא הושעתם אותי מידם:

מצודת דוד איש ריב. פעמים רבות הייתי אני ועמי בעלי מריבה עם בני

עמוון, ומאז צעקתי אליכם להושיע לי, ולא שמעתם אלי (ויתכן שהיה זה בעודו יושב בארץ טוב) : (מצודת דוד)

ג וְאָרְאָה כִּי אֵינֶךָ מוֹשִׁיעַ וְאֲשִׁימָה נַפְשִׁי בְּכַפִּי וְאֶעֱבְרָה אֶל בְּנֵי עַמּוּן וַיִּתְּנִם יְהוָה בְּיָדִי וְלָמָּה עָלִיתֶם אֵלַי הַיּוֹם הַזֶּה לְהִלָּחֵם בִּי:

מצודת דוד וּאֲרָאָה. וכאשר ראיתי כי אינך מושיע לי בשום פעם, ואמרתי, מה לי לזעוק עוד : וְאֲשִׁימָה נַפְשִׁי בְּכַפִּי. רצה לומר, כמו המחזיק דבר מה בכפו, הנה, בקל יפול כאשר יפתח, כמו כן סכנתי את נפשי וְאֶעֱבְרָה בְּמִלְחָמָה, עם כי היה נוח הדבר שאפול בידם, כי במתי מעט ירדתי במלחמה : וַיִּתְּנִם ה' בְּיָדִי. רצה לומר, הואיל והי נתנם בידי, למה אם כן תלחמו בי היום, כי אם הייתי מנוצח, היה הדין עמכם בצד מה, כי אז יכלתם לומר, אילו קראת לנו בזה הפעם אחר שהעמידוך ראש בגלעד, היינו הולכים גם אנו ברוב עם והיינו מנצחים, אבל עתה, על מה זה תתרעמו : (מצודת דוד)

ד וַיִּקְבְּצוּ יַפְתָּח אֶת כָּל אַנְשֵׁי גִלְעָד וַיִּלָּחֶם אֶת אַפְרָיִם וַיִּכּוּ אַנְשֵׁי גִלְעָד אֶת אַפְרָיִם כִּי אָמְרוּ פְּלִיטֵי אַפְרָיִם אַתֶּם גִּלְעָד בְּתוֹךְ אַפְרָיִם בְּתוֹךְ מְנַשֶּׁה:

רפ"י כִּי אָמְרוּ פְּלִיטֵי אַפְרָיִם אַתֶּם גִּלְעָד. פחותים שצאפרים היו מצזים את הגלעד, ואומרים להם: מה אתם גלעד חסזים צתוך אפרים וצתוך מנשה, כן תרגם יונתן: (רפ"י)

מצודת דוד כִּי אָמְרוּ וּגו'. רצה לומר, מה שהגלעדים הרבו להכות בבני אפרים בשטף אף, היה על כי בני אפרים בזו אותם ואמרו להם 'פליטי אפרים' וכו', רצה לומר, כערך הפחותים שבבני אפרים, כן אתם בני גלעד נחשבים בתוך בני אפרים ובתוך בני מנשה, ואפילו המכובדים שבכם נחשבים בעיני כל בני יוסף כהפחותים שבבני אפרים : (מצודת דוד)

מצודת ציון פְּלִיטֵי. ענין שיור, כמו (יהושע ח כב) שריד ופליט, ורצונו לומר פחותים ובזזים, שאינם אלא שיריים : (מצודת ציון)

ה וַיִּלָּכְדוּ גִלְעָד אֶת מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן לְאַפְרָיִם וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ פְּלִיטֵי אַפְרָיִם אֶעֱבְרָה וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי גִלְעָד הָאֶפְרָתִי אַתָּה וַיֹּאמְרוּ לֹא:

רָצִי וילכוד גלעד את מעברות וגו'. היו שומרים במקום המעברות:
(רָצִי)

מצודת דוד מעברות. רצה לומר העמידו שומרים במקום מעבר הירדן, אשר יעברו בו בני אפרים : **כי יאמרו**. כאשר אמרו אעבור הירדן : **פליטי אפרים**. בני אפרים הנשארים מן החרב, או רצה לומר, הפחותים, כי החשובים היו ידועים וניכרים, ולא היו צריכים לשאול אם הוא אפרתי : **האפרתי אתה**. אם מבני אפרים אתה : **ויאמר לא**. וכאשר אמר לא : (מצודת דוד)

וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָמַר נָא שְׂבֻלַת וַיֹּאמֶר סְבֻלַת וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר כֵּן וַיֹּאחֲזוּ אוֹתוֹ וַיִּשְׁחַטוּהוּ אֶל מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן וַיִּפֹּל בְּעֵת הַהִיא מֵאֲפְרַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אֲלָף:

רָצִי אמר נא סבולת. סבולת הגהר הזה לעבור: ולא יכין לדבר כן. שהיו מגמגמים בלשונם:
(רָצִי)

מצודת דוד אמר נא. רצה לומר, אז היו מבחינים לדעת אם הוא אפרתי או לא, ואמרו לו, אמור 'אעבור שבולת המים' : **ויאמר סבלת**. וכאשר אמר 'סבולת', כדרך האפרתיים שאומרים במקום השייך סמ"ך : **ולא יכין**. ולא היה יכול לכוון לדבר כהוגן וכראוי, אז אחזו אותו וישחטוהו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שבולת**. כן יקרא מרוצת המים, כמו (תהלים סט ג) ושבולת שטפתיני : **יכין**. רוצה לומר, לכוין, והוא מלשון הכנה, וכן (דברים יג ט) אמת נכון הדבר : **כן**. רוצה לומר, כמו שהוא ראוי, ודוגמתו (במדבר כז ז) **כן בנות צלפחד דברת** : (מצודת ציון)

וַיִּשְׁפֹּט יִפְתָּח אֶת יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ שָׁנִים וַיָּמָת יִפְתָּח הַגְּלָעָדִי וַיִּקְבְּר בְּעָרֵי גִלְעָד:

מצודת דוד בערי גלעד. באחד מערי גלעד, או שחלקו עצמותיו וקברו בכל עיר ועיר, לזכרון שהציל את כולם מיד בני עמון : (מצודת דוד)

רלב"ג וספר אחר זה שכבר מת יפתח ונקבר בערי גלעד והנה הרצון בזה שכבר יקבר באחת מערי גלעד והנכון אצלי כי יפתח מפני שלא השאיר אחריו בן או בת יהיה נקרא בהם שמו צוה שיקברו עצמותיו בכל ערי גלעד קצת פה וקצת פה כדי שיהיי' לו זכר באותן המקומות שהציל מיד

מלך בני עמון : (רלבי"ג)

וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת יִשְׂרָאֵל אֲבָצָן מִבֵּית לַחֵם:

רש"י אבצן. זה בועז: (רש"י)

מצודת דוד אבצן. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא צא א) שהוא בועז (מצודת דוד):

רלבי"ג והנה זכר שכבר שפט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם ולפי שבועז נראה מענינו שהיה שופט ישראל והיה מבית לחם ולא נמצא בשופטים זולת אבצן שיהיה מבית לחם אמרו רבותנו ז"ל כי אבצן זה בועז ונכון הוא ואחריו שפט את ישראל אילון הזבולוני ואחריו שפט את ישראל עבדון בן הלל: (רלבי"ג)

וַיְהִי לוֹ שְׁלֹשִׁים בָּנִים וְשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת שֶׁלַח הַחוּצָה וְשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת הַבַּיִת לְבָנָיו מִן הַחוּץ וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁבַע שָׁנִים:

מצודת דוד שלח החוצה. רצה לומר, השיאן לאנשים : הביא לבניו. להנשא להם (וספר מגודל הצלחתו שהשיא בחייו כל בניו, עם כי רבו) : (מצודת דוד)

וַיָּמָת אֲבָצָן וַיִּקְבֹּר בְּבֵית לַחֵם: (פ) וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת יִשְׂרָאֵל אֵילֹן הַזְּבוּלוֹנִי וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשֶׂר שָׁנִים: (ב) וַיָּמָת אֵילֹן הַזְּבוּלוֹנִי וַיִּקְבֹּר בְּאֵילֹן בְּאֶרֶץ זְבוּלוֹן: (פ) וַיִּשְׁפֹּט אַחֲרָיו אֶת יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹן בֶּן הַלֵּל הַפְּרָעְתוֹנִי: (ד) וַיְהִי לוֹ אַרְבָּעִים בָּנִים וְשְׁלֹשִׁים בָּנֵי רָכָבִים עַל שְׁבַעִים עִירִם וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁמֹנֶה שָׁנִים:

מצודת דוד רכבים וגו'. ודבר חשיבות הוא זה : (מצודת דוד)

מצודת ציון עירם. כן יקראו החמורים בעודם קטנים : (מצודת ציון)

וַיָּמָת עַבְדּוֹן בֶּן הַלֵּל הַפְּרָעְתוֹנִי וַיִּקְבֹּר בְּפְרָעְתוֹן בְּאֶרֶץ אֶפְרַיִם בְּהַר הָעֵמֶלְקִי: (פ)

א וַיִּסְפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיַד פְּלִשְׁתִּים אַרְבָּעִים שָׁנָה: (פ)

מצודת דוד ארבעים שנה. המה התחילו קודם שעמד שמשון, ונכללו בימיו ובתחילת ימי עלי הכהן : (מצודת דוד)

רלבי"ג עוד ספר שכבר הוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' והיה זה סבה אל שהיו פלשתים מושלים בהם ארבעים שנה וזה המספר התחיל סביב צמיחת ממשלת שמשון כמו שזכרנו אמנם קודם זה מכרם הש"י ביד פלשתים מקודם עת יפתח ובימי השופטי אשר אחריו שזכרנו היו פלשתים מצרים לישראל: (רלבי"ג)

ב וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדְּנִי וְשֵׁמוֹ מְנוּחַ וְאִשְׁתּוֹ עֶקְרָה וְלֹא יֵלְדָה:

מצודת דוד ואשתו עקרה. ולתוספת ביאור אמר 'ולא ילדה': (מצודת דוד)

ג וַיֵּרָא מְלָאךְ יְהוָה אֶל הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הֲנֵה נָא אֶת עֶקְרָה וְלֹא יֵלְדָתְּ וְהָרִיתְּ וְיֵלְדָתְּ:

מצודת דוד והרית. תהיי הרה : (מצודת דוד)

רלבי"ג ולזה בא היעוד לאשת מנוח שהיא הרה ותלד בן והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים או אולי לא היתה כלל יד פלשתים על ישראל בימי השופטים ההם אבל יעד שני ענינים יחד והוא שכבר יהיו ישראל תחת יד פלשתים ושמשון יחל להושיע' מידם ולפי שהיה גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד שמשון לרדוף אחרי הנשים וללקות בהם התחכם הש"י מלידה ומבטן ומהריון למנעו מזה ולזה רצה שיהיה נזיר אלהים כי ההמנע משתיית יין מועיל מאד לזה הענין כאמרם כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ולזאת הסבה בעינה מנע אמו בעת היותה הרה ממנו משתיית היין והשכר והזהיר אותה מאכילת כל טומאה להורות על קדושת הנער הילוד כי זה ממה שיישירם להנהיגו בקדושה ויהיה עוד זה סבה לחנכו אל שיהיה פרוש מהבלי העולם מהתאוות הגופניות ולזאת הסב' גם כן צוה שלא יעלה מורה על ראשו להורות על קדושתו כי זה כלו ממה שירחיק ממנו ההתגאל בענין המשגל

לפי מה שאפשר ועם שבזה הענין מבוא לענין הגבורה ר"ל גדול השער
אלא שראוי שלא יעלם ממנו שהשם חדש בו גבורה נוספת מפני הנזירות
אשר לא יחייבה גדול השער לפי הטבע וזה שכבר מצאנו שתכף שגולח סר
כחו ממנו ולא היה זה כן אם היתה הגבורה מתחייבת מגדול השער כי
הרושם שיש בגדול השער בגבורה הוא מצד עצרו האודים העשנים בגוף
שהיה מדרכם שיתהווה מהם השער וזה כי השער כשהגיע אל תכליתו לא
יגדל ואז יעצרו האידיים העשניים ההם תוך הגוף ותתגבר האדומה בגוף
ויתחדש מזה רוח גבורה ומי שזה דרכו לא תסור הגבורה בגלוח השער כי
אם אחר זמן רב ומעט ומעט : (רלב"ג)

זד וְעַתָּה הַשְׁמְרִי נָא וְאַל תִּשְׁתִּי יַיִן וְשִׁכָר וְאַל תֹּאכְלִי כָּל טָמֵא:

רפ"י יין ושכר. (תרגום:) חמר חדת ועתיק: (רפ"י)

מצודת דוד ועתה. מעתה שמרי עצמך ואל תשתי וכו' : כל טמא. כי אם
חולין בטהרה, ורבותינו זכרונם לברכה אמרו (סוטה ט ב) 'טמא', רצה
לומר, דברים האסורים לנזיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון יין ושכר. רוצה לומר, יין חדש ויין ישן : (מצודת ציון)

זה כִּי הִנֵּךְ הָרָה וְיִלְדֶתְ בֵּן וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רִאשׁוֹ כִּי נִזְיֵר אֱלֵהִים
יְהִי הַנֶּעַר מִן הַבֶּטֶן וְהוּא יַחַל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים:

רפ"י ומורה. תער, על שם שמורה ומשליך את השער: ואל תאכלי כל
טמאה. לזכרים האסורים לנזיר: (רפ"י)

מצודת דוד כי הנך הרה. רצה לומר, בעבור זה תהיי נשמרת מאלה
הדברים, כי הנך תהיי הרה ותלדי בן, ותער לא יעלה על ראשו להסיר
שערו, כי מעת צאתו מן הבטן יהיה נזיר לשם ה', ולזאת גם בעת ההריון
תהיי נשמרת מהדברים האסורים לנזיר : והוא יחל להושיע. רצה לומר,
תשועתו תהיה התחלה ובלא גמד. וכן היה, כי עם שפעמים הרבה הכה
בפלשתים, מכל מקום מיד השיב ימינו אחור ולא נלחם עוד בכדי לנצחם,
מה שאין כן שאר השופטים, כאשר התחילו להכות בגוים לא השיבו ידם,
עד אשר עשו כאשר תמצא ידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ומורה. הוא התער, על שם שמשליך את השער, והוא מלשון
(שמות טו ד) ירה בים, וכן נאמר בשמואל (א א יא) ומורה לא יעלה :
נזיר. ענין הפרשה, כמו (ישעיהו א ד) נזורו אחור, על שם שפירש עצמו

מתענוגי העולם : יחל. יתחיל : (מצודת ציון)

ז ותבא האשה ותאמר לאישה לאמר איש האלהים בא אלי ומראהו
כמראה מלאך האלהים נורא מאד ולא שאלתיho אי מזה הוא ואת
שמו לא הגיד לי כאשר שאלתי, ולזה לא שאלתי למקומו, הואיל ואינו מגיד
לי: הגיד לא

מצודת דוד איש האלהים. חשבה שנביא היה : נורא מאד. צורת פניו הוא
נורא ומאויים, כמראה המלאך : אי מזה. מאי זה מקום הוא, כי את שמו
לא הגיד לי כאשר שאלתי, ולזה לא שאלתי למקומו, הואיל ואינו מגיד
(מצודת דוד)

מצודת ציון לאישה. לבעלה : אי מזה. איה המקום אשר יאמר עליו מזה
הוא, וכן (בראשית טז ח) אי מזה באת : (מצודת ציון)

ז ויאמר לי הנך הרה וילדת בן ועתה אל תשתי יין ושכר ואל תאכלי
כל טמאה כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן עד יום מותו: (פ)

מצודת ציון הנך. הנה את : (מצודת ציון)

ח ויעתר מנוח אל יהוה ויאמר בי אדוני איש האלהים אשר שלחת
יבוא נא עוד אלינו ויורנו מה נעשה לנער היולד:

רפ"י לנער היולד. העתיד להוולד: (רפ"י)

מצודת דוד אשר שלחת. להנבאות לאשתי : מה נעשה. כי אולי מהצורך
לעשות עמו דבר נוסף על שאר נזירות על היותו מן הבטן : היולד. אשר
יולד : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויעתר. ענין הרבות תפלה, וכן (בראשית כה כא) ויעתר יצחק
: בי. ענין בקשה : ויורנו. וילמדנו, כמו (מיכה ד ב) ויורנו מדרכיו : (מצודת
ציון)

ט וישמע האלהים בקול מנוח ויבא מלאך האלהים עוד אל האשה
והיא יושבת בשדה ומנוח אישה אין עמה:

מצודת דוד בקול מנוח. רצה לומר, למלאות שאלתו, עם שלא הוצרך, שהרי לא הוסיף דבר : (מצודת דוד)

זי ותמהר האשה ותרחץ ותגד לאישה ותאמר אליו הנה נראה אלי האיש אשר בא ביום אלי:

מצודת דוד ביום. רצה לומר, ביום הידוע, אשר אמרתי לך מאז : (מצודת דוד)

יא ויקם וילך מנחם אחרי אשתו ויבא אל האיש ויאמר לו האתה האיש אשר דברת אל האשה ויאמר אני:

כ"י אחרי אשתו. אחר עלתה: (כ"י)

מצודת דוד אחרי אשתו. כי היא לבדה ידעה המקום אשר נראה בו : האתה. בה"א השאלה : (מצודת דוד)

יב ויאמר מנחם עתה יבא דבריך מה יהיה משפט הנער ומעשהו:

כ"י מה יהיה משפט הנער ומעשהו. (תרגום:) מה חזי למעבד לעולימא ומה נעבד ליה: (כ"י)

מצודת דוד עתה יבא דבריך. רצה לומר, עד הנה הייתי כמסתפק אם יתקיימו דבריך, אבל עתה הואיל ובאת שנית על ידי תפלתי, נראה אם כן שדבר ה' הוא, ובודאי יבוא דבריך, לזאת אשאלך והודיעני, מה יהיה משפט הנער, איך להתנהג עמו, ומה המעשה אשר אעשה לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון משפט. הנהגה, וכן (שמואל א כז יא) וכה משפטו : (מצודת ציון)

יג ויאמר מלאך יהוה אל מנחם מכל אשר אמרתי אל האשה תשמר:

מצודת דוד מכל אשר אמרתי וגו'. רצה לומר, אין משפט הנער להוסיף עליו על שאר נזירות, רק ההוספה היא אשר גם האשה, אמו, תשמר מכל אשר אמרתי : (מצודת דוד)

יִדַּ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵצֵא מִגִּפְּן הַיַּיִן לֹא תֹאכַל יַיִן וְשִׁכָר אֶל תִּשְׁתֶּה וְכָל טַמְאָה
אֶל תֹּאכַל כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִיהָ תִּשְׁמַר:

מצודת דוד **מכל וגוי**. רצה לומר, וזהו שאמרתי מכל וכוי : **כל אשר**. אין לעשות עוד, רק תשמור כל אשר צויתיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מגפן היין**. לפי שיש גפן שדה, כמו שכתוב (מלכים ב ד לט) וימצא גפן שדה, לזה אמר 'מגפן היין' : (מצודת ציון)

טו וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל מְלֶאךָ יְהוָה נַעֲצְרָה נָא אוֹתְךָ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי עֲזִים:

רפ"י נַעֲצְרָה נָא אוֹתְךָ. נַחֲסוּף אוֹתְךָ אֵל הַבַּיִת: (רפ"י)

מצודת ציון **נעצרה**. נעכבה, כמו (מלכים א יח מד) ואל יעצרכה הגשם : (מצודת ציון)

טז וַיֹּאמֶר מְלֶאךָ יְהוָה אֶל מְנוּחַ אִם תַּעֲצֹרְנִי לֹא אֶכֶל בְּלַחְמְךָ וְאִם תַּעֲשֶׂה עֵלָה לִיהוָה תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא יָדַע מְנוּחַ כִּי מְלֶאךָ יְהוָה הוּא:

מצודת דוד **אם תעצרני**. אף אם תעצרני לא אוכל, ורצה לומר, אם כוונתך לעצרני לעשות גדי העזים למאכלי, הנה לא אוכל ; ואם כוונתך לעצרני עד שתעשה עולה, הלא 'להי תעלנה', ומה לעצור אותי : **כי לא ידע**. כי אם ידע, בודאי לא היה דעתו להאכיל למלאך, ולא היה אם כן מהצורך לומר לו, לא אוכל בלחמך : (מצודת דוד)

רלב"ג הנה זה המלאך שדבר אל מנוח ואל אשתו היה נביא בהכרח כי אין מדרך הנבואה שתהיה יחד לשנים בזה האופן הנזכר בזה המקום והנה אחשוב שזה הנביא היה פנחס והנה לא רצה לאכול מגדי העזים כמו שלא רצה לאכול מהבשר והמצות שהביא אל פניו גדעון כדי לישב יותר בלב מנוח ואשתו כי הוא מלאך ה' כדי שיהיו נזהרים מכל מה שאמר להם : (רלב"ג)

יז וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל מְלֶאךָ יְהוָה מִי שְׁמֶךָ כִּי יָבֵא (דַּבְּרִיךָ) דְּבָרְךָ וְכַבְּדֶנּוּךָ:

כ"י כי יבא דברך. אם יבא לנו שליחות דבר מאתך, משנדע ונכיר את שמך: וכדנוד. ונעשה מה שתשלח לנו: (כ"י)

מצודת דוד כי יבא דברך. כאשר יתקיימו דבריך נעשה לך כבוד, לזה הודיענו מה שמך, לדעת את מי נכבד, כי פן לא נכירך אז: (מצודת דוד)

מצודת ציון מי שמך. כמו (בראשית לב כב) מה שמך: (מצודת ציון)

יח ויאמר לו מלאך יהוה למה זה תשאל לשמי והוא פלאי: (o)

כ"י והוא פלאי. מכוסה, תמיד הוא משתנה ואין ידוע למה משתנה היום (ספרי נשא) : (כ"י)

מצודת דוד למה זה וגו'. רצה לומר, אין רצוני בכבוד, ואם כן למה זה תשאל: והוא פלאי. ועוד, שהוא מכוסה ונעלם, ואין לגלותו: (מצודת דוד)

מצודת ציון פלאי. מכוסה ונעלם, כמו (דברים יז ח) כי יפלא: (מצודת ציון)

יט ויקח מנחם את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור ליהוה ומפלא לעשות ומנחם ואשתו ראים:

מצודת דוד לה'. להיות עולה לה': ומפלא לעשות. המלאך עשה פלאים להוציא האש מן הצור: רואים. מסתכלים במעשיו: (מצודת דוד)

כ ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה ויעל מלאך יהוה בלהב המזבח ומנחם ואשתו ראים ויפלו על פניהם ארצה:

מצודת דוד השמימה. למעלה, לצד השמים: רואים. כשעלה בהלהב: (מצודת דוד)

מצודת ציון הלהב. שלהבת: (מצודת ציון)

רלב"ג והנה עלה המלאך בלהב המזבח כמו הענין במה שעשה לגדעון מענין האש שאכל הבשר והמצות והלך מעיניו אז מלאך ה' ואולי לזאת הסבה לא רצה הנביא לגלות שמו כי אז לא היו מאמינים מאד בנביאים

כי דבר ה' יקר אז ולהוסיף להם האמנה בדבריו העלים מהם מי הוא :
(רלב"ג)

כא ולא יסף עוד מלאך יהוה להראה אל מנוח ואל אשתו אז ידע
מנוח כי מלאך יהוה הוא :

מצודת דוד ולא יסף עוד. משעלה בהלה, לא היה עוד נראה להם : אז.
כשראה כל זאת, הבין מנוח שמלאך היה : (מצודת דוד)

כב ויאמר מנוח אל אשתו מות נמות כי אלהים ראינו :

מצודת דוד אלהים. מלאך אלהים : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה היו יראים מהמות מנוח ואשתו בראותם מלאך ה' לסבה
אשר זכרנו בזה הענין בגדעון : (רלב"ג)

כג ותאמר לו אשתו לו חפץ יהוה להמיתנו לא לקח מידינו עלה
ומנחה ולא הראנו את כל אלה וקעת לא השמיענו קזאת :

רס"י וכעת. הזאת: לא השמיענו הזאת. לא היה משמיענו צורה זו אם
ראויים לנו למות :

מצודת דוד לא לקח. לא היה מקבלם ברצון לשהאש תאכלם, ולא היה
מראה לנו את כל אלה הנפלאות שעשה המלאך להוציא האש : **וכעת**.
רצה לומר, ואם היא כאותו העת שאמרת, רצה לומר, עת מיתה, לא היה
אם כן משמיענו הבשורה ההיא, כי איך תתקיים אם נמות מהרה : (מצודת
דוד)

מצודת ציון לו. אם, כמו (לעיל ח יט) לו החיתם : (מצודת ציון)

כד ותלד האשה בן ותקרא את שמו שמשון ויגדל הנער ויברכהו
יהוה: **כה** ותחל רוח יהוה לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאל:
(פ)

רס"י לפעמו. לבא בקרבנו לפעמים: (רס"י)

מצודת דוד ותחל רוח ה' לפעמו. רוח גבורה מה' התחילה להוליכו במחנה דן, להראות בה גבורות ונפלאות : **בין צרעה**. מחנה דן היתה עומדת בין צרעה וכוי (והם אלו שהיו בנחלת יהודה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותחל. מלשון התחלה : **לפעמו**. ענין צעדה והלוך, כמו (לעיל ה' כח) פעמי מרכבותיו : **במחנה דן**. שם מקום. על שם שחנו שם בני דן בעת שהלכו למלחמה על ליש, כמו שכתוב בזה הספר (יח כז) : (מצודת ציון)

רלבי"ג ותחל רוח ה' לפעמו. ר"ל שכבר החלה רוח גבורה שהיתה בו מאת הש"י לפעמו וזה שפעם היה חושב להלחם עם פלשתים ופעם חושב להמנע מזה כפעמון זה שמכה אילך ואילך : (רלבי"ג)

שופטים פרק-יד

א וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תַּמְנָתָה וַיֵּרָא אִשָּׁה בְּתַמְנָתָה מִבָּנוֹת פְּלִשְׁתִּים:
ב וַיַּעַל וַיַּגֵּד לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וַיֹּאמֶר אִשָּׁה רָאִיתִי בְּתַמְנָתָה מִבָּנוֹת פְּלִשְׁתִּים וְעַתָּה קַחוּ אוֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה:

מצודת דוד קחו אותה וגוי. כי גיירה טרם לקחה, לשיהיה לו בה קדושין (ראה רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יג הלכות יד טז) : (מצודת דוד)

רלבי"ג והתחכם למצוא תואנה מפלשתים כדי שיוכל להכותם ולזה בחר לקחת אשה מפלשתים כי בזה האופן חשב שישגי מבוקשו והנה אמרו ז"ל שהוא גיירה תחלה כי חלילה למי שהוא שופט ישראל שיתגאל בבנות הפלשתים ויהיה עובר על מה שהזהירה התורה מלהתחתן במ כ"ש הוא שהיה נזיר אלהים : (רלבי"ג)

ג וַיֹּאמֶר לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ הֲאִין בְּבָנוֹת אַחֶיךָ וּבְכָל עַמִּי אִשָּׁה כִּי אַתָּה הוֹלֵךְ לְקַחַת אִשָּׁה מִפְּלִשְׁתִּים הָעֲרָלִים וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל אָבִיו אוֹתָהּ קַח לִי כִּי הִיא יְשָׁרָה בְּעֵינָי:

מצודת ציון האין. וכי אין : **ישרה**. מלשון ישר וטוב : (מצודת ציון)

ז וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מִיְהוָה הִיא כִּי תֵאָנֶה הוּא מִבְּקֶשׁ מִפְּלִשְׁתִּים
וּבָעֵת הַהִיא פְּלִשְׁתִּים מִשְׁלִים בְּיִשְׂרָאֵל: (פ)

רס"י כִּי תוֹאנֶה הוּא מִבְּקֶשׁ. עֲלִילָה לַהֲתַגְרוֹת צֶם: (רס"י)

מצודת דוד מה' היא. ה' נתן זאת בלבו : כי תואנה. כי בדבר זה יהיה הוא מבקש מפלשתים עלילה להרוג בהם : מושלים בישראל. ואם הכה בהם בלא עלילה, היו הפלשתים חושבים שבני ישראל הסיתוהו והיו נוקמים מהם, מה שאין כן על ידי עלילה, כי אז יאמרו שמדעתו עשה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תאנה. עלילה, כמו (מלכים ב ה ז) מתאנה הוא לי : (מצודת ציון)

ז וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ תִּמְנַתָּה וַיֵּבְאוּ עַד כְּרַמֵּי תִמְנַתָּה וְהָיָה כְּפִיר
אָרִיֹת שֹׁאֵג לְקִרְאָתוֹ:

מצודת דוד לקראתו. בהיותו לבדו : (מצודת דוד)

מצודת ציון כפיר אריות. ארי בחור : (מצודת ציון)

ז וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַיִּשְׁפְּעֵהוּ כְּשֹׁעַ הַגְּדִי וּמְאוּמָה אֵין בְּיָדוֹ וְלֹא
הַגִּיד לְאָבִיו וְלְאִמּוֹ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה:

מצודת דוד כשסע הגדי. רצה לומר, בקלות, כמו שקורעין את הגדי : ומאומה אין בידו. לא היה בידו דבר מה מכלי זיין להעזר בו : ולא הגיד. על כי לא היה נחשב בעיניו לגודל גבורה להתהלל בדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותצלח. ועברה, כמו (שמואל ב יט יח) וצלחו הירדן : וישסעהו. ענין קריעה לשנים, כמו (ויקרא א יז) ושסע אותו בכנפיו : (מצודת ציון)

רלבי"ג וכבר ספר מעוצם גבורת שמשון שצלחה עליו רוח גבורה מאת ה' עד שסע כפיר האריות השואג לקראתו כשסע הגדי ומאומה אין בידו, ואחר שנה מהעת הזאת שהיתה האשה הזאת לשמשון לאשה שב שמשון לקחת אותה לו לאשה וידמה שנתנו לה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה : (רלבי"ג)

ז וַיִּרְדּוּ וַיְדַבֵּר לְאִשָּׁה וַתִּישַׁר בְּעֵינֶי שִׁמְשׁוֹן:

רש"י וידבר לאשה. על האשה, דבר לקרוביה, כן תרגם יונתן: (רש"י)

מצודת דוד וידבר לאשה. שמשון עצמו דבר עמה, להכיר בה אם היא משכלת : ותישר בעיני שמשון. גם בזה, כי מצא בה חכמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותישר. מלשון ישר : (מצודת ציון)

ז וַיָּשָׁב מִיָּמִים לְקַחְתָּהּ וַיִּסַּר לְרֵאוֹת אֶת מַפְלֵת הָאָרֶז וְהָיָה עֲדַת דְּבָרִים בְּגוֹיֵת הָאָרֶז וַדְּבַשׁ:

רש"י עדת דבורים. (תרגום:) קינא לדברייתא, כניסת דבורים: (רש"י)

מצודת דוד וישב. כי מתחלה עשה רק שידוכין וחזר לבית אביו, ואחר זמן שב לקחתה : ודבש. מן הדבורים היה בה הדבש : (מצודת דוד)

מצודת ציון מימים. מסוף ימים, ולא פירש כמה, או ימים רוצה לומר, שנה : ויסר. סר ממקום מהלכו : מפלת. נבלת הארי במקום מפלתו : עדת דבורים. אסיפת דבורים, ואמר 'עדת' בלשון שאלה, וכן (משלי ל כו) שפנים עם לא עצום : בגוית. בגוף, כמו (שמואל א לא יב) גוית שאול : (מצודת ציון)

ט וַיִּרְדְּהוּ אֶל כַּפְּיוֹ וַיִּלְךְ הַלֹּךְ וְאָכַל וַיִּלְךְ אֶל אָבִיו וְאֵל אִמּוֹ וַיִּתֵּן לָהֶם וַיֹּאכְלוּ וְלֹא הָיָה לָהֶם כֹּפֶיט מִגְּוֵיֵת הָאָרֶז רָדָה הַדְּבַשׁ:

רש"י וירדהו. לשון הבדלת דיבוק של כל דבר הנדבק, וכן לענין פת הנדבקה בתנור, נקראת הבדלתו רדייה, (שבת קיז ב): הרודה פת מן התנור, (בבא מציעא סד א): הרודה את כוורתו, על שם שהדבש עשוי על ידי חלות שְׁעוּסָה מדובק בדופני הכלי בכל כדדין מדופן אל דופן, כמדת עוגל הכלי, וכן תרגם יונתן: וירדהו, ונסחיה: (רש"י)

מצודת דוד וירדהו. מגוית האריה רדה הדבש אל כפיו : הלוך ואכל. בעת ההלוך היה אוכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון וירדהו. ענין הלקיחה ממקום דבוקו, וכן (ירמיהו יו) רדנו לא נשוב, בדברי רבותינו זכרונם לברכה (שבת קוז ב) רדיית הפת : (מצודת ציון)

וַיֵּרַד אָבִיהוּ אֶל הָאִשָּׁה וַיַּעַשׂ שָׁם שְׂמִשׁוֹן מִשְׁתָּה כִּי כֵן יַעֲשׂוּ הַבְּחֹרִים:

רש"י וירד אביהו אל האשה. (תרגום:) על עסקי איתתא: (רש"י)

מצודת דוד וירד אביהו. מתחלה ירד אביו להכין צרכי המשתה, כי שמשון עשה שם המשתה משלו, כי כן דרך הבחורים לעשות המשתה משלהם בעת הנשואם, ולזה ירד אביו בתחלה להכין הכל : (מצודת דוד)

וַיְהִי כִּפְּרָאוֹתָם אוֹתוֹ וַיִּקְחוּ שְׁלֹשִׁים מֵרַעִים וַיְהִי אֹתוֹ:

רש"י מרעים. חברים לשושבינות: (רש"י)

מצודת דוד כראותם. כאשר ראו האשה ואביה את שמשון בא אחר אביו : ויהיו אתו. לדבר עמו ולשמחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון מרעים. חברים ושושבינים : (מצודת ציון)

וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׂמִשׁוֹן אַחֻדָּה נָא לָכֶם חִידָה אִם הִגַּדְתִּי אֹתָהּ לִי שִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה וּמִצְּאוֹתֵי וּנְתַתִּי לָכֶם שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וְשְׁלֹשִׁים חֲלֵפֶת

מצודת דוד אחודה וגו'. אשאל אתכם חידה ואם תגידו ביאור החידה במשך ימי המשתה : ומצאתם. רצה לומר, אם תבינו לאמיתת הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחודה. ענין דבר הסתום שקשה לדעתו : **סדינים.** שם מלבוש מה : **חליפת בגדים.** יקראו כן, כי דרך להחליפם בכל פעם : (מצודת ציון)

וְאִם לֹא תוֹכְלוּ לְהַגִּיד לִי וּנְתַתִּם אֹתָם לִי שְׁלֹשִׁים סְדִינִים וְשְׁלֹשִׁים

חֲלִיפוֹת בְּגָדִים וַיֹּאמְרוּ לוֹ חוּדָה חִידְתְּךָ וְנִשְׁמָעָנָה:

מצודת דוד חודה. רצה לומר, אמור החידה, ולתוספת ביאור אמרו, חידתך (מצודת דוד):

יבד וַיֹּאמֶר לָהֶם מֵהָאֵכֶל יֵצֵא מֵאֵכֶל וּמֵעַז יֵצֵא מִתּוֹק וְלֹא יָכֻלוּ לְהִגִּיד הַחִידָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

מצודת דוד מהאוכל. מהדבר האוכל זולתו, יצא דבר מאכל, ומדבר חזק, יצא דבר מתוק (מצודת דוד):

טו וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיֹּאמְרוּ לְאַשֶׁת שְׁמִשׁוֹן פְּתִי אֶת אִישׁךָ וַיִּגַּד לָנוּ אֶת הַחִידָה פֶּן נִשְׂרֹף אוֹתְךָ וְאֶת בֵּית אָבִיךָ בְּאֵשׁ הַלְיָרְשָׁנוּ. קִרְאתֶם לָנוּ הַלֵּא:

כז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. לַיּוֹמֹת הַשַּׁבָּת, וְלֹא שְׁבִיעִי לַמַּשְׁתָּה, וְהוּא רְבִיעִי לַיּוֹמֵי הַמַּשְׁתָּה: הַלִּירְשָׁנוּ קִרְאתֶם לָנוּ הַלֵּא. תִּרְגַּם יוֹנָתָן: הַלְמַסְכְּנוֹתָנָא קִרְיתוֹן יִתְנָא הַלְכָא: (כז"י)

מצודת דוד ביום השביעי. לא לימי המשתה אלא על יום השבת יאמר, והיה רביעי לימי המשתה, ובעבור כי בשבת לא התמיד שמשון לשבת עמהם, מצאו מקום לדבר אל האשה: **ויגד לנו**. רצה לומר, לך יגיד לצרכנו, כי תשובי ותגיד לנו: **הלירשנו**. וכי לרשת אותנו קראת לנו על המשתה, בתמיהה: **הלא**. כי לא לרשת, ורצה לומר, הקריאה היתה לשמוח ולא לרשת, ועתה ראינו שהכוונה היתה לרשת: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויגד לנו. רוצה לומר, לצרכנו: (מצודת ציון)

טז וַתִּבְרַךְ אֶשֶׁת שְׁמִשׁוֹן עָלָיו וַתֹּאמֶר רַק שְׁנֵאתָנִי וְלֹא אֶהְבַּתָּנִי הַחִידָה חִדְתָּ לְבָנֵי עַמִּי וְלִי לֹא הִגַּדְתָּה וַיֹּאמֶר לָהּ הִנֵּה לְאָבִי וְלְאִמִּי לֹא הִגַּדְתִּי וְלִךְ אֲגִיד:

מצודת דוד לא הגדתה. הביאור מן החידה: (מצודת דוד)

וַיִּזְבֹּחַ וַתִּבְרַךְ עָלָיו שִׁבְעַת הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה לָהֶם הַמִּשְׁפָּחָה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיִּגְדֹּל לָהּ כִּי הִצִּיקְתָּהּ וַתִּגְדֹּל הַחִידָה לְבָנֶי עִמָּה:

רפ"י **פצעת הימים.** הנותרים מפצעת הימים, מרביעי ואילך: (רפ"י)

מצודת דוד **שבעת הימים.** רצה לומר, עד כלות שבעת הימים : **אשר היה להם המשתה.** רצה לומר, אשר הדרך לשמוח בהן, והיא בכתה : **כי הציקתהו.** היתה דוחקת אותו מאוד, ומנעה עצמה ממנו, וכדומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הציקתהו.** ענין צרה ודחק, כמו (ישעיהו ח כב) מעוף צוקה : (מצודת ציון)

רלב"ג ויגד לה כי הציקתהו. אפשר שיהיה הרצון בזה שמרוב השתדלות בזה עמו הלאה אותו והציקתהו עד שלא יכול הציל שלא יגיד לה החידה או יהיה הציקתהו בענין המשגל כי כשהיה תובע אותה היתה מונעת ממנו בעת שהיה יצרו תקפו וכאשר לא יכול לסבול זה הגיד לה את החידה עד שבטרם יבא השמש ביום הזה נשלם לאנשי העיר ענין הגדת החידה : (רלב"ג)

יחזקאל ויאמרו לו אנשי העיר ביזם השביעי בטרם יבא החרסה מה מתוק מדבש ומה עז מארי ויאמר להם לולא חרשתם בעגלתי לא מצאתם חידתי:

רפ"י **בטרם יבא החרסה.** לפני שקיעת החמה, שעדיין היה להם שהות עד הערב: **חרשתם בעגלתי.** משל הוא (תרגום): אילולפון בדקתון באתתי: (רפ"י)

מצודת דוד **בטרם יבא החרסה.** בעוד לא עבר יום השביעי, שהוא סוף הזמן שקבעו : **מה מתוק.** אין דבר יותר מתוק מדבש : **לולא חרשתם.** רצה לומר, אם לא גלתה לכם אשתי, לא הייתם יודעים החידה, ואמר בלשון משל. או שאמר, אם לא היתה חתירת מחשבותיכם באמצעות אשתי לשהיא תחקור ממני להגיד לכם, לא מצאתם חידתי (ולפי שמלת 'חרישה' היא משותפת לחרישה ממש ולחתירת המחשבה, כינה אשתו בשם 'עגלה' המלומדת לחרוש, והיא מליצה נאותה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יבא.** ענין שקיעה, כמו (בראשית כח יא) כי בא השמש : **החרסה.** השמש, כמו (לעיל ח יג) מלמעלה החרס : **לולא.** אם לא : **חרשתם.** מלשון חרישה, גם היא מענין חתירת המחשבה והעיון בדבר,

כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה : (מצודת ציון)

רלבי"ג לולי חרשתם בעגלתי. אמר זה להעיד להם כי אשת שמשון גלתה להם החידה ולולי זה לא מצאווה או אמר זה להורות שהוא היה חושד אשתו שזנתה עם אחד מהם ולזה גלתה לו ענין החידה והוא הגידה לאנשי העיר : (רלבי"ג)

יט ותצלח עליו רוח יהוה וירד אשקלון ויך מהם שלשים איש ויקח את חליצותם ויתן החליפות למגידי החידה ויחר אפו ויעל בית אביהו: (פ)

רפ"י רוח ה'. (תרגום:) רוח גבורה מן קדם ה': חליצותם. מלבושים שחלץ מעליהן: (רפ"י)

מצודת דוד ויחר אפנו. על אשתו, בעבור שגלתה מצפוננו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותצלח. ועבר, כמו (שמואל ב יט יח) וצלחו הירדן : חליצותם. ענין שליפה, כמו (דברים כה י) חלוץ הנעל, ורצה לומר הבגדים שחלץ מהם, או הבגדים יקראו כן, כאשר יקראו חליפות על שם שמחליפים בכל פעם, וזהו בהסרת ושליפת הבגדים שהוא לבוש בהם, ולזה יקראו גם חליצות : (מצודת ציון)

רלבי"ג ובגבורתו הכה לי מפלשתים באשקלון ולקח את חליצותם ונתנם למגידי החידה, וחרה אף שמשון על רוע תכונת אשתו ונפרד ממנה ועלה בית אביהו וכאשר ראה אביה כי עזבה שמשון החזירה לסורה ונתנם לאשה לאחד מן החברים אשר רעה לו שמשון בשבעת ימי המשתה: (רלבי"ג)

כז ותהי אשת שמשון למרעהו אשר רעה לו:

רפ"י למרעהו. לאחד מקושצניו נתנה: (רפ"י)

מצודת דוד ותהי וגו'. נשאת לחברו אשר נתחבר לשמשון לשובבין : (מצודת דוד)

שופטים

פרק-טו

א וַיְהִי מִיָּמִים בְּיָמֵי קַצִּיר חֲטִים וַיִּפְקֹד שְׁמֶשׁוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵדֵי עֲזִים וַיֹּאמֶר אַבְיָה אֵל אִשְׁתִּי הִחֲדָרָה וְלֹא נָתַנּוּ אַבְיָה לְבוֹא:

מצודת דוד **בגדי עזים**. זכר בה בהבאת גדי עזים לה, למנה : **אבאה וגו'**. לשכב עמה, להיות אצלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מימים**. מסוף ימים, או מסוף שנה : **ויפקד**. ענין זכירה והשגחה, כמו (שמות ג יז) פקוד פקדתי : (מצודת ציון)

רלב"ג ואחר זה בימי קציר חטים היה שב שמשון לפקוד את אשתו בגדי עזים וחשב לבוא אליה והגיד לו אביה כי נתנה למרעהו לאשה לחשבו שכבר שנאה ורצה לתת לו לפייסו אחותה הקטנה אשר היתה טובה ממנה והתפעל מזה שמשון ורצה להנקם מפלשתים ואמר שהוא נקי אם יעשה עמם רעה ולא יוכלו לגנותו על זה כי בדין היה לו להרע להם על מה שעשו כנגדו מזה הפועל: (רלב"ג)

ב וַיֹּאמֶר אַבְיָה אָמַר אִמְרָתִי כִּי שָׁנָא שְׁנֵאתָה וְאַתְּנֶנָּה לְמַרְעָךָ הֲלֹא אַחֲתָה הַקְּטָנָה טוֹבָה מִמֶּנָּה תְּהִי נָא לָךְ תַּחֲתֶיהָ:

מצודת דוד **כי שנא שנאתה**. בראותי כי חרה לך על שגלתה מצפונך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תחתיה**. במקומה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה התחכם שמשון להרע להם בזה האופן והוא שכבר לכד שלש מאות שועלים ולקח לפידים ושם פני זנב אל זנב מהשועלים וקשר בין הזנבות לפיד אחד והוא עץ ידלק בו האש בקלות ולא יחור תנועת השועלים היה בוער האש בכל מקום שיעברו בו טרם עברם ממנו ובזה האופן הבעיר שמשון בקמות פלשתים מגדיש ועד קמה ועד כרם זית ר"ל השדה שהוא נטוע זתים כדמות כרם כי לא יחור תנועת השועלים בהם בער בהם האש קודם עברם מהם וכאשר ידעו פלשתים כי שמשון עשה זה מצד מה שעשה כנגדו אב אשתו ורצו להנקם מאבי אשתו ומאשתו

ולא התפעלו כנגד שמשון כי כבר התבאר להם כי בדין עשה מה שעשה :
(רלב"ג)

גז וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׁמַשׁוֹן נְקִיתִי הַפְּעַם מִפְּלִשְׁתִּים כִּי עָשָׂה אֲנִי עִמָּם
רָעָה:

רס"י נקיתי הפעם. בדון אעשה להם הרעה: (רס"י)

מצודת דוד נקיתי וגו'. הפעם הזאת אהיה נקי מפלשתים כאשר אעשה
להם רעה, כי לא יחשבו לי לאשמה, על כי מהראוי להרע עמהם : (מצודת
דוד)

גד וַיִּלֶךְ שְׁמַשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוֹעָלִים וַיִּקַּח לַפְּדִים וַיִּפֶן זָנֹב אֶל
זָנֹב וַיֵּשֶׁם לַפִּיד אֶחָד בֵּין שְׁנֵי הַזְּנָבוֹת בַּתְּוָה:

רס"י ויפן. את הזנבות זנב אל זנב. ויפן, משמע הוא עלמו פנה (שמות לב
טו); ויפן, משמע הפנה את אחריים, וכן שימוש כל תיבה שפעל שלה
זה"א; (שמות א כ): וירב העם; (איכה ב ה): וירב צבת יהודה תאניה;
(מלכים ב כה כא): ויגל יהודה מעל אדמתו, הגלה; (שם ב: יח יא): ויגל
מלך אשור את ישראל אשורה, ויגלה: (רס"י)

מצודת ציון לפידים. כן נקרא העץ אשר יקשר בו שלהבת, וכן (ישעיהו סב
א) כלפיד יבער, וקראם על שם סופם, כי כשהבעיר בהם האש נעשו
לפידים : ויפן. הפנה : בתוך. באמצע, כמו (במדבר לה ה) והעיר בתוך :
(מצודת ציון)

זה וַיִּבְעַר אִשׁ בַּלְּפִידִים וַיִּשְׁלַח בְּקִמּוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיִּבְעַר מִגְּדִישׁ וְעַד
קָמָה

מצודת דוד וישלח. שלחם לנפשם בין הקמות : (מצודת דוד)

מצודת ציון בקמות. היא התבואה המחוברת לקרקע : מגדיש. תבואה
קצורה מונחים זה על גב זה : כרם זית. פרדס מאילני זית : (מצודת ציון)

וַיֹּאמְרוּ פְּלִשְׁתִּים מִי עָשָׂה זֹאת וַיֹּאמְרוּ שְׁמֹשׁוֹן חָתָן הַתְּמָנִי כִּי לָקַח אֶת אִשְׁתּוֹ וַיִּתְּנָה לְמַרְעֵהוּ וַיַּעֲלוּ פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָהּ וְאֶת אָבִיהָ בְּאֵשׁ:

רש"י חתן התמני. חתן הפלשתי אשר בתמנה (לעיל יד א): (רש"י)

מצודת דוד ויאמרו. הרואים אותו שעשהו : וישרפו. לפיים את שמשון : (מצודת דוד)

וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמֹשׁוֹן אִם תַּעֲשׂוּן כְּזֹאת כִּי אִם נִקְמָתִי בְּכֶם וְאַחַר אַחַדָּל:

רש"י אם תעשון כזאת. ושמא רגילין אתם בכך, לתת אשתו של זה לזה: (רש"י)

מצודת דוד אם תעשון כזאת. רצה לומר, לכן אשר עשיתם כזאת לנקום נקמתי, לא יהיה לי עמכם איבת עולם, רק אנקום בכם פעם אחת, ואחר זה אחדול מלנקום : (מצודת דוד)

רלב"ג ויאמר להם שמשון. הראוי שתעשו כזאת להוסיף לעשות כנגדי הנה אם נקמתי בכם מענין הראשון ואחר אחדל מהרע לכם אך עתה ששבתם לעשות כנגדי הנה אני עושה עמכם רעה: (רלב"ג)

חנ"י וַיָּרָא אוֹתָם שׁוֹק עַל יָרֵךְ מִכָּה גְדוֹלָה וַיֵּרֶד וַיֵּשֶׁב בְּסַעֲיָף סְלַע עֵיטָם: (o)

רש"י שוק על ירך. (תרגום:) פרשין עם רגלאין, רוכב סוס אינו נסען על ירכו כי אם על שוקו, רגל אחד נתון בצרזל התלוי במרכבת: בסעיף. בנקרת סלע עיטם, וחברו (ישעיהו נז ה): סעיפי הסלעים, (סס י לג): מסעף פארה: (רש"י)

מצודת דוד שוק על ירך. תרגם יונתן, פרשין עם רגלאין, דימה את הפרשים רוכבי סוסים אל הירך שהוא בגובה הרגל, והולכי רגלי, דימה לשוק שהיא בתחתית הרגל : (מצודת דוד)

מצודת ציון שוק. הוא פרק האמצעי מן הרגל : ירך. הוא פרק העליון :

בסעיף. הוא שן הסלע, כמו (ישעיהו ב כא) ובסעיפי הסלעים, והוא לשון מושאל מענף האילן הקרוי 'סעיף', כמו שכתוב (שם יז ו) בסעיפיה פוריה, ועל שם שבולטת מהסלע, כענף מן האילן : (מצודת ציון)

רלב"ג והכה אותם שמשון שוק על ירך מכה גדולה ר"ל שוק אצל ירך ודמה הרגלים לשוק והפרשים הרוכבים בסוסים לירך כי השוק הוא למטה מהירך. ואחר ירד שמשון וישב בסעיף סלע עיטם מפני פלשתים שהיו אורבים לו : (רלב"ג)

ט ויעלו פלשתים ויחנו ביהודה וינטשו בלחי:

רש"י וינטשו. ויתפזרו: בלחי. סם מקום: (רש"י)

מצודת ציון וינטשו. ענין פזור, כמו (שמואל ב ה כב) וינטשו בעמק רפאים : בלחי. אמר על שם סופו, שקראו רמת לחי : (מצודת ציון)

רלב"ג וינטשו בלחי. ר"ל שהתפזרו והתפשטו במקום ההוא מענין והנם נטושים : (רלב"ג)

ז ויאמרו איש יהודה למה עליהם עלינו ויאמרו לאסור את שמשון עלינו לעשות לו כאשר עשה לנו:

רש"י למה עליהם עלינו. הלח עבדים אנחנו לכם: לאסור את שמשון. שתאסרוהו ותסגירוהו לנו: (רש"י)

יא וירדו שלשת אלפים איש מיהודה אל סעיף סלע עיטם ויאמרו לשמשון הלא ידעת כי משלים בנו פלשתים ומה זאת עשית לנו ויאמר להם כאשר עשו לי כן עשיתי להם:

מצודת דוד עשית לנו. כי הלא ינקמו בנו : כאשר עשו לי. שלא מיחו באשתי מלהנשא לאחר : (מצודת דוד)

יב ויאמרו לו לאסרך ירדנו לתתך ביד פלשתים ויאמר להם שמשון השבעו לי פן תפגעון בי אתם:

מצודת דוד לאסרך ירדנו. כי הפלשתים גזרו עליהם לאסרו ולהביאו : השבעו לי. רצה לומר, אמסור עצמי בידכם אך השבעו לי על הדבר שרק תאסרו אותי כי ירא אני פן תפגעון בי : (מצודת דוד)

מצודת ציון תפגעון. ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו : (מצודת ציון)

גַּבַּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֵאמֹר לֹא כִּי אָסַר נְאֻסְרְךָ וּנְתַנּוּךָ בְּיָדָם וְהִמַּת לֹא נְמִיתְךָ וַיֹּאסְרֵהוּ בְּשָׁנִים עֶבְתִּים חֲדָשִׁים וַיַּעֲלוּהוּ מִן הַסֶּלַע :

רס"י לֹא כִּי אָסַר נְאֻסְרְךָ. לֹא נִהְרַג אֲוֹתְךָ, כִּי אִם אָסַר נְאֻסְרְךָ: (רס"י)

מצודת ציון עבתיים. חבלים, עבות, שזורים בשלשה כפולים : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה אסרו בני יהודה את שמשון בשנים עבותים חדשים לתתו ביד פלשתים הוא בא עד לחי שהיו שם פלשתים רבים : (רלבי"ג)

יַדַּ הוּא בָּא עַד לְחֵי וּפְלִשְׁתִּים הִרְיעוּ לְקִרְאָתוֹ וַתִּצְלַח עָלָיו רוּחַ יְהוָה וַתְּהַיֵּינָה הָעֶבְתִּים אֲשֶׁר עַל זְרוּעוֹתָיו כְּפִשְׁתִּים אֲשֶׁר בְּעֵרוֹ בְּאֵשׁ וַיִּמְסוּ אֶסְרוּ מֵעַל

רס"י רוח ה'. (תרגום:) רוח גבורה מן קדם ה': אסוריו. קסוריו: (רס"י)

מצודת דוד הוא בא. כי לא אסרו כי אם ידיו, ולא רגליו : הריעו. תרועת שמחה. כפשתים. חלושים, כפשתים אשר נחרכו באש : וימסו. כאלו נמסו מעל ידיו העבותים שנאסר בהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותצלח. ועברה : וימסו. מלשון המסה והמגה : אסוריו. קסוריו שנאסר בהם : (מצודת ציון)

רלבי"ג ותצלח עליו רוח גבורה מאת ה' ושבו העבותים אשר על זרועותיו אצל גבורתו כפשתים אשר בערו באש באופן שנדמה לו כאלו נמסו אסוריו מעל ידיו כי לא נצטרך לכח מרגיש לנתק העבותים ואפשר עם זה שהיו שאר הדברים יחד ר"ל שהש"י החליש על דרך המופת העבותות ההם ושמש בחולשם כפשתים אשר בערו באש, ורוח הגבורה ששרתה עליו היתה בהריגתו אז אלף איש בלחי החמור שמצא ואמר שמשון בלחי החמור החרשתי צבור וצבורין מהרוגים ואמר חמור חמורתים לזווג שם

עם חמור על צד הצחות: (רלב"ג)

טו וַיִּמָּצָא לְחֵי חֲמוֹר טְרִיָּה וַיִּשְׁלַח יְדוֹ וַיִּקְחֶהּ וַיָּבֶה אֶלְפֵי אִישׁ:

רס"י טריה. לחה, ורליתי צספר רפולאות שקורח ללחה שיולא מן המכה:
'טריה': (רס"י)

מצודת דוד לחי חמור טריה. לחי לחה מן חמור : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחי. כך שם עצם מה מעצמות הראש : טריה. לחה, כמו
(ישעיהו א ו) ומכה טריה : (מצודת ציון)

טז וַיֹּאמֶר שְׁמִשׁוֹן בְּלַחֵי הַחֲמוֹר חֲמוֹר חֲמוֹרֵי: בְּלַחֵי הַחֲמוֹר הַפִּיטִי
אֶלְפֵי

רס"י חמור חמרתים. בלחי החמור לכזור כזרים רזים, (תרגום): זלועא
לחמרא רמיתינון דגורין: (רס"י)

מצודת דוד בלחי החמור. בלחי של חמור עשיתי חמרים, והוא לשון הנופל
על לשון : הכיתי. הרגתי, הוסיף לפרש דבריו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חמור חמרתים. צבור צבורים, כמו (שמות ח י) חמרים חמרים
: (מצודת ציון)

יז וַיְהִי כְּכֹלְתוֹ לְדַבֵּר וַיִּשְׁלַךְ הַלְחֵי מִיָּדוֹ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם הַהוּא רֶמֶת לְחֵי:

מצודת דוד רמת לחי. על שם שהשליך שם את הלחי, כי התרגום של
'וישליך', הוא 'ורמא' : (מצודת דוד)

רלב"ג ויהי ככלותו לדבר וישלך הלחי מידו ויקרא למקום ההוא רמת
לחי. כי נעשית שם גבורה נפלאה באמצעות לחי החמור עם שהמקום
ההוא שאצלו היתה המלחמה היה שמו לחי וידמה שהוא היה מקום גבוה
ולזה ג"כ קראו רמת לחי : (רלב"ג)

יח וַיִּצְמָא מָאד וַיִּקְרָא אֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶתָּה נָתַתְּ בְּיַד עַבְדְּךָ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְעַתָּה אָמוֹת בְּצִמָּא וְנִפְלְתִי בְיַד הָעֲרָלִים:

מצודת דוד ועתה אמות בצמא. אם אשב פה : ונפלתי. אז אפול ביד הפלשתים הערלים, אם אבוא העיר לרוות צמאוני : (מצודת דוד)

יט וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת הַמַּכְתֵּשׁ אֲשֶׁר בְּלַחִי וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מִים וַיִּשְׁתְּ וַתֵּשֶׁב רֹחוֹ וַיְחִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ עַיִן הַקּוּרָא אֲשֶׁר בְּלַחִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כ"י חַת הַמַּכְתֵּשׁ. גּוֹמֵא שְׁהֶסֶן יוֹסֶזֶת זֶה, עֲשׂוּיָה כְעַיִן מַכְתֵּשׁ: עַיִן הַקּוּרָא. מַעַיִן שָׂבֵא עַל יַדֵי זַעֲקַת הַקּוּרָא אֵל ה': (כ"י)

מצודת דוד ויצאו ממנו. בנס, נעשה מעין תחת המכתש ויצאו המים דרך הבקע : ותשב רוחו ויחי. אמר בדרך גוזמא והפלגה, כאלו יצאה רוחו ושבה אחרי זה ונעשה חי : שמה. של המעין ההוא : עין הקורא. רצה לומר, מעין הבא על ידי הקורא לה', אשר היא במקום לחי, רצה לומר, רמת לחי : עד היום הזה. היא שמה אשר נקרא לה : (מצודת דוד)

מצודת ציון המכתש. הגומא שהשן יושב בה עשוי כמכתשת, והוא שם כלי שדוכין בו בשמים. עין. מעין : (מצודת ציון)

רלבי"ג המכתש אשר בלחי. אחשוב שהיה שן סלע דומה למכתש במקום שהיה שמו לחי וע"ד המופת בקע אותו הש"י ויצאו ממנו מים וישת ולהזכיר זה הנס קרא שמו עין הקורא אשר בלחי הרצון בזה ששם היה עין השם אל הקורא לו שהוא שמשון להוציא לו משם מים : (רלבי"ג)

כז וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל בִּימֵי פְּלִשְׁתִּים עֶשְׂרִים שָׁנָה: (פ)

מצודת דוד בימי פלשתים. בימים שמשלו פלשתים בישראל : (מצודת דוד)

רלבי"ג והנה זכר שכבר שפט את ישראל בימי פלשתים עשרים שנה ואמר בימי פלשתים להורות שבימי שמשון בכללם היו פלשתים מושלים בישראל אלא שהוא הושיעם מידם תשועת מה : (רלבי"ג)

א וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן עִזְתָּה וַיֵּרָא שָׁם אִשָּׁה זֹנָה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:

רלבי"ג אחר זה ספר שבא שמשון עזתה וראה שם אשׁי פונדקיתא ובא לביתה
ללון שם: (רלבי"ג)

ב לַעֲזָתִים לֵאמֹר בָּא שִׁמְשׁוֹן הִנֵּה וַיִּסְבּוּ וַיֶּאָרְבוּ לוֹ כָּל הַלַּיְלָה בְּשַׁעַר הָעִיר וַיִּתְחַרְשׁוּ כָּל הַלַּיְלָה לֵאמֹר עַד אֹר הַבֶּקֶר וְהָרְגָנָהוּ:

רס"י לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויתחרשו. נהגו עלמנן כשתיקה:
(רס"י)

מצודת דוד לעזתים לאמר. לאנשי עזה נאמר: ויסבו. סבבו בעיר לבקשו, כי לא ידעו לאיזה בית נכנס: בשער העיר. להרגו בבואו לצאת מן השער: ויתחרשו. שתקו, ועשו עצמם כאלו אינם יודעים ממנו, ולבל יהיה נשמר מהם, או כל הלילה חשבו מחשבות איך להמיתו: לאמר. ואמרו נמתין עד אור הבוקר בבואו לצאת דרך השער, ונהרגנו אז: (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתחרשו. ענין שתיקה, כמו (במדבר ל ה) והחריש לה, או הוא מענין חתירת המחשבה, כמו (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה: (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה הוגד לבני עזה שבא שמשון שם וארבו לו כל הלילה בשער ההיא ר"ל שהם סגרו השער וארבו לו כל הלילה בזה האופן להרגו בבקר לחשבם שהוא תחת ידם: (רלבי"ג)

ג וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד חֲצֵי הַלַּיְלָה וַיִּקַּם בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיֶּאֱחַז בְּדִלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסְעַם עִם הַבְּרִיחַ וַיִּשָּׂם עַל כַּתְּפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן: (פ)

רס"י ויכעס. ויעקרם ממקומם: (רס"י)

מצודת דוד ויאחז. כי מצאם נעולות: ויסעם. עקרם ממקומם עם הבריה המבריה לנעול הדלתות: (מצודת דוד)

מצודת ציון המזוזות. הם העמודים מצדי הפתח, מזה ומזה : **ויסעם.** מלשון נסיעה, רצה לומר, עקרם ממקומם : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה שכב שמשון עד חצי הלילה ואז קם ואחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות והסיעם עם הבריח ושמש על כתפיו והעלה אותם על ראש ההד אשר על פני חברון וזה ממה שיורה על עוצם גבורתו : (רלבי"ג)

יד ויהי אחריו כן ויאהב אשה בנחל שרק וישמה דלילה:

רלבי"ג אחר כן ספר שאהב אשה בנחל שורק מבנות פלשתים ושמה דלילה וידמה שגיירה תחלה כמו שארז"ל : (רלבי"ג)

גה ויעלו אליה סרני פלשתים ויאמרו לה פתי אותנו וראי במה פחו גדול ובמה נוכל לו ואסרנהו לענתו ואנחנו נתן לך איש אלף ומאה כסף:

מצודת דוד פתי אותו וראי. רצה לומר, פתיהו שיאמר לך, ואל תאמיני בו עד שתראי בנסיון שהאמת אתו : **במה.** בעבור מה גדול כוחו כל כך, ובמה יותש כוחו לשנוכל לאסרו ולענות אותו ביסורים : **איש.** כל איש ואיש מאתנו : (מצודת דוד)

מצודת ציון פתי. ענין הסתה והרבות דברים : **ואסרנוהו.** מלשון מאסר : לענותו. מלשון עינוי : (מצודת ציון)

רלבי"ג ועלו אליה סרני פלשתים והשיאוה לפתות את שמשון שיודיעה במה כחו גדול ובמה יוכלו לאסור אותו לענותו והתל בה ג"פ ואחר זה הציקתהו בדבר עד שהלאת אותו עם שכבר היתה מונעת ממנו בעת שהיה יצרו תקפו כמו שארז"ל ולזה קצרה נפשו למות וכשקצרה נפשו למות אז הגיד לה את כל לבו והיה זה סבה שנפל ביד פלשתים ונקרו עיניו ואסרוהו בנחשתים והיה טוחן בבית האסורים כמנהג האסורים שהיו טוחנים שם מיני התבואה להשתעבד בהם : (רלבי"ג)

גז ותאמר דלילה אל שמשון הגידה נא לי במה פחך גדול ובמה תאסר לענותך:

מצודת דוד ובמה תאסר. באיזה דבר תאסר לשיוכל מי לענותך לבל תוכל לנתק המאסר, ודבריה כאומר, הראה לי חיבה יתירה וגלה אלי מצפוני

לבך : (מצודת דוד)

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ שְׁמֹשׁוֹן אִם יֵאָסְרֵנִי בְּשִׁבְעָה יְתָרִים לְחַיִּים אֲשֶׁר לֹא
חָרְבוּ וְחִלִּיתִי וְהִיִּיתִי כְּאַחַד הָאָדָם:

רש"י יתרים. חבלים דקים. (ט) ולא נודע כחו. לא הולכך להתחזק בנתקו
אותם: (רש"י)

מצודת דוד אשר לא חרבו. כפל הדבר לתוספת ביאור : כאחד האדם.
כשאר כל אדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתרים לחים. חבלים משבטים לחים, כמו (איוב ל יא) יתרי
פתח : חרבו. יבשו, כמו (בראשית ח יג) חרבו המים : וחליתי. תרגם יונתן
: ואחלוש : (מצודת ציון)

וַיֵּעָלוּ לָהּ סָרְנֵי פְלִשְׁתִּים שִׁבְעָה יְתָרִים לְחַיִּים אֲשֶׁר לֹא חָרְבוּ
וַתֵּאָסְרָהּ:

מצודת דוד ותאסרהו בהם. לבחון אם אמת הדבר : (מצודת דוד)

וְהָאֹרֶב יוֹשֵׁב לָהּ בַּחֲדָר וַתֵּאָמֶר אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שְׁמֹשׁוֹן וַיִּנְתֶּק
אֶת הַיְתָרִים כְּאֲשֶׁר יִנְתֵּק פְּתִיל הַנְּעֻרֹת בְּהִרְיָחוֹ אִשׁ וְלֹא נוֹדַע כָּחוֹ:

מצודת דוד והאורב יושב. שאם תראה שאמת הדבר, יקחוהו, ותאמר
אליו. אחר שאסרה אותו, אמרה לו, אתה שמשון, פלשתים באו עליך,
בכדי שיתחזק לנתק היתרים, ואם ינתקם, תאמר שלנסותו עשתה, ואם
לא יוכל לנתקם, הרי האורב מוכן : בהריחו אש. רצה לומר, כשהוא
קרוב אל האש ורק מריח את האש, והוא מלשון מליצה : ולא נודע כחו.
לא היה נודע בזה תכלית גבול כחו, כי לדבר קל היה נחשב למול כחו,
ובקלות נתקם : (מצודת דוד)

מצודת ציון וינתק. ענין ההעתק והקריעה לשנים, וכן (ירמיהו ה ה) נתקו
מוסרות : פתיל. חוט כפול ושזור, כמו (במדבר טו לח) פתיל תכלת :
הנערות. הוא פסולת הפשתן המנערים ומשליכים ממנה בעת הנפוץ, כמו
(ישעיהו א לא) והיה החסון לנערת, ורצה לומר, חוט המנוער מהפסולת,
שהוא נוח להשרף בקל : בהריחו. מלשון ריח, ועל דרך הרחבה והפלגה

ידבר : (מצודת ציון)

ג ותאמר דלילה אל שמשון הנה התלת בי ותדבר אלי כזבים עתה
הגידה נא לי במה תאסר:

מצודת דוד עתה הגידה. אמיתת הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון התלת. ענין לעג ושחוק, כמו (שמות ח כה) אל יוסף פרעה התל
(מצודת ציון)

גא ויאמר אליה אם אסור יאסרוני בעבתיים חדשים אשר לא נעשה
בהם מלאכה וחליתי והייתי פאחד האדם:

רס"י בעבותים. חבלים גסים: (רס"י)

גב ותקח דלילה עבתיים חדשים ותאסרהו בהם ותאמר אליו
פלשתים עליך שמשון והארב ישב בחדר וינתקם מעל זרעתי כחוט:
גג ותאמר דלילה אל שמשון עד הנה התלת בי ותדבר אלי כזבים
הגידה לי במה תאסר ויאמר אליה אם תארגי את שבע מחלפות ראשי
עם המסכת:

רס"י מחלפות. קוואות, פלוגי"ץ זלע"ז: עם המסכת. עץ שהגרדי מיסך
זו את השתי, וקם העץ חנפול"א. מסכת, אורטר"א זלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד עד הנה וגו'. רצה לומר, אם רצית להתל בי בדרך שחוק, הן
עד הנה התלת בי ועשית את שלך, אבל עתה הגידה לי האמת ואל תוסיף
התל בי : שבע מחלפות. שבעה תלתלי הראש, כי נזיר היה וגדל שער
ראשו : עם המסכת. עם השתי המסודר לאריגה, ורצה לומר כאשר
תעשה כזאת, אז יותש כחי ובכל דבר אשר תאסרני, לא אוכל לנתקם
מענתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון תארגי. מלשון אריגה : מחלפות. הם קווצות ותלתלי שער
הראש, ועל כי יוחלפו בהתגלחם יקראו מחלפות : המסכת. הוא השתי
כשהוא מסודר וערוך על יתד האריג, ובמשנה בנגעים (יא ט) בנפש
המסכת והמסדר השתי יקרא מיסך, כמו (משנה שבת ז ב) והמיסך

והעושה שתי בתי נירין : (מצודת ציון)

גיד וַתִּתְקַע בַּיַּתְד וַתֹּאמֶר אֵלָיו פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיִּיקֶץ מִשְׁנָתוֹ
וַיִּסַּע אֶת הַיַּתֵּד הָאָרְגַּ וְאֶת הַמַּסְכָּת:

מצודת דוד וַתִּתְקַע בַּיַּתֵּד. אחר שארגה המחלפות אשר חשבה שבזה יותש
כחו, בקשה לנסות הדבר, ותקעה המחלפות כשהם ארוגים עם המסכת,
לתחבם בחוזק רב סביב יתד הארג לראות אם יוכל לשמטם : **וייקץ**
משנתו. כי מה שאסרתו בתחלה ביתרים ובעבותים, עשתה כשהיה נעור,
אולם לארוג תלתלי הראש לא היה מניח אם היה נעור, שהרי הנזיר אסור
אפילו לסרוק ראשו פן יתלוש השער (נזיר מב א), ולזה ארגה כשהוא ישן
: **ויסע**. כשבא לשמוט שער ראשו, עקר היתד עם המסכת הכרוך בו,
הנארג עם שער ראשו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וַתִּתְקַע. ענין נעיצה בחוזק רב, כמו (לעיל ד כא) וַתִּתְקַע אֶת
הַיַּתֵּד : **ביתד**. הוא יתד הארוג, והוא עץ עגול שלפני האורג יכרוך עליו
בגלגולו את חוטי השתי המסודר לאחר האריגה, ובמשנה (כלים כא א)
נקרא כובד התחתון : **וייקץ משנתו**. ענין ההערה מהשינה : **ויסע**. עקר
ממקומו : (מצודת ציון)

טו וַתֹּאמֶר אֵלָיו אֵיךְ תֹּאמַר אֶהְבֶּתִּיךָ וְלִבְךָ אֵין אֶתִּי זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
הַתִּלְתָּ בִּי וְלֹא הִגַּדְתָּ לִּי בְמָה כִּפְרָךְ גְּדוּלָּה:

מצודת דוד וַלֵבְךָ אֵין אֶתִּי. רצה לומר, אהבתך מן השפה ולחוץ ולא בלב
שלם : (מצודת דוד)

טז וַיְהִי כִּי הִצִּיקָה לוֹ בַּדְּבָרִיהָ כָּל הַיָּמִים וַתֹּאמַר וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ לְמוֹת:

כז וַתֹּאמַר וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ לְמוֹת. דחקתו, ואין לוֹ דמיון: (כז"י)

מצודת דוד הַצִּיקָה. צערה אותו בדברים כל יום ויום : **ותאלצהו**. אמרו
רבותינו זכרונם לברכה (סוטה ט ב), שהיתה שומטת עצמה מתחתיו
בשעת התשמיש : **ותקצר נפשו למות**. לא היתה דעתו רחבה עליו, עד כי
היה קרוב למות : (מצודת דוד)

מצודת ציון הַצִּיקָה. מלשון צוקה וצרה : **ותאלצהו**. תרגם יונתן :
ודחקתיה, ואין לוֹ דומה במקרא : (מצודת ציון)

וַיִּגַד לָהּ אֶת כָּל לְבוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא עָלָה עַל רֹאשִׁי כִּי נָזִיר
אֶלֵהִים אָנִי מִבְּטָן אִמִּי אִם גָּלַחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כַחֵי וְחַלִּיתִי וְהִיִּיתִי כְּכֹל
הָאָדָם:

מצודת דוד **כל לבו**. כל מצפון לבו : **אם גלחתי**. כאשר אתגלח, יסור כחי
הרב (מצודת דוד) :

מצודת ציון **מורה**. **תער** : (מצודת ציון)

וַתֵּרָא דְּלִילָהּ כִּי הִגִּיד לָהּ אֶת כָּל לְבוֹ וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְסָרְנִי
פְּלִשְׁתִּים לֵאמֹר עָלוּ הַפַּעַם כִּי הִגִּיד (לה) לִי אֶת כָּל לְבוֹ וְעָלוּ אֵלַיָּהּ
סָרְנִי פְּלִשְׁתִּים וַיַּעֲלוּ הַכֹּסֶף בְּיָדָם:

רש"י ותרא דלילה כי הגיד לה. ניכרין דברי אמת: (רש"י)

מצודת דוד **ותרא וגו'**. כי ניכרין דברי אמת (סוטה ט ב), על כי ראתה אותו
נוהג נזירות : **עלו הפעם**. רצה לומר, בואו והבו שכרי : **הכסף**. שהבטיחו
לה בשכרה (מצודת דוד) :

וַתִּשְׁנֶהּ עַל בְּרַכְיָהּ וַתִּקְרָא לְאִישׁ וַתִּגְלַח אֶת שִׁבְעַת מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ
וַתַּחַל לַעֲנוֹתוֹ וַיִּסֶר כָּחוֹ מֵעַלְיוֹ:

רש"י ותקרא לאיש. לשלוחו של סרניס: (רש"י)

מצודת דוד **לאיש**. למי שדרכו לגלח : **ותגלח**. על ידי מצוותה אשר צוותה
לגלח : **ותחל לענותו**. גילוח השער יקרא התחלת העינוי, כי בזה סר כחו
ומוכן הוא להיות מעונה ביד פלשתים : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ותישנהו**. מלשון שינה : **ותחל**. מלשון התחלה : (מצודת ציון)

וַתֹּאמֶר פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ שְׁמִשׁוֹן וַיִּקַּץ מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֶצֶא כְּפַעַם
בְּפַעַם וְאֲנֶעֱר וְהוּא לֹא יָדַע כִּי יְהוָה סָר מֵעַלְיוֹ:

מצודת דוד ויאמר. חשב לומר, אצא גם עכשיו, כמו בפעמים הקודמים, ואתחזק לנעור מהשינה ולהראות גבורות, ולזה לא ברח מפניהם : כי ה' סר. בהגלת שער ראשו, סר ה' מעליו וסר כחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואנער. ענין היקיצה בהתעוררות רב ובגבורה : (מצודת ציון)

כא ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ויזרידו אותו עזתה ויאסרוהו בנחשתים ויהי טוחן בבית (האסירים) האסורים:

כ"י ויורידו אותו עזתה. מקום תחלת הקולו: ויהי טוחן. בריחים, מלאכה כבדה. ורבותינו (סוטה י א) פירשו מה שפירשו: (כ"י)

מצודת דוד ויהי טוחן. בריחים של יד, והיא מלאכה כבדה ובזויה : (מצודת דוד)

מצודת ציון וינקרו. נקבו, כמו (ישעיהו נא א) מקבת בור נקרתם : בנחשתים. בשלשלאות נחושת : (מצודת ציון)

כב ויחל שער ראשו לצמח כאשר גלח: (פ)

מצודת דוד כאשר גלח. כמספר שבע המחלפות אשר גלח. (כג) לזבח וגו'. בחשבם שהעבודה זרה שלהם מסר את שמשון בידם : ולשמחה. גם בעבור השמחה נאספו לשמוח ברבת עם : ויאמר וגו'. בעת זבחם לעבודה זרה, ובשמחתם אמרו, נתן וכי : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויחל. מלשון התחלה : לצמח. הוא תחלת הגדול : (מצודת ציון)

כג וסרני פלשתים נאספו לצמח זבח גדול לדגון אלהיהם ולשמחה ויאמרו נתן אלהינו בידנו את שמשון אויבינו:

רלבי"ג והנה סרני פלשתים חשבו לתת תודה לאלהיהם על אשר נפל בידם שמשון אויבם ומחריב ארצם והיה זה סבה שקראו לשמשון שיצחק לפנייהם כדי שיראוהו כלם ויתבאר להם מה הגיע להי מהטוב בנפלו בידם : (רלבי"ג)

כד וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ הָעַם וַיְהַלְלוּ אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי אָמְרוּ נָתַן אֱלֹהֵינוּ בְיָדֵנוּ אֶת אוֹיְבֵנוּ וְאֶת מַחְרִיב אַרְצֵנוּ וְאֲשֶׁר הִרְבָּה אֶת חַלְלֵינוּ:

מצודת דוד ויראו אתו. ראוהו מרחוק, כשהוא בבית האסורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויהללו. ושבחו : מחריב. מלשון חורבן וכליון : (מצודת ציון)

כה וַיְהִי (כִּי) (טוֹב) כְּטוֹב לִבָּם וַיֹּאמְרוּ קִרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן וַיִּשְׁחַק לָנוּ וַיִּקְרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן מִבֵּית (הַאֲסוּרִים) הָאֲסוּרִים וַיִּצְחַק לִפְנֵיהֶם וַיַּעֲמִידוּ אוֹתוֹ בַּיָּם הָעֲמוּדִים:

רס"י ציון העמודים. אשר הבית נכון עליהם: (רס"י)

מצודת דוד כטוב לבם. באכילה ושתיה : וישחק לנו. רצה לומר, ישמח אותנו בספור גבורותיו וכדומה : ויצחק. שמח לפנייהם כדרך המשמח : (מצודת דוד)

כז וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן אֶל הַנַּעַר הַמַּחְזִיק בְּיָדוֹ הַנִּיחָה אוֹתִי (וְהִימִשְׁנִי) וְהִמִּשְׁנִי אֶת הָעֲמֻדִים אֲשֶׁר הַבַּיִת נִכּוֹן עֲלֵיהֶם וְאֲשַׁעַן עֲלֵיהֶם:

רס"י והמישני. פאלפא"ר בלע"ז, כמו (בראשית כז יב): חולי ימושני: (רס"י)

מצודת דוד המחזיק בידו. על כי נקרו עיניו, היה מי מחזיק בידו והוליכו הדרך אשר ילך בה : הניחה אותי. הרף ידך ממני, בכדי שאוכל למשש בידי את העמודים וכו', בכדי שאשען עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון המחזיק. האוחז : והמישני. מלשון משוש ונגיעה בדבר מה, כמו (תהלים קטו ז) ידיהם ולא ימישון : נכון. נשען על מכונו : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה סבב שמשון עם הנער המחזיק אותו שיביאהו למשש העמודים אשר הבית נכון עליהם למשש כדי שישען אליהם: (רלב"ג)

כח וְהַבַּיִת מְלֵא הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְשָׁמָּה כָּל סֶרְנֵי פְלִשְׁתִּים וְעַל הַגָּג כְּשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים אִישׁ וְאִשָּׁה הָרָאִים בְּשַׁחֲזֵק שִׁמְשׁוֹן: **כח** וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן

אֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוִה זְכַרְנִי נָא וְחִזְקֵנִי נָא אַךְ הַפְּעַם הַזֶּה הָאֱלֹהִים
וְאַנְקָמָה נָקַם אַחַת מִשְׁתֵּי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים:

רפ"י זכרני נא. זכור עשרים שנה שפטתי את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם העזר לי מקל זה ממקום למקום: נקם אחת משתי עיני. ושכר עין השנית הנח לי לעולם הבא, וכאן פרע לי שכר אחת מהן: (רפ"י)

מצודת דוד **האלהים**. רצה לומר, חזקני נא אתה אלהים: **נקם אחת**. עוד פעם אחת אנקום מפלשתים על מה שנקרו שתי עיני. ורבותינו זכרונם לברכה אמרו (במדבר רבה ט) שאמר, מה שנקרו עין אחת אנקום, והשנית תהיה שמורה לעולם הבא: (מצודת דוד)

רלב"ג וקרא שמשון לשם ית' שיחזקהו בפעם הזאת להנקם מאויביו שנקרו עיניו ושמע השם לקולו ובחר שמשון למות עם פלשתים כדי שינקם מהם: (רלב"ג)

כט וַיִּלְפַּת שִׁמְשׁוֹן אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתְּוֶךְ אֲשֶׁר הַבַּיִת נִכּוֹן עֲלֵיהֶם וַיִּסְמְךָ
עֲלֵיהֶם אָחַד בְּיַמִּינוֹ וְאָחַד בְּשִׁמְאֵלוֹ:

רפ"י וילפת. ויאחז, אינברל"א בלע"ז, כמו (רות ג ח): ויחרד האיש וילפת, נאחז בזרועות האשה: (רפ"י)

מצודת דוד **וילפת**. אחז העמודים וסמך ידו עליהם: **אחד**. עמוד אחד אחז בימינו וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון **וילפת**. ענין אחוזה, כמו (רות ג ח) ויחרד האיש וילפת: **התוך**. האמצעית, כמו (במדבר לה ה) והעיר בתוך: (מצודת ציון)

רלב"ג והנה הטה שמשון שני עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם וכבר נסמך עליהם אי בימינו ואחד בשמאלו והטה אותם בכח בדרך שנפל הבית על הסרנים ועל כל העם עד שכבר המית במותו רבים מאשר המית בחייו: (רלב"ג)

לז וַיֹּאמֶר שִׁמְשׁוֹן תָּמוֹת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים וַיֵּט בְּכַח וַיִּפֹּל הַבַּיִת עַל
הַסְּרָנִים וְעַל כָּל הָעָם אֲשֶׁר בּוֹ וַיְהִיו הַמֵּתִים אֲשֶׁר הָמִית בָּמוֹתוֹ רַבִּים
מֵאֲשֶׁר הָמִית בְּחַיָּיו:

מצודת דוד תמות וגו'. אהיה נהרג עמהם, רצה לומר, כל כך אני חפץ במיתתם, עד שאהרג עצמי עמהם : ויט. הטה העמודים בידיו : רבים. מרובים במספר : (מצודת דוד)

ללא וַיִּרְדּוּ אֶחָיו וְכָל בֵּית אָבִיהוּ וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ וַיַּעֲלוּ וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בֵּין צַרְעָה וּבֵין אֲשֶׁתְּאֵל בְּקֶבֶר מְנוּחַ אָבִיו וְהוּא שָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים שָׁנָה: (פ)

רלב"ג והנה זכר אחר זה פעם שנית שהוא שפט את ישראל עשרים שנה להורות כי הזמן שישב בארץ פלשתים נכלל באלו הכי שנה. והתועלות המגיעות מזה הספור הן אלו. הראשון לפרסם מה שנפלו בו ישראל מהרע תכף שהרשיעו לעבוד את אלהי הגוים אשר הפילם השם ביד ישראל עד שבשנה ההיא רעצו ורצצו פלשתים ובני עמון את ישראל והתמיד השעבוד הזה החזק שמנה עשרי שנה עד ששבו אל ה' בכל לבם כי בזה תתקיים אמונת ההשגחה והגמול והעונש אשר היא גדולה שבפנות התוריות ולזאת הסבה גם כן זכר כאשר שבו אל ה' בכל לבם נעזרו מאת השם יתברך להכניע אויביהם. השני הוא להודיע שאין ראוי לרדוף החלשים כי אין בשער עזרתם הלא תראה מה שקרה לזקני גלעד שרדפו יפתח בעבור אחיו שהיו קרוביהם וגרשוהו מהסתפח בנחלתו לסוף הענין נצטרכו אליו שיהי' מושל עליהם. השלישי הוא להודיע שראוי לאדם שיעשה דבר מה לתקות גמול שיעשה דבריו בחכמה באופן שיגיע לו הגמול אחר עשיתו המעשה ולזה רצה יפתח שישמו זקני גלעד ה' עד ביניהם על תנאיהם כדי שיתבר' לו שלא יהתלו בו אחר נצחו זו המלחמה אשר בעבורה אמרו לו זקני גלעד שיהיה להם לקצין והיא מלחמת בני עמון והיה זה מצפה שהיה מקום שהיו מתקבצים בו ישראל תמיד כי נגלו בו דברים נפלאים כאילו ויצף ה' שם. הרביעי הוא להודיע שאין ראוי להלחם עם האנשים אם לא היתה שם סבה ראויה תביא על זה ועל זה ספר ששלח יפתח מה ששלח לבני עמון והיה משיב לו מלך בני עמון תחלה כי בסבת החמס שעשו לו ישראל בארץ ההיא שהחזיקו בה הוא רוצה להלחם עמם ובסוף הענין נתבאר שלא היתה שם סבה ראויה תניעהו לזה ואמר יפתח שישפוט הש"י בינותיהם כי עול היה עושה לו מלך בני עמון ונמשך מזה שכבר נצחהו יפתח והכה בבני עמון מכה רבה מאד. החמישי הוא להודיע שראוי לאדם שיעשה עניניו בחכמה ובהתישבות כדי שלא תשיגהו על זה החרטה הלא תראה כי יפתח מהר לנדור נדר לה' בזולת התישבות והשיגתהו החרטה כי היה ראוי שיתישב תחלה אם היה שתצא בתו מדלתי ביתו לקראתו שיקדש לה' דבר אחר זולתה ולא ימנע ממנה פרי בטן. הששי הוא להודיע שראוי למי שיבקש טוב מה מהש"י שידור לו נדר מה כדי לפרסם בלב האנשים כי כל הטובות מאתו ולזה זכר כי יפתח נדר לה' אם יתן בני עמון בידו. השביעי הוא להודיע שמי שנדר לה'

יחוייב לו שיקיימהו ואע"פ שיכבד לו מאד הלא תראה כי יפתח בעבור שפצה פיו לה' הוכרח לקיים את נדרו אע"פ שהיה הדבר לו בתכלית הקושי, והנה יש לשואל שישאל איך לא נשאל יפתח על נדרו כי כבר היה פינחס קיים והוא היה יודע פיי התורה בשלמות ואפשר שנאמר שלא היה יודע יפתח שיש לנדריס היתר גם לא ידעו זה אז אחד מאנשי גבולו כי כבר נשקעו כלם בנמוסי הגוים ההם ועזבו את התורה ימים רבים והנה החכם אין לו להתיר את הנדרי' אלא כשישאל הנודר היתר לנדרו להיותו מתחרט בנדר, ואפשר שנאמר כי בקיום זה הנדר פרסום הנס שעשה לו הש"י היה בלתי ראוי שיתחרט יפתח על זה הנדר לפי מה שחשב. השמיני הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיקנא לחברו בראותו שהגיע ממנו פועל טוב כשלא קרא לו בעשיית הטוב ההוא כדי שיהיה נקרא על שמו גם כן זה הפועל הטוב הלא תראה כי בני אפרים היו מקנאים על יפתח כשלא קרא להם ללכת עמו וקרה להם מפני זה מהרע מה שקרה. התשיעי הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה בלתי מכיר הטובה שקבל מאחר ויגמול רע תחת טוב הלא תראה כי בני אפרים שהיה להם להכיר הטוב שבא להם ע"י יפתח ולגמול להם חסד על זה כשחשבו לגמול להם רע תחת טוב שעשה להם נמשך להם מהרע הנפלא מה שסופר בזה הספור עד שנפל מבני אפרים מ"ב אלף. העשירי הוא להודיע שאין ראוי לבעלי היכולת לגנות החלושים הלא תראה כי בני אפרים היו קורין גלעד פליטי אפרים על צד הבוז והאבן שמאסו היתה לראש פנה וקעקעה את בנינם החזק. הי"א הוא להודיע שראוי שתלך האשה אחר בעלה ולא ימנענה מזה גדלות בית אביה לזה זכר מאבצן עם היותו גדול שכבר שלח שלשים בנות החוצה. הי"ב הוא להודיע עוצם ההשגחה האלהית בענין שמשון בעבור ישראל וזה כי מפני שנגלה לשם ית' שסופו ללקות בדבר הנשים התחכם למנעו מזה כפי היכולת ולזה היה נזיר אלהים מן הבטן ונמנעה ממנו התגלחת להוסיף לו כח באופן שתשלם לו ההצלה מצד הגבורה אם לא יוכל לכבוש יצרו מבנות הפלשתים והוזהרה אמו שתנהג מקצת דיני הנזירות בעודה הרה ממנו לזאת הסבה בעינה ומן הנראה שזאת ההשגחה היתה עוד מצד תפלת הנביא יעקב שאמר לישועתך קויתי ה' וזה שכשראה הרע הראוי לבא לשמשון לסוף הענין מפאת הנשים, אמר שהוא מקוה מהשם יתברך יושיעהו מזה על דרך ההשגחה. הי"ג הוא להודיע שראוי לחקור בדברים המיישרים לתכלית מה שאפשר כדי שיגיע מהם התכלית הדרוש ולזה ספר שלא סמך מנוח על דברי אשתו אבל בקש מאת השם ית' שישוב לו איש האלהים אשר שלח כדי שתשלם לו הידיעה מה יהיה משפט הנער ומעשהו ומי הוא זה האיש אם הוא ראוי לסמוך עליו. הי"ד הוא להודיע ולפרסם ענין המופתים אשר יעשה הש"י ע"י נביאו כי באמונתם יתקיימו הפנות התוריות ולזה זכר זה המופת שנעשה בפני מנוח ואשתו בעליות המלאך בלהב המזבח ומופת שמשון המס אסוריו מעל ידיו ובקע המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו מים להציל שמשון מהצמא החזק שהיה לו. הטי"ו הוא להודיע שכבר תקשה מאד השגת המלאך ולזה חשב מנוח שימות כשהשיגו מלאך השם וכן זכר זה גדעון והיה זה כן כי כשהשיג השכל אשר לנו המציאות הרוחני ידמה שיחוייב

שידבק בו וישאר הגוף מת אם לא ילוה לו עזר אלהי. הי"ו הוא לפרסם קיום יעודי השם ולזה התחיל לספר הגבורה שעשה שמשון מדבר כפיר האריה ולקחו האשה שלקח בתמנתה שהיתה סבה להפיל חללים רבים מפלשתים ולזאת הסבה אמר כי מה' הוא כדי שיפיל חללים רבים מפלשתים כמו שיעד שהוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים לא שהיה מאת הש"י שיתגאל בבנות פלשתים הערלים ולזה ספר גם כן שאר מה שהרע שמשון לפלשתים בחייו ובמותו ודבר גבורתו עד שלולי שגלה סודו לדלילה לא היה נופל ביד פלשתים עם היותו בארצם יחיד מרוב גבורתו כאילו התחכם הש"י שאם היה שיהיה נפתה לבו לנשים שתהיה לו גבורה נפלאה יהיה נשמר בה מהפלשתים. הי"ו הוא להודיע שאין ראוי לגלות סודו גם לשוכבת חיקו הלא תראה כי תכף שגלה שמשון סודו לאשתו גלתה אותו לאנשי העיר וכן הענין במה שגלה סודו לדלילה שהיה סבה להפילו ביד פלשתים שנמשך מזה מהרע מה שנזכר כבר בזה הספור. הי"ח הוא לבאר שאין ראוי להתדבק בבנות הפלשתים גם אחר התגייירם כי נקל להם לחזור לסורם הלא תראה מה שקרה לשמשון מפני דבקו באלו הנשים עם שהוא מבואר שאם לא היה דבק בהם והיה נלחם בפלשתים עם ישראל היה מכניעם ומשפילם מצד חוזק גבורתו והצלחתו עליהם באמצעות העזר האלהי שהיה בהכרח נוסף עליו אם היה נשמר מאלו הנשים והיה מנהיג ישראל כמנהג השופטים השלמים. הי"ט הוא להודיע שראוי למנהיג שישמור עמו ולא יספיק לו שמירת עצמו והלא תראה כי שמשון עם מה שנתפרסם לו מגבורתו שלא יוכלו רבים להזיק לו אם יהיה בידו כלי מלחמה כי גם בלא כלי מלחמה היה מנצח רבים כמו שבא בזה הספור הנה לא רצה להזיק בבני יהודה בבואם לאסרו לתתו ביד פלשתים וסבל שיאסרוהו בראותו שאם לא יסבול זה יריבו בני יהודה על זה עמו בחזקה למלט נפשם מיד פלשתים ויתחדש בזה מריבה בינו ובין בני יהודה ואולי יפול מהם רב ולזאת הסבה שאל מהם כשהסכי לסבול שיאסרוהו שלא יפגעו בו הם כי אולי אם יראה כוונתם לבא לפגוע בו לא יוכל לסבול שלא יקים כנגדם ויפיל מהם רב והנה ג"כ סבל שמשון שיאסרוהו בני יהודה לאהבתו אותם כדי שיעשה להם התנצלות עם פלשתים במה שהיה משחית בהם כי הם הראו עצמם עוזרים לפלשתים לאסרו בידם ולזה נודע להם כי לא מלבם היה עושה שמשון הרע להם. הכ' הוא להודיע עוצם השגחת הש"י עד שסבב שאיש אחד אסור וזולת כלי מלחמה נצח והמית רבים כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט. הכ"א הוא להודיע שיש גמול ומשפט על כל המעשה מדה כנגד מדה ולזה זכר כי לקה שמשון בעיניו כי לכתו אחר עיניו הכשילהו בזה. הכ"ב הוא להודיע מה שעשה השם לקנאת כבודו במה שהיו הפלשתים מיחסים לאלהיהם נפילת שמשון בידם אשר סבת היתה התפתותו פתוי הנשים וזה שכבר השיב לשמשון כחו שגבר להנקם מהם ונפשו לא חיה כי הוא היה ראוי לכך מצד התפתותו בדברים הפחותים האלה ולזה שאל שתמות נפשו עם פלשתים לפי שלא היה ראוי לו אז לעשות לו נס יותר גדול מזה והם היו ראויים ג"כ לזה מפני שהיו מיחסים זאת ההצלחה לאלהיהם:

(רלב"ג)

שופטים

פרק-יז

א וַיְהִי אִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם וּשְׁמוֹ מִיכָהוּ:

ב וַיְהִי אִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם. אָף עַל פִּי שְׁנַכְתָּבו שְׁתֵּי פִרְשִׁיּוֹת הִלְלוּ בְּסוֹף הַסֵּפֶר, שֶׁל מִיכָה וְשֶׁל פִּלְגֶשׁ בְּגַזְעָה, בְּתַחֲלַת הַשּׁוֹפְטִים הִיָּה, בְּיָמֵי עַתְנִיאל בֶּן קִנֹּז, שְׁנֹאמֵר (לְקַמֵּן יַח לֹא): וַיִּשְׁמָנוּ לָהֶם אֶת פֶּסֶל מִיכָה וְגו' כֹּל יָמֵי הַיּוֹת בֵּית אֱלֹהִים בְּשִׁילָה, לְמַדְנוּ שְׁכָל יָמֵי שִׁילָה הִיָּה דְמוּת שֶׁל מִיכָה, וּבְפִלְגֶשׁ בְּגַזְעָה נֹאמֵר עַל יְבוּס שְׁבִירוֹשָׁלַיִם (שֶׁסּוּ יֵט יֵצ): לֹא נִסּוֹר אֶל עֵיר נַכְרֵי, לְמַדְנוּ שְׁעַדִּיין לֹא כִבְשׁוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם: (רַב"י)

ג עוֹד סֵפֶר שֶׁכָּבֵר הִיָּה אִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם וּשְׁמוֹ מִיכָהוּ וְהֵנָּה אַחֲשׁוּב שֶׁכָּבֵר הִיָּה זֶה בִּימֵי הַקְּדוּמִים שֶׁלֹּא הִיָּה שֵׁם שׁוֹפֵט וְהִיָּה זֶה בִּימֵי הַשְּׁעֵבוֹד אִם קוֹדֵם עַתְנִיאל בֶּן קִנֹּז אִם קוֹדֵם אֱהוּד אִם קוֹדֵם אַחַד מֵהַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם וְהַבִּיאֲנִי לְזֶה שְׂאִי אִיפְשֵׁר לֹאמֵר שֶׁהִיָּה זֶה הָעֵנִין בֵּין שְׁנוֹת שְׁמִשׁוֹן וּבֵין שְׁנוֹת עֲלֵי לְפִי מֵהַשְּׁתַּבָּאֵר מִדְּבַרֵּינוּ הַקּוֹדְמִים וְכָבֵר נִבְאָר בְּמֵה שְׂאֲחֵר זֶה שְׂרָאוּי שִׁיְהִיָּה כֹל זֶה הַסֵּפֶר בְּמֵה שְׁבִין מִיַּתֵּת יֵהוּשֻׁעַ וּבֵין עַתְנִיאל בֶּן קִנֹּז וְאַחֲשׁוּב שֶׁנִּסְמַךְ זֶה הַסֵּפֶר לְשִׁמְשׁוֹן שֶׁהִיָּה מִשְׁבֵּט דָּן לְסֵפֶר מֵהַ שְׂאִירֵעַ עַל הַחֲטָא לְשִׁבֵּט דָּן עַל דְּבַר פֶּסֶל מִיכָה שֶׁהִתְמִיד זְמַן אַרוּךְ מְאֹד וְכָבֵר אָמְרוּ קִצַּת הַמִּפְרָשִׁים שֶׁהִיָּה זֶה בְּשִׁבִיל הַסַּכְמָה מִסֵּפֶר אֶלְף וּמֵאָה כֶּסֶף שְׂבָא בְּסִיפּוֹר שְׂבָא בְּסִיפּוֹר שְׂמִשׁוֹן וְדִלִּילָה וּמִסֵּפֶר אֶלְף וּמֵאָה כֶּסֶף שְׂבָא בְּסִיפּוֹר מִיכָה וְנוֹכַל לֹאמֵר לְפִי זֶה הַמֵּאמֵר עוֹד שֶׁכָּבֵר הִיָּתֵה הַסַּכְמָה אַחֲרַת בְּעֵנִין אֵלוֹ הַכֶּסֶפִּים וְהִיא שְׁמַכֵּל אַחַד מֵהֶם נִמְשָׁךְ רַע לְדָן כִּי כֶּסֶף דִּלִּילָה הִיָּה סֵבָה אֶל שְׁנֵפֶל שְׁמִשׁוֹן בִּיד פִּלְשֵׁתִים וְנִקְרוּ עֵינָיו וְנִמְשָׁךְ לוֹ הַמּוֹת בְּסַבְתּוֹ וְכֶסֶף מִיכָה הִיָּה סֵבָה שְׁטַעוּ בְּנֵי דָן בְּפֶסֶל הַהוּא זְמַן אַרוּךְ: (רַב"י)

ד וַיֹּאמֶר לְאִמּוֹ אֶלְף וּמֵאָה הַכֶּסֶף אֲשֶׁר לָקַח לִּי (וְאֵתִי) וְאֵת אֵלִית וְגַם אֵמְרֵת בְּאֶזְנֵי הַנֶּה הַכֶּסֶף אֵתִי אֲנִי לְקַחְתִּיו וְתֹאמֶר אִמּוֹ בְּרוּךְ בְּנֵי לִיְהוָה:

רפ"י אשר לקח לך. אשר נגנב ממך, ויש לו דומה (סמואל א כא ו): כי אשה עזורה לנו, עזורה ממנו: ואת אלית. קללת כל מי שגנבו, וגם אמרת הקללה בצאני: הנה הכסף. אני מודה לך עליו שהוא צידי שקחתי: (רפ"י)

מצודת דוד לקח לך. נלקח ממך בגנבה : ואת אלית. קללת את הגנב : וגם אמרת באזני. אמרת הקללה באזני כאלו חשדת אותי ואמרת שהכסף הוא אתי : אני לקחתי. עתה מודה אני שלקחתי אני : ברוך בני לה'. רצה לומר, הקללות שקללתי לא יחולו בך, אך ברוך תהיה הואיל והודית : (מצודת דוד)

מצודת ציון אלית. מלשון אלה וקללה : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ספר שכבר אמר מיכה לאמו אלף ומאה סלעין כסף אשר לוקח לך ואת קללת כל מי שלקחו אם לא ישיבנו לך וגם אמרת זה באזני ולזה הוכרחתי להגיד לך שאני לקחתי והוא אתי: (רלב"ג)

ג וישב את אלף ומאה הכסף לאמו ותאמר אמו הקדש הקדשתי את הכסף ליהוה מידי לבני לעשות פסל ומסכה ועתה אשיבנו לך:

רפ"י וישב את אלף ומאה הכסף לאמו. אמר להחזירו לה, ובמקום שהוא קם הרי הוא ברשותך: הקדש הקדשתי את הכסף מידי לבני. קבלתי עלי למסרו מידי לידך לשם דמות ומסכה, תנהו לי עתה ומידי אני אשיבנו אליך. יש אומרים שהאשה הזאת היא דלילה, לפי שכתוב (לעיל טז ה): אלף ומאה כסף, וטעות הוא צידם, שהרבה שנים קדם מיכה לשמשון, אך הפרשיות נסמכו על הכסף הרע שסוה כאן וכאן, וכסף של פורענות היו שניהם:

מצודת דוד הקדש הקדשתי. בהיותו עוד גנוב, הקדשתי באם ימצא הגנב : מידי לבני. לתנם מידי ליד בני, לעשות מהם דמות ומסכה (ולא היתה עבודה זרה ממש, אבל עשויה היא למחשבות אחרים להוריד עליה כחות עליונות להיות אמצעי, ולפי הטעות אמרה לה'): ועתה. הואיל ונמצא הכסף, משיבה אני אותו לך, ונתנה הכסף לבנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון פסל ומסכה. 'פסל', דמות עבודה זרה הנעשה במלאכת יד, 'ומסכה', עבודה זרה על ידי יציקת המתכת : (מצודת ציון)

רלב"ג והשיב הכסף לאמו ואמרה לו אמו הקדש הקדשתי הכסף לי מידי לבני לעשות פסל ומסכה אשר היו צורות שיטעו בהן האנשים אז ויחשבו שיהיה בהם כח להגיד העתידות מצד עוררם כח הדמיוני וידמה שלזאת הסבה עשאו תחלה לא לשם ע"ג ויורה על זה מה שאמרה הקדשתי הכסף לה', והנה השיבה לו אמו הכסף והוא השיב אותו שנית לאמו ועשתה ממנו פסל ומסכה והיה בבית מיכיהו כדי שיגיד לו העתידות לפי מחשבתם: (רלב"ג)

יד וַיֵּשֶׁב אֶת הַכֶּסֶף לְאִמּוֹ וַתִּקַּח אִמּוֹ מֵאֲתִים כֶּסֶף וַתִּתְּנֶהוּ לְצוֹרֵף וַיַּעֲשֶׂהוּ פֶסֶל וּמַסֶּכֶה וַיְהִי בְּבֵית מִיכָיָהוּ:

מצודת דוד וישב. חזר הבן והשיב הכסף לאמו, כאומר, הואיל ויצאה הגנבה מתחת ידי, לא אשוב עוד לקחתה: **ותקח אמו**. וכשקבלה שוב את הכסף, נתנה לצורף מאתים בשכר פעולתו, ומתשע המאות נעשה הדמות ומסכה: (מצודת דוד)

לה וְהָאִישׁ מִיכָה לֹו בֵּית אֱלֹהִים וַיַּעַשׂ אֶפֹּד וְתַרְפִּים וַיְמַלֵּא אֶת יָד אֶחָד מִבְּנָיו וַיְהִי לוֹ לְכֹהֵן:

רס"י בית אלהים. בית עבודה זרה, וכן כל 'אלהים' האמורים צפרקה זו חול, חוץ מזה (להלן יח לא): כל ימי היות בית אלהים צקילה (סזועות לה ב): וימלא את יד אחד. חנכו לעבודת הדמות להיות כהן לפניו, כל חינוך דבר שאלם נכנס בו לשם גדולה קרוי מילוי ידים, רישוֹסְטִי"ר זלע"ז; וכשנותנין פקידות לאלם, קורין למתן רישוֹסְטִי"ר זלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד לו בית אלהים. היה לו בית מוכן לעבודת הדמות, ולזה שמה אמו את הדמות ומסכה בביתו: **ויעש אפוד ותרפים**. את אלה עשה משלו, מלבד הדמות ומסכה אשר משל אמו: **וימלא**. מיכה חנך אחד מבניו לכהן לפניו ולעשות עבודת הדמות: (מצודת דוד)

מצודת ציון אפוד. עשוי בדמות אפוד שבמקדש: **ותרפים**. עשויים הם בצורת אדם ומדברים על ידי קסם: **וימלא**. ענין חנוך, כמו (שמות כט ט) ומלאת יד אהרן. (ז) גר. דר: (מצודת ציון)

רלב"ג וכבר עשה מיכה לו בית מיוחד לזה הפסל והמסכה ועשה מהם אפוד ותרפים וקראו אותו בית אלהים לחשבו כי שכנינו תשרה שם ומלא יד אחד מבניו להיות לכהן לשאול לו העתידות: (רלב"ג)

ז בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: (פ)

מצודת דוד **אין מלך בישראל.** ולזה עשה כל איש הישר בעיניו, ולא היה מי שימחה ביד מיכה, וכתב ב'סדר עולם' (פרק יב) שזה היה, בימי כושן רשעתים, קודם שעמד עתניאל : (מצודת דוד)

רלב"ג אין מלך בישראל וגו'. וסיפר זה כי אולי היה זה סבה להעשות זה הפסל ולזה ראוי שנאמר שזה היה אחר המלך שהיה מונע אותם מזה אם הוא חי והוא יהושע לפי מה שאחשוב שהזהיר ישראל על זה כדי לבער ע"ג כי גם עלי שהיה נכבד מכל אשר לפניו מהשופטים לא בערו בימיו הבעלים והעשתרות עד שבא שמואל ובערם כמו שמספר בספר שמואל ולזה ארך עליו פסל מיכה עד מות עלי כמו שיבא אחר זה ולזה ידמה שהיה זה הענין אחר מות יהושע וקודם ממשלת עתניאל בן קנז ויורה על זה עוד שכבר זכר בזה הספור ששבט הדני היה מבקש לו נחלה לשבת בימים ההם וזה היה אחרי מות יהושע כי אז השתדלו השבטים להלחם כל אחד בגבולו כמו שנתבאר בראש זה הספר ששאלו ישראל מי יעלה לנו תחלה להלחם בכנעני: (רלב"ג)

ז וַיְהִי נֶעַר מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה מִמְּשַׁפַּחַת יְהוּדָה וְהוּא לְוִי וְהוּא גֵר שָׁם:

רש"י **ממשפחת יהודה.** והוא לוי מן האם. ורבותינו אמרו (בבא בתרא קט ב): לפי שפעם מעשה מנסה שבא מיהודה, קראו ממשפחת יהודה, והוא לוי בן גרסום בן משה רבינו היה, כמו שמפורש בענין (לקמן יח ל): ויהונתן בן גרסום וגו': (רש"י)

מצודת דוד **מבית לחם יהודה.** לפי שגם בנחלת זבולון היתה עיר הקרויה גם כן בית לחם, כמו שכתוב ביהושע (יט טו), לזה אמר 'מבית לחם יהודה'; ולתוספת ביאור אמר 'ממשפחת יהודה', ורצה לומר, העיר בית לחם היתה מנחלת משפחת יהודה : **והוא לוי.** הנער היה לוי והיה גר בבית לחם (מצודת דוד)

רלב"ג עוד ספר שכבר היה נער ממקום שנקרא בית לחם יהודה והיה המקום ההוא ממשפחת יהודה והוא לוי והוא גר שם. והנה משך לבו של מיכה אליו שיהיה לו לכהן בביתו לשאול העתידות באמצעות הפסל והתרפים שהיה משתמש בהם להתבודד הכח הדמיוני מבין שאר הכחות לא שהפסל והתרפים ידברו חלילה ועכ"ז הנה התרפים דברו און על הרוב

כי אין כח בקסם להודעת העתידות באמת כמו שביארתי בספר מלחמת ה': (רלב"ג)

זח וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ מִהָעִיר מִבֵּית לָחֵם יְהוּדָה לְגוֹר בְּאֶשֶׁר יִמָּצָא וַיָּבֵא הָר אֶפְרַיִם עַד בֵּית מִיכָה לַעֲשׂוֹת דְּרָכָו:

רש"י לעשות דרכו. דרך הליכתו: (רש"י)

מצודת דוד באשר ימצא. מקום נאות וכשר להחיות נפשו : לעשות דרכו. ללכת לדרכו דרך בה : (מצודת דוד)

טז וַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה מֵאֵין תָּבוֹא וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֲנֹכִי מִבֵּית לָחֵם יְהוּדָה וְאֲנֹכִי הֵלֶךְ לְגוֹר בְּאֶשֶׁר אִמָּצָא:

רש"י באשר אמלא. פרנסתי להשתכר: (רש"י)

מצודת דוד לוי אנכי. כאומר, נכון אני ללמוד ולהורות, כמו שכתוב בשבט לוי (דברים לג י), יורו משפטיך ליעקב וכו' : (מצודת דוד)

יז וַיֹּאמֶר לוֹ מִיכָה שְׂבֵה עִמָּדִי וְהָיָה לִי לְאֵב וּלְכֹהֵן וְאֲנֹכִי אֶתֵּן לָךְ עֲשֻׂרֵת כֶּסֶף לַיָּמִים וְעֶרְךָ בְּגָדִים וּמַחֲיֹתְךָ וַיֵּלֶךְ הַלֹּוֹי:

רש"י לימים. לסוף שנה: וערך בגדים. זוג חליפת בגדים שהם ערך וסדר לכל בני אדם כפי הראוי להם לשנה: וערך בגדים. אפרלוימנ"ט בלע"ז: ומחיתך. ומזונותיך: וילך הלוי. אחר עלתו: (רש"י)

מצודת דוד לאב. רצה לומר, למורה ולמלמד : וערך בגדים. רצה לומר, בגדים כסדר הצריך : וילך הלוי. הלך אחר דבר מיכה ועצתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון לימים. לשנה, כמו (ויקרא כב כט) ימים תהיה גאלתו : וערך. מענין סדור, כמו (שמות מ כג) ערך לחם : ומחיתך. פרנסה, הצורך לחיי האדם : (מצודת ציון)

יא וַיֹּאֲלֵהֶם הַלְוִי לְשִׁבְתָּ אֶת הָאִישׁ וַיְהִי הַנֶּעֱרָר לּוֹ כְּאֶחָד מִבְּנָיו:

מצודת דוד כאחד מבניו. אשר מלא ידיו מאז לכהן : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויואל. ורצה, כמו (שמות ב כא) ויואל משה : (מצודת ציון)

יב וַיִּמְלֵא מִיכָה אֶת יַד הַלְוִי וַיְהִי לּוֹ הַנֶּעֱרָר לְכַהֵן וַיְהִי בְּבֵית מִיכָה:

מצודת דוד וימלא מיכה. מוסב למעלה (פסוק יא), שאמר שהיה לו כאחד מבניו, כי מלא ידיו לכהן : (מצודת דוד)

יג וַיֹּאמֶר מִיכָה עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יֵיטִיב יְהוָה לִּי כִּי הָיָה לִּי הַלְוִי לְכַהֵן:

מצודת דוד עתה ידעתי. כי בעוד היות בני לכהן, היה שלא כדת, כי הכהן ראוי להיות מבני לוי, אבל עתה ייטיב לי ה' כי היה לי הלוי לכהן, והרי הוא הכהן ממש : (מצודת דוד)

שופטים פרק-יח

א בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל וּבַיָּמִים הָהֵם שָׁבַט הַדְּנִי מִבְּקֵשׁ לּוֹ נִחְלָה לְשִׁבְתָּ כִּי לֹא נִפְלָה לּוֹ עַד הַיּוֹם הַהוּא בְּתוֹךְ שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִחְלָה:

כ"י כי לא נפלה לו. ירוקה כפי הראוי להם בארץ מכובשת, כמו שנאמר ביהושע (יט מז): וילא גבול בני דן מהם, ואף מכאן יש ללמוד שהיה מעשה זה בתחלת השופטים מיד: (כ"י)

מצודת דוד אין מלך. כי אם היה מלך, היה הוא לוחם מלחמות העם עם כל עמו ולא שבת לבד : כי לא נפלה לו. להיות בה די צרכו : עד היום ההוא. עד אשר כבש לעצמו מחוץ לגבול ארץ ישראל : בתוך שבטי וגו'. מוסב למעלה, לומר לא נפלה לו די צרכו בהנחלה הנחלקת לו בתוך שבטי

רלבי"ג וספר שכבר היה שבט הדני מבקש נחלה לשבת בה ושלחו מרגלים לעיר ליש לרגל הארץ שנפלה בגורלם ועברו דרך בית מיכה והכירו הנער הלוי ושאלו לו התצליח דרכם וענה להם על צד הקסם באמצעות הפסל והתרפים שכבר הצליח דרכם: (רלבי"ג)

בב וישלחו בני דן ממשפחתם חמשה אנשים מקצותם אנשים בני חיל מצרעה ומאשתאל לרגל את הארץ ולסקרה ויאמרו אליהם לכו חקרו את הארץ ויבאו הר אפרים עד בית מיכה וילינו שם:

מצודת דוד ממשפחתם. אחד מכל משפחה: מקצותם. מהקצינים שבהם, וכאשר שלח משה נשיאי העדה: מצרעה ומאשתאל. מנחלת יהודה היו (יהושע טו לג), ובני דן ישבו בהם כגרים: את הארץ. היא ילישי האמור בענין (להלן פסוק ז): עד בית מיכה. סמוך לבית מיכה: (מצודת דוד)

מצודת ציון מקצותם. מלשון קצין, כמו (במדבר יא יא) ותאכל בקצה המחנה, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ספרי בהעלותך פה) בקצינים שבמחנה: לרגל. לחפש, וכן (דברים א כד) וירגלו אותה: (מצודת ציון)

גא המה עם בית מיכה והמה הפירו את קול הנער הלוי ויסורו שם ויאמרו לו מי הביאך הלים ומה אתה עשה בזה ומה לך פה:

רש"י מי הביאך הלים. יס כאן תמיהות הרבה, (בבא בתרא קי ב) לא מזרעו של משה רבינו אתה, שנאמר בו (שמות ג ה): אל תקרב הלים, (סם ד יא): מי שם פה לאדם, (סם סם ב): מה זה בידך: (רש"י)

מצודת דוד המה עם בית מיכה. כשהמה היו סמוך לבית מיכה, הכירו את קול הנער בדברו עם מי: שם. אל הבית: מי הביאך וגו'. רצה לומר, אצל מי אתה ומה מלאכתך, ומה הניתן לך בשכרך: (מצודת דוד)

מצודת ציון הלים. לפה, כמו (שמות ג ה) אל תקרב הלים: (מצודת ציון)

דז ויאמר אליהם קזה וקזה עשה לי מיכה וישכרני ואהי לו לכהן:

מצודת דוד כזה וכזה. סיפר להם כל המאורע: (מצודת דוד)

וַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׂאֵל נָא בְּאַלֵּהִים וְנִדְעָה הַתְּצַלִּים דְרָפְנוּ אֲשֶׁר אָנְחָנוּ הַלְכִים
הַלְכִים

רַס"י שָׂאֵל נָא בְּאַלֵּהִים. בְּתַרְפִּים שְׂמַדְבְּרִים עַל יְדֵי מַכְסְּפוֹת: (רַס"י)

מצודת דוד שאל נא. כי טעו וחשבו שיש בו ממש להוריד על עצמו כחות עליונות ולהגיד עתידות : (מצודת דוד)

וַיֹּאמֶר לָהֶם הִכְהֵן לָכֹּה לְשָׁלוֹם נִכַח יְהוָה דְרָפְכֶם אֲשֶׁר תִּלְכוּ בָּהּ: (פ)

רַס"י נֹכַח ה' דְרַכְכֶם. נֹכַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גְלוּי, כִּי זֶה אֵין צו מַמַּס:
(רַס"י)

מצודת דוד ויאמר להם. אחר ששאל, אמר להם דרככם הוא מול ה' להשגיח בה ולהצליח אתכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון נכח. נגד : (מצודת ציון)

וַיִּלְכוּ חֲמִשָּׁת הָאֲנָשִׁים וַיָּבֹאוּ לַיִּשָּׁה וַיִּרְאוּ אֶת הָעַם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ יוֹשְׁבֵי לְבַטַח כְּמִשְׁפַּט צְדָנִים שֶׁקֵּט וּבֵטֵחַ וְאֵין מְכַלִּים דְּבַר בְּאַרְץ יוֹרֵשׁ עֶצֶר וּרְחֻקִים הֵמָּה מִצְדָּנִים וְדָבַר אֵין לָהֶם עִם אָדָם:

רַס"י ואין מכלים דבר. אין אחד מהם כריך לחזירו שיחזירו ריקם ויכלימונו, כמו שנאמר בסוף הענין (פסוק י'): אין מחסור כל דבר, כך שמעתי: יורש ערל. יורשים מועטים, שאם יהרגו את אלו, אין עוד עוררין נלחמים עם המחזיקים בנחלה: ורחוקים המה. מעזרת לידונים: ודבר אין להם עם אדם. שום ברית כרותה שיצאו לעזרתם לעת הצורך: (רַס"י)

מצודת דוד יושבת לבטח. רצה לומר, אינם נשמרים ממלחמה, והיא כדרך צידון היושב שוקט ובוטח ואינו נשמר ממלחמה : ואין מכלים. אין בארץ מי שיכלים אפילו בדבור, כי לא הורגלו במלחמה וקטטה : יורש ערל. יורש ארצם עצור מהם, רצה לומר, אין להם יורש ארצם ללחום לאחר זה בעבור הארץ : ורחוקים המה. ונכבש הארץ עד לא יהיה נשמע להם

(ואולי היה מדרך צידונים לעמוד בעזרת כל נרדף) : **ודבר אין להם**. אין להם ברית כרותה עם מי לשיבוא בעזרתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון לישא. הוא 'לשם' האמור ביהושע (יט מז) ובשתי השמות היתה נקראת : **שקט**. יושב במנוחה : **עצר**. ענין מניעה, כמו (שמואל א כא ו) אשה עצורה לנו : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה באו המרגלים לעיר ליש ומצאו העם אשר בה שוקט ובוטח לא היו יראים ממלחמה ולזה לא היו שומרים בשער העיר לשמור העיר שלא יכנסו בה אויבים, ולא היה בארץ ההיא מכלים דבר שיהיה יורש המלוכה והוא המושל שהוא מכלים בתוכחתו החוטאים, ומלת עצר הוא מענין זה יעצו בעמי ויהיה הרצון בזה שלא היתה הממשלה הזאת באה מהאב לבנו וזה ממה שימנע המנהיג ההוא מלמסור עצמו לסכנה בעבור שמירת הגוים שהם אינם לו ולזרעו וראוי עוד שהם רחוקים מצידונים שיעזרום כשידעו דבר המלחמה ולזה הוא מבואר שטרם שתגיע הידיעה לצידונים תשלם לבני דן הורשת העיר ההיא : (רלב"ג)

ח וַיְבֹאוּ אֶל אַחֵיהֶם צָרְעָה וְאִשְׁתָּאֵל וַיֹּאמְרוּ לָהֶם אַחֵיהֶם מָה אַתֶּם:

רס"י מה אתם. כלומר מה אתם מסיזים דבר, מה מלאתם במקום שנפל לנו גורלנו, מה העם, החזק הוא הרפה: (רס"י)

מצודת דוד צרעה וגו'. אל צרעה וכו' : **מה אתם**. רצה לומר, מה אתם משיבים, ומעניינו תבין חסרונו : (מצודת דוד)

ט וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנַעֲלָה עֲלֵיהֶם כִּי רָאִינוּ אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה טוֹבָה מְאֹד וְאַתֶּם מַחְשִׂים אֶל תַּעֲצָלוֹ לְלַקֵּת לְבֹא לְרִשֵּׁת אֶת הָאָרֶץ:

רס"י ואתם מחשים. מתעללים: (רס"י)

מצודת דוד ואתם מחשים. רצה לומר, אתם היו מחשים לבל יודע לאיש פן יקדמנו מי משבט אחר, ואל תעצלו ללכת וכו', כי עם כל זה פן יודע למי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מחשים. שותקים, כמו (קהלת ג ז) עת לחשות : (מצודת ציון)

ז כְּבֹאֲכֶם תְּבֹאוּ אֵל עִם בֶּטֶח וְהֶאֱרָץ רַחֲבַת יָדַיִם כִּי נִתְּנָה אֱלֹהִים
בְּיַדְכֶם מְקוֹם אֲשֶׁר אֵין שָׁם מַחְסוֹר כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ:

מצודת דוד כבואכם. כאשר תבואו, אז מיד תבואו אל עם בוטח, רצה לומר, לא תצטרכו ללכת דרך אשר תמצא אתכם בה מלחמה : **רחבת ידיים.** מקום רחב להחזיק את כולכם כאשר יתן ה' אותה בידכם : **אין שם מחסור וגו'.** רצה לומר, עם שאינה מארץ ישראל, מכל מקום אין נחסר בה ממה שיש בארץ ישראל ; או רצה לומר, לא נחסר בה מכל דבר שיש בעולם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כי. אם : **כל דבר.** בשום דבר : (מצודת ציון)

זא וַיִּסְעוּ מִשָּׁם מִמִּשְׁפַּחַת הַדְּנִי מִצָּרְעָה וּמֵאֲשֶׁתָּאֵל שֵׁשׁ מְאוֹת אִישׁ
חֲגוּר כָּלִי מִלְחָמָה: **זב** וַיַּעֲלוּ וַיַּחֲנוּ בְּקִרְיַת יַעֲרִים בִּיהוּדָה עַל כֵּן קָרְאוּ
לְמְקוֹם הַהוּא מַחֲנֵה דָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה הִנֵּה אַחֲרֵי קִרְיַת יַעֲרִים:

מצודת דוד בקרית יערים. רצה לומר, סמוך לה : **למקום ההוא.** מקום החניה : **אחרי.** לא לצד צרעה ואשתאול שבדן, כי אם מהעבר מזה (והיא בין צרעה ואשתאול שהיו בנחלת יהודה) : (מצודת דוד)

זג וַיַּעֲבְרוּ מִשָּׁם הַר אֶפְרַיִם וַיָּבֹאוּ עַד בֵּית מִיכָה: **זד** וַיַּעֲנוּ חֲמִשָּׁת
הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים לְרֹגֶל אֶת הָאֶרֶץ לִישׁ וַיֹּאמְרוּ אֵל אַחִיהֶם הִידְעָתֶם כִּי
יֵשׁ בְּבֵתֵיכֶם הָאֵלָה אֲפֹד וּתְרָפִים וּפְסָל וּמַסָּכָה וְעַתָּה דַּעוּ מֵהַ תַּעֲשׂוּ:

מצודת דוד ההולכים לרגל. אשר הלכו מקודם לרגל : **הידעתם.** רצה לומר, וכי ידעתם, הלא אינכם יודעים אשר נגד לכם יש כאן אפוד וכו' : **דעו מה תעשו.** רצה לומר, הכינו עצמכם ולקחתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויענו. הוא תחלת הדבור, כמו (דברים כו ה) וענית ואמרת : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ליש הוא לשם הנזכר בספר יהושע והעד שכבר אמר ג"כ שם שכבר קראו שם העיר דן כשם דן אביהם כמו שנאמר בזה המקום : (רלב"ג)

זט וַיִּסֹּרוּ שָׁמָּה וַיָּבֹאוּ אֵל בֵּית הַנַּעַר הַלְוִי בֵּית מִיכָה וַיִּשְׁאַלוּ לוֹ
לְשָׁלוֹם:

מצודת דוד **ויסורו שמה**. המרגלים הלכו לבית מיכה : **בית מיכה**. אשר
היה בבית מיכה : (מצודת דוד)

{טז} וְשֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ חֲגוּרִים כָּלִי מִלְחָמָתָם נֹצְבִים פֶּתַח הַשָּׁעַר אֲשֶׁר
מִבְּנֵי

מצודת דוד **חגורים**. כשהם חגורים וכו' : **אשר מבני דן**. מוסב על ישש
מאות איש' : (מצודת דוד)

{יז} וַיַּעֲלוּ חֲמֵשֶׁת הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ בָּאוּ שָׁמָּה לְקַחוּ
אֶת הַפֶּסֶל וְאֶת הָאֶפֹּד וְאֶת הַתְּרָפִים וְאֶת הַמַּסְכָּה וְהַכֹּהֵן נֹצֵב פֶּתַח
הַשָּׁעַר וְשֵׁשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַחֲגוּר כָּלִי הַמִּלְחָמָה:

מצודת דוד **ויעלו**. כי המרגלים חזרו עם הלוי אל השש מאות איש, ובדבר
הלוי עמהם עלו המרגלים מהם, ושבנו ובאו לבית הלוי ולקחו את הפסל
וכו' : **והכהן**. הלוי הזה העשוי לכהן, היה נצב פתח השער' וכו' : (מצודת
דוד)

רלב"ג וספר כי מידי עברם עברו בית מיכה חמשת המרגלים ולקחו הפסל
והמסכה והאפוד והתרפים מבית מיכה ופתו הנער הלוי ולקחוהו עמם
והיה לאב ולכהן לכל שבט דן והיו שם פתח השער שש מאות איש חגור
כלי מלחמה משבט דן : (רלב"ג)

{יח} וְאֵלֶּה בָּאוּ בֵּית מִיכָה וַיִּקְחוּ אֶת פֶּסֶל הָאֶפֹּד וְאֶת הַתְּרָפִים וְאֶת
הַמַּסְכָּה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם הַכֹּהֵן מָה אַתֶּם עֹשִׂים:

מצודת דוד **ואלה**. המרגלים באו אז לבית מיכה ולקחו את פסל וכו', ולא
היה אז הכהן בביתו : **ויאמרו אליהם הכהן**. כאשר באו אל המחנה ובידם
הפסל וכו', אמר להם, מה אתם עושים, רצה לומר, למה תקחום : (מצודת
דוד)

{יט} וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַחֲרַשׁ שִׁים יָדְךָ עַל פִּיךָ וְלֶךְ עִמָּנוּ וְהָיָה לָנוּ לְאָב וּלְכֹהֵן
הַטּוֹב הַיּוֹתֵךְ כֹּהֵן לְבַיִת אִישׁ אֶחָד אוֹ הַיּוֹתֵךְ כֹּהֵן לְשִׁבְט וּלְמִשְׁפָּחָה
בְּיִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד **שים ידך על פיך**. לסתמו לבל ישמע קולך : **והיה לנו**. ותהיה

לנו למורה ולמלמד : **הטוב**. וכי טוב יותר להיות 'כהן לבית איש אחד', או טוב יותר להיות כהן 'לשבת בישראל', ואם כן הלא לטובה יחשב לך :
(מצודת דוד)

מצודת ציון החרש. שתוק, כמו (במדבר ל ה) והחריש לה : **לשבת ולמשפחה**. המה שמות מורדפים, כי גם השבת יקרא משפחה : (מצודת ציון)

לכ ויטב לב הלהן ויקח את האפוד ואת התרפים ואת הפסל ויבא בקרב העם:

מצודת דוד וייטב לב הלהן. הוטב בלבו דבריהם, ויקח מידם את האפוד וכו' לשאת אותם בעצמו, ובא בקרבם ללכת באשר ילכו : (מצודת דוד)

לכא ויפנו וילכו וישימו את הטף ואת המקנה ואת הכבודה לפניהם:

רס"י ואת הכבודה. משאות, כל דבר שהוא כזד בהליכתו שאינו יכול לרוץ אם ירדפו בני המקום אחריהם: הכבודה. פיזנטו"מא זלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד ויפנו. מן המקום שהוא והלכו לדרכם : **את הטף וגו'**. מה שהביאו עמם מביתם : **לפניהם**. בחשבם פן ירדפו בני העיר אחריהם וילחמו הגברים עמם, והטף וכו' ילכו לדרכם בעודם נלחמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הכבודה. הדבר שתנועתו כבדה ומתאחר ללכת : (מצודת ציון)

לכב המה הרחיקו מבית מיכה והאנשים אשר בבתי אשר עם בית מיכה נזעקו וידביקו את בני דן:

מצודת דוד הרחיקו. כשהיו רחוקים מבית מיכה : **עם בית מיכה**. סמוך לבית מיכה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נזעקו. נקבצו בזעקת המקבץ, וכן (לעיל ד י) ויזעק ברק : **וידביקו**. השיגום, והיו קרובים ודבוקים להם : (מצודת ציון)

לכג ויקראו אל בני דן ויסבו פניהם ויאמרו למיכה מה לך פי נזעקת:

רס"י ויסבו פניהם. בני דן אל הקוראים אליהם: (רס"י)

מצודת דוד ויקראו. המתין עד בואם לדבר עמהם : ויסבו. בני דן הפכו פניהם מול מיכה, ואמרו, מה נחסר לך כי נאספת לרדוף : (מצודת דוד)

כד ויאמר את אלהי אשר עשיתי לקחתם ואת הפהן ותלכו ומה לי עוד ומה זה תאמרו אלי מה לה:

רס"י ומה לי עוד. ומה נשאר לי עוד: (רס"י)

מצודת דוד את אלהי. הפסל וכו' : ומה לי עוד. מה נשאר לי עוד בבית אשר לא לקחתם : (מצודת דוד)

כה ויאמרו אליו בני דן אל תשמע קולך עמנו פן יפגעו בכם אנשים מרי נפש ואספתה נפשך ונפש ביתך:

רס"י אנשים מרי נפש. כעסנים שיט כסיעתנו: (רס"י)

מצודת דוד עמנו. בהיותך עמנו : אנשים מרי נפש. הכעסנים שיש בסיעתנו : ונפש ביתך. הבאים עמך : (מצודת דוד)

מצודת ציון יפגעו. ענין מכת מות, כמו (שמואל ב א טו) גש פגע בו : ואספתה. ענין כליון מן העולם, כמו (במדבר כ כב) יאסף אהרן : (מצודת ציון)

כז וילכו בני דן לדרכם וירא מיכה פי חזקים המה ממנו ויפן וישב אל ביתו:

רלב"ג וכראות מיכה כי חזקים הם ממנו הניחם ושב לביתו והם באו על ליש והכו יושבי לפי חרב ואת העיר שרפו באש וידמה ששרפו העיר באש כדי שייראו יושבי שאר העיירות אשר נפלו בגורלם מהם וינצחום בקלות יותר מצד נפול פחדם עליהם : (רלב"ג)

כז וְהִמָּה לְקַחוּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה מִיָּכָה וְאֶת הַפֶּהן אֲשֶׁר הָיָה לוֹ וַיָּבֵאוּ
עַל לִישׁ עַל עִם שִׁקְט וּבִטָּח וַיִּכּוּ אוֹתָם לְפִי חָרָב וְאֶת הָעִיר שָׂרְפוּ בְּאֵשׁ:

רפ"י לִישׁ. שָׁם הָעִיר, וּבִסְפָר יְהוֹסֵעַ (יט מו) קוֹרָא שְׁמָה 'לִשָּׁם', עַל שֶׁ
שְׁמָלְאוּ שָׁם חֲזַן טוֹבָה שְׁמָה 'לִשָּׁם', וְהִיא הִיָּתָה עַל הַחֲשָׁן לִשְׁבֹּט דָן, שְׁמוֹ
כְּתוּב עַל 'לִשָּׁם', וַיִּדְעוּ שְׁבָחָמַת הִיא נִחְלָתָם: (רפ"י)

מצודת דוד **שקט ובטח**. לא היו נשמרים מן המלחמה : **ואת העיר שרפו**.
כי לא יוכלו לה כי אם על ידי השרפה, ולולא זאת לא שרפוה, כי הלא
נתיישבו בה : (מצודת דוד)

כח וְאִין מְצִיל כִּי רְחוּקָה הִיא מְצִידוֹן וְדָבָר אֵין לָהֶם עִם אָדָם וְהִיא
בְּעֵמֶק אֲשֶׁר לְבַיִת רְחוּב וַיִּבְנוּ אֶת הָעִיר וַיִּשְׁבּוּ בָּהּ:

מצודת דוד **ואין מציל**. לא היה להם מציל : **כי רחוקה**. וכבשוה עד לא
נשמע להם : **ודבר**. לא היה להם כריתת ברית עם מי : **אשר לבית רחוב**.
הסמוך לבית רחוב : **ויבנו**. כי שרפוה במלחמה, כמו שכתוב למעלה
(פסוק כז) : (מצודת דוד)

כט וַיִּקְרְאוּ שֵׁם הָעִיר דָן בְּשֵׁם דָן אֲבִיהֶם אֲשֶׁר יוֹלֵד לְיִשְׂרָאֵל וְאוֹלָם
לִישׁ שֵׁם הָעִיר לְרֵאשֶׁנָּה:

מצודת דוד **אשר יולד**. שלא נחשוב שראש המשפחה הבאה אל ליש היה
שמו דן ועל שמו קראו שם העיר דן : **לראשונה**. טרם שקראוה בשם דן :
(מצודת דוד)

מצודת ציון **ואולם**. **ואבל** : (מצודת ציון)

רלב"ג ואח"כ בנו העיר וקראו שמה דן כשם דן אביהם. והנה הקימו את
פסל מיכה בבית שעשו לו ויהונתן בן גרשום בן מנשה הוא ובניו היו
כהנים לשבט הדני בבית הפסל ההוא עד יום גלות הארץ והוא הנער הלוי
שהביאו מבית מיכה, והנה יום גלות הארץ לא יתכן שיאמר על יום גלות
בימי צדקיה שכבר עברו כמה מנהיגים שביערו ע"ג מן הארץ כמו שמואל
ושאול ודוד ורבים זולתם אחריהם, ואולם אמר עד יום גלות הארץ כי
יתכן שגלתה הארץ ההיא כשעשו הרע ישראל בעיני ה' עד שהקים השם
לישראל מושיע ושבנו לארצם ויתכן שגלתה הארץ ההיא בימי יבין מלך
כנען שברחו להם שבט דן ועברו מעבר לירדן כמו שאמרו דבורה וברק

ודן למה יגור אניות ואיך שהיה הוא מבואר שיום גלות הארץ היה קודם מות עלי וזה שהפסל ההוא לא נתקיים להם כי אם כל ימי היות בית האלהים בשילה ולא יתכן שיהיו להם כהני הפסל אחר שהוסר הפסל ולזה הוא מבואר שהיה כבר יום גלות הארץ ההיא קודם זה כי ידמה שאחר זה היו להם כהנים אחרים לזה הפסל אשר לא היו מזרע זה הנער הלוי וזה מחויב מהלשון שאמר עד יום גלות הארץ ההיא להורות כי אחר זה היו להם כהנים אחרים והנה אמרו רז"ל שזה הנער הלוי היה בן בנו של משה והיה חושב שראוי לאדם לעבוד ע"ג ואל יצטרך לבריות ואין הענין כן אבל ראוי לעבוד עבודה שהיא זרה לו וידמה שזה האיש היה אחר ואשר נזכר בענין דוד איש אחר כי כבר זכר כי הוא ובניו היו כהנים ר"ל שאחר מותו הוקם שם כהן אחד מבניו ואפשר שנאמר כי לא יחוייב מזה שמת יהונתן ויהיה אמרו הוא ובניו שהם היו יחד כהנים עמו לא בזה אחר זה ויהיה זה האיש הוא אשר נזכר בענין דוד שאמרו ז"ל: (רלב"ג)

לז וַיְקִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפֶּסֶל וַיְהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשָׁם בֶּן מְנַשֶּׁה הוּא וּבְנָיו הָיוּ כַהֲנִים לְשִׁבְט הַדָּנִי עַד יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ:

רס"י **בן מנשה**. מפני כבודו של משה כתוב נו"ן לשנות את השם, ונכתב תלויה לומר שלא היה מנשה כלל מנשה: **עד יום גלות הארץ**. בימי סנחריב בגלות **ראשונה**: (רס"י)

מצודת דוד **ויקמו להם**. להיות לעבודה זרה ולעבדו: **ויהונתן**. הוא הלוי הנזכר: **בן מנשה**. אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא בתרא קט ב) שהוא משה, ומפני כבודו נאמר 'מנשה', ותלאו הנו"ן לדעת שאינה מן השם: **עד יום גלות הארץ**. הוא גלות הארון שהיה בימי עלי (שמואל א פרק ד), ולזה לא אמר 'עד גלות ישראל', כי אז לבד הארון גלה ולא ישראל, ועד הזמן ההוא עמד הפסל, אבל לאחר זמן שעמד שמואל לשופט, בער אותם מן הארץ: (מצודת דוד)

לא וַיִּשְׁימוּ לָהֶם אֶת פֶּסֶל מִיְכָה אֲשֶׁר עָשָׂה כָּל יְמֵי הַיּוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים בְּשִׁלָּה: **(פ)**

מצודת דוד **וישימו להם**. לאלוה ולעבדו: **כל ימי וגוי בשלה**. מתחלת העמדתו עמד כל ימי וכו' בשלה, אבל אחר שגלה הארון משלה בימי עלי (שם שם) ועמד שמואל לשופט, בערו מן הארץ: (מצודת דוד)

שופטים

פרק-יט

אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה אִישׁ לְאִשׁוֹ גֵר בְּיַרְכְּתֵי הָרֶגֶץ
אֶפְרַיִם וְיִקַּח לוֹ אִשָּׁה פִּילְגֶשֶׁת מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה:

מצודת דוד ומלך אין בישראל. כי אם היה מלך לא היה מה שהיה, כי המלך היה מעניש את החוטאים, ולא היו, אם כן, ישראל נלחמים זה בזה כאשר יסופר. וכתב בסדר עולם (פרק יב), שגם זה היה בימי כושן רשעתים, קודם שעמד עתניאל : (מצודת דוד)

מצודת ציון בירכתי. בסוף, כמו (שמות כו כב) ולירכתי המשכן : פילגש. אשה בלא כתובה ובלא קדושין : (מצודת ציון)

רלבי"ג וספר עוד כי בימים ההם שלא היה מלך בישראל שיוכיח החוטאים היה איש לוי גר בירכתי אפרים ולקח לו לאשה פלגש מבית לחם יהודה וזנתה עליו פלגשו ר"ל שנטתה ממנו ושבה אל בית אביה לברוח ממנו וזה היה הזנות הזה כי הנטייה איך שתהיה תקרא זנות אמר זנות יין ותירוש יקח לב והוכרחנו לפרש הענין בזה האופן שאם זנתה עליו לשכב עם זולת אישה היתה אסורה לבעלה ולא היה ראוי שישוב לבקש עוד אבל ענין זנותה ביאר במה שאמר ותלך מאתו אל בית אביה שעמדה שם זמן ארוך כמו שביאר שעמדה שם שנה וארבעה חדשים וזה ממה שהורה שאין רצונה לשוב אליו עוד והנה רבותינו ז"ל פירשו זה הזנות לענין קרוב למה שפירשנו : (רלבי"ג)

אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְיִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה אִישׁ לְאִשׁוֹ גֵר בְּיַרְכְּתֵי הָרֶגֶץ
אֶפְרַיִם וְיִקַּח לוֹ אִשָּׁה פִּילְגֶשֶׁת מִבֵּית לָחֶם יְהוּדָה:

רש"י ותזנה עליו פילגשו. זנתה מציתו אל החוץ. כל לשון זנות אינו אלא לשון 'יולצת' (תרגום אונקלוס בראשית לד לא): נפקת צרא, יולצת מצעלה לזנות : אחרים : (רש"י)

מצודת דוד ותזנה עליו. סרתה מעליו, והלכה לבית אביה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותזנה. עניינו הסרה, כמו (יחזקאל כג מג) עתה וזנו תזנותיה : **עליו.** מעליו : **ימים.** שנה, כמו (ויקרא כח כט) ימים תהיה גאולתו : **ארבעה.** כמו וארבעה : (מצודת ציון)

ג וַיִּקַּם אִישָׁה וַיִּלְךָ אַחֲרֶיהָ לְדַבֵּר עַל לִבָּהּ (להשיבו) לְהַשִּׁיבָה וַנְעַרְוּ עִמּוֹ וַצְמַד חֲמֹרִים וַתְּבִיֵּאֶהוּ בֵּית אָבִיהָ וַיִּרְאֶהוּ אָבִי הַנְּעָרָה וַיִּשְׂמַח לְקִרְאָתוֹ:

מצודת דוד לדבר על לבה. דברים טובים המקובלים על הלב, להשיבה אליו : **וצמד חמורים.** אחד לו, ואחד לפילגשו בשובה לביתו : **ותביאהו.** פילגשו ראתה אותו בחוץ והביאה אותו לבית אביה : **לקראתו.** רצה לומר, בעת לכתו לקראתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצמד. זוג, וכן (איוב א ג) צמד בקר : (מצודת ציון)

רלבי"ג וכשראה זה אישה הלך אחריה לדבר על לבה להשיבה כי ידמה שסרה ממנו על דבר הקטטות שהקניטה בביתו ולזה הוצרך לפייסה ובזה האופן הלך להשיבה, ויראהו אבי הנערה וישמח לקראתו וידמה שזה האיש הלוי היה נכבד מאד ולזה השתדל לכבדו מאד אבי הנערה והיה מראה מאד כי כבר קשה עליו פרידתו עד שכבר עכבם שם עד היום החמישי ורצה לעכבם עד היום הששי ולא יכול : (רלבי"ג)

ד וַיִּחַזַּק בּוֹ חֲתָנּוֹ אָבִי הַנְּעָרָה וַיֵּשֶׁב אֹתוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיֹּאכְלוּ וַיֵּשְׁתּוּ וַיִּלִּינוּ:

מצודת דוד ויחזק בו. היה אוחו בו ולא עזבו ללכת מאתו : **וילינו שם.** בהלילה שאחר שלשת הימים : (מצודת דוד)

ה וַיְהִי בַיּוֹם הַרְבִּיעִי וַיִּשְׁפִּימוּ בַבֶּקֶר וַיִּקַּם לְלַכֵּת וַיֹּאמֶר אָבִי הַנְּעָרָה אֵל חֲתָנּוֹ סַעַד לְבָךְ פֶּת לָחֶם וְאַחַר תִּלְכּוּ:

מצודת דוד סעד לבך. לבל יחלוש הלב, סעד אותו באכילת פת לחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון סעד. ענין השענה, ועל שם זה יקרא האכילה סעודה, כי סועד ושווען את הלב מחולשתו, וכמו שכתוב (תהלים קד טו) ולחם לבב אנוש יסעד : **פת.** ענין פרוסה, כמו (ויקרא ב ו) פתות אותם פתים : (מצודת ציון)

וַיָּשְׁבוּ וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וַיֵּשְׁתּוּ וַיֹּאמֶר אָבִי הַנְּעִרָה אֶל הָאִישׁ הַזֶּה לְבָרָה:
נָא וְלִין וַיֵּטֵב

רפ"י הוּאֵל נָא וְלִין וַיֵּטֵב הַלִּילָה: (רפ"י)

מצודת דוד הוּאֵל נָא. הַתְּרַצָּה נָא וְלִין פֹּה : וַיֵּטֵב לְבָד. בֹּאכִילָה וּשְׁתִּיָּה
ובשמחת הַלֵּב :

מצודת ציון הוּאֵל. הַתְּרַצָּה : נָא. עֵתָה : (מצודת ציון)

וַיֵּקָם הָאִישׁ לְלָקֶת וַיִּפְצַר בּוֹ חֲתָנּוֹ וַיֵּשֶׁב וַיֵּלֶן שָׁם:

מצודת ציון וַיִּפְצַר. עֲנִין הַתְּחֹזְקוֹת הַהִסְתָּה, כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית יט ג) וַיִּפְצַר בִּם
מֵאֵד :

וַיֵּשְׁכֶם בְּבִקְרַת בְּיֹם הַחֲמִישִׁי לְלָקֶת וַיֹּאמֶר אָבִי הַנְּעִרָה סֶעֶד נָא
לְבָרָה וְהַתְּמַהְמָהוּ עַד נְטוֹת הַיּוֹם וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם:

מצודת דוד וְהַתְּמַהְמָהוּ. נִתְעַכְבוּ עַד אֲשֶׁר נָטָה הַשֶּׁמֶשׁ לְבֵית מְעֵרְבָה :
(מצודת דוד)

מצודת ציון וְהַתְּמַהְמָהוּ. עֲנִין עֲכָבָה וְאִיחּוֹר, כְּמוֹ (לְעִיל ג כו) עַד הַתְּמַהְמָהם
: הַיּוֹם. הַשֶּׁמֶשׁ קְרוּי 'יוֹם', כְּמוֹ (בְּרֵאשִׁית ג ח) לְרוּחַ הַיּוֹם, עַל שֵׁם שִׁבְעוֹד
הַשֶּׁמֶשׁ עַל הָאָרֶץ, הוּא יוֹם :

וַיֵּקָם הָאִישׁ לְלָקֶת הוּא וּפִילְגָשׁוֹ וַנְּעִרוּ וַיֹּאמֶר לוֹ חֲתָנּוֹ אָבִי הַנְּעִרָה
הִנֵּה נָא רָפָה הַיּוֹם לְעֵרֵב לִינוּ. נָא הִנֵּה חֲנוֹת הַיּוֹם לִין פֹּה וַיֵּטֵב לְבָרָה
וְהִשְׁכַּמְתָּם מִחֶר לְדַרְכְּכֶם וְהִלְכָתָ לְאֵהָלָה:

רפ"י רָפָה. הַשֶּׁמֶשׁ מִגְּבוּרָתוֹ וְנָטָה לְעֵרֹב: הִנֵּה חֲנוֹת הַיּוֹם. עַת סָכַל הוֹלְכֵי
לְרַכִּים נוֹטִים לְחֲנוֹת צְבִית: (רפ"י)

מצודת דוד רָפָה הַיּוֹם לְעֵרֹב. כִּי קוֹדֵם חֲצוֹת הַשֶּׁמֶשׁ הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר, וְאַחַר

חצות הולך ורפה, ולזה אמר הנה השמש רפה ועומדת לשקוע : **הנה חנות היום**. כי שיער בעצמו שלא יבוא היום אל ביתו, ובעל כרחו יחנה ללון במקום לא לו, ולזה אמר 'הנה חנות היום', רצה לומר, החניה אשר בהכרח תעשה היום, הלא טוב יותר לחנות וללון פה וייטב לבבך, ולא כן במקום אחר : **והשכמתם**. אבל כשתלכו בהשכמה, תבוא בו ביום לאהלך, ולא תלין בדרך : (מצודת דוד)

מצודת ציון רפה. מלשון רפיון : **לערוב**. מלשון ערב, ורוצה לומר, לשקוע : (מצודת ציון)

רלבי"ג וקם האיש הלוי ללכת עם פילגשו אע"פ שכבר רפה היום לערוב : (רלבי"ג)

וְלֹא אָבָה הָאִישׁ לָלוֹן וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ וַיָּבֵא עַד נֶכַח יְבוּס הַיְרוּשָׁלַם וְעַמּוֹ צָמַד חֲמוּרִים חֲבוּשִׁים וּפִילְגָשׁוֹ עִמּוֹ :

מצודת דוד יבוס היא ירושלים. מחוז היה בירושלים ונקראת 'יבוס' (יהושע טו סג), ודוד לכדה (דברי הימים א יא ד ו) : (מצודת דוד)

מצודת ציון אבה. רצה : **נוכח**. נגד : **חבושים**. ענין קשור הבהמה באזור שלה, כמו (שם כב ג) ויחבוש את חמורו : (מצודת ציון)

רלבי"ג והנה באו עד נכח יבוס והיא ירושלים. והיום רד מאד ר"ל שלא נשאר ממנו כי אם מעט כי השמש ירד מהאופק ולפי שהיום מתחדש מן השמש יאמר שהיום ירד מאד כשירד השמש ולא רצה האיש הלוי לסור שם כי היה שם היבוס יושב בעת ההיא ולזה אמר לא נסור אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל הנה וזה לאות כי לא כבשו עדין בני יהודה את ירושלים ולא נכבשה ג"כ בימי יהושע ואף ע"פ שכבר הכה יהושע את מלך ירושלים לא מצאנו שכבש העיר עד שבא שכט יהודה אחריו ונלחם בירושלים ולכדו אותה כמו שנזכר בראש זה הספר והנה היה זה הענין מהפילגש קודם שנלחמו שבט יהודה בירושלים ולזה גם כן יתבאר שאחרי מות יהושע היה אלו הספורים כמו שזכרנו ואולם נכתב בזה המקום לסבה שביארנו : (רלבי"ג)

וַיֵּאָרָא הֵם עִם יְבוּס וְהַיּוֹם רַד מְאֹד וַיֹּאמֶר הַנְּעַר אֶל אֲדֹנָיו לָכֵה נָא וְנִסּוּרָה אֶל עִיר הַיְבוּסִי הַזֹּאת וְנָלִין בָּהּ :

מצודת דוד עם יבוס. סמוך ליבוס : **והיום רד מאד**. השמש ירדה מאוד וקרבה לשקוע : **ונסורה**. נסור מהדרך לנכח עיר היבוס : (מצודת דוד)

מצודת ציון לכה. ענין לשון זרוז הוא : (מצודת ציון)

יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲדֹנָיו לֹא נִסּוּר אֶל עִיר נְכָרִי אֲשֶׁר לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הָנָה וְעָבְרָנוּ עַד גְּבֻעָה:

רש"י עד גבעה. גבעת בנימן: (רש"י)

מצודת דוד אל עיר נכרי. שרק גוים גרים בה : ועברנו. לזה נעבור עד גבעה
שהיא עיר ישראל : (מצודת דוד)

יג וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ לֵךְ וּנְקַרְבָּה בְּאֶחָד הַמְּקֻמּוֹת וְלָנוּ בְּגֻבְעָה אוֹ בְּרָמָה:

רש"י ולנו. כמו ולננו, דגשות הגו"ן במקום נו"ן שניה: (רש"י)

מצודת דוד לך ונקרבה. רצה לומר, נמהר ללכת להתקרב לאיזה מקום
ונלון בגבעה או ברמה, במקום שנוכל לבוא עד לא תשקע החמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לך. הוא מלשון הליכה, ועם [ש] היא בלא ה"א וכן (במדבר
כג יג) לך נא אתי : (מצודת ציון)

יד וַיַּעֲבְרוּ וַיֵּלְכוּ וַתָּבֹא לָהֶם הַשְּׁמֶשׁ אֶצֶל הַגְּבֻעָה אֲשֶׁר לְבִנְיָמִן:

מצודת ציון ותבא. ושקעה : (מצודת ציון)

טו וַיִּסְרוּ שָׁם לְבֹא לְלוֹן בְּגֻבְעָה וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּרָחוֹב הָעִיר וְאִין אִישׁ
מֵאֶסֶף אוֹתָם הַבַּיְתָה לְלוֹן:

מצודת ציון ברחוב. בשוק, במקום שרבים מצויים : מאסף. ענין הכנסה,
כמו (דברים יא יד) ואספת דגנך : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה ספר שלנו בגבעת בנימן והגיע מרוע תכונתם שלא היה שם
איש מבני העיר מאסף אותם הביתה ללון עד שבא איש אחד מהר אפרים
היה גר שם והוא הביאו לביתו. והנה הגיע מרוע תכונת בני העיר שרצו

לקחת האיש הלוי למשכב והחזיק האיש בפילגשו והוציאה להם החוץ וידמה שכבר היתה יפה מאד ולזה נתפייסו בזה בראותם אותה כי כבר התיר להם האיש הזקן להוציא להם בתו הגדולה הבתולה ופילגש האיש הלוי ולא נתפייסו בזה והאנשים החוטאים האלה התעללו בה כל הלילה עד הבקר ומרוב המשגל השיגה אותה החולשה הנפלאה עד שמתה פתח הבית אשר אדניה שם בשובה אליו והנה האיש הלוי התפעל מזה הענין התפעלות רב ושתק עד בואו אל ביתו ומשם שלח נתחיה לייב שבטים הנשארים כי לא שלח לשבט בנימן כי מהם יצאה הרעה ולזה נתח פילגשו לייב נתחים :

[טז] והנה איש זקן בא מן מעשהו מן השדה בערב והאיש מהר אפרים והוא גר בגבעה ואנשי המקום בני ימיני:

מצודת דוד בני ימיני. מבני בנימין : (מצודת דוד)

[יז] וישא עיניו וירא את האיש הארח ברחב העיר ויאמר האיש הזקן אנה תלך ומאין תבוא:

מצודת ציון האורח. ההולך באורח ודרך : אנה. לאיזה מקום : ומאין. ומאיזה מקום : (מצודת ציון)

[יח] ויאמר אליו עברים אנחנו מבית לחם יהודה עד ירפתי הר אפרים משם אנכי ואלך עד בית לחם יהודה ואת בית יהוה אני הלך ואין איש מאסף אותי הביתה:

רפ"י ואת בית ה'. לשילה אני הולך: (רפ"י)

מצודת דוד עד ירפתי. רצה לומר, אני הולך עד ירפתי וכו', כי משם אנכי, והלכתי עד בית לחם יהודה : ואת בית ה'. עתה הולך אני בדרך מהלכי אל בית ה' אשר בשילה לזבח לה', ועם כי אני הולך בדרך מצוה, עם כל זה אין איש מכניס אותי אל הבית : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואת. כמו ואל : (מצודת ציון)

[יט] וגם תבן גם מספוא יש לחמורינו וגם לחם ויין יש לי ולאמתך

וְלַנְעָרָה עִם עֲבָדֶיהָ אֵין מַחְסוֹר כָּל דָּבָר:

מצודת דוד וגם תבן. רצה לומר, ואם בעבור המאכל לנו ולחמורינו אינם מכניסים, הלא גם תבני וכו', ואם כן מה מידם אקח : **ולאמתך**. היא הפילגש : **ולנער עם עבדיך**. להנער אשר עם עבדיך, ואת עצמו ופילגשו קרא עבדיו בדרך המוסר, וכמו שאמר 'ולאמתך' על פילגשו ; או אמר שיש בידו להאכיל לנערו עם עבדיו, ועל עבדי האיש הזקן אמר : **אין מחסור**. אין שום דבר חסר ממני : (מצודת דוד)

מצודת ציון מספוא. כן נקרא דבר המיוחד למאכל בהמה, וכן (בראשית כד לב) ויתן תבן ומספוא : **ולאמתך**. מלשון אמה ושפחה : **כל דבר**. שום דבר : (מצודת ציון)

כז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הַזֶּקֶן שְׁלוֹם לְךָ רַק כָּל מַחְסוֹרְךָ עָלַי רַק בְּרָחוּב אֶל תֵּלָן:

מצודת דוד שלום לך. רצה לומר, לא תפחד כי לא תלין ברחוב : **רק כל מחסורך עלי**. רצה לומר, הואיל ויש עמך לאכול ולשתות, לא אתן לך מאומה ומה שבידך אכול, ורק כל הנחסר לך היא עלי וחוזר ומפרש 'רק ברחוב אל תלין', כי בית מלון לבד היא החסר לך. ועלי היא : (מצודת דוד)

כח וַיָּבִיאוּהוּ לְבֵיתוֹ (וַיְבֹל) וַיָּבֵל לַחֲמוּרִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

רס"י וַיִּבֶל לַחֲמוּרִים. ויתן יבול לחמורים, 'ויבול' אפרוונד"ר בלע"ז: (רס"י)

מצודת דוד ויבל לחמורים. תקן המאכל לחמורים : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויבל. הוא מלשון בלבול וערבוב, כי הדרך לבלול תבואה במספוא, וכן (ישעיהו ל כד) בליל חמיץ : (מצודת ציון)

כט הָמָּה מִיִּטְיָבִים אֶת לֶבָם וְהִנֵּה אֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי בְנֵי בְלִיעַל נֹסְבִו אֶת הַבַּיִת מִתְדַּפְּקִים עַל הַדָּלֶת וַיֹּאמְרוּ אֶל הָאִישׁ בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּקֶן לֵאמֹר הוֹצֵא אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּא אֶל בֵּיתְךָ וְנִדְעֵנוּ:

רס"י ונדענו. מסכב זכור: (רס"י)

מצודת דוד **המה מטיבים וגו'.** באכילה בשתיה ובשמחת לבב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בליעל.** בלי עול שמים, רוצה לומר, רשעים : **מתדפקים.** ענין הכאה בנחת על הדלת, כמו (שיר השירים ה ב) קול דודי דופק : **ונדענו.** ענין משכב זכור, כמו (בראשית יט ה) ונדעה אותם : (מצודת ציון)

כג וַיֵּצֵא אֱלֹהִים הָאִישׁ בְּעַל הַבַּיִת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵל אַחִי אֵל תָּרְעוּ נָא אַחֲרַי אֲשֶׁר בָּא הָאִישׁ הַזֶּה אֵל בֵּיתִי אֵל תַּעֲשׂוּ אֶת הַנְּבִלָה הַזֹּאת:

מצודת דוד **אל אחי.** וחוזר ומפרש יאל תרעו נא, רצה לומר, אל תעשו עתה הרעה ההיא : **אחרי.** הואיל והאיש הזה בא לביתי, חוסו על כבודי ואל תעשו הנבלה הזאת לשכב אותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אל.** רוצה לומר, לא תעשו : **נא.** עתה : **אחרי.** ענינו כמו הואיל, וכן (לעיל יא לו) אחרי אשר עשה לך הי' נקמות. הנבלה. דבר מגונה וכעור : (מצודת ציון)

כד הִנֵּה בְּתֵי הַבְּתוּלָה וּפִילְגָשָׁהוּ אוֹצִיָּאה נָא אוֹתָם וְעַנּוּ אוֹתָם וַעֲשׂוּ לָהֶם הַטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְלֹאִישׁ הַזֶּה לֹא תַעֲשׂוּ דְבַר הַנְּבִלָה הַזֹּאת:

מצודת דוד **וענו אותם.** במשכב : **ועשו וגו'.** בשאר עניני ניאוף : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וענו.** הוא כינוי למאנס על השכיבה : (מצודת ציון)

כה וְלֹא אָבוּ הָאֲנָשִׁים לְשָׁמַע לוֹ וַיִּחַזַּק הָאִישׁ בְּפִילְגָשׁוֹ וַיֵּצֵא אֱלֹהִים הַחוּץ וַיִּדְעוּ אוֹתָהּ וַיִּתְעַלְלוּ בָּהּ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֶּקֶר וַיִּשְׁלַחוּהָ (בעלות) כְּעֹלֹת הַשָּׁחַר:

מצודת דוד **לשמע לו.** לקבל דבריו : **ויחזק האיש.** כי לא רצתה לצאת, ואחז בה בעל כרחה להציל עצמו, בחשבו כאשר יראוה כי יפה היא, יתפייסו בה : **ויוצא.** הוציא אותה אל החוץ : **וידעו אותה.** במשכב : **ויתעללו בה.** בשאר עניני ניאוף : **וישלחוה.** שלחוה לנפשה כאשר עלה השחר, והוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם צאת השמש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **אבו.** רצו : **וידעו.** ענין משכב : **ויתעללו.** ענין פועל ומעללים, כמו (איכה א יב) אשר עולל לי : (מצודת ציון)

לכז וּתְבֹא הָאִשָּׁה לְפָנֹת הַבֶּקֶר וּתְפַל וּתִפְתַּח בֵּית הָאִישׁ אֲשֶׁר אָדוֹנֶיהָ
שָׁם עַד הָאֹר:

מצודת דוד **לפנות הבקר**. לעת שהבוקר פונה לבוא : **ותפול**. מחמת חולשת
רוב הבעילות נפלה בפתח ולא הוסיפה לקום, ושכבה עד אור הבוקר,
ומתה : **אדוניה**. הוא הבעל, ולפי שהיתה לו לפילגש, יחשב לאדון לה :
(מצודת דוד)

לכז וַיָּקָם אָדֹנָיָה בַּבֶּקֶר וַיִּפְתַּח דְּלָתוֹת הַבַּיִת וַיֵּצֵא לְלֶכֶת לְדָרְכּוֹ וְהִנֵּה
הָאִשָּׁה פִּילֶגְשׁוֹ נִפְלֶת פְּתַח הַבַּיִת וַיִּדְיָה עַל הַסֶּף:

מצודת דוד **נפלת**. רצה לומר, שוכבת בשכיבה הבאה על ידי נפילה, וידיה
היו מונחות על הסף : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הסף**. אף האסקופה יקרא סף, כמו המזוזות הנקראים :
'ספים' (ישעיהו ו ד) וכן (מלכים א יד וז) היא באה בסף הבית : (מצודת
ציון)

לכח וַיֹּאמֶר אֵלָיָה קוּמִי וְנִלְכְּהָ וְאִין עֲנֵה וַיִּקְחָהּ עַל הַחֲמֹר וַיָּקָם הָאִישׁ
וַיֵּלֶךְ:

כס"י וְאִין **עונה**. **כי** **מתה**: (כס"י)

מצודת דוד **ויאמר אליה**. עדיין לא הרגיש בה שמתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ואין עונה**. **ואין משיב** : (מצודת ציון)

לכט וַיָּבֵא אֶל בֵּיתוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלֹת וַיַּחֲזֵק בְּפִילֶגְשׁוֹ וַיִּנְתְּחָהּ לַעֲצָמֶיהָ
לְשָׁנַיִם עֶשֶׂר נְתָחִים וַיִּשְׁלַחָהּ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד **וינתחה לעצמיה**. חתכה לפי האברים, ולא חלק אבר אחד
מהם : **לשנים עשר נתחים**. ובכל אחד היו הרבה מהאברים : **בכל גבול**
ישראל. לכל שבט נתוח אחד, ולבנימין לא שלח, כי ממנו יצאה הרעה
הזאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון המאכלת. הסכין, כמו (בראשית כב י) ויקח את המאכלת : **וינתחה.** ענין אבר, כמו (ויקרא א ו) ונתח אותה לנתחיה, ורוצה לומר, חתכה לאברים, ולתוספת ביאור אמר 'לעצמיה', שגם המלה ההיא יורה על האבר, כמו (יחזקאל כד ד) מבחר עצמים מלא, ועל שם שהדרך לנתח האברים לפי העצמות, לזה נקראו האברים 'עצמים' : (מצודת ציון)

זל וְהָיָה כָּל הָרְאָה וְאָמַר לֹא נְהִיִּתָה וְלֹא נִרְאָתָה כְּזֹאת לְמִיּוֹם עֲלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה שִׁימוּ לְכֶם עָלֶיךָ עֲצוּ וְדַבְּרוּ: (פ)

מצודת דוד כל הראה. נתח מנתוחי האשה : **שימו.** רצה לומר, כל אחד אמר לחבריו שימו עצמכם להתבונן על הרעה ההיא, עשו עצה ודברו מה לעשות : (מצודת דוד)

מצודת ציון הנהיתה. מלשון היה : (מצודת ציון)

שופטים פרק-כ

אז וַיֵּצְאוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַתִּקְהַל הָעֵדָה כְּאִישׁ אֶחָד לְמִדְּוָן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע וְאֶרֶץ הַגִּלְעָד אֶל יְהוָה הַמְצַפָּה:

מצודת דוד ויצאו. מעריהם : **כאיש אחד.** רצה לומר, בהסכמה אחת : **למדן.** מן 'דן' והוא 'לשם' אשר עמדה במקצוע מזרחית צפונית, עד באר שבע שעמדה במקצוע מערבית דרומית : **אל ה' המצפה.** השראת השכינה היתה שם בעת התקבצם שמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותקהל. נאספו : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה נקהלו כל שבטי ישראל זולת שבט בנימן על זה אל ה' המצפה כי שם היו נקהלים לכל הדברים הנפלאים לסבה שזכרנו במה שקדם ושם הודיעם האיש הלוי איך היה הדבר הזה ואמר אותי דמו להרוג לדעתו שהוא יתיר עצמו להריגה ולא יתגאל בזה החטא הגדול המגונה תכלית הגנות ר"ל משכב זכור והנה התפעלו מאד ישראל מזה

הענין ורצו לבער הרע מקרבם כמשפטי התורה ולמען יוכלו להתעכב שם עד בערם הרע שלחו עשירית המחנה לקחת צידה לעם והנה שלחו תחלה בכל גבול בנימין ובכל משפחותיו שיתנו האנשים האלה החטאים האלה ביד בני ישראל להמיתם ולבער הרע מקרב ישראל ולא אבו בני בנימין לשמוע בקול אחיהם והורה זה כי יד כלם היתה במעל זה. וכראות בני בנימין שרצון ישראל להלחם בס יצאו בני בנימין למלחמה עם בני ישראל והיה מספרם כ"ו אלף איש שולף חרב ושבע מאות איש בחור היה כל אחד מהם אטר יד ימינו והיו בקיאים ביריית אבנים בכף הקלע עד שכבר היו קולעים אל השער האחד עם רוב דקותם ולא יחטיאו שלא יכזבו וזה היה דבר נפלא מאד: (רלבי"ג)

בב וַיִּתְּצוּ פְּנוֹת כָּל הָעָם כֹּל שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל בְּקֵהֶל עִם הָאֱלֹהִים אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ רַגְלֵי שְׁלֹף חֶרֶב: (פ)

רס"י פנות כל העם. (תרגום): ריסי כל עמאל: (רס"י)

מצודת דוד ויתיצבו פנות וגו'. רצה לומר, כל העם הבא, התיצבו כל שבט משבטי ישראל בפנה בפני עצמו, ולא עמדו מעורבבים: **בקהל וגו'**. רצה לומר, המספר 'בקהל' וכו', היו 'ארבע מאות אלף' וכו': (מצודת דוד)

מצודת ציון פנות. כמו בפנות, והוא מלשון פנה וזוית: **רגלי**. הולכי רגל, לא רוכבים: **שולף חרב**. רוצה לומר, בחרב שלופה: (מצודת ציון)

גג וַיִּשְׁמְעוּ בְּנֵי בְנִימִן כִּי עָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַמְצַפֶּה וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרוּ אִיכָה נְהִיִּתָה הָרָעָה הַזֹּאת:

מצודת דוד וישמעו וגו'. רצה לומר, עם כי שמעו שנאספו בני ישראל, לא חששו להם ולא הרגישו בדבר, ולזה דברו בני ישראל ושאלו זה לזה איך היה הדבר, ונתיעצו מה לעשות; או יאמר מבני בנימין שמעו כי עלו המצפה, וגם שמעו ששאלו 'איכה נהיתה', ותשובת האיש הלוי ועצת העם ואסיפתם את הכל שמעו, ולאחר כל זאת הוסיפו עוד לשלוח להם, ועם כל זה לא אבו לשמוע: (מצודת דוד)

דד וַיַּעַן הָאִישׁ הַלְוִי אִישׁ הָאִשָּׁה הַנְּרָצָה וַיֹּאמֶר הַגְּבֻעָתָה אֲשֶׁר לְבְנִימִן בָּאתִי אֲנִי וּפִילְגָשִׁי לְלוּן:

מצודת דוד איש האשה. הבעל של האשה הנרצחת: (מצודת דוד)

ז וַיִּקְמוּ עָלַי בְּעַלְי הַגְּבָעָה וַיִּסְבּוּ עָלַי אֶת הַבַּיִת לְיָלֵה אוֹתִי דָמוֹ לְהַרְגֹּתִי וְאֶת פִּילְגְּשִׁי עֲנוּ וְתַמְתִּי:

רפ"י דמו להרוג. כוונו להרוג, אנישמינט"ו בלע"ז: (רפ"י)

מצודת דוד **אותי דמו להרוג.** ברור היה אצלו אם לא היה מניחם לעשות בו הנבלה הזאת טרם נתפייסו בפילגשו, היו הורגים אותו : **ותמת.** מרוב בעילות האונס : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עלי.** בעבורי : **דמו.** חשבו, כמו (ישעיהו י ז) והוא לא כן ידמה : **ענו.** הוא האונס, כמו (דברים כב כד) על דבר אשר ענה : (מצודת ציון)

ז וְאַחַז בְּפִילְגְּשִׁי וְאַנְתָּחָה וְאַשְׁלַחָה בְּכָל שָׂדֵה נַחֲלַת יִשְׂרָאֵל כִּי עָשׂוּ זָמָה וּנְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד **ואשלחה.** לעורר לב לנקום נקם : **כי עשו.** על בני הגבעה יאמר : **בישראל.** רצה לומר, בפרהסיא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **זמה.** מחשבה רעה, כמו (איוב לא יא) כי הוא זמה, וזהו מה שדימו להרגו : (מצודת ציון)

ז הִנֵּה כָּלְכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָבוּ לָכֶם דָּבָר וְעֲצֵה הַלֵּם:

מצודת דוד **הנה כלכם בני ישראל.** רצה לומר, הלא כולכם עם קדוש, ורע עליכם המעשה, לזאת הבו לכם דבר עצה כי הדבר נוגע לכם בכלל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הבו.** תנו : **הלום.** פה, כמו (שמות ג ה) אל תקרב הלם : (מצודת ציון)

ח וַיִּקֶּם כָּל הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד לְאִמְרוֹ לֹא נִלְךְ אִישׁ לְאַהֲלוֹ וְלֹא נָסוּר אִישׁ לְבֵיתוֹ:

מצודת דוד **ויקם.** נשארו קמים על עמדם : **לא נלך.** עד יוגמר הדבר : (מצודת דוד)

מצודת ציון נסור. מלשון הסרה : (מצודת ציון)

ט וְעַתָּה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה לְגַבְעָה עָלֶיךָ בְּגוֹרֵל:

מצודת דוד **ועתה וגו'.** גם זה מדברי כל העם : **עליה.** יעלו עליה בגורל, מי ילחם בהם ומי יקח צדה : (מצודת דוד)

י וְלִקְחָנוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים לַמָּאָה לְכָל שַׁבָּתִי יִשְׂרָאֵל וּמָאָה לְאֶלְפִי וְאֶלְפִי לְרַבָּה לְקַחַת צָדָה לְעַם לַעֲשׂוֹת לְבוֹאֵם לְגַבְעַ בְּנִימָן כָּל הַנְּבִלָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּיִשְׂרָאֵל:

רס"י **לעשות לצואם.** לביאתם זו לגזעת בנימין 'ככל הנבלה' וגו': (רס"י)

מצודת דוד **למאה לכל שבטי.** מכל השבטים נקח עשר למאה, שהם יקחו צדה לתשעת החלקים היוצאים למלחמה : **לעשות לבואם.** לעשות בבואם לגבע, כפי הנבלה אשר עשה, רצה לומר, לשלם כגמול ידם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לרבבה.** היא עשרת אלפים : **צדה.** מזון : **לבואם.** הלמ"ד במקום בי"ת, וכן (שמואל א כ ל) לבן ישי : (מצודת ציון)

יא וַיֵּאָסֶף כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד חֲבָרִים: (פ)

רס"י **חברים.** קוים **בעלה** **אחת:** (רס"י)

מצודת דוד **אל העיר.** אל גבע : **כאיש אחד חברים.** רצה לומר, היו חברים בהסכמה **אחת** **כאיש** **אחד** : (מצודת דוד)

יב וַיִּשְׁלְחוּ שַׁבָּתִי יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים בְּכָל שַׁבָּתִי בְּנִימָן לֵאמֹר מָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נַהֲיִתָּה בְּכֶם:

רס"י **ככל שבטי בנימן.** עשרה שבטים נחשבו עשרה משפחותיו, סהיו מרחל **שנים** **עשר** **שבטים:** (רס"י)

מצודת דוד וישלחו. טרם החלו להלחם, שלחו בכל שבטי בנימין, רצה לומר, משפחות בנימין, כי כמו שהשבט קרוי משפחה, כמו כן תקרא משפחה גדולה בשם שבט : **מה הרעה**. רצה לומר, מה מאוד גדולה הרעה הזאת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מה הרעה**. מלת 'מה' מורה על גודל הדבר והפלגתו, כמו (תהלים לא כ) מה רב טובך : (מצודת ציון)

יג ועתה תנו את האנשים בני בליעל אשר בגבעה ונמיתם ונבערה רעה מישראל ולא אבו בני בנימן לשמע בקול אחיהם בני ישראל:

מצודת דוד **ונבערה רעה**. נסיר עושה רעה מבין ישראל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ונבערה**. ענין פינוי וכליון מן העולם, כמו (דברים יג ו) ובערת הרע מקרבך : **אבו**. רצו : (מצודת ציון)

יד ויאספו בני בנימן מן הערים הגבעות לצאת למלחמה עם בני ישראל:

מצודת דוד **מן הערים**. אשר בנחלת בנימן : (מצודת דוד)

טו ויתפקדו בני בנימן ביום ההוא מהערים עשרים וששה אלף איש שלף חרב לבד מישבי הגבעה התפקדו שבע מאות איש בחור:

מצודת דוד **מהערים**. אשר באו מהערים : **התפקדו**. בפני עצמן : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ויתפקדו**. מנין : (מצודת ציון)

טז מכל העם הזה שבע מאות איש בחור אטר יד ימינו כל זה קלע באבן אל השערה ולא יחטא : (פ)

רפ"י אטר יד ימינו. גמודי יד ימינס, לא היו סולטים זה כאילו היתה אטומה, כמו (תהלים סט טז): אל תאטר עלי צאר פיה: כל זה. שבע

מאות איש הללו: אל השערה. לחוט השער: ולא יחטיא. לא יסגה: (רס"ו)

מצודת דוד מכל העם הזה. של בני בנימן : כל זה. כל אלו היו קולעים באבן אל חוט השער, ולא החסיר האבן מלפול עליו עם רוב דקותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון בחור. כל אחד היה נבחר : אטר וכו'. רוצה לומר, שמאלי, ודוגמתו באהוד (לעיל ג טו) : קלע. ענין השלכת אבנים בכף הקלע, והוא הכלי העשוי לכך : השערה. חוט השער : יחטיא. ענין חסרון, כמו (מל"א א' כ"א) והייתי אני ובני שלמה חטאים : (מצודת ציון)

גז ואיש ישראל התפקדו לבד מבנימן ארבע מאות אלף איש שלף חרב כל זה איש מלחמה:

רלב"ג ואיש ישראל התפקדו. לבד מבנימן ד' מאות אלף איש שולף חרב ויעלו בית אל ששם היה ארון האלהים להשאל באורים ותומים לפנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן שהיה כהן גדול אז וידמה שקראו שם שילה בית אל להקבע בו בית האלהים כי שם נקבע ימים רבים והנה היה שם מנוחה כמו שאמרו חז"ל מנוחה זה שילה נחלה זה בית עולמים והנה ידענו כי אחר שסר ארון ה' מהגלגל בא לשילה ונקבע שם עד מות עלי או יהיה הרצון בבית אל בית האלהים והנה אי אפשר שגאמר ג"כ שעלו לעיר בית אל כי היא היתה בגבול בנימן כמו שנזכר בספר יהושע: (רלב"ג)

גז ויקמו ויעלו בית אל וישאלו באלהים ויאמרו בני ישראל מי יעלה לנו בתחלה למלחמה עם בני בנימן ויאמר יהוה יהודה בתחלה:

רס"ו יהודה בתחלה. אבל לא צחנו לשאול אם לנחם אם לינחם, וצאחרונה צחנו, אמר (פסוק כח): עלו כי מחר אתננו צידך, הסכימו והסלימו לזריהם: (רס"ו)

מצודת דוד בית אל. רצה לומר, לבית האלהים אשר בשילה : באלהים. באורים ותומים : מי יעלה. מי מאשר עמנו יעלה למלחמה בראש, אבל לא שאלו אם יצליחו : (מצודת דוד)

רלב"ג ושאלו מי יעלה בתחלה למלחמה ואמר כי יהודה יעלה בתחלה ולא השלימו שאלתם כי כבר היה ראוי להם לשאול אם ינצחו או ינוצחו ואם יאמר להם שינוצחו יחדלו לעלות עליהם למלחמה ולזה קרה להם

מה שקרה מפני שלא שאלו כהוגן לא בפעם הראשונה ולא בפעם השנייה :
(רלב"ג)

יט וַיִּקְוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּבִקְרֵי וַיִּחַנוּ עַל הַגְּבֻעָה: (פ) **זכ** וַיֵּצֵא אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמִלְחָמָה עִם בְּנֵי־מִן וַיַּעֲרְכוּ אִתָּם אִישׁ יִשְׂרָאֵל מִלְחָמָה אֶל הַגְּבֻעָה: **כא** וַיֵּצֵאוּ בְּנֵי בְנֵי־מִן מִן הַגְּבֻעָה וַיִּשְׁחִיתוּ בְּיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא שָׁנִים וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ אֶרְצָה:

כ"י וישחיתו. נענשו על שלא קנאו כמו כן צמעקה דמות מיכה שהיה
כז: (כ"י)

מצודת דוד ארצה. הפילו חללים לארץ, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה
(סנהדרין קא ב) שנענשו על שלא מיחו בפסל מיכה : (מצודת דוד)

כב וַיִּתְחַזַּק הָעָם אִישׁ יִשְׂרָאֵל וַיִּסְפוּ לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר עָרְכוּ שָׁם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן:

מצודת דוד ויתחזק. חזקו את לבבם : (מצודת דוד)

כג וַיַּעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְכוּ לִפְנֵי יְהוָה עַד הָעֶרֶב וַיִּשְׁאַלוּ בַיהוָה לֵאמֹר הַאֲוִסִּיף לְגִשְׁתָּ לְמִלְחָמָה עִם בְּנֵי בְנֵי־מִן אַחִי וַיֹּאמֶר יְהוָה עָלוּ אֵלַי: (פ)

מצודת דוד ויעלו. טרם נגשו למלחמה עלו שילה : (מצודת דוד)

כד וַיִּקְרְבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל בְּנֵי בְנֵי־מִן בַּיּוֹם הַשְּׁנִי: **כה** וַיֵּצֵא בְנֵי־מִן לְקִרְאָתָם מִן הַגְּבֻעָה בַּיּוֹם הַשְּׁנִי וַיִּשְׁחִיתוּ בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד שְׁמֹנֶת עֶשְׂרֵי אֶלֶף אִישׁ אֶרְצָה כָּל אֱלֹהֵי שְׁלֹפֵי חָרָב:

מצודת דוד כל אלה. כל החללים האלה : (מצודת דוד)

כו וַיַּעֲלוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָל הָעָם וַיָּבֹאוּ בֵּית אֵל וַיִּבְכוּ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם לִפְנֵי יְהוָה וַיִּצְוּמוּ בַּיּוֹם הַהוּא עַד הָעֶרֶב וַיַּעֲלוּ עֲלוֹת וּשְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה:

מצודת דוד וכל העם. כפל הדבר לתוספת ביאור : ויעלו עולות ושלמים.
עולות לרצות עצמן לה', 'ושלמים', לעשות שלום בינם לאביהם שבשמים
(מצודת דוד) :

מצודת ציון וישבו. ענין עכבה : ויצומו. התענו : (מצודת ציון)

כז וישאלו בני ישראל ביהוה ושם ארון ברית האלהים בימים ההם:

מצודת דוד ושם ארון וגו'. ולפי שבפעמים הראשונים לא בחנו ולא
הצליחו, לא זכר לא הארון ולא הכהן השואל : (מצודת דוד)

כח ופינחס בן אלעזר בן אהרן עמד לפניו בימים ההם לאמר האוסף
עוד לצאת למלחמה עם בני בנימן אחי אם אֶחָדֶל ויאמר יהוה עליו כי
מִחַר אֶתְנֶנּוּ בְיָדְךָ:

מצודת דוד עומד לפניו. עומד לפני הארון ושואל באורים ותומים (שבועות
לה ב) : לאמר. מוסב על מלת וישאלו שבמקרא שלפניו : (מצודת דוד)

מצודת ציון אחדל. אמנע : (מצודת ציון)

רלב"ג ואולם בפעם השלישית שאלו כהוגן ואמרו האוסף עוד לצאת
למלחמה עם בני בנימן אחי אם אחדל והיה זה ע"ד שאלת העצה אם
יקרם רע מזה יחדלו כי הדבר הוא בבחירתם לא על הודעת העתידות כמו
שהיה הענין בשתי השאלות הראשונות ששאלו באלהים והיתה אז
התשובה שלימה ואמר עלו כי מחר אתננו בידך : (רלב"ג)

כט וישם ישראל ארבים אל הגבעה סביב: (פ)

מצודת ציון ארבים. יושבים במארב ונסתרים : (מצודת ציון)

רלב"ג והנה עשו בני ישראל בחכמה לשום אורבים אל הגבעה כמו שעשו
כשכבשו את העי והראו ישראל את עצמם נגפים ונסו להם לפני בנימן
כדי לנתקם מן העיר והאורב שהיה בעמק והוא אשר קרא מערה כי שם
ישפכו כל המימות אשר שם והלחיות ולא ראו אותו בני בנימן לפשוט אז
אל הגבעה ולהכות העיר לפי חרב, והנה היו האורבים י' אלפים איש
מהיותר גבורים שבישראל ואחר שנסו ישראל והרחיקו בני בנימן מן
העיר קמו וערכו מלחמה עם בני בנימן במקום שהיה שמו בעל תמר וזה
הענין הוציא אורב ישראל ממקומו לפשוט אל הגבעה ולהכות העיר לפי

חרב כי היה סימן ביניהם ובין האורב שכאשר יגיעו לבעל תמר יקום האורב ממקומו לפשוט אל הגבעה: (רלבי"ג)

לז וַיַּעֲלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל בְּנֵי בְנֵימַן בְּיֹזֶם הַשְּׁלִישִׁי וַיַּעֲרְכוּ אֶל הַגְּבֵעָה כַּפְּעַם

מצודת דוד **כפעם בפעם**. בזה האופן שערכו בפעמים הראשונים : (מצודת דוד)

לא וַיֵּצְאוּ בְנֵי בְנֵימַן לְקִרְאֵת הָעַם הַנִּתְקָו מִן הָעִיר וַיַּחֲלוּ לְהַכּוֹת מֵהָעַם חָלְלִים כַּפְּעַם בַּפְּעַם בְּמַסְלוֹת אֲשֶׁר אַחַת עָלָה בֵּית אֵל וְאַחַת גְּבַעְתָּה בַשְּׂדֵה כְּשִׁלְשִׁים אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד **הנתקו מן העיר**. נעתקו מן העיר בצאתם לקראת העם : **במסילות וגו' בשדה**. רצה לומר הכוס בשדה במקום שמתפרשות המסילות אשר אחת מהן עולה בית אל וכו', בהשדה שהוא הכו שלשים איש, ובאה הכ"ף לאמתת הדבר, וכן (יהושע ג ד), כאלפים אמה במדה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הנתקו**. נעתקו וסרו : **ויחלו**. מלשון התחלה : **במסלות**. דרך כבושה

לב וַיֹּאמְרוּ בְנֵי בְנֵימַן נִגְפִים הֵם לְפָנֵינוּ כְּבָרָאשְׁנָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ נְנוּסָה וַנִּתְקַנְהוּ מִן הָעִיר אֶל הַמַּסְלוֹת:

מצודת דוד **ויאמרו וגו'**. רצה לומר, ובני בנימן חשבו שהמה נגפים ואינם יכולים לעמוד בפניהם : **ובני ישראל**. רצה לומר, אבל האמת היה שבכוונה נסו להעתיקם לגמרי מן העיר אל המסלות, בכדי שיוכל האורב לבוא בתוך העיר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נגפים**. מוכים, כמו (תהלים צא יב) פן תגוף באבן רגלך : (מצודת ציון)

לג וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קָמוּ מִמְּקוֹמוֹ וַיַּעֲרְכוּ בְּבַעַל תָּמָר וְאַרְבַּי יִשְׂרָאֵל מִגִּים מִמְּקוֹמוֹ מִמְּעָרָה גָּבַע:

רש"י **זבעל תמר**. במישר יריחו: מגיח. נמשך, כמו (איוז מ כג): יגיה ירדן אל פיהו; (תהלים כב י): גחי מצטון: ממערה גבע. ממקום לר, ערותה וגלויה של גבעת בנימין, מקום תורפה שלה שהיא נוחה ליכבץ מסם, כמו (בראשית מב ט): לראות את ערות הארץ באתם: (רש"י)

מצודת דוד **קמו ממקומו**. לאחר שהעתיקום מן העיר, קמו ממקומו, והפכו פניהם מול בני בנימן, וערכו עמהם מלחמה בבעל תמר : **ואורב**. רצה לומר, וגם האורב כבר נמשך ממקומו 'ממערה גבע', כי לא הפכו פניהם עד אחר שראו משאת העשן מן העיר שהעלה האורב, כמו שכתוב בענין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מגיח**. ענין משיכה והוצאה, כמו (תהלים כב י) אתה גוחי מבטן : **ממערה**. ממקום גלויה שנוח לכבשה משם, והוא כמו (ויקרא כ יח) מקורה הערה : (מצודת ציון)

לד **ויבאו מנגד לגבעה עשרת אלפים איש בחור מכל ישראל והמלחמה כבדה והם לא ידעו כי נגעת עליהם הרעה: (פ)**

מצודת דוד **ויבאו**. האורב שהיו עשרת אלפים, כבר באו מנגד לגבעה : **והמלחמה כבדה**. רצה לומר, עם כל זה לחמו שתי המערכות בחוזק ובגבורה : **והם**. רצה לומר כי בני בנימן לא ידעו עדיין אשר הרעה נוגעת אליהם וקרובה לבא, כי לא ראו משאת העשן בעת שראוהו ישראל, ולא נמס עדיין לבבם, ולחמו גם הם בגבורה. (לה) ויגף ה'. רצה לומר, אבל סוף הדבר היה שנגף ה' את בנימן לפני ישראל, ובין הכל השחיתו מהם עשרים וחמשה אלף ומאה איש : (מצודת דוד)

לה **ויגף יהוה את בנימן לפני ישראל וישחיתו בני ישראל בבנימן ביזום ההוא עשרים וחמשה אלף ומאה איש כל אלה שלף חרב: לו** **ויראו בני בנימן כי נגפו ויתנו איש ישראל מקום לבנימן כי בטחו אל הארב אשר שמו אל הגבעה:**

רש"י **ויתנו איש ישראל**. אשר כסדה, מקום לבנימן לצרוח אל הגבעה, כי סמכו ישראל על האורב שילאו לקראתם: (רש"י)

מצודת דוד **ויראו וגו'**. חזר עתה לספר כל פרטי הדברים, ואמר מתחלה חשבו בני בנימן אשר ישראל נגפו לפניהם, וישראל נתנו לבנימן מקום

לטעות, כי בכוונה נסו בכדי שירדפו אחריהם וינתקו מן העיר כי בטחו על האורב שהם ילכדו העיר אחרי הנתקם : (מצודת דוד)

לז והארב החישו ויפשוטו אל הגבעה וימשך הארב ויה את כל העיר לפי קרב:

רס"י וימשוך האורב. משך בסופה; לזכר אחר: משך בסופה העם אשר אתו, אל העיר: (רס"י)

מצודת דוד והארב החישו. בעודם רודפים, מהרו בני האורב ופשוטו על העיר ונמשכו לתוכה והכו אותה : (מצודת דוד)

מצודת ציון החישו. מהרו, כמו (תהלים נה ט) החישה מפלט לי : ויפשוטו. ענין פזור, וכדרך הנלחמים : לפי. חדוד החרב תקרא פה : (מצודת ציון)

לח והמועד היה לאיש ישראל עם הארב הרב להעלותם משאת העשן מן העיר:

רס"י והמועד היה. מתחלה היה צין ישראל וצין האורב, להיות האורב מרובה להעלות עשן העיר, ויצינו ישראל אשר לכל האורב את הגבעה: משאת העשן. גובה העשן: (רס"י)

מצודת דוד והמועד היה. רצה לומר, מאז בעת שלחו את האורב היה להם סימן עם האורב לדעת זמן בואם אל העיר : הרב להעלותם. רצה לומר, סימן ידיעת הזמן היה, שהם יעלו הרבה עליית עשן מן העיר, על ידי שרפת דברים המרבים עשן : (מצודת דוד)

מצודת ציון והמועד. הזמן, כמו (ירמיהו מו יז) העביר המועד, ורוצה לומר, הודעת זמן בואם : הרב. הרבה : משאת העשן. עמוד העשן, על שם שנשאת כלפי מעלה : (מצודת ציון)

לט ויהפך איש ישראל במלחמה ובנימן החל להכות חללים באיש ישראל כשלישים איש כי אמרו אך נגוף נגף הוא לפנינו כמלחמה הראשנה:

רס"י ויהפך איש ישראל. עכשיו חוזר לתחלת הדברים וסונה ומפרט,
עקרים וחמסה אלף שכתבנו למעלה (פסוק לה), כיאל נפלו והיכן נפלו:
(רס"י)

מצודת דוד ויהפך. רצה לומר, ובעת אשר מהפך איש ישראל לנוס, ובני
בנימן התחילו להכותם בחשבם שנגוף הוא כאשר בראשונה : (מצודת דוד)

מ והמשאת החלה לעלות מן העיר עמוד עשן ויפן בנימן אחריו והנה
עלה קליל העיר השמימה:

מצודת דוד והמשאת. בעת נסו ישראל, ובנימין רדפם, אז התחילה
המשאת לעלות, ובני ישראל ראוהו מיד, כמו שכתוב למעלה (פסוק לח)
: ויפן. וכאשר פנה בנימן אחריו וראה גם הוא אשר עשן העיר עולה
השמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון החלה. התחילה : עמוד עשן. אמר לתוספת ביאור, כי כבר
אמר 'והמשאת' : כליל. מלשון כל, כמו (ויקרא ו טו) כליל תקטר, ורוצה
לומר, עשן שריפת כל העיר : (מצודת ציון)

מא ואיש ישראל הפך ויבהל איש בנימן כי ראה פי נגעה עליו הרעה:

מצודת דוד ואיש ישראל. רצה לומר, גם ראה אשר איש ישראל נהפך אליו
להלחם בו אחר שנס מתחלה, ומזה השכיל לדעת שהם הבעירו את העיר
באש, ובערמה נסו מתחלה, ולזה נבהל מאד כי ראה אשר נגעה עליו הרעה
וקרובה לבוא : (מצודת דוד)

מב ויפנו לפני איש ישראל אל דרך המדבר והמלחמה הדביקתהו
ואשר מהערים משחיתים אותם בתוכו:

רס"י ואשר מהערים. האורב שנכנס בעיר, משחיתים אותו בתוך הקצט,
בתוך העיר: (רס"י)

מצודת דוד אל דרך המדבר. כי לא יכלו לחזור אל הגבעה, מפני האורב :
והמלחמה. עדת המלחמה מישראל השיגוהו ברדפם אחריהם : ואשר
מהערים. רצה לומר, ומי אשר בא מערי בנימן אל דרך המדבר להציל את
מי מהם, היו ישראל משחיתים גם אותו בתוך אלו הנלחמים : (מצודת דוד)

מצודת ציון הדביקתהו. השיגה אותו והיה דבוק אליו : (מצודת ציון)

מג פתרו את בנימן הרדיפהו מנוחה הדריכהו עד נכח הגבעה
ממזרח
שמש:

רש"י כתרו את בנימן. הקיפו את בנימן ככתר המקיף את הראש, וכן (תהלים כב ג): אבירי צן כתרוני, וכן (חזקוק א ד): כי רצע מכתיר את הזדיק, וכן גם בלשון עטרה נקראת הקפה (שמואל א כג כו): ושאלו ואנשיו עוטרם אל דוד ואל אנשיו לתפסם: הרדיפהו. קוראים אחריו רדיפה, רועקים זה לזה לרדוף: מנוחה הדריכהו. אלל הערים שהם נוחים בהם, שם הדזיקוהו: הדריכהו. השיגוהו, ויש דוגמתו בלשון גמרא (כתובות ס ב): רהט בתריה פרסא בחלא ולא אדריכה: עד נוכח הגבעה. ממזרח סל גבעה: (רש"י)

מצודת דוד כתרו. סבבו אותו ככתר הזה המסבב את הראש, כמו (תהלים כב ג), אבירי בשן כתרוני : **הרדיפהו.** קראו אלו לאלו, רדפוהו : **מנוחה הדריכהו.** במקום מנוחתו ונחלתו, קראו אלו לאלו, רמסוהו : **עד נכח הגבעה.** רצה לומר, רדפום ורמסום עד מול הגבעה ממזרח : (מצודת דוד)

מצודת ציון כתרו. מלשון כתר : **הדריכהו.** מלשון דריכה ורמיסה : (מצודת ציון)

מד ויפלו מבנימן שמנה עשר אלף איש את כל אלה אנשי חיל:

רש"י ויפלו מבנימן שמונה עשר אלף. בשדה בתוך המלחמה: (רש"י)

מה ויפנו וינסו המדברה אל סלע הרמון ויעללהו במסלות חמשת אלפים איש וידביקו אחריו עד גדעם ויכו ממנו אלפים איש:

רש"י ויעוללהו. הריגה אחר הריגה, כעוללות שאחר הזכיר: חמשת אלפים איש. הרי עשרים ושלשה אלף: עד גדעום. שם מקום: ויכו ממנו אלפים איש. הרי עשרים וחמשה אלף האמור למעלה (פסוק לה), והמאה

הכתובים למעלה (קס), לא פירש היכן נפלו: (קפ"ו)

מצודת דוד ויפנו. פנו מהדרך, ונסו לתוך המדבר אל סלע הרמון :
ויעללוהו. בהמסלות הרגו מהנשאים, כעוללות הנלקטים אחר הבציר :
וידביקו. השיגוהו וקרבו אליו עד בואם לגדעום, והכו עוד אלפים איש :
(מצודת דוד)

מצודת ציון ויעללוהו. מלשון עוללות, והם הנלקטים אחר הבציר, כמו
(לעיל ח ב) הלא טוב עללות אפרים : (מצודת ציון)

למז ויהי כל הנפלים מבנימן עשרים וחמשה אלף איש שלף חרב ביזם
ההוא את כל אלה אנשי חיל:

מצודת דוד עשרים וחמשה אלף. ולמעלה אמר (פסוק לה) עוד מאה איש,
ולא חש עתה להזכיר רק האלפים : ביום ההוא. כי בהמלחמות
הראשונות, עם שנגפו ישראל, מכל מקום גם מבני בנימן נפלו אז אלף
איש, וזה שכתוב למטה (פסוק מז) שלא נשארו מהם רק שש מאות איש,
כי בני בנימן היו עשרים וששה אלף מלבד בני הגבעה שבע מאות,
ובמלחמה האחרונה נפלו עשרים וחמשה אלף ומאה, ובמלחמות
הראשונות נפלו אלף, הרי נשאר שש מאות : (מצודת דוד)

רלב"ג והנה בזה האופן ספר בכללות שהשחיתו בני ישראל בבנימן כ"ה
אלף ומאה איש ואחר זכר הפרטים, וזכר איך היתה ההתחלה בענין
האורב וזכר איך היתה התחבולה בענין האורב למועד שהגבילו איש
ישראל למהר לפשוט אל הגבעה ולהכות העיר לפי חרב ואמר זה להעלות
העשן מן העיר להבהיל את בנימן בראותו כי עלה כליל העיר השמימה
והנה לא זכר בפרטים כי אם כ"ה אלף איש ולא חשש למאה העודפים על
החשבון כי לא זכר בפרטים כי אם האלפים וידמה שיהיו שם יותר על
האלפים בכל הרג והרג מספר מה כשהקבץ כלו יהיו מאה איש, וספר
שנשארו בבנימן שש מאות איש ונסו אל סלע רמון וכבר נזכר תחלה
שמספר בני בנימן עשרים וששה אלף שולף חרב ושבע מאות וידמה
שהאלף הנשארים מתו במלחמו הראשונות: (רלב"ג)

למז ויפנו וינסו המדברה אל סלע הרמון שש מאות איש וישבו בסלע
רמון ארבעה חדשים:

מצודת דוד ויפנו. רצה לומר, הנשארים מהם אשר נמלטו אל סלע הרמון
היו 'שש מאות', והמותר הרגו ישראל ברדפם אחריהם במסלות ועד
גדעום, כמו שכתוב למעלה : (מצודת דוד)

מח ואיש ישראל שבו אל בני בנימן ויכום לפי חרב מעיר מתם עד בהמה עד כל הנמצא גם כל הערים הנמצאות שלחו באש: (פ)

רפ"י שבו אל בני בנימן. בכל הערים: מעיר מתם. התמו כל יושבי הערים: ועד בהמה. ואנשים בכלל 'מתום' היו, ס'מתום' לשון כליה הוא. ויש לתמוה על אלף היכן הם, שהרי עשרים וקשה אלף התפקדו מן הערים, ומן הגבעה שש מאות, וכאן מנה בנופלים עשרים וחמשה אלף ומאה איש, ושש מאות נמלטו אל סלע הרמון, והאלף זרחו אל הערים ונפלו למחרת כשזכו בני ישראל אל ערי בנימין להחרים הנשים והטף: (רפ"י)

מצודת דוד שבו. חזרו והלכו לערי בנימן והכום לפי חרב: **מעיר מתם**. מכל עיר הכו, האנשים עד בהמה, כל הנמצא בה מן החיות ועופות: **הנמצאות**. אשר מצאו לאחר זה שלא הרסו מאז בבואם להכות בהם, חזרו ושרפו בעת מצאם: (מצודת דוד)

מצודת ציון מתם. הוא שם לאנושיות, וכולל אנשים ונשים, כמו (בראשית לד ל) מתי מספר: **שלחו**. רוצה לומר, הבעירו, על שם שהאש עושה השליחות שהולך ושורף: (מצודת ציון)

שופטים פרק-כא

א ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה:

מצודת דוד נשבע במצפה. מאז נקהלו אל המצפה עד לא נלחמו: **לא יתן בתו**. על כי החזיקו ידי עוברי עבירה: (מצודת דוד)

רלב"ג עוד זכר שאיש ישראל נשבע במצפה לאמר שלא יתן איש ממנו בתו לבנימן לאשה וכראותם כי נפקד שבט אחד מישראל חרה להם מאד: (רלב"ג)

בב וַיָּבֵא הָעָם בֵּית אֵל וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד הָעָרֶב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכוּ: **בְּכִי** **גְדוֹל:**

מצודת דוד **ויבא העם.** אחר כל המעשים האלה : **בית אל.** אל בית האלהים אשר בשילה. (ג) למה הי וגוי. למה באה על ידינו תקלה כזאת להחסיר מישראל שבט אחד, וכאלו שאלו להורותם מה לעשות להעמיד השבט **השבט** : **מצודת** (דוד)

גג וַיֹּאמְרוּ לְמָה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵיטָה זֹאת בְּיִשְׂרָאֵל לְהַפְקֵד הַיּוֹם מִיִּשְׂרָאֵל **שֶׁבֶט** **אָחָד:**

רש"י **להפקד.** **להגרע:** (רש"י)

מצודת ציון **להפקד.** להחסיר, כמו (במדבר לא מט) ולא נפקד ממנו איש : **מצודת** (ציון)

דד וַיְהִי מִמְחֶרֶת וַיִּשְׁכְּימוּ הָעָם וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת וּשְׁלָמִים: **(פ)**

מצודת דוד **ויבנו שם מזבח.** נוסף על המזבח שעמד במשכן : **ויעלו עולות** **ושלמים.** לרצות עצמן להי ולעשות שלום בינם לאביהם שבשמים, לתת בלבם **עצה** **נכונה** : **מצודת** (דוד)

רלב"ג והנה בנו שם מזבח חדש בבית האלהים והעלו עולות ושלמים ונגשו לדרוש את הי על זה הקלקול שבא על ידם אולי נדרו שאם יתן הי את בנימן בידם יעשו זה הענין לכבוד השם והנה היה קשה בעיני ישראל הגרע שבט אחד מישראל והתחכמו למצוא נשים לנותרים: (רלב"ג)

הה וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִי אֲשֶׁר לֹא עָלָה בְּקֶהֱל מִכָּל שֶׁבֶט־יִשְׂרָאֵל אֵל יְהוָה כִּי הַשְּׁבוּעָה הַגְּדוֹלָה הֵיטָה לְאֲשֶׁר לֹא עָלָה אֵל יְהוָה הַמִּצְפָּה לֵאמֹר **מוֹת** **יוֹמָת:**

מצודת דוד **בקהל וגוי.** רצה לומר, מי הוא אשר לא עלה 'מכל שבטי ישראל' באסיפת הקהל 'אל הי', כי השכינה שורה במקום אשר יאספו ישראל שמה (סנהדרין לט ב) : **כי השבועה וגוי.** ולזה שאלו לעשות

ולקיים דבר השבועה : (מצודת דוד)

וַיִּנְחַמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל בְּנֵימַן אָחִיו וַיֹּאמְרוּ נִגְדַע הַיּוֹם שֶׁבֵט אָחֲד מִיִּשְׂרָאֵל:

רס"י וינחמו. סבו לחסוב עליהם מחסבת פליטה: (רס"י)

מצודת דוד וינחמו. רצה לומר, בעבור שנחמו בני ישראל וכו' : (מצודת דוד)

מצודת ציון וינחמו. ענין הפוך מחשבה : נגדע. ענין כריתה, כמו (ישעיהו י לג) ורמי הקומה גדועים : (מצודת ציון)

וַיֵּן מֶה נַעֲשֶׂה לָהֶם לְנוֹתְרִים לְנָשִׁים וְאֶנְחָנוּ נִשְׁבַּעְנוּ בִּיהוָה לְבִלְתִּי תֵת לָהֶם מִבְּנוֹתֵינוּ לְנָשִׁים:

מצודת דוד מה נעשה להם. וחוזר ומפרש, לנותרים שלא נהרגו, מה נעשה להמציא להם נשים, ואנחנו הלא נשבענו בה' וכו', ומאין ימצאו נשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון תת. מלשון נתינה : (מצודת ציון)

וַיֹּאמְרוּ מִי אָחֲד מִשְׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא עָלָה אֵל יְהוָה הַמִּצְפָּה וְהָיָה לֹא בָא אִישׁ אֶל הַמְּחֹנָה מִיְּבִישׁ גְּלֶעָד אֶל הַקְּהֵל:

מצודת דוד ויאמרו. רצה לומר, וזה היה הסבה שהתעוררו ואמרו מי אחדי וכו', בכדי לקיים את השבועה להמיתם ולתת מבנותם לבני בנימן לנשים : והנה לא בא איש. רצה לומר, לא ראו מביאת איש וכו' : (מצודת דוד)

וַיִּתְּפֹקֵד הָעָם וְהָיָה אֵין שָׁם אִישׁ מִיּוֹשְׁבֵי יְבִישׁ גְּלֶעָד:

מצודת דוד ויתפקד העם. חזרו להשגית בדבר ולחפש אחר מי מהם ולא מצאו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתפקד. ענין ההשגחה על הדבר, כמו (שמואל א יז) פקדו נא וראו מי הלך : (מצודת ציון)

וַיִּשְׁלַחוּ שְׁם הָעֵדָה שְׁנַיִם עָשָׂר אֶלְפֵי אִישׁ מִבְּנֵי הַחֵיִל וַיֵּצְאוּ אוֹתָם לֵאמֹר לְכוּ וְהִכִּיתֶם אֶת יוֹשְׁבֵי יִבְשׁ גַּלְעָד לְפִי חָרָב וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף:

רלב"ג והרגו בהם כל יושבי יבש גלעד כי לא באו אל המחנה לבקשת ראשי העם והשאירו כל הבתולות להיות לנשים לבני בנימן ולפי שלא נמצא להם בזה האופן נשים במספרם כי לא היו שם ביבש גלעד כי אם ד' מאות בתולות נתנו להם דרך לקחת נשים מן המחוללות למאתים הנשארים אשר בבנות שילה בשיחטפו להם איש אשתו: (רלב"ג)

וַיֵּזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּל זָכָר וְכָל אִשָּׁה יִדְעַת מִשְׁכַּב זָכָר תַּחְרִימוּ:

מצודת דוד **וזה הדבר.** רצה לומר, רק זה הדבר תעשו, להחרים כל זכר וכל אשה וכו', אבל לא הבתולות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **ידעת.** היא כנוי לבעילה, ולתוספת ביאור אמר משכב זכר : **תחרימו.** ענין כריתה וכליון : (מצודת ציון)

וַיִּמָּצְאוּ מִיוֹשְׁבֵי יִבְיִשׁ גַּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נְעָרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעָה אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר וַיִּבְיֵאוּ אוֹתָם אֶל הַמַּחֲנֶה שְׁלֵה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

רס"י **ארבע מאות.** נערה בתולה. הוסיבום על פי חזיות של יין, בעולה ריחה נודף, בתולה אין ריחה נודף: (רס"י)

מצודת דוד **וימצאו וגו' בתולה.** הוסיבום על פי חבית של יין, בעולה ריחה נודף ולא בתולה, כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות ס ב) : **למשכב זכר.** לשכב עמה משכב זכר, ואמר לתוספת ביאור : (מצודת דוד)

וַיִּשְׁלַחוּ כָּל הָעֵדָה וַיְדַבְּרוּ אֶל בְּנֵי בְנִימָן אֲשֶׁר בְּסֹלַע רְמוֹן וַיִּקְרְאוּ לָהֶם שְׁלוֹם:

מצודת דוד **וידברו.** מה שאמר בסוף המקרא שקראו להם 'שלום', ולא יהרגום עוד מעתה : (מצודת דוד)

יְדַבֵּר וַיֵּשֶׁב בְּבִנְיָמִן בְּעֵת הַהִיא וַיִּתְּנוּ לָהֶם הַנָּשִׁים אֲשֶׁר חָיוּ מִנְּשֵׂי יִבְשׁ
גִלְעָד וְלֹא מִצָּאוֹ לָהֶם כֵּן:

רפ"י ולא מלאו להם. לא ספקו להם: (רפ"י)

מצודת דוד וישב בנימן. אל העדה : הנשים אשר חיו. רצה לומר הבתולות אשר החיו מבין הבעולות : לא מצאו. לא ספקו להם כפי הצורך, כי הבתולות היו ארבע מאות, ובני בנימין נשארו שש מאות (לעיל כ מז) : (מצודת דוד)

מצודת ציון חיו. החיו : מצאו. ענין ספוק, כמו (יהושע יז יט) לא ימצא לנו החר : כן. רוצה לומר, כראוי וכצורך, כמו (לעיל יב ו) ולא יכין לדבר כן : (מצודת ציון)

טו וְהָעָם נָחַם לְבִנְיָמִן כִּי עָשָׂה יְהוָה פֶּרֶץ בְּשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:

מצודת דוד נחם לבנימן. נתחרטו על מה שעשו לבנימן : כי עשה ה'. על ידם עשה ה' פרץ בשבטי ישראל, להיות כמעט חסרים שבט אחד : (מצודת דוד)

מצודת ציון פרץ. ענין שבירה : (מצודת ציון)

טז וַיֹּאמְרוּ זְקֵנֵי הָעֵדָה מָה נַעֲשֶׂה לְנוֹתְרִים לְנָשִׁים כִּי נִשְׁמְדָה מִבְּנֵימִן אִשָּׁה:

מצודת דוד לנותרים. אלו שני המאות הנותרים משש המאות, מה נעשה להמציא להם נשים : כי נשמדה. כי מבני בנימן נשמדה כל אשה, ומהיכן ישאו נשים : (מצודת דוד)

מצודת ציון נשמדה. ענין כליון : (מצודת ציון)

יז וַיֹּאמְרוּ יְרֻשֶׁת פְּלִיטָה לְבִנְיָמִן וְלֹא יִמָּחָה שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל:

רפ"י ירושת פליטה. נחלת השבט נשארה ריקנית, הבו עכה סיוולידו בניס

ויחזיקו בנחלתם הפליטה הנשארת, ולא ימחה שצט מישראל: (רס"ו)

מצודת דוד ויאמרו. השיבו כל העדה ואמרו, הלא ירושת הפליטה מיבש גלעד, הם הבתולות שהחיו, הלא לבנימן נתנום ולא יהיה אם כן עוד נמחה השבט, כי הם יולידו בנים ובנות : (מצודת דוד)

מצודת ציון פליטה. שארית : ימחה. ענין מחיקה, כמו (שמות לב לג) אמחנו מספרי (מצודת ציון)

רלב"ג ירושת פלטה לבנימן. הרצון בו במה שפלט מהם והם השש מאות איש ראוי שנעשה בדרך שיהו ירושה לבנימן רוצה לומר שלא יפקד שם בנימן במותם וזה אמנם יהיה בשיקחו להם נשים וזה ענין הירושה כי היא נשארת עד מות המוריש והנה אמרו זה להורות כי לא סבב השיי שיהיו השש מאות האלו מפליטיו אם לא מפני שלא ימחה שבט מישראל ולזה חוייב לנו לעשותו שיהיו להם נשים בזנות כדי שלא נעבור על שבועתינו וידמה שזאת השבועה לא היתה רק לאותם האנשים לא לבאים אחריהם וימנעו מתת להם איש בתו לא בת איש אחר יהיו להם בנות יושבי יבש גלעד : (רלב"ג)

יח ואנחנו לא נוכל לתת להם נשים מבנותינו. פי נשבעו בני ישראל לאמר ארור נתן אשה לבנימן: (o)

מצודת דוד ואנחנו. רצה לומר, ואם בעבור חמלת שני המאות איש עצמן, מה נעשה עוד, הלא לא נוכל לתת להם מבנותינו כי כלנו נשבענו וכו' : (מצודת דוד)

יט ויאמרו הנה חג יהנה בשלו מימים ימימה אשר מצפונה לבית אל מזרחה השמש למסלה העלה מבית אל שקמה ומנגב ללבונה:

רס"י מזרחה השמש למסלה. במזרחה של מסילה, קילה בצפונה של בית אל ובדרומה של לבונה, ובמזרחה של מסילה העולה מבית אל שקמה: (רס"י)

מצודת דוד ויאמרו. חזרו זקני העדה ואמרו 'הנה חג ה' בשלו, ובמקום ההוא ימצאו נשים, וכאשר אמרו לבני בנימן (לעיל כ כב) : חג ה'. יום שמרבים בו קרבנות לה' : מימים ימימה. קבוע בכל שנה ושנה : אשר מצפונה וגו'. נתן סימן על המקום (גיטין ז ב) ואמר, שהיא בצפונה של בית אל, ובמזרחה של המסלה העולה מבית אל לשכם ובדרומה של

לבונה : (מצודת דוד) :

מצודת ציון חג. הקרבן ייקרא חג, כמו (תהלים קיח כז) אסרו חג בעבתיים : (מצודת ציון)

כז (ויצו) ויצו את בני בנימן לאמר לכו וארבתם בפרמים:

מצודת דוד ויצו. אל העם לא אמרו באיזה אופן ימצאו, כי פן יודע לאנשי שילה ויהיו נשמרים, אבל לבני בנימן אמרו האופן, וציוס לארוב בכרמי שילה : (מצודת דוד)

כא וראיתם והנה אם יצאו בנות שילו לחול במחלות ויצאתם מן הפרמים וחספתם לכם איש אשתו מבנות שילו והלקתם ארץ בנימן:

מצודת דוד וראיתם. ומן המארב תשקיפו מי היוצא, וכאשר יצאו בנות שילה לחול במחלות, כי כן היה דרכם ביום ההוא : ויצאתם. אז תצאו מן המארב, וכל איש יחטוף אחת להיות אשתו ותלכו לדרככם : (מצודת דוד)

מצודת ציון לחול במחלות. ענין רקידת השמחה, וקרוי בלשון מחול, כי הדרך לזמר אז בחלילים, או רצה לומר, בכלי מחול, וכן (שמות לב יט) וירא את העגל ומחלת : וחספתם. ענין מהירת הלקיחה, כמו (תהלים י ט) יחטוף עני : (מצודת ציון)

כב והיה כי יבאו אבותם או אחיהם (לרוב) לריב אלינו ואמרנו אליהם חנונו אותם כי לא לקחנו איש אשתו במלחמה כי לא אתם נתתם להם קצת תאשמו: (o)

רס"י לריב אלינו. ללכת אלינו במלחמה: ואמרנו אליהם חנונו אותם. רחמנו עליהם כי אינם יודעים מה לעשות, כי לא לקחנו איש אשתו במלחמה של יצק גלעד אלא לארבע מאות איש מהם, ואם על השבועה אתם מקפידים, לא עון לכם בדבר כי לא אתם נתתם להם את צנותיכם שמהא לכם אשמה בדבר ושלום לכם אל תיראו: (רס"י)

מצודת דוד אבותם. של הנערות הנחטפות : לריב אלינו. לעשות עמנו מריבה לעזור להם להוציא הנשים מתחת ידכם במשפט : ואמרנו. ונאמר

להם 'חננו' וחמלו למעננו את בני בנימן מלקחת מהם את הנשים : **כי לא לקחנו וגו' במלחמה.** רצה לומר, כי במלחמות יבש גלעד לא לקחנו מהם כל כך נערות עד שיהא בהן די ליתן לכל איש מבני בנימן את אשתו, ומהיכן אם כן ימצאו נשים : **כי לא אתם וגו'.** רצה לומר ואם בעבור איסור השבועה, הלא אין כאן חשש איסור שבועה, כי לא אתם נתתם להם מרצונכם כדרך עת נשואין שיהיה עליכם אשם, כי הלא בחזקה לקחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון חנונו. ענין רחמנות וחמלה, וכן (שם ד ב) חנני ושמע תפלתי, רוצה לומר, חננו וחמלו למעננו את בני בנימן, ודוגמתו (שמואל ב יח ה) לאט לי לנער, ורצונו לומר, לאט למעני לנער : **תאשמו.** מלשון אשם וחטא : (מצודת ציון)

רלב"ג חנונו אותם. הוא על דרך לאט לי לנער לאבשלום והרצון חנונו בעבורנו את בני בנימן והניחום להם כי מה שנשבענו היה על דרך נתינת הנשים לאנשים ולא נשבענו שלא יחטפו ממנו כי אין נהוג שיקח איש אשה על זה הדרך ותוכלו לראות ממנו זה בכלל כי לא לקחנו איש אשתו במלחמי אבל נתנו לנו ברצון וכן המנהג בלקיחת האשה ובהיות הענין כן הוא מבואר שכאשר לא הנחתם אותן להם בעת הזאת תמחה שבט מישראל אם לא יהיו נשים לנשאים מבני בנימן הנה אתם אשמים תהיו : (רלב"ג)

כג ויעשו כן בני בנימן וישאו נשים למספרם מן המחללות אשר גזלו וילכו וישבו אל נחלתם ויבנו את הערים וישבו בהם :

מצודת דוד למספרם. לפי מספרם אחת לכל איש : **מן המחללות.** מן הנשים המחוללות אשר לקחו בחזקה : **ויבנו את הערים.** כי בני ישראל הרסו ושרפו אותם : (מצודת דוד)

מצודת ציון המחוללות. המרקדות או המזמרות : (מצודת ציון)

כד ויתהלכו משם בני ישראל בעת ההיא איש לשבטו ולמשפחתו ויצאו משם איש איש לנחלתו :

מצודת דוד בעת ההיא. אחר שמצאו נשים לבני בנימן : **איש לנחלתו.** ולא החזיק מי מהם בנחלת בנימן, כי שש מאות איש אשר נשאר ירשו כל נחלת בנימן : (מצודת דוד)

רלב"ג וספר כי משם הלכו בני ישראל איש לשבטו ולמשפחתו ואיש

לנחלתו, ובני בנימן ג"כ שבו לנחלתם ובנו עריהם וישבו בהם, ואולם התועלות המגיעות מאלו הספורים הם אלו. הראשון הוא להודיע מה שקרה מן הסכנה למיכה מפני נטייתו מדרכי התורה עד שכמעט סבב הפסל ההוא לאבד מיכה וביתו. השני הוא להודיע שראוי לנלחמים שיראו מראשי הענין אם יתכן להם לנצח שכנגדם ואם לא יתכן להם זה אין ראוי שיתחילו במלחמה ולזה ספר שבני דן שלחו ה' מרגלים והם ראו כי כבר תנוצח העיר ההיא בקלות ולזה התעוררו לבא למלחמה עליהם. השלישי הוא להודיע שאין ראוי לאדם לריב עם מי שתקיף ממנו כ"ש כשהיה עם זה שכנגדו מר נפש שלא יירא מאד מהמות ולזה זכר כי כשראה מיכה שחזקים בני דן ממנו עם מה שספרו להם שהם מרי נפש פנה ושב לביתו. הרביעי הוא לפרסם מה שנשקעו בו בני דן מהחטא זה הזמן הארוך אשר ספר וכאילו היה זה התנצלות מה לשמשון שהיה מהשבט ההוא אם נשקע במדה המגונה ההיא ר"ל ללכת אחר עיניו. החמישי הוא להודיע שאין ראוי לאדם לקחת פילגש להמשך לענין המשגל הלא תראה מה שקרה מהרע מהפילגש הזאת שלקח האיש הלוי שנכשלו בסבתה כמה רבבות מישראל ולזאת הסבה זכר רוע תכונת בני בנימן אשר בגבעה בענין המשגל ומה שקרה להם בעבור זה מההשחתה והכליון. הששי הוא להודיע שאין ראוי לאדם להתנהג בקנטורין בתוך ביתו ולהטיל אימה יתרה שם הלא תראה מה שנמשך מהרע מההקנטו' שהקניט האיש הלוי פילגשו שהיה זה סבה שברחה ממנו ושבה אל בית אביה ואילו ישבה בביתו לא אירע לה זה הרע ולא לישראל בעבורם. השביעי הוא להודיע ג"כ שראוי לאשה שלא תטה מאיש' ללכת מאתו אבל ראוי לה לסבול דבריו ותוכחתו ותטה אל כל אשר יחפוץ הלא תראה מה שנמשך מהרע לישראל מפני שלא סבלה הפילגש דברי הקנטורין ההם מבעלה כי זה היה סבה אל שבתה אל בית אביה ונמשך מזה מהרע מה שבא בזה הספור. השמיני הוא להודיע שאין ראוי לאדם לעכב הליכת האורחים מביתו בעבור תשוקתו לכבדם אבל ראוי כשיראה רצונם שיניחם להשלים רצונם ולזה ספר מה שקרה מהרע בעבור מה שעכב אבי הנערה את האיש הלוי כי זה היה סבה אל שלנו בגבעה וקרה מזה מהרע מה שבא בזה הספור. התשיעי הוא להודיע שאין ראוי להולכי דרכים ללכת בלילה למה שקרה בזה מהסכנה ולזה ספר שלא רצו ללכת אחר ערב השמש ולולי כי ירושלם היתה אז ליבوسی היו לנים בירושלם מצד כי היום רד מאד. העשוי הוא להודיע כי כשיבא הכרח להתבע לחטא המשגל האיש והאשה מתירין האשה קודם לאיש לזה ואעפ"י שתהיה אשת איש ולזה התיר זה האיש פילגשו להם קודם שיתיר עצמו להם. הי"א הוא להודיע זנות בני בנימן ואכזריותם שהם העם שהתעללו בפילגש כל הלילה לא השתדלו להאכילה ולהשקותה אבל שלחוה בשחר באופן שמתה מהחולשה עם זה שבאו עליה באכזריות באופן שהזיקוה בתשמיש עד שנמשך לה מות מזה ולזה ג"כ ספר מאכזריותם שאין איש מהם מאסף האיש הלוי הביתה עם שאין לו מחסור כל זכר ולזה לא יצטרך שיהנוהו מאשר להם לפי מה שהגיד להם ועם מ"ש להם שהוא הולך לבית ה' כי זה היה ראוי שיביאם אל שיאספוהו הביתה לכבוד

השם. הייב הוא להודיע שראוי לאדם כשהרעו לו שלא ישמיע קולו כדי שלא יוסיף לעצמו רע על רע עד היותו במקום יוכל לבטוח בו ואז יוכל להשמיע קולו לבקשת הנקמה ולזה ספר ששתק האיש הלוי עד שבא אל ביתו ואז השתדל להנקם מבני הגבעה על הזמה שעשו. הייג הוא להודיע שראוי למי שירצה להניע האנשים לעשות דבר מה שיעשה זה בחכמה כדי שיגיע למבוקשו ולזה ראוי שיראה להם בעיניהם הדבר אשר יניעם לזה כשיהיה אפשר לו זה ולא יספיק לו ספור הדברים ההם להם כי יותר יאמינו האנשים במה שראו ממה שיאמינו במה שיסופר להם ולא יראוהו בעיניהם ולזה ספר ששלח האיש הלוי נתחי הפילגש לכל שבטי ישראל ולא רצה לשלוח הספור להם לבד בכתב עם שזה משך לבם מאד לקנא לזה לרוב הזרות אשר היה בזה הענין ולזאת הסבה לא רצה לגלות להם מה זה ועל מה זה עד שהיו דבריו להם פנים בפנים על זה. היי"ד הוא להודיע שראוי לבער החטאים מן הארץ כדי שלא ילמדו הנשאים ממעשיהם כ"ש בדבר יפותו בו האנשים בקלות והוא ענין המשגל ולזה ספר התפעלות בני ישראל על זה ההתפעלות הנפלא והתעוררו לבער החטאים בזה האופן שבא בזה הספור. הט"ו הוא להודיע שראוי לאדם שלא יחזק יד אחר כשיהיו חטאים לשמרם משיגיע להם העונש הראוי להם אבל ראוי לו שלא יכיר להם אחוה אחר סורס מדרכי התורה הלא תראה מה שקרה לבני בנימן בעזרם לאחיהם החטאים שנפל עוזר וכשל עוזר ויחדיו כלו. הט"ז הוא להודיע שראוי למי שישאל עצה על דבר מה שיבאר דבריו תכלית הביאור עד שיתבאר לו בשלימות איך יתנהג בדבר ההוא שישאל עליו עצה ומתי יהיה עת ראוי יצליח בו דרכו ולזה ספר מה שקרה מהרע לישראל כששאלו באלהים איך יעשו המלחמה מפני שלא חקרו

לְכַהֵן בְּיָמֵים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: (חזק)

מצודת דוד בימים ההם אין מלך. רצה לומר עם כי לא היה בימים ההם מלך בישראל וכל אחד עשה הישר בעיניו, מכל מקום לא שלחו יד בנחלת בנימן, כי בעבור אשר נשארו מעט מהרבה מאוד חמלו עליהם והניחו להנשאים את כל הנחלה : (מצודת דוד)